

An abstract painting featuring a stylized figure. The figure's head is a pale yellow circle with a simple yellow line for a mouth. The neck and upper torso are rendered in textured yellow and white brushstrokes. The figure's arm, clad in a black sleeve with horizontal yellow and white stripes, holds a vibrant red cup. The cup has a textured, almost wood-grain appearance. The background is a mix of blue, yellow, and red, with visible painterly textures.

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

George Eliot

MIDDLEMARCH

George Eliot

Middlemarch

roman

Volumul 2

Traducere de Eugen B. Marian

Editura ALLFA

2010

Middlemarch

George Eliot

Copyright © 2010 Editura ALLFA

Editura ALLFA:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel.: 021 402 26 00; Fax: 021 402 26 10

Departamentul distribuție:

Tel.: 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi la: comenzi@all.ro, www.all.ro

ISBN General: 978-973-724-278-5

ISBN Vol. 2 - ePub: 978-973-724-512-0

ISBN Vol. 2 - PDF: 978-973-724-434-5

ISBN Vol. 2 - print: 978-973-724-275-4

Redactor: Mariana Cărbunar

Coperta: Alexandru Novac

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

CARTEA A TREIA
ÎN AȘTEPTAREA MORȚII

*Dă-mi caii Soarelui – grăi.
 Și-Apollo, un bici strașnic!
 De-mi mănânc capul, orice-ar fi,
 Eu am să-i bat năpraznic.*

Am văzut că mintea lui Fred Vincy era obsedată de-o datorie și, cu toate că o povară atât de neînsemnată nu-l putea descuraja pentru multe ceasuri în șir pe acest tânăr *gentleman* atât de inimos, totuși, unele împrejurări legate de acea sumă neachitată făceau ca gândul la ea să devină neobișnuit de sâcâitor. Creditorul era domnul Bambridge, un geambaș de prin împrejurimi, a cărui companie o căutau stăruitor tinerii din Middlemarch socotiți a se „deda plăcerilor”. În timpul vacanțelor, în chip firesc, Fred avea nevoie de mai multe distracții decât îi dădea mâna cu banii de care dispunea, și domnul Bambridge se dovedise destul de înțeleghător. Nu numai că-și arătase încrederea în resursele lui, închiriindu-i cai și suportând cheltuielile întâmplătoare provocate de prăpădirea unui frumos armăsar de vânătoare, ci îi acordase și mici avansuri ca să poată face față unor pierderi suferite la biliard. Datoria se ridica, una peste alta, la o sută șazeci de lire. Bambridge nu era alarmat de soarta banilor săi, fiind sigur că tânărul Vincy prezenta garanții, dar ceruse o dovadă, și Fred îi dăduse o poliță cu semnătură proprie, cu girul lui Caleb Garth. În ambele ocazii, Fred se vădise deosebit de încrezător că va răspunde singur de poliță, căci speranțele sale îi puneau la dispoziție fonduri vaste. Cu greu ar putea pretinde cineva că această încredere să-și fi găsit vreo confirmare în faptele reale; știm cu toții că o asemenea încredere nu este un factor grosolan și materialist: ea constă dintr-o dispoziție confortabilă, care ne îndeamnă să așteptăm ca înțelepciunea proniei sau nebunia prietenilor noștri, misterele norocului ori misterele încă și mai mari ale înaltei noastre valori individuale în univers, să ne ofere pentru toate încurcăturile personale soluții agreabile, conforme cu bunul nostru gust dovedit în materie de garderobă și cu preferința noastră generală pentru lucruri de cea mai bună calitate. Fred avea certitudinea că va primi un dar din partea unchiului său, ori că va da norocul peste el, sau că datorită iscusinței sale în materie de schimbări va metamorfoza treptat un cal în valoare de patruzeci de lire într-unul capabil să aducă în orice clipă prețul de-o sută, sau o sumă nespecificată, în bani gheață. Și, în orice caz, chiar presupunând neîmpliniri pe care le poate imagina doar o morbidă lipsă de încredere în destin, Fred avea întotdeauna (în perioada aceea), ca ultimă resursă, buzunarul părintesc, așa că bunurile aflate în posesia optimismului său păstrau în jurul lor un soi de aură de generoasă supraabundență. Fred își formase doar o vagă idee asupra capacității buzunarului părintesc; comerțul nu era oare elastic? Și deficitele unui an nu sunt compensate de surplusul obținut în altul? În casa Vincy se trăia pe picior mare, ca la toți oamenii înstăriți, nu cu ostentație, ci după obiceiurile și tradițiile familiale, și astfel copiii nu aveau un criteriu de cumpătare, iar cei mai vârstnici mai păstrau oarecum impresia puerilă că tatăl ar putea plăti pentru orice, numai să vrea. Domnul Vincy personal întreținea tabieturi middlemarcheze costisitoare – cheltuia bani pe pariuri la alergările de cai, ținea o pivniță bine aprovizionată și dădea mese, în vreme ce mama avea cu

furnizorii acel gen de conturi curente care îți creează impresia optimistă că poți câpăta orice-ți poftește inima, fără a ți se mai pomeni de plată. Fred știa însă că e în firea taților să facă pe tiranii, când vine vorba de cheltuieli: totdeauna se stârnea o mică vijelie cu privire la risipa lui, ori de câte ori trebuia să destăinuiască o datorie, și Fred nu suferea să bântuie vremea rea între patru pereți. Caracterul lui prea filial îl împiedica să se arate nerespectuos cu părintele său, și îndura tunetele cu certitudinea că sunt un fenomen trecător; până una alta, însă, era neplăcut să-și vadă mama plângând și, totodată, să fie nevoit să ia un aer posac, în loc de a se amuza; căci era din fire atât de jovial, încât dacă își lua o mutră acră, sub focul muștrărilor, o făcea mai cu seamă de dragul bunei-cuviințe. Firește că varianta mai lesne de urmat era reînnoirea poliței, cu semnătura unui prieten. De ce nu? Având la discreție garanțiile pe care i le acorda propria lui speranță nimic nu-l împiedica să sporească fără limită solvabilitatea altor persoane, afară de faptul că oamenii ale căror nume prezentau de obicei o garanție se arătau pesimiști, și nu înclinau să creadă că ordinea universală a lucrurilor va fi neapărat îndatoritoare față de tânărul și simpaticul *gentleman*.

Când trebuie să cerem un hatâr, ne revizuim lista prietenilor, le recunoaștem trăsăturile binevoitoare, uităm de micile jigniri ce ne-au adus și, judecându-i pe fiecare în parte, încercăm să ajungem pe rând la concluzia că vor fi dornici să ne facă pe plac, propria noastră ardoare de a fi serviți fiind la fel de transmisibilă ca și orice alt gen de căldură. Totuși, până când alții să ne refuze, înlăturăm noi singuri un anumit număr de candidați, pe temeiul că ar poseda doar o ardoare moderată; și se întâmplase că Fred își tăiasse de pe listă toți prietenii, afară de unul, socotind că ar fi neplăcut să recurgă la ei; nutrind, implicit, convingerea că măcar persoana lui, indiferent de ce s-ar putea afirma despre omenire în general, avea dreptul să fie scutită de orice aspect neplăcut. Faptul de a se trezi vreodată într-o situație absolut neplăcută – de pildă să poarte pantaloni scurți fiindcă fuseseră spălați des, să mănânce berbec rece, să fie nevoit să umble pe jos din lipsa unui cal, sau să se „dea la fund”, sub orice formă – era o absurditate incompatibilă cu acele înclinații voioase sădite de natură în firea lui. Și Fred se crispa la gândul de a fi privit de sus, din lipsa fondurilor pentru plata micilor datorii. Astfel se nimeri că prietenul la care se hotărâse să recurgă era în același timp cel mai sărac și mai binevoitor – anume, Caleb Garth.

Familia Garth ținea grozav la Fred, la fel cum și lui îi erau tare dragi, deoarece, când el și Rosamunda fuseseră de-o șchioapă, iar neamul Garth avusese o situație mai bună, vaga rubedenie dintre cele două familii – încheată prin dubla căsătorie a domnului Featherstone (prima cu sora domnului Garth, și a doua cu sora doamnei Vincy) – dusesse la relații care se desfășurau mai mult între copii decât între părinți: copiii beau ceai din ceștile lor de jucărie și petreceau zile întregi zbenguindu-se împreună. Mary se cam ținea de ștrengării, iar Fred, la șase ani, o considerase cea mai drăgălașă fată din lume, și o luase de soție, consfințind căsătoria cu un inel de alamă tăiat de la o umbrelă. De-a lungul tuturor stadiilor educație sale, își păstrase afecțiunea pentru familia Garth, precum și obiceiul de a veni în casa lor ca într-un al doilea cămin, deși orice contact dintre ei și membrii vârstnici ai familiei sale încetase de mult. Chiar atunci când lui Caleb Garth îi mersese bine, familia Vincy se arătase plină de condescendență față de el și de soția lui, fiindcă în Middlemarch ființau subtile distincții de rang, și cu toate că manufacturierii de viță veche, la fel ca și ducii, nu-și permiteau să aibă relații decât cu cei de seama lor, nutreau totuși convingerea unei superiorități

sociale inerente, definită cu mare rafinament în practică, deși anevoie de exprimat teoretic. De atunci încoace, domnul Garth dăduse faliment în antrepriza lui de construcții, pe care din nefericire o adăugase la celelalte îndeletniciri ale sale de inginer hotarnic, prețuitor și agent, conduse o bucată de vreme afacerea spre beneficiul integral al cesionarilor săi, și până la urmă dusesse un trai strâmtorat, străduindu-se din răsuputeri ca să poată achita douăzeci de șilingi pentru fiecare liră. În cele din urmă izbutise, și pentru toți cei care nu considerau episodul drept un precedent creat, onorabilele lui strădanii îi câștigaseră o stimă meritată; dar în nicio parte a lumii vizitele reciproce de curtoazie nu se bazează pe stimă, când lipsește mobilierul asortat și un serviciu de masă complet. Doamna Vincy nu se simțise niciodată la largul ei cu doamna Garth, și adeseori o categorisea drept o femeie care fusese silită să muncească pentru a-și agonisi pâinea – aluzie la profesia de învățătoare îmbrățișată de doamna Garth înainte de căsătorie; în care caz intimitatea ei cu Lindley Murray și cu volumul *Întrebările lui Magnall* reprezenta un lucru echivalent cu competența unui postăvar în domeniul mărcilor de fabrică al stămburilor, sau cu cunoașterea țărilor străine de către un curier: nicio femeie cu dare de mână nu avea nevoie de așa ceva. Și de când Mary devenise menajera domnului Featherstone, puțină simpatie arătată de doamna Vincy familiei Garth se transformase în ceva mai concret, anume în îngrijorarea ca nu cumva Fred să se logodească cu fata aceea simplă, ai cărei părinți „ trăiau cu mijloace atât de modeste”. Dându-și seama de această situație, Fred nu pomenea niciodată acasă despre vizitele făcute familiei Garth, care se înmulțiseră în ultima vreme, deoarece ardoarea crescândă a afecțiunii sale pentru Mary îl făcea să încline și mai mult către neamul ei.

Domnul Garth avea un mic birou în oraș, și Fred se duse acolo cu cererea lui. Reuși fără multă greutate, căci deși trecuse prin multe experiențe dureroase acestea nu erau suficiente pentru a-l face pe Caleb Garth prevăzător în afaceri sau neîncrezător în semenii lui, când nu se dovediseră singuri nevrednici de încredere; și îl aprecia nespus de mult pe Fred, exprimându-și certitudinea că flăcăul o să ajungă cineva – „e un tip deschis, afectuos, cu un caracter serios – poți să te încrezi în el în orice privință”.

Pe aceste argumente psihologice își întemeia Caleb părerea. Era unul dintre acei oameni rari, exigenți cu ei înșiși și indulgenți față de ceilalți. Se simțea oarecum rușinat de greșelile vecinilor săi și niciodată nu vorbea bucuros de ele; drept care nu era dispus să-și abată gândul de la cea mai bună metodă de a face chereșteaua mai rezistentă și de la alte procedee ingenioase, în scopul de a preîntâmpina asemenea erori. Când trebuia să impute ceva unui om, simțea nevoia să miște de colo-colo toate hârtiile aflate în fața lui, sau să traseze cu bastonul diferite diagrame, sau să facă anumite calcule cu mărunțișul în buzunar, înainte de a deschide discuția; și mai degrabă ar fi făcut treaba altora, decât să găsească cusur activității lor. Mă tem că nu prea știa cum se aplică disciplina.

Când Fred expuse împrejurările în care contractase datoria, dorința lui de-a o achita fără a-și deranja tatăl, precum și certitudinea că banii urmau să apară fără a pricinui cuiva vreun neajuns, Caleb își împinse ochelarii pe frunte, ascultă, privind în ochii limpezi, tineri, ai favoritului său, și-l crezu pe cuvânt, fără să mai deosebească încrederea în viitor de realitățile trecutului. Simți însă că sosise un prilej nimerit pentru o prietenească perorație asupra conduitei în viață și că, înainte de a-și da semnătura, trebuie să-l dojenească zdravăn. În consecință, luă hârtia și-și trase iar ochelarii pe nas, măsură spațiul dinaintea sa, întinse mâna după pană și o examinează, o muie în cerneală și o cercetă

iarăși, apoi împinse hârtia puțin într-o parte, își înălță din nou ochelarii, își adânci cuta din colțul sprâncenelor stufoase, ceea ce așternu pe fața lui un aer blajin, aparte (iertați-mi măcar odată aceste detalii – v-ați fi învățat să le iubiți și dumneavoastră dacă l-ați fi cunoscut pe Caleb Garth), și rosti pe un ton înțeleghător:

– A fost un ghinion, ,ai, că și-a rupt genunchii calul ăla? Și pe urmă, schimburile astea nu-ți ies ca lumea când te târgui cu niște jochei șmecheri. Altădată să fii mai înțelept, băiete!

După care Caleb își trase ochelarii la loc pe nas și purcese să-și aștearnă semnătura, cu grija acordată totdeauna acestei operațiuni, fiindcă de orice se apuca în materie de afaceri, o făcea temeinic. Contemplă literele largi și bine proporționate, precum și înfloritura finală, ținându-și o clipă capul puțin aplecat într-o parte, pe urmă, întinzându-i lui Fred hârtia, spuse: „La revedere”, și se lăsă din nou absorbit de planurile sale pentru noile *cottage*-uri de pe proprietățile lui Sir James Chettam.

Fie că interesul față lucrarea aceea a îndepărtat din memoria lui episodul semnăturii, sau fie din vreun al motiv, de care Caleb era mai conștient, doamna Garth nu avu habar de această treabă.

De când se petrecuse această întâmplare, pe orizontul lui Fred se ivise o schimbare ce-i altera simțul distanței, pricină din care suma dăruită de unchiul său Featherstone avu destulă însemnătate ca să facă întâi să-i năvălească și apoi să-i fugă sângele din obraji, la început trădând o speranță prea categorică, și după aceea vădind o dezamăgire corespunzătoare. Eșecul lui Fred la examene făcuse ca tatăl să fie foarte supărat pentru datoriile contractate de acesta la colegiu și stârnise acasă o furtună nemaipomenită. Domnul Vincy jurase că, dacă va mai fi pus în fața unor asemenea situații, Fred va trebui să plece din casă și să-și câștige pâinea cum o să-l taie capul. Nici acum nu-și recăpătase cu totul buna dispoziție când vorbea cu fiul lui, care-l scosese din sărite, declarând, în stadiul acela al lucrurilor, că el n-are chef să se călugărească și că „nu va înghiți una ca asta”. Fred era conștient că ar fi fost tratat cu și mai multă asprime, dacă familia – ca și el personal – nu l-ar fi considerat în taină drept moștenitorul domnului Featherstone; felul în care bătrânul *gentleman* se mândrea cu el și aparenta afecțiune ce-i arăta țineau locul unei purtări mai aspre – așa după cum, când un june nobil fură niște bijuterii, numim acest act „cleptomanie”, vorbim despre el cu un zâmbet filozofic și nu ne trece prin cap că ar trebui trimis la casa de corecție, asemenea unui ștrengar zdrențaros care a șterpelit câțiva napi. De fapt, nădejdlile tacite în tot ce urma să-i pună pe tavă unchiul Featherstone determinau optica sub care majoritatea locuitorilor din Middlemarch îl priveau pe Fred Vincy; iar în propria lui conștiință, ceea ce avea să facă pentru el unchiul Featherstone, dacă s-ar fi aflat vreodată la strâmtoare, sau ceea ce avea să-i cadă plească, pur și simplu sub forma unui noroc materializat, alcătuia o perspectivă în vânt, de dimensiuni nemăsurate. Dar odată căpătat, darul acela putea fi măsurat în bancnote și, raportat la suma datorată, indica un deficit care încă mai trebuia acoperit fie de „chibzuința” lui Fred, fie de noroc, sub cine știe ce înfățișare. Căci micul episod al pretinsului împrumut, în care-l pusese pe taică-su să acționeze în chip de agent pentru obținerea certificatului de la Bulstrode, constituia un nou argument ce-l împiedica să apeleze la tată lui, cerându-i banii necesari pentru achitarea datoriei actuale; Fred avea un spirit destul de pătrunzător pentru a intui că mânia va șterge deosebirile, iar refuzul lui de a recunoaște că ar fi luat bani cu împrumut pe baza testamentului unchiului va fi considerat drept o minciună sfruntată. Se dusesse la taică-su și-i povestise despre o

afacere agasantă, fără să-i pomenească însă nimic despre cealaltă; în asemenea cazuri, o destăinuire completă produce întotdeauna impresia unei duplicități anterioare. Fred se ambiționa să nu se murdărească cu minciuni sau chiar cu simple scorneli; adesea înălța din umeri și făcea o strâmbătură semnificativă față de ceea ce se numea „născocirile Rosamundei” (numai un frate poate asocia asemenea noțiuni cu persoana unei fete fermecătoare), și, decât să riște învinuirea de fățarnicie, prefera să înfrunte chiar o încurcătură și o situație stânjenitoare. Forțat de o asemenea problemă de conștiință luase Fred hotărârea înțeleaptă de a depune la maică-sa cele optzeci de lire. Mare păcat că nu i le dăduse pe loc domnului Garth; avea însă de gând să completeze suma cu alte șaiszeci de lire și, în vederea acestui lucru, păstrase în buzunarul lui douăzeci de lire, ca un soi de sămânță care, sădită cu chibzuială și udată cu noroc, ar putea rodi întreit – un ritm de multiplicare foarte sărăcăcios, când ogorul este sufletul nemărginit al unui tânăr gentilom având la dispoziția lui toate numeralele.

Fred nu era pasionat de jocurile de noroc: nu suferea de acea boală specifică, pe parcursul căreia, a-ți agăța întreaga energie nervoasă de o unică șansă sau risc devine la fel de necesar ca și dușca de alcool pentru bețiv. Manifesta doar o înclinare spre acea formă difuză a pasiunii pentru pariuri care nu ajunge la intensitatea alcoolismului ci se strecoară prin organism, circulând odată cu sângele cel mai sănătos, nutrit cu chil, menținând o voioasă activitate a imaginației, ce plăsmuiește faptele pe măsura dorințelor, și, neresimțind niciun fel de spaime față de propria ei umoare, vede numai avantajele ce-ar reveni altora. Optimistul simte plăcerea de a-și încerca șansa cu orice chip, fiindcă e convins de reușită; și plăcerea, încă mai generoasă, de a oferi unui număr cât mai mare de oameni posibilitatea de a participa la norocul lui. Lui Fred îi făcea plăcere să joace, îndeosebi biliard, la fel cum îi făcea plăcere să meargă la vânătoare sau să ia parte la cursele cu obstacole și jocul îl pasiona cu atât mai intens, cu cât avea nevoie de bani și spera să câștige. Dar sămânța în valoare de douăzeci de lire fusese sădită în van pe ispititorul petec verde – atâta din ea cât nu se risipise pe de margini – și Fred se trezi strâns de gât de apropierea termenului de plată, fără a avea la dispoziție alți bani afară de cele optzeci de lire depuse la maică-sa. Calul cu tignafes călărit de Fred reprezenta un dar făcut mai de mult de unchiul său Featherstone: tatăl lui îi permitea întotdeauna să țină un cal, deprinderile personale ale domnului Vincy îndemnându-l să vadă în acest lucru o pretenție rezonabilă, chiar din partea unui fiu care te scotea din fire. Așadar, calul îi aparținea lui Fred și, îngrijat cum era să facă față plății iminente a poliției, se hotărâse să sacrifice un bun fără de care negreșit că viața urma să-și piardă din valoare. Luase hotărârea aceasta cu un sentiment de eroism – eroism la care îl sileau teama că o să-și calce cuvântul dat domnului Garth, dragostea pentru Mary și respectul față de părerea ei. Intenționa să se ducă la iarmarocul de cai de la Houndsley, care trebuia să se țină în ziua următoare și, pur și simplu, să-și vândă calul, reîntorcându-se cu banii și cu poștalionul. Firește, calul cu greu putea să-i procure mai mult de treizeci de lire, dar nu se știa niciodată ce se mai poate întâmpla: ar fi fost o nebunie să fugă de noroc înainte de a-l fi întâlnit. Existau o sută de șanse contra una că în drum avea să i se înfățișeze vreun prilej favorabil; cu cât se gândea mai mult la asemenea eventualitate, cu atât i se părea mai puțin cuminte să nu se echipeze cu praful de pușcă și cartușele necesare ca să împuște chilipirul din zbor. Avea să meargă călare la Houndsley, împreună cu Bambridge și Horrock „veteranul” și, fără să le pună vreo întrebare directă, intenționa să profite, virtual, de opiniile exprimate de ei. Înainte de a porni la drum, Fred luă banii

lăsați la maică-sa.

Mai toți care-l văzură pe Fred ieșind călare din Middlesmarch în tovărășia lui Bambridge și Horrock, îndreptându-se spre iarmarocul de cai din Houndsley, gândiră că tânărul Vincy umblă, ca de obicei, după plăceri; și dacă nu l-ar fi apăsât conștiința neobișnuită a unor grave probleme ce se cereau rezolvate, el însuși ar fi avut impresia de dezmăț și de zburdă, așa cum te poți aștepta din partea unui june vesel. Ținând seama că Fred nu era defel bătăran, că mai degrabă privea de sus manierele și limbajul tinerilor care nu fuseseră la universitate și că așternuse pe hârtie stanțe la fel de idilice și nevoluptoase ca și interpretarea sa la flaut, atracția resimțită față de Bambridge și Horrock era un fapt interesant pe care nici măcar dragostea pentru cai nu putea s-o explice complet, fără acea misterioasă înrâurire a Providenței, ce determină atâtea alegeri ale muritorilor. Sub oricare alt nume decât „plăcere”, compania acestor *Messieurs* Bambridge și Horrock ar fi fost privită, fără doar și poate, ca monotonă; iar a sosi împreună cu ei la Houndsley, într-o după-amiază cu burniță, trăgând la hanul „Leul Roșu” de pe o uliță întunecată de praful de cărbune, și a prânzi într-o încăpere mobilată cu o hartă a comitatului, lustruită de atâtea murdărie, cu un tablou prost reprezentând un cal anonim într-un grajd, cu un portret înfățișând pe Majestatea-sa George al Patrulea, în mărime naturală, cu cizme și cravașă și cu câteva scuiători de plumb, ar fi putut să pară o treabă greu de suportat, dacă nu ar fi intervenit puterea „definiției” care stabilește că împerecherea unor lucruri de felul ăsta e „veselă”.

Domnul Horrock arbora, hotărât, un aer de aparentă impenetrabilitate care lasă joc liber imaginației. La prima căutătură, costumul său sugera o palpitantă asociere cu caii (de ajuns să menționăm pălăria cu boruri late, împinsă în sus, într-un unghi abia-abia perceptibil, tocmai cât trebuie ca să nu existe bănuiala că ar fi trasă în jos); iar natura îi dăruise trăsături care, datorită unor ochi mongolici, nasului, gurii și bărbiei ce păreau să urmeze borul pălăriei, fiind ușor răsfrânte în sus, lăsau impresia unui discret și neschimbat zâmbet sceptic – adică cea mai tiranică dintre expresii pentru o minte sensibilă și care, când e însoțită de tăcerea potrivită, e aptă să creeze reputația unei inteligențe de neînfrânt și a unui nesecat fond de umor, prea sec pentru a curge, și închistat, probabil, sub o crustă de neînlăturat – precum și a unei judecăți critice pe care, dacă ai avea vreodată norocul s-o cunoști, ar fi esență pură și nimic altceva. Este o fizionomie întâlnită în toate vocațiile, dar poate că niciodată nu are mai multă putere asupra tineretului englez decât când o întâlnești concretizată în persoana unui expert în probleme cavale.

La o întrebare pusă de Fred cu privire la chișița calului său, domnul Horrock se răsuci pieziș în șa și privi vreo trei minute în șir pasul animalului, apoi se întoarse cu fața înainte, își prinse frâul în mână și rămase tăcut, cu un profil nici mai mult nici mai puțin sceptic decât până atunci.

Rolul astfel jucat în dialog de către domnul Horrock era teribil de eficient. În sufletul lui Fred stârnea un vâlmășag de patimi – dorința nebună de a zdrobi opinia lui Horrock, silindu-l să și-o exprime, înfrânată de dorința de a păstra avantajul prieteniei lui. Totdeauna exista o șansă ca Horrock să rostească la momentul oportun ceva cu totul și cu totul de neprețuit.

Domnul Bambridge avea purtări mai deschise și părea dispus să-și dea pe față, fără zgârcenie, ideile. Era zgomotos, robust și uneori se spunea că ar „avea slăbiciuni”, mai cu seamă pentru înjurături, băutură și târnuiala soției. Unele persoane, care păgubiseră în târgurile încheiate cu el, îl

etichetau drept hapsân, dar el socotea negoțul de cai drept cea mai frumoasă dintre arte și ar fi putut argumenta în mod demn de crezare că nu avea nimic de-a face cu morala. Fără îndoială, era un om prosper, suporta băutura mai bine decât suportau alții cumpătarea și, în ansamblu, înflorea ca un dafin verde. Dar aria conversației sale era limitată și, asemenea frumosului cântec bătrânesc *Stropi de rachiu*, după o bucată de vreme îți făcea impresia că o ia de la capăt într-un fel care ar putea da amețală cugetelor mai slabe. Totuși, în diferite cercuri din Middlemarch, o ușoară infuzie de Bambridge era apreciată că ar da „ton și prestanță”, iar în barul și sala de biliard de la „Dragonul Verde” figura printre persoanele ilustre. Cunoștea câteva anecdote despre eroi ai turfului și felurite șmecherii abile ale marchizilor și vicontilor ce păreau a dovedi că sângele nobil își afirmă întâietatea chiar și printre escroci; dar minuțioasa capacitate de reținere a memoriei sale era demonstrată cu precădere când aborda tema cailor vânduți și cumpărați de el personal: numărul de mile pe care-l puteau străbate în trap fără să li se clinească un fir de păr constituia încă, după ani de zile, subiectul unor pasionate declarații, în cursul cărora ațâța imaginația ascultătorilor, fiind gata să le jure solemn că în viața lor nu mai văzuseră ceva asemănător. Pe scurt, domnul Bambridge era un băiat de viață și un vesel tovarăș de drum.

Fred era destul de subtil pentru a nu le spune prietenilor săi că se duce la Houndsley cu intenția de a-și vinde calul: dorea să descopere direct opinia lor sinceră asupra valorii patrupedului, nefiind conștient că o părere sinceră era cel din urmă lucru ce-l puteai smulge de la asemenea critici eminenți. Domnul Bambridge nu cădea victimă slăbiciunii de a linguși fără un temei. Până atunci nu se arătase niciodată prea impresionat de faptul că nefericitul murg era bolnav de tignafes în asemenea hal încât ar fi fost nevoie de vorbe blestemate ce duc la pierzanie, pentru a-l putea descrie.

– Prost târg ai mai făcut, Vincy, când l-ai schimbat ducându-te la altcineva în loc să te sfătuiești cu mine! Păi cum, în viața dumitale n-ai călărit pe spinarea vreunui cal mai minunat decât roibul ăla, și l-ai dat pentru dobitocul ăsta! Dacă-l pui în galop mărunț de vânătoare, o întinde ca douăzeci de bușteni. De când mă știu, n-am auzit decât de un singur nechezător mai bolnav ca ăsta, și ăla tot un murg, calu’ lui Pegwell, cultivatorul; acu’ vreo șapte ani obișnuia să-l înhame la cabrioleta lui și voia să mă potcovească pe mine cu el, da’ i-am zis: „Mulțam frumos, Peg, da’ eu nu fac negoț cu instrumente de vânt!” Așa i-am zis-o, de la obraz. Gluma asta a făcut înconjurul ținutului. Da’ ce dracu! Gloaba aia sufla doar ca o trâmbiță de un *penny* față de cum horcăie ăsta!

– Cum așa, păi adineauri ai spus că era mai bolnav decât al meu, izbucni Fred, mai supărăcios ca de obicei.

– Atunci am spus o minciună, declară domnul Bambridge, emfatic. Seamănă, da’ nu răsare, unu cu altu’.

Fred dădu pintoni calului și înaintară la trap o palmă de drum. Când încetiniră din nou pasul, domnul Bambridge adăugă:

– Ei, da, ce mai, murgu’ ăla era trăpaș mai bun decât murgul dumitale.

– Pe mine mă mulțumește pasul lui, știu bine, zise Fred, care, ca să-și suporte însoțitorul, avea nevoie de toată convingerea că se află într-o societate veselă. Eu găsesc că are un galop mărunț foarte curat, ce zici, Horrock?

Domnul Horrock privi drept înaintea lui, cu o neutralitate atât de desăvârșită, de parcă ar fi fost

un portret pictat de un mare maestru.

Fred renunță la speranța amăgitoare de a obține o părere sinceră; dar, stând și cugetând, pricepu că defectele arătate de Bambridge și tăcerea lui Horrock însemnau de fapt o încurajare, indicând că aveau despre cal altă impresie decât catadixeau să exprime.

Într-adevăr, chiar în seara aceea, înainte de a se porni zarva iarmarocului, Fred crezu că întrezărește posibilitatea favorabilă de a-și plasa în mod avantajos calul, dar o posibilitate care-l făcu să se felicite pentru prevederea dovedită prin aducerea celor optzeci de lire. Un tânăr fermier, cunoscut al domnului Bambridge, veni la „Leul Roșu” și se porni să discute despre intenția lui de a renunța la un cal de vânătoare, pe care-l prezentă pe loc sub numele de Diamant, dând a înțelege că era un personaj de notorietate publică. Pentru el personal nu dorea decât o mârtoagă folositoare, care la nevoie să tragă la ham, dumnealui fiind pe cale de a se însura și a se lăsa de vânătoare. Calul se afla în grajdul unui prieten, la doi pași de han; mai era vreme ca *gentlemenii* să-l vadă, înainte de a se însura. La grajdul prietenului se ajungea printr-o uliță dosnică, ale cărei miasme te puteau otrăvi fără să mai cheltuiești bani pe droguri, la fel de bine ca în oricare altă stradă sinistră din acea perioadă insalubră; Fred nu se întărise cu rachiu împotriva greții, așa cum făcuseră tovarășii lui, dar speranța de a vedea în sfârșit calul care-i va permite să facă bani îi stârnea destul entuziasm pentru a-l aduce în dimineața următoare, la primul ceas, din nou pe același teren. Avea ferma convingere că, dacă nu cade la învoială cu fermierul, târgul îl va încheia cu Bambridge, căci Fred, sub presiunea împrejurărilor, simțea că i se ascute agerimea și capătă întreaga putere de judecată subtilă pe care ți-o dă bănuiala. Bambridge îl alergase pe Diamant așa cum nu ar fi făcut niciodată (fiind calul unui prieten!) dacă nu s-ar fi gândit să-l cumpere, și toată lumea care privise animalul – până și Horrock – rămăsese vădit impresionată de meritele lui. Ca să obții toate avantajele de pe urma unor asemenea relații, trebuie să știi să tragi concluziile personale și nu să fii doar o lingură care ia lucrurile așa cum vin. Calul era un sur pătat, și Fred se nimerise să știe că omul lordului Medlicote colinda iarmaroacele căutând tocmai un asemenea cal. După ce-l încercase în fel și chip, spre seară, Bambridge dădu să se înțeleagă că văzuse și cai mai proști pentru optzeci de lire. Firește că se contrazise de vreo douăzeci de ori, dar când tu știi care este adevărul, poți verifica afirmațiile unui om. Și Fred nu se putea împiedica să considere că și judecata lui în materie de cai valora ceva. Fermierul se oprise în fața armăsarului bolnav de tignafes, al lui Ferd, de ajuns ca să arate că merită să chibzuiască asupra lui, și părea probabil că l-ar lua în locul lui Diamant dacă ar mai căpăta vreo douăzeci și cinci de lire pe deasupra. În acest caz, Fred, după ce urma să se despartă de noul lui cal primind pe el cel puțin optzeci de lire, și rămânând deci cu cincizeci și cinci de lire în pungă de pe urma tranzacției, va dispune de o sută treizeci și cinci de lire în vederea achitării poliței, astfel că deficitul aruncat temporar pe umerii domnului Garth s-ar fi redus la cel mult douăzeci și cinci de lire. Dimineața, pe când se zorea cu îmbrăcatul, văzu atât de clar ce important era să nu piardă șansa aceea rară, încât, dacă Bambridge și Horrock i-ar fi dat amândoi sfatul să se răzgândească, nu s-ar fi lăsat amăgit să ia drept bune intențiile lor: și-ar fi zis că în mâinile acelea încăpătoare nu-și găsesc loc interesele unui tânăr. Cu privire la cai, singurul indiciu posibil rămâne neîncrederea. După cum știm, însă, scepticismul nu poate fi niciodată aplicat până la capăt, altminteri viața ar ajunge la un punct mort: în ceva trebuie să credem, ceva trebuie să facem și, oricum ar putea fi numit acest ceva,

de fapt nu reprezintă decât propria noastră judecată, chiar când pare a fi cea mai servilă copie a părerii altuia. Fred credea în perfecțiunea acelei învoieli și, chiar mai înainte ca iarmarocul să se fi pornit ca lumea, intrase în posesia surului pătat, la prețul plătit pe calul lui precedent, plus încă treizeci de lire, adică numai cu cinci mai mult decât se așteptase să dea pe el.

Dar se simțea nițel cam necăjit și ostenit, poate din cauza consumului de materie cenușie și, fără a mai aștepta alte distracții ale iarmarocului, porni singur în călătoria sa de patrusprezece mile, cu gândul de a face drumul foarte tihnit și de a-și păstra calul în formă.

*Mâhnit, cel ce-a jignit prea slab alină
Pe cel ce poartă-a jignirii grea cruce.*

Shakespeare, *Sonete*

Regret să spun că la numai trei zile după prielnicele întâmplări de la Houndsley, Fred Vincy căzu într-o descurajare mai neagră decât cunoscuse până atunci în toată viața lui. Nu că ar fi fost dezamăgit de posibilitatea găsirii unei piețe de desfacere pentru calul lui; dar înainte de a se ajunge la încheierea târgului cu omul lordului Medlicote, acest Diamant, în care fusese investită speranța în valoare de optzeci de lire, dăduse dovadă, fără cel mai mic avertisment prealabil, de o energie cât se poate de perfidă, zvârlind din copite, gata-gata să-l ucidă pe rândaș, și până la urmă se schilodise singur destul de serios, prinzându-și un picior într-o frânghie care atârna deasupra tăbliei despărțitoare din grajd. Situația nu îngăduia niciun remediu, ca și atunci, când, după cununie, descoperi la partener o fire urâtă – de care, bineînțeles, vechii cunoscuți știau foarte bine înainte de ceremonie. Dintr-o pricină sau alta, primind această lovitură din partea ghinionului, Fred nu arăta deloc elasticitatea lui obișnuită: pur și simplu își dădea seama că nu mai are decât cincizeci de lire și că, deocamdată, nu dispunea de nicio șansă de a mai căpăta alți bani, iar peste câteva zile avea să-i fie prezentată spre onorare polița de o sută șazeci de lire. Chiar dacă s-ar fi adresat tatălui său, cu argumentul că domnul Garth trebuie cruțat de o asemenea pagubă, Fred ghicea că părintele lui ar fi refuzat cu vehemență să-l apere pe domnul Garth de urmările a ceea ce el ar numi încurajarea risipei și a înșelăciunii. Se simțea abătut în asemenea hal, încât nu era în stare să înjghebeze vreun alt plan, decât acela de a se duce de-a dreptul la domnul Garth și a-i mărturisi tristul adevăr, luând cu el cincizeci de lire și punând cel puțin suma aceea în siguranță, în mâinile sale. Tatăl lui, care se afla la depozit, încă nu aflase de accident; la auzul veștii, negreșit că avea să tune și să fulgere pentru că-i băgase în grajd un dobitoc năvălaș; dar înainte de a înfrunta buclucul ăsta mai mărunț, Fred avea nevoie de tot curajul de care era în stare pentru a face față necazului mai mare. Luă gloaba tatălui său, căci își pusese în gând ca, după ce-i va dezvălui domnului Garth situația, să plece călare până la Stone Court ca să-i mărturisească totul lui Mary. De fapt, probabil că de n-ar fi existat Mary și iubirea ce-i purta Fred, conștiința lui ar fi fost mult mai puțin trează atât în ce privește stăruința cu care-i amintea mereu de datorie, cât și îndemnul de a nu se cruța, după obiceiul lui, amânând o sarcină neplăcută; ba chiar l-ar fi împins să acționeze în modul cel mai direct și mai simplu cu putință. Chiar muritori cu mult mai mare tărie de cuget decât avea Fred Vincy, își lasă jumătate din corectitudinea lor spre păstrare în mintea făpturii care le e cea mai dragă. „Scena tuturor acțiunilor mele s-a prăbușit”, rostește un personaj antic, când cel mai de seamă prieten al lui moarte; și norocoși sunt cei care dispun de o scenă, când publicul le cere să dea ce au mai bun în ființa lor. Negreșit, pentru Fred multe lucruri ar fi stat cu totul altfel în perioada aceea, dacă Mary Garth nu ar fi avut idei categorice asupra trăsăturilor demne de admirat în caracterul unui tânăr.

Domnul Garth nu era la birou și Fred se duse călare până la locuința lui, situată puțin în afara orașului – o casă cu un aer îmbietor, având o livadă în față; o clădire neregulată, demodată, construită pe jumătate din lemn, care înainte de a se fi întins orașul, fusese o gospodărie de fermă, iar acum ajunsese să fie înconjurată de jur-împrejur de grădinile orășenilor. Ne îndrăgim mai mult casele, ca și prietenii, dacă au o fizionomie proprie. Membrii familiei Garth, care erau îndeajuns de numeroși, fiindcă Mary avea patru frați și o soră, se atașaseră grozav de casa lor bătrânească, din care tot mobilierul mai bun fusese de mult vândut; iar lui Fred îi plăcea casa și o cunoștea pe de rost, până la cotloanele podului cu delicios iz de mere și gutui; niciodată nu venise acolo fără vreo nădejde plăcută. Acum însă inima îi bătea stingherită de presimțirea că va fi silit, probabil, să-și facă mărturisirea în fața doamnei Garth, pentru care nutrea mai mult respect plin de teamă decât pentru soțul ei. Nu fiindcă ar fi fost înclinată spre sarcasm și izbucniri impulsive, ca Mary. Cel puțin la vârsta ei de matroană, doamna Garth nu se lăsa niciodată îmboldită să se pripească la vorbă, deoarece – după cum spunea singură – în tinerețea ei purtase jugul și învățase să se înfrâneze. Avea darul rar de a discerne ceea ce nu poate fi schimbat și de a se supune inevitabilului fără să crâcnească. Își adora soțul pentru virtuțile sale, dar se împăcase de foarte timpuriu cu incapacitatea acestuia de a-și vedea interesele personale și acceptase cu inimă ușoară consecințele. Fusese destul de mărinimoasă ca să renunțe la orice trufie în materie de ceainice sau de zorzoane pentru copii, și niciodată în viața ei nu strecurase în urechile vecinilor vreo confidență patetică, cu privire la imprudența domnului Garth și la sumele pe care le-ar fi putut aduna, dacă ar fi fost și el ca alți bărbați. Drept urmare, aceste preacinstite vecine o socoteau fie orgolioasă, fie excentrică, și uneori o bârfeau în fața soților, numind-o „distinsa voastră doamnă Garth”. În schimb, doamna Garth nu ducea lipsă de spirit critic față de ele, deoarece beneficia de o instrucțiune mai îngrijită decât majoritatea matroanelor din Middlemarch – și apoi, unde găsești femeia fără pată? – așadar era dispusă să se arate cam aspră față de propriul ei sex – căruia, după opinia sa, îi ședea bine să fie cu totul supus bărbatului. Pe de altă parte, manifesta o indulgență exagerată față de scăderile bărbaților și adeseori o puteai auzi spunând că sunt firești. De asemenea, trebuie să recunoaștem că doamna Garth manifesta și o rezistență nițel cam exagerată față de ceea ce considera ea drept nebunii: trecerea de la rolul de învățătoare la cel de soție gospodină își pusese vădit pecetea asupra conștiinței sale și rareori uita că, în vreme ce gramatica și accentul ei erau mai presus de ale celor mai mulți din oraș, purta totuși o bonetă simplă, gătea prânzul familiei și cârpea toată ciorăpăria. Câteodată dădea meditații, în chip peripatetic, făcându-i pe elevi să se țină după ea prin bucătărie, cu cărțile sau tăblițele în mână. Credea că este bine pentru ei să vadă că poate bate o spumă excelentă în timp ce le corecta greșelile „fără a se uita” – și că o femeie cu mânecile suflecate mai sus de coate poate ști totul despre „Modul Subjonctiv” sau „Zona Tropicală”; pe scurt, că și ea poate avea, „instrucțiune” și alte însușiri cu terminația în „țiune”, care sunt vrednice de a fi rostite cu emfază, fără să fie, în același timp, o păpușă inutilă. Când făcea vreo observație cu acest scop pilduitor, i se iveau pe frunte o mică cută mobilă, care însă nu o împiedica să-și păstreze o față binevoitoare, iar cuvintele ce se înșirau ca o procesiune erau rostite cu un agreabil și cald glas de contralto. Desigur, exemplara doamnă Garth avea și aspectele ei caraghioase, dar personajul suporta curiozitățile la fel cum un vin foarte bun suportă un iz de piele.

Pentru Fred Vincy nutrea un sentiment matern și totdeauna fusese dispusă să-i scuze greșelile deși, probabil, nu i-ar fi iertat lui Mary dacă s-ar fi logodit cu el, căci pe fiica ei o includea în judecata mai severă aplicată propriul său sex. Dar însuși faptul că-i arăta o excepțională indulgență făcea ca lui Fred să-i vină și mai greu acum că era silit, în mod inevitabil, să scadă în ochii ei. Și împrejurările vizitei lui se nimeriră a fi și mai neplăcute decât se așteptase, deoarece Caleb Garth plecase devreme ca să se ocupe de niște reparații, nu prea departe de casă. La anumite ore, doamna Garth se găsea totdeauna în bucătărie, și în acea dimineață era absorbită de mai multe ocupații simultane – într-un colț al încăperii luminoase făcea plăcinte, pe o măsuță de joc curățată lună, și totodată supraveghea, printr-o ușă deschisă, mișcările lui Sally la cuptor și la copaia cu făină, dând în același timp lecții fetei și băiețușului mezin, care stăteau în fața ei la masă, cu cărțile și tăblițele dinaintea lor. O albie și un agățător de rufe, la celălalt capăt al bucătăriei, arătau că, din când în când, se îndeletnicea și cu spălatul unor articole mici de lenjerie.

Cu mânecile suflecate mai sus de coate, manevrând cu sârg aluatul, aplicându-i făcălețul și trăgându-i câteva ciupituri ca să-l ornamezeze, în timp ce expunea cu fervoare gramaticală vederile ei juste asupra acordului verbelor și pronomelor cu „substantivele colective”, doamna Garth înfățișa o priveliște plăcut amuzantă. Chipul cu păr buclat și fața pătrată o făceau să semene cu Mary, dar era mai frumoasă, avea trăsături mai delicate, un ten pal, un trup solid de matroană, și o privire ce oglindea o remarcabilă fermitate. Cu boneta ei cu franjuri, albă ca zăpada, amintea de una dintre acele încântătoare franțuzoaice pe care le-am văzut cu toții pornind după târguieli, cu coșul pe braț. Uitându-te la mamă, puteai spera că fiica va ajunge ca ea, ceea ce reprezenta o perspectivă avantajoasă, echivalentă cu o dotă – mama stând prea adeseori în spatele fiicei ca o profeție malignă: „Așa cum sunt eu, în curând fi-va și ea”.

– Acum, hai să mai repetăm regula de la capăt, încă o dată..., zise doamna Garth, ciupind rotunjimile unui sufleu cu mere, care părea să distragă atenția lui Ben, un flăcăiaș energic, cu o frunte greoaie. „Nu fără a ține seama de semnificația cuvântului, dacă arată o unitate sau o pluralitate de idei”; spune încă o dată ce înseamnă asta, Ben.

(Doamna Garth, asemenea educatorilor mai celebri, avea și ea cărările ei, bătătorite cu predilecție și, într-un naufragiu general al societății, ar fi încercat să țină deasupra valurilor manualul *Lindley Murray*).

– A... asta înseamnă... că trebuie să te gândești la ce înseamnă, declară Ben cam bosumflat. Nu pot suferi gramatica. La ce-i bună?

– Ca să te învețe să vorbești și să scrii corect, pentru a te putea face înțeles, răspunse doamna Garth, cu o precizie severă. Ți-ar plăcea să vorbești ca moș Jov?

– Da, zise Ben îndărătnic, are mai mult haz. El zice: „Neata merji”, și e la fel de bine ca: „Dumneata mergi”.

– Dar mai spune: „E-n grădină o rabie” în loc de „vrabie”, interveni Letty, cu un aer de superioritate. Poți să crezi că pomenește de-o corabie de pe mare.

– Ba nu, nu poți, dacă nu ești un prost, replică Ben. Cum ar putea să fie aici o corabie de pe mare?

– Lucrurile acestea depind de pronunțare, care alcătuiește partea cea mai neînsemnată a

gramaticii, propovădui doamna Garth. Ben, coaja aceea de măr trebuie să o mănânce porcii, și dacă o ronțai tu, va trebui să le dau porția ta de plăcintă. Jov n-are de vorbit decât despre lucruri simple. Cum crezi tu că ai izbuti să scrii sau să vorbești despre orice lucru mai dificil, dacă n-ai ști mai multă gramatică decât el? Ai folosi expresii greșite și ai pune cuvintele alandala în frază, și în loc de a-i face pe oameni să te înțeleagă, s-ar îndepărta de tine ca de o persoană sâcâitoare. Ce te-ai face atunci?

– Nici că mi-ar păsa, aş pleca de-acolo, declară Ben, dând impresia că e o soluție preferabilă, când ai de-a face cu gramatica.

– Văd că ai obosit și devii nătâng, Ben, urmă doamna Garth, deprinsă cu aceste argumente îndărătnice din partea vlăstarului ei. Isprăvindu-și plăcintele, se îndreptă spre albia de rufe și zise: Hai vino aici și istorisește-mi povestea pe care ți-am spus-o miercuri, despre Cincinat.

– Știu! era un fermier, exclamă Ben.

– Vai, Ben, era un roman, dă-mi voie să povestesc eu, interveni Letty, folosindu-și arțăgoasă cotul.

– Ești o proastă, era un fermier roman, care ara.

– Da, dar înainte de asta – nu asta a venit întâi – poporul îl voia pe el, îl contrazise Letty.

– Da, da' mai întâi trebuie să spui ce soi de om era, stăruie Ben. Era un om înțelept, ca tatăl meu, și de asta lumea îi cerea sfatul. Și era un bărbat viteaz și în stare să se bată. Și la fel ar ști și tata – nu-i așa mamă?

– Ascultă, Ben, lasă-mă să-ți spun eu povestea de la cap la coadă, așa cum ne-a povestit-o mama, îl repezi Letty, încruntându-se: Te rog, mamă, spune-i lui Ben să tacă din gură.

– Letty, mi-e rușine pentru tine, o dojeni maică-sa, smulgând cepul albiei de rufe. Când a început fratele tău, s-ar fi convenit să aștepti, ca să vezi dacă nu poate istorisi el. Ce necioplită te arăți, înghiontindu-l și încruntându-te de parcă ai vrea să cucerești lumea cu coatele tale! Sunt sigură că Cincinat s-ar fi mâhnit văzând că fiica lui se poartă astfel. (Doamna Garth slobozi această cumplită frază enunțând-o cu multă emfază, iar Letty căreia i se retezase cheful de vorbă, și încurajată de desconsiderarea unanimă, simți că viața – inclusiv cea a romanilor – era, chiar de la vârsta ei, o treabă jalnică).

– Ei, ăăi... da... păi de, s-au petrecut o groază de lupte și toți erau tare căpoși, și... nu pot istorisi chiar așa cum ai povestit-o dumneata, dar le trebuia un om care să fie căpitan și rege și toate celelalte...

– Dictator, na, șopti Letty, cu aer ofensat, nu lipsită de dorința de a o face pe maică-sa să se căiască.

– Prea bine, dictator! admise Ben disprețuitor. Dar cuvântul ăsta nu se potrivește: el nu le dicta, ca să scrie pe tăblițe.

– Haide, haide, Ben nu ești chiar așa de ignorant, interveni doamna Garth, cuprinsă de o serioasă îngrijorare. Poftim, bate cineva la ușă! Fugi de deschide, Letty!

Ciocănise Fred, și când Letty îi spuse că tatăl ei încă nu se întorsese, dar că mama se află în bucătărie, tânărului nu-i rămăsese nicio alternativă. Nu putea trece peste obișnuința creată, de a se duce s-o vadă pe stăpâna casei în bucătărie, dacă se nimerea să fie acolo. Își trecu brațul pe după

gâtul lui Letty, în tăcere, și o însoți în bucătărie, fără obișnuitele sale glume și alintări.

Doamna Garth se miră văzându-l la ora aceea, dar niciodată nu se lăsa ispitită să-și exprime surprinderea și se mulțumi să rostească, în timp ce-și vedea mai departe de treabă, liniștită:

– Tu, Fred, așa devreme? Ești palid de tot. S-a întâmplat ceva?

– Vreau să vorbesc cu domnul Garth, zise Fred, încă nepregătit să spună mai mult – și cu dumneata de asemenea – adăugă el după o scurtă pauză, fiindcă nu se îndoia deloc că doamna Garth știa totul despre poliță și că, până la urmă, va trebui să discute despre afacerea aceea în prezența ei, dacă nu cumva numai cu ea.

– Caleb va sosi acasă peste cinci minute, îl asigură doamna Garth, care-și închipui că la mijloc trebuie să fie vreo neînțelegere ivită între Fred și tatăl lui. Cu siguranță că nu zăbovește mult, fiindcă trebuia să termine azi-dimineață o treabă la biroul lui. Te superi dacă stai cu mine până isprăvesc ce am de făcut aici?

– Da' nu trebuie să mai continuăm cu Cincinat, nu-i așa? întrebă Ben, care luase cravașa din mâna lui Fred și-i încerca elasticitatea pe spinarea motanului.

– Nu, acum du-te în curte. Lasă cravașa aia! Urât din partea ta să-l biciuiești pe bătrânul Tortoise, bietul de el! Te rog să-i ieri cravașa Fred.

– Hai, bătrâne, dă-mi-o, îi ceru Fred, întinzând mâna.

– Mă lași să călăresc azi pe calul tău? întrebă Ben, înapoindu-i cravașa cu aerul că n-ar fi fost obligat la acest gest.

– Astăzi nu, altădată. Nu călăresc pe calul meu.

– Ai s-o vezi azi pe Mary?

– Da, așa cred, răspuse Fred, cu o zvâcnire neplăcută.

– Spune-i să vină acasă repede, să jucăm gajuri și să ne distrăm.

– Destul, destul Ben! Haide, șterge-o, exclamă doamna Garth, văzând că Fred era plictisit.

– Letty și Ben sunt acum singurii dumneavoastră elevi, doamnă Garth? întrebă Fred după ce copiii pleaseră, și simțind nevoia să spună ceva, ca să treacă timpul.

Încă nu era sigur dacă trebuia să-l aștepte pe domnul Garth, sau să folosească orice prilej favorabil pe care i-l oferea discuția pentru a-i mărturisi chiar soției lui situația, dându-i banii și plecând.

– Mai am o elevă, numai una. Fanny Hackbutt, care vine la unsprezece și jumătate. Nu scot un venit prea mare acum, explică doamna Garth, zâmbind. Cam trag targa pe uscat cu elevii. Dar am pus deoparte o punguliță cu bani pentru a-i plăti meșterului lui Alfred: am nouăzeci și două de lire. Acum se poate duce la atelierul domnului Hanmer; are tocmai vârsta potrivită.

Amănuntul acesta nu era o introducere prea fericită la vestea că pe domul Garth îl pândeau o pierdere de nouăzeci și două de lire, poate chiar mai mult.

Fred tăcea.

– Pentru tinerii care se duc la colegiu e nevoie de cheltuieli mari, continuă cu nevinovăție doamna Garth, netezind tivul la o bonetă. Și Caleb e convins că Alfred va ajunge un meseriaș de frunte: vrea să-i dea băiatului prilejul să pornească bine în viață. Iată-l! Îi aud pașii. Să mergem la el, în odaia de primire, da?

Când intrară în încăpere, Caleb tocmai își trântise pălăria pe cuier și se așezase la biroul lui.

– Ce-i cu tine, Fred, băiatul meu? rosti el cu blândă mirare, ținând în aer pana încă nemuiată în cerneală. Ai picat aici cu noaptea-n cap. Dar văzând că pe chipul lui Fred nu se ivește obișnuita expresie de voioasă întâmpinare, adăugă numaidecât: – E ceva nou pe-acasă? S-a întâmplat ceva?

– Da, domnule Garth, am venit să-ți spun ceva care, mă tem, te va face să ai o părere foarte proastă despre mine. Am venit să vă spun, dumitale și doamnei Garth, că nu-mi pot ține cuvântul dat. Până la urmă, nu pot face rost de banii necesari ca să achit polița. Am avut ghinion; am adunat doar cincizeci de lire din suma de o sută șaiszeci.

În timp ce vorbea, Fred își scoase bancnotele și le puse pe birou, în fața domnului Garth. Dăduse pe față adevărul adevărat, simțindu-se groaznic de stingherit, ca un băiețaș căruia i-a pierit glasul. Doamna Garth amuțise de uluire și se uita ținută la soțul ei, căutând o explicație. Caleb roși și, după o scurtă pauză, rosti:

– A, nu ți-am spus Susan: am girat pentru Fred o poliță în valoare de o sută șaiszeci de lire. M-a asigurat că e capabil să o achite singur.

Pe chipul doamnei Garth se ivi o schimbare evidentă, dar era ca înfiorarea de sub oglinda unei ape, netedă la suprafață.

Îți aținti ochii asupra lui Fred, spunându-i:

– Presupun că i-ai cerut părintelui tău restul banilor și te-a refuzat?

– Nu, răspunse Fred, mușcându-și buzele și vorbind cu mai multă dificultate, pentru că știu că în zadar i-aș cere; și, atâta timp cât nu folosește la nimic, nu mi-ar plăcea să amestec numele domnului Garth în această chestiune.

– Treaba a picat într-un moment nefericit, grăi Caleb, în felul lui șovăielnic, aplecându-și ochii asupra însemnărilor și jucându-se nervos cu hârtiile. Crăciunul bate la ușă – tocmai acum sunt cam strâmtorat. Vezi, sunt silit să tai totul, ca un croitor care a luat măsura prea scurtă. Ce putem face, Susan? O să am nevoie până și de ultimul gologan pe care-l avem la bancă. E vorba de vreo sută și zece lire, naiba să le ia!

– Trebuie să-ți dau cele nouăzeci și două de lire pe care le-am pus deoparte pentru Alfred ca să învețe meserie, rosti doamna Garth cu glas grav și hotărât, deși o ureche fină ar fi putut discerne un ușor tremur în câteva dintre cuvintele ei. Și nu am nicio îndoială că Mary o fi economisit până acum douăzeci de lire din leafa ei. O să-i avanseze ea.

Doamna Garth nici nu se mai uitase la Fred și nu calcula câtuși de puțin ce cuvinte să folosească pentru ca să-l usture mai tare. Ca o femeie excentrică ce era, părea total absorbită de cumpănirea lucrurilor ce se cereau făcute, și nici prin gând nu-i trecea că scopul ar putea fi mai bine atins prin observații amare sau explozii de furie. Îl făcuse însă pe Fred să simtă pentru prima dată în viața lui ceva ce aducea cu ghimpele remușcării. Destul de curios, până atunci mâhnirea stârnită de povestea asta se mărginise doar la temerea că ar putea să pară lipsit de onoare și ar coborî în ochii familiei Garth: nu-și bătuse capul cu neajunsul și paguba pe care le-ar putea-o pricinui prin călcarea cuvântului dat, pentru că tinerii *gentlemen* plini de speranțe nu sunt deloc surprinși să-și consume imaginația gândindu-se la nevoile altor persoane. Într-adevăr, mai toți suntem crescuți în ideea că suprema rațiune de a nu săvârși un rău nu are legătură cu ființele care ar suferi de pe urmele lui. Dar

În clipa aceea se văzu deodată sub înfățișarea unei jalnice pușlamale, care jefuia două femei de agoniselile lor.

– Voi plăti negreșit, totul până la urmă, doamnă Garth, îngăimă el.

– Da, până la urmă, repetă doamna Garth, care, nu putea suferi cuvintele frumoase aruncate în împrejurări urâte, așa că de astă dată nu-și putu stăpâni o înțepătură: Dar băieții mei nu-și pot face ucenicia „până la urmă”, ci trebuie să intre ucenici la cincisprezece ani.

Niciodată nu fusese mai puțin dispusă să caute scuze pentru purtarea lui Fred.

– Greșeala cea mare e a mea, Susan, interveni Caleb. Fred era sigur că găsește banii. Dar ce treabă aveam eu să girez polițe? Presupun că ai cercetat prin jurul tău și ai încercat toate mijloacele cinstite? adăugă el, pironindu-și ochii cenușii, îndurători, asupra lui Fred.

Caleb era prea delicat ca să menționeze numele lui Featherstone.

– Da, am încercat tot ce se putea – am încercat cu adevărat. Aș fi avut pregătite o sută șaizeci de lire, dacă nu se abătea o nenorocire cu un cal pe care eram pe cale să-l vând. Unchiul îmi dăduse optzeci de lire și din ele am plătit treizeci, plus calul meu dinainte, ca să-mi cumpăr altul pe care puteam să capăt optzeci sau chiar mai mult – aveam de gând să renunț la cal. Acum însă a ieșit la iveală că e năvălaș și s-a betegit singur. Mai bine ne lua dracul, și pe mine și pe cal, înainte de v-am adus pacostea asta pe cap. La nimeni pe lume nu țin mai mult decât la... dumneata și la doamna Garth, și ați fost întotdeauna atât de buni cu mine! Oricum, vorbele nu folosesc la nimic. Acum mă veți socoti pe vecie un netrebnic.

Fred se răsuci pe călcâie și fugi din odaie, conștient că se purta cam muiereste și simțind în chip nelămurit că regretul lui nu ajuta mai deloc familiei Garth. Îl zăriră încălecând și ieșind zorit pe poartă.

– Fred Vincy m-a dezamăgit, zise doamna Garth. Până azi n-aș fi crezut că o să te târască în vârtoarea datoriilor lui. Știam că e risipitor, dar nu credeam că ar fi atât de meschin ca să arunce riscurile pe spinarea celui mai vechi prieten al lui, căruia îi dă cel mai puțin mâna să piardă bani.

– Am fost un nerod, Susan.

– Asta așa e, aprobă soția, dând din cap și zâmbind. Dar eu nu m-aș fi dus să trâmbițez faptul în piața târgului. De ce a trebuit să-mi ascunzi asemenea lucruri? La fel se întâmplă și cu nasturii tăi, îi lași să-ți cadă, fără să-mi spui, și pe urmă ieși în oraș cu manșeta atârânănd. Dacă aș fi fost măcar avertizată, aș fi putut să-mi pregătesc vreun plan mai bun.

– Știu că mâhnirea asta îți sfâșie inima, Susan, murmură Caleb, privind-o mișcat. N-am ce face; banii pe care i-ai pus deoparte pentru Alfred sunt sortiți să se ducă pe apa sâmbetei.

– E foarte bine că *eu* i-am agonisit, iar tu vei avea de suferit fiindcă va trebui să-l înveți singur meserie pe băiat. Trebuie să te lași odată de năravurile tale proaste! Unii oameni se apucă de băutură, și tu te-ai apucat de muncă fără plată. Trebuie să te dedai mai cu măsură acestui viciu. Și va trebui să te duci până la Mary, s-o întrebi pe copilă ce bani are.

Caleb își împinse scaunul îndărăt și se aplecă în față, clătinând încet din cap, și împreunându-și vârful degetelor, cu multă grijă.

– Biata Mary! exclamă el. Susan, adăugă apoi cu glas mai scăzut, mi-e teamă că s-ar putea să-i fie drag Fred.

– A, nici gând! Râde mereu de el; și băiatul nu prea pare să o privească pe fată altfel decât cu ochii unui frate.

Caleb nu ripostă nimic, ci-și lăsă ochelarii pe nas, trase la loc scaunul lângă masă și zise:

– Naiba s-o ia de poliță, aș vrea să fi fost la Hanovra! Mă întristează că lucrurile astea provoacă o întrerupere în mersul afacerilor!

Prima parte a acestei fraze cuprindea întregul său stoc de blesteme și fu însoțită de o ușoară strâmbătură lesne de imaginat. Pentru cei care nu-l auziseră vreodată rostind cuvântul „afaceri” ar fi greu de redat nuanța aparte, de adâncă venerație, de respect evlavios, în care-l învăluia, la fel cum un simbol sfințit este înfășurat în giulgiul lui tivit cu aur.

Caleb Garth clătina adeseori din cap, meditând asupra valorii, asupra forței indispensabile a acelei trude cu miriade de capete și miriade de mâini, necesară pentru a hrăni, a îmbrăca și adăposti organismul social.

Acest gând puse stăpânire încă din adolescență pe imaginația lui. Ecourile marelui ciocan, în locurile unde se clădea un acoperiș sau se făurea o chilă de corabie, strigătele de semnal ale muncitorilor, vuietul furnalului, tunetul și freamătul motoarelor, alcătuiau pentru el o muzică sublimă; căderea și încărcarea cherestelei și uriașa conductă vibrând ca o stea în depărtare, de-a lungul șoselei, macaraua în acțiune pe chei, mărfurile stivuite în magazii portuare, precizia și varietatea efortului muscular, oriunde se cerea împlinită o muncă metodică – toate aceste priveliști cunoscute în tinerețea sa îl înrâuriseră ca un poem plăsmuit fără ajutorul poezilor, făuriseră pentru el o filozofie fără ajutorul filozofilor, o religie fără ajutorul teologiei. Îl însuflețise de timpuriu ambiția de a dobândi un rol cât mai activ cu putință în acea sublimă trudă care sub numele de „afaceri”, avea în ochii lui o demnitate deosebită, și cu toate că se aflase doar o scurtă vreme sub ordinele unui inginer-hotarnic și mai tot timpul fusese propriul lui profesor, știa despre pământ, construcții și minerit mai mult decât majoritatea specialiștilor din comitat.

Felul în care clasifica el îndeletnicirile omenești era de ajuns de rudimentar, și, asemenea categorisirilor unor oameni mai celebri, nu ar părea acceptabil în perioada noastră mai înaintată. Le împărțise în: „afaceri, politică, predici, învățătură și amuzament”. Nu avea nimic de spus împotriva ultimelor patru, dar le judeca la fel cum privește un păgân pe alți zei decât ai lui. În același mod, avea o părere bună despre toate rangurile sociale, dar nu i-ar fi plăcut să fi deținut vreun rang care să-l fi împiedicat să aibă un contact direct cu „afacerile”, care să-l fi împiedicat să se pomenească mereu onorabil decorat cu urme de praf și mortar, cu pete de umezeală lăsate de motor sau de solul dulce al pădurilor și câmpiilor.

Deși nu se considerase în viața lui nimic altceva decât un creștin foarte cucernic și ar fi dezbătut cu ardoare tema mântuirii dacă i s-ar fi propus un asemenea subiect, cred că divinitățile cărora li se închină erau planurile temeinice și practice, munca îndeplinită cu grijă, precum și ducerea la bun sfârșit a însărcinărilor luate: pentru el, craiul întunericului nu însemna decât un muncitor delăsător. Dar în sufletul lui Caleb nu exista spirit de opoziție, și lumea îi părea atât de minunată, încât era gata să accepte orice număr de sisteme, precum și orice număr de firmamente, cât timp nu se ciocneau în mod fățiș cu cea mai bună metodă de drenat pământul, de construcție solidă, de măsurătoare corectă și de foraj judicios (pentru zăcămintele de cărbune). Într-un cuvânt, avea un suflet evlavios, îmbinat

cu o solidă inteligență practică. Dar nu izbutea să dea de rost finanțelor: cunoștea bine valorile, însă nu avea o imaginație destul de vie pentru a prevedea rezultatele monetare concretizate sub formă de profit și pierdere și, după ce constatase, pe pielea lui, urmările acestor deficiențe, se hotărâse să renunțe la toate formele iubitelor sale „afaceri” care pretindeau asemenea talent. Se dedicase în întregime feluritelor modalități de muncă pe care le putea întreprinde fără a manevra capital, și ajunsese între hotarele districtului său unul dintre acei oameni prețioși pe care oricine l-ar fi angajat să muncească pentru el, deoarece își ducea conștiincios treaba la capăt, pretindea foarte puțin și adesea refuza chiar să primească vreun ban. Nu e de mirare, deci, că familia Garth era săracă și trăia „pe picior mic”. Lor însă nici că le păsa.

*Iubirea-a-și fi pe plac nu vrea,
De sine nu-i pasă defel,
Ci altuia alint să-i dea,
Din iad spre rai e al ei țel.*

.....

*Iubirea vrea doar bunu-i plac,
La încântarea-i pe alții robind,
Al altui dor nestins i-e leac,
Din raiul înciudat, un iad clădind.
W. Blake, Cânteccele Experienței.*

Fred Vincy voia să ajungă la Stone Court într-un moment când Mary nu avea motiv să-l aștepte și când unchiul lui nu ar fi fost la parter: în acest caz, ea ar fi putut rămâne singură în salonul lambrizat.

Își lăsă calul în curte, ca să evite a face zgomot pe pietrișul din fața casei, și intră în salon fără să dea de veste decât prin scârțâitul clantei. Mary, care stătea în ungherul ei obișnuit, râzând, aplecată asupra amintirilor doamnei Plozzi, despre Johnson¹ își înalță privirea, cu fața încă luminată de veselie. Dar voioșia i se topi treptat când îl văzu pe Fred apropiindu-se fără să scoată o vorbă și oprindu-se în fața ei, cu cotul rezemat de marmura căminului, de parcă ar fi fost bolnav. Păstra și ea tăcerea, ridicându-și doar ochii, întrebătoare.

– Mary, începu tânărul, sunt un destrăbălat bun de nimic.

– Cred că unul singur dintre aceste epitete ar fi fost suficient pentru o spovedanie, zise Mary, încercând să zâmbească, dar simțindu-se cuprinsă de îngrijorare.

– Știu că niciodată nu vei mai putea avea o părere bună despre mine. O să mă socotești un mincinos. O să mă socotești un om lipsit de onoare. O să crezi că nu-mi pasă de tine, sau de părinții tăi. Știu că întotdeauna mă judeci foarte aspru.

– Nu pot tăgădui că voi gândi toate acestea despre tine, Fred, dacă îmi oferi motive temeinice. Dar te rog să-mi spui pe dată ce ai săvârșit. Prefer să cunosc adevărul dureros, decât să mi-l imaginez singură.

– Datoram bani – o sută șaiszeci de lire. L-am rugat pe tatăl tău să-mi gireze o poliță. Credeam că asta nu o să aibă urmări pentru el. Eram sigur că voi plăti eu însumi suma și m-am zbatut din răspuțeri să izbutesc. Am fost îngrozitor de ghinionist... un cal s-a arătat a fi tare nărăvaș – nu pot plăti decât cincizeci de lire. Și degeaba i-aș cere tatălui meu banii: nu mi-ar da un gologan. Iar unchiul meu mi-a dăruit de curând o sută de lire. Așa că, ce pot face? Și acum tatăl tău duce lipsă de bani gheață, iar maică-ta va fi nevoită să dea cele nouăzeci și două de lire pe care le-a agonisit și zice că economiile tale trebuie să fie puse peste ele la bătaie. Vezi ce...

– Vai, biata mama, bietul meu tată! exclamă Mary și ochii i se umplură de lacrimi, în timp ce un suspin ușor, pe care căuta să-l stăpânească, făcea să-i palpitate pieptul.

Își așinti privirea drept înaintea și nu-l luă în seamă pe Fred, căci era conștientă de toate urmările ce-avea să le producă la ea acasă nesocotința lui. Tânărul rămase câteva minute tăcut, simțindu-se mai nefericit ca oricând.

– Mary, n-aș fi vrut pentru nimic în lume să-ți dau o asemenea lovitură, rosti el, în cele din urmă. În viața ta n-ai să mă poți ierta.

– Ce contează dacă te iert eu sau nu? replică Mary cu aprindere. Crezi că asta ar îmbunătăți cu ceva situația mamei, care-și pierde banii agonisiți în patru ani de lecții, ca să-l poată trimite pe Alfred la atelierul domnului Hammer? Toate aceste fapte ți-ar apărea plăcute dacă te-aș ierta?

– Spune tot ce poftești, Mary. Merit orice.

– Nu vreau să spun nimic, răspunse Mary, tot mai liniștită; mânia mea e inutilă.

Își șterse ochii, aruncă volumul cât colo, se ridică și își aduse lucrul de mână la care cosea.

Fred o urmări din ochi, sperând să-i întâlnească privirea și, în felul acesta, să găsească prilejul de a o implora plin de pocăință. Dar nu! Mary putea să evite cu ușurință a-și ridica privirea.

– Mă doare că se duc pe gârlă banii mamei tale, reluă el, după ce fata se așeză la loc, cosând grăbit. Voiam să te întreb, Mary... nu crezi că domnul Featherstone... dacă i-ai spune tu... adică, știi, să-i vorbești despre Alfred și ucenicia lui... ar avansa banii?

– Familiei mele nu-i place să cerșească, Fred. Preferăm să muncim pentru banii noștri. Pe lângă aceasta, spui că domnul Featherstone ți-a dat nu de mult o sută de lire. Rareori se arată generos: nouă nu ne-a făcut niciun dar. Sunt sigură că tata nu i-ar cere nimic; și chiar dacă m-aș hotărî să-l rog eu, n-ar fi de niciun folos.

– Sunt atât de nenorocit, Mary – dacă ai ști cât de nenorocit sunt, te-ar dura inima pentru mine.

– Sunt alte lucruri pentru care trebuie să mă doară inima. Dar oamenii egoiști consideră întotdeauna neplăcerea lor mai însemnată decât orice pe lume: văd destule exemple de acest fel în fiecare zi.

– Nu e prea cinstit să mă socotești egoist. Dacă ai ști ce fac alți tineri, m-ai considera pe mine încă la mare distanță de ultima treaptă.

– Eu știu că oamenii care cheltuiesc bani cu nemiluita pentru persoana lor, fără a ști cu ce vor plăti, trebuie să fie egoiști. Se gândesc mereu la ceea ce pot obține pentru ei înșiși și nu la ce pot pierde alții.

– Oricine poate să aibă ghinion, Mary, trezindu-se că nu e în stare să plătească ceea ce intenționase. Nu există pe lume om mai bun decât tatăl tău, totuși și el a intrat în încurcătură.

– Cum îndrăznești să faci cea mai mică comparație între tatăl meu și tine, Fred? exclamă Mary, stăpânită de o profundă indignare. El niciodată n-a intrat în vreo încurcătură cu gândul la niște plăceri de trântor, ci fiindcă se gândea mereu la munca pe care o făcea pentru alții. Și a tras din greu și a trudit amarnic ca să acopere pierderea suferită de fiecare.

– Și îți închipui că eu nu voi încerca să acopăr pierderea, Mary? Nu e generos să gândești tot ce poate fi mai rău despre un om. Când ai căpătat putere asupra lui, cred că ar merita să ți-o folosești pentru a-l face mai bun; dar tu nu cauți niciodată asta. În orice caz, eu plec, încheie Fred, topit. N-am să mai vorbesc niciodată cu tine, despre nimic. Mă mârșăie grozav că v-am pricinuit atâtea neazuri – asta-i tot.

Mary lăsă să-i cadă lucrul din mână și-și înălță privirea. Adesea, chiar și într-o iubire feciorelnică există ceva matern, și experiența amară prin care trecuse Mary întipărise în firea ei o sensibilitate foarte deosebită de trăsătura aceea pe care noi o numim în mod nediferențiat și superficial, „nepăsare adolescentină”. La auzul ultimelor cuvinte ale lui Fred, simți o împunsătură subită, ceva asemănător cu ceea ce simte o mamă când își închipuie că aude suspinele sau strigătele copilului ei neascultător și chiulanguiu, care poate că s-a rătăcit sau a pățit ceva rău. Și când, înălțându-și privirea, ochii ei întâlneau căutătura lui posomorâtă, disperată, mila îi întrecu mânia și orice alte neliniști.

– Vai, Fred, ce prost arăți! Stai jos o clipă. Nu pleca încă. Lasă-mă să-i spun unchiului tău că ai venit. S-a mirat că nu te-a văzut o săptămână întreagă.

Mary vorbea precipitat, înșirând vorbele care-i veneau mai repede pe buze, fără să știe prea bine ce semnificație aveau, dar vorbea pe un ton pe jumătate mângâietor, pe jumătate rugător; apoi se ridică ca și cum ar fi voit să se ducă la domnul Featherstone. Firește, Fred se simți de parcă s-ar fi deschis o poartă printre nori, lăsând să treacă o rază de lumină: făcu câțiva pași și-i tăie drumul.

– Rostește un singur cuvânt, Mary, și sunt gata să fac orice. Spune că nu vei avea părerea cea mai proastă despre mine – că nu mă vei părăsi pentru totdeauna!

– Parcă mi-ar face vreo plăcere să am o părere proastă despre tine, glăsui Mary, cu întristare. Ca și cum nu ar fi o mare durere pentru mine să văd că ești o ființă inutilă, ușuratică. Cum te rabdă inima să fii atât de vrednic de dispreț, când alții muncesc și se zbat, și când există atât de multe lucruri de făcut – cum poți îndura să nu fii bun la nicio treabă folositoare pe lumea asta? Și când ești înzestrat cu atâtea însușiri înnăscute, Fred, ai putea să te pricepi la multe lucruri.

– Voi încerca să fiu orice vrei tu, Mary, dacă vei spune că mă iubești.

– Mi-ar fi rușine să spun că iubesc un om care trebuie să depindă totdeauna de alții și se bizuie pe ceea ce vor face alții pentru el. Ce vei fi când vei împlini patruzeci de ani? Un ins de teapa domnului Bowyer, presupun – la fel de inutil, trăind în salonul din față al doamnei Beck – gras și șleampăt, sperând să te invite cineva la masă – irosindu-ți dimineața ca să înveți un cântecel comic. A, ba nu! Învățând să cânti o melodie la flaut.

Pe buzele fetei începuse să unduiască un zâmbet de îndată ce-și puse întrebarea asupra viitorului lui Fred (sufletele tinere dispun de o mare mobilitate) și, înainte de a-și sfârși prevestirea, chipul ei era pe de-a întregul luminat de haz. Pentru Fred, faptul că Mary putea să râdă de el însemna curmarea unei dureri și, cu un soi de zâmbet pasiv, încercă să-i prindă mâna, dar ea se strecură iute spre ușă și zise:

– Am să te anunț unchiului tău. *Trebuie* să-l vezi două-trei minute.

Fred simțea în chip tainic că nu-l pândeia primejdia ca sarcasticele profeții ale lui Mary, să se înfăptuiască, în afară de acel „orice” pe care era gata să-l îndeplinească, dacă ea l-ar fi definit. În prezența fetei, nu cuteza niciodată să aducă vorba despre speranțele întemeiate pe generozitatea domnului Featherstone, iar ea le ignora continuu, ca și cum totul ar fi depins numai de propriile lui eforturi. Dar dacă vreodată va pune într-adevăr mâna pe avere, fata va fi silită să recunoască că în situația lui intervenise o schimbare. Toate aceste considerații se perindară prin mintea lui într-un fel cam nelămurit, înainte de a urca să-și vadă unchiul. Rămase doar puțin, sub pretextul că ar fi răcit, și

Mary nu mai apăru până la plecarea lui. Dar pe când se îndrepta călare spre casă, începu să se simtă mai degrabă bolnav decât melancolic.

Când Caleb Garth ajunsese la Stone Court, puțin după ce amurgise, Mary nu se miră, deși taică-său avea rareori răgazul de a-i face o vizită și nu ținea deloc să converseze cu domnul Featherstone. Pe de altă parte, bătrânul stătea ca pe ghimpi cu un cumnat pe care nu-l putea sâcâi, căruia nu-i păsa dacă e considerat sărac, nu cerea nimic de la el și se mai și pricepea la tot soiul de munci agricole și la minerit mai bine decât el. Dar Mary fusese sigură că părinții ei vor voi s-o vadă și, dacă n-ar fi venit tatăl ei, ar fi cerut învoirea de a se duce acasă, pentru un ceas sau două, în ziua următoare. După ce discută la ceai cu domnul Featherstone despre prețuri, Caleb se ridică să-și ia la revedere și spuse:

– Vreau să-ți vorbesc, Mary.

Fata luă un sfeșnic și-l conduse în alt salon spațios unde nu se făcuse foc și, punând firava lumină pe masa de mahon întunecat, se întoarse spre tatăl ei, îi trecu brațele pe după gât și-i dăruî câteva sărutări copilărești, care-l încântară; expresia frunții lui largi se îmblânzi, la fel cum un dulău mare și frumos se îmbunează când îl mângâi. Mary era odrasla lui preferată și, orice ar fi spus Susan, deși avea dreptate în toate celelalte privințe, Caleb socotea natural ca Fred sau oricare altă persoană să o considere pe Mary mai vrednică de iubit decât alte fete.

– Am să-ți spun ceva, draga mea, începu Caleb în felul lui șovăielnic. Nu sunt vești prea bune; dar ar putea fi și mai rele.

– O chestiune de bani, tată? Cred că știu despre ce-i vorba.

– Aha! Dar cum se poate? Vezi, iar am fost cam nerod și am girat o poliță, care acum vine la scadență și mama trebuie să se despartă de economiile ei, asta-i tot ce poate fi mai rău, dar chiar și așa tot nu se limpezesc complet lucrurile. Avem nevoie de o sută zece lire; mama ta are nouăzeci și două, iar eu nu pot dispune de niciun ban din depunerea de la bancă; mama presupune că tu ai avea ceva economii.

– A, da; am mai mult de douăzeci și patru de lire. Mă gândeam că o să vii, tată, așa că i-am și pus în poșeta mea. Vezi! Bancnote albe, frumoase, și aur.

Mary scoase din săculeț hârtiile împăturite și le puse în mâna tatălui ei.

– Ei, dar cum nu ne trebuie decât optsprezece lire, pune restul la loc, copila mea. Și cum de-ai aflat de povestea asta? Întrebă Caleb care, cu invincibila lui nepăsare față de bani, începuse să fie îngrijorat în primul rând de influența pe care întâmplarea aceea ar fi putut-o avea asupra sentimentelor fetei.

– Mi-a spus Fred azi-dimineață.

– A! A venit anume pentru asta?

– Da, așa cred. Era destul de deprimat.

– Mă tem că nu te poți bizui pe Fred, Mary, îi vorbi tatăl ei cu șovăielnică tandrețe. Poate că intențiile lui sunt mai bune decât faptele. Dar n-aș socoti că e o fericire pentru cineva să se lase fermecat de el, iar maică-ta gândește tot astfel.

– Cam așa gândesc și eu, tată, răspunse Mary, fără a-și ridica ochii, dar lipindu-și obrazul de mâna părintelui ei.

– Nu vreau să-mi vâr nasul în treburile altora, draga mea. Dar mă tem că ar putea fi ceva între tine și Fred, și voiam să te previn. Vezi tu, Mary – glasul lui Caleb devenise mai duios: își împinse pălăria de-a curmezișul mesei și își aținti privirile asupra-i, dar, până la urmă, își întoarse din nou ochii la fiica sa – vezi tu, o femeie, oricât de bună ar fi ea, e nevoită să se adapteze la viața pe care i-o oferă soțul. Maică-ta a fost silită să se împace cu o seamă de lucruri neplăcute, din pricina mea.

Mary duse la buze podul palmei tatălui ei, și-i zâmbi:

– Ei, ce vrei, urmă el, nimeni nu e perfect, dar – la acest punct domnul Garth clătină din cap, ca să suplinească prin gest sărăcia cuvintelor – mă gândesc la un lucru: ce trebuie să însemne pentru o nevestă să nu fie niciodată sigură de soțul ei, când acesta nu are sădit în suflet un principiu care să-l împiedice de a săvârși răul prin intermediul altora, de teamă să nu-și pârlească propriile degete. Asta e toată filozofia, Mary. Tinerilor li se poate întâmpla să se îndrăgostească înainte de a ști ce e viața, și pot crede că fiecare zi e sărbătoare, doar dacă poți să fii mereu împreună cu celălalt; sărbătoarea devine însă în curând zi de lucru, draga mea. Oricum, tu ai mai multă minte decât majoritatea fetelor, și n-ai fost crescută în vată: s-ar putea să nu fie tocmai acum prilejul nimerit pentru a spune asta, dar un tată tremură pentru fiica lui, și tu ești singură aici...

Nu-ți face griji pentru mine, tată, rosti Mary, privind cu gravitate în ochii părintelui. Fred a fost întotdeauna foarte bun cu mine, are o inimă duioasă și afectuoasă și nu e fățarnic, cred, cu toate că e prea îngăduitor cu persoana lui. Dar nu mă voi logodi niciodată cu un tânăr care nu dovedește niciun strop de independență și care trândăvește, așteptând să-i pice o șansă oferită de alții. Tu și cu mama m-ați învățat să fiu prea mândră ca să suport așa ceva.

– Așa e, așa e! Atunci mă simt cu inima ușoară, grăi domnul Garth, luându-și pălăria. Uf, dar greu îmi mai vine să fug cu economiile tale, copilo!

– Tată! exclamă Mary, cu adâncă dojană în glas. Mai ia pe lângă ele și buzunare doldora de dragoste pentru toți cei de-acasă – adăugă ea, înainte ca musafirul să fi închis ușa.

– Presupun că tatăl dumitale ți-a cerut banii pe care i-ai câștigat, zise bătrânul domn Featherstone, cu obișnuita și antipatica lui putere de a ghici, când Mary reveni la el. Socot că-i vine greu să lege cele două capete. Ești pe picioarele dumitale, acum; s-ar cuveni să-ți păstrezi economiile pentru dumneata.

– Consider pe tatăl și pe mama mea drept cea mai bună parte din mine însămi, *Sir*, replică Mary, cu răceală.

Domnul Featherstone mârâi; nu putea să nege că o fată de rând ca ea se dovedise a-i fi utilă, așa că se gândi la altă temă de discuție, destul de neplăcută ca să arate că se pricepe totdeauna la aluzii.

– Dacă mâine vine Fred Vincy, știi, nu-l mai ține la palavre; lasă-l să urce imediat la mine.

¹ Samuel Johnson (1709-1784), prozator, critic și istoric literar englez (n.t.).

*El mă bate și eu îmi bat joc de el;
o, prețioasă
mulțumire! de-ar fi altminteri –
să-l pot bate eu, în
vreme ce el își râde de mine!*

Shakespeare, *Troilus și Cressida*.

Dar Fred nu se duse a doua zi la Stone Court, din motive absolut de neînălțurat. Din vizitele repetate făcute pe ulițele insalubre din Houndsley, în căutarea lui Diamant, se întorsese nu numai cu o tranzacție păguboasă în domeniul calvin, dar și pe deasupra cu beleaua unei boli, care, o zi sau două, păruse a fi o simplă durere de cap și o depresiune nervoasă, pentru ca apoi să se înrăutățească în asemenea hal, încât când se întoarse de la Stone Court intră în sufrageria părintească, se trânti pe sofa și răspunse la întrebările îngrijorate ale mamei sale:

– Sunt tare bolnav; cred că trebuie să trimiți după Wrench.

Wrench sosi, dar nu-i găsi nimic serios, vorbi de un „ușor deranjament” și nici nu mai pomeni că trece și a doua zi. Îi prețuia cum se cuvine pe cei din familia Vincy, dar chiar oamenii cei mai capabili sunt înclinați a fi puțin uzați de rutină, și în diminețile când sunt hărțuiți își văd uneori de treaba lor cu ardoarea poștașului cotidian. Domnul Wrench era un bărbat scund, îngrijit, cu ten bilios și o perucă frumos dichisită: avea o clientelă numeroasă, un temperament irascibil, o soție limfatică și șapte copii; și era în întârziere, chiar înainte de a purcede la un drum de patru mile pentru a se întâlni cu doctorul Minchin, la celălalt capăt al Tipton-ului, deoarece decesul lui Hicks, un medic rural, adăugase la clientela doctorilor din Middlemarch pacienții din împrejurimi.

Dacă marii oameni de stat săvârșesc greșeli, de ce n-ar cădea în greșeală și niște mărunți doctori? Domnul Wrench nu neglija să trimită obișnuitele pachetele albe, care de astă dată aveau conținuturi negre și drastice. Ele nu izbutiră să-l ușureze pe bietul Fred, care, totuși, nevrând să creadă că era „reținut de o boală”, se sculă în dimineața următoare la ora lui obișnuită, de om comod, și coborî la parter, intenționând să-și ia micul dejun, dar nu izbuti decât să stea în picioare, dârdâind, lângă cămin. Se trimise din nou după domnul Wrench, dar acesta plecase la vizitele lui, iar doamna Vincy, văzând că odorul ei era schimbat la față și se simțea tare rău, începu să plângă și zise că îl va aduce pe doctorul Sprague.

– A, prostii, mamă! N-am nimic, o liniști Fred, întinzându-i mâna fierbinte și uscată. În curând am să fiu pe picioare. Pesemne că am răcit când am făcut plimbarea aceea călare, pe o vreme scârboasă și umedă.

– Mamă! strigă Rosamunda, care stătea lângă fereastră (ferestrele sufrageriei dădeau în acea stradă de înaltă respectabilitate numită Lowick Gate), uite-l pe domnul Lydgate, care se oprește să vorbească cu cineva. În locul tău, l-aș chema pe el. A făcut-o sănătoasă pe Ellain Bulstrode. Lumea

zice că vindecă pe oricine.

Doamna Vincy sări drept la fereastră și o deschise într-o clipită, gândindu-se numai la Fred, nu și la eticheta medicală. Lydgate se afla doar la două case distanță, de cealaltă parte a unei palisade de fier, și se întoarse la zgomotul brusc al cercevelei, înainte ca doamna să-l cheme. În două minute era în încăpere, iar Rosamunda ieși, după ce așteptase de ajuns ca să demonstreze că o distinsă neliniște se lupta cu buna-cuviința.

Lydgate fu nevoit să asculte o istorisire în care imaginația doamnei Vincy stăruia cu un instinct remarcabil asupra fiecărui detaliu de importanță secundară, mai cu seamă repetând cuvintele rostite de domnul Wrench și faptul că nu socotise necesar să-și revadă pacientul. Lydgate își dădu seama numaidecât că s-ar putea isca un incident penibil cu Wrench: cazul era însă destul de grav pentru a-l face să înlăture acest scrupul: era convins că Fred se află în acel stadiu al febrei tifoide când pacientul are pielea roză și că luase exact medicamentele contraindicate. Era necesar să treacă imediat la pat, să fie îngrijit de o infirmieră cu experiență și trebuiau luate diferite măsuri și precauțiuni, în legătură cu care Lydgate se arătă foarte strict. Spaima sărmane doamne Vincy în fața acestor semne de primejdie o făcu să izbucnească și să zvârle cuvintele care-i veneau în gură. Considera că domnul Wrench se purtase „foarte urât”, tocmai el, care fusese atâția ani în șir medicul curant al casei, fiind preferat domnului Peacock, deși domnul Peacock se bucura în egală măsură de prietenia lor. Cum să-i neglijeze domnul Wrench copiii, acordând prioritate altor pacienți? Așa ceva nu putea să priceapă nici în ruptul capului. Nu-i neglijase pe copiii doamnei Larcher când avuseseră pojar, și, bineînțeles, doamna Vincy, nici n-ar fi dorit să fi făcut una ca asta. Și dacă s-ar întâmpla ceva...

În fața acestei ipoteze, curajul biete doamne Vincy se topi cu desăvârșire, iar pieptul ei de Niobe și chipul binedispus erau cutremurate de suspine. Toate acestea se petreceau în hol, de unde Fred nu putea auzi conversația. Dar Rosamunda deschise ușa salonului și acum se apropia neliniștită; Lydgate îl scuză pe domnul Wrench, afirmă că în ziua precedentă simptomele ar fi putut să nu fie încă vizibile, și că forma aceea de friguri era foarte echivocă în primele faze: avea să se ducă imediat la farmacist și să ceară prepararea unei rețete, pentru a nu se pierde timp, dar nu v-a uita să-i scrie domnului Wrench și să-l înștiințeze despre ceea ce se făcuse.

– Trebuie numaidecât să mai vii; trebuie să-l tratezi mai departe pe Fred. Nu-mi pot lăsa băiatul pe mâinile oricui, dispus sau nu să vină să-l vadă. Nu port pică nimănui, slavă Domnului, și domnul Wrench m-a scăpat de pleurezie, dar mai bine m-ar fi lăsat să mor, dacă... dacă...

– Atunci, o să mă întâlnesc cu domnul Wrench aici, da? întrebă Lydgate, care nutrea sincer părerea că Wrench nu era îndeajuns de pregătit pentru a trata cu chibzuință un caz de felul acela.

– Vă rog să cădeți la această înțelegere, domnule Lydgate, sugerează Rosamunda, venind în ajutorul maică-si și luând-o de braț ca să o conducă.

Când domnul Vincy se întoarse acasă, se mânie foc pe Wrench, și puțin i-ar fi păsat dacă acesta n-ar mai fi pus niciodată piciorul în casa lui. Lydgate trebuia să se ocupe mai departe de Fred, fie că lui Wrench îi place ori ba. Nu era o joacă să ai în casă un bolnav de febră tifoidă. Toate invitațiile trebuiau contramandate, ca musafirii să nu mai vină la cina de joi. Și Pritchard nu trebuia să mai aducă niciun fel de vin: cel mai bun lucru împotriva infecției e rachiul. „Eu unul am să beau rachiul”

preciză cu emfază domnul Vincy, ca și cum ar fi declarat că într-o asemenea împrejurare se cere să nu tragi cu gloanțe oarbe.

– Mare ghinion mai are și Fred ăsta! Ar avea nevoie, din când în când, de un dram de noroc, ca să-l răsplătească pentru toate belele astea – altminteri nu știu cum o să se mai descurce primul meu născut.

– Nu vorbi așa, Vincy, îi reproșă mama, căreia îi tremurau buzele... nu vorbi așa dacă nu vrei să-l pierd.

– Așa ceva te-ar necăji de moarte, Lucy: *asta* pot să pricep, rosti domnul Vincy, mai blajin. În orice caz, Wrench va afla ce părere am eu despre chestia asta.

Prin mintea domnului Vincy umbla în chip nelămurit gândul că frigurile ar fi putut să fie, cumva, ținute în frâu, dacă Wrench ar fi arătat de la început sollicitudinea cuvenită familiei sale – adică familiei unui primar.

– Eu sunt ultimul om dispus să se dea în vânt după noi doctori sau noi parohi, fie că sunt oamenii lui Bulstrode sau nu. Dar Wrench va afla ce gândesc eu, indiferent de ce va crede el.

Lui Wrench nu prea îi convenea situația. Lydgate era cât se poate de politicoș, în felul lui dezinvolt, dar politețea unui om care te-a pus într-o situație de inferioritate nu face decât să te exaspereze mai rău, îndeosebi, dacă se întâmplă ca omul cu pricina să fi fost de mai înainte ținta antipatiei tale. Medicii de provincie sunt îndeobște o speță iritabilă, foarte susceptibili când e vorba de onoarea lor, iar domnul Wrench era printre cei mai iritabili dintre confrăți. Nu refuză să se întâlnească cu Lydgate seara, dar prilejul acela îi cam puse firea la încercare. Fu silit să o audă pe doamna Vincy spunând:

– Vai, domnule Wrench, ți-am făcut eu la viața mea vreun rău, ca să te porți așa cu mine? Să pleci și să nu mai vii deloc? Când băiatul meu ar fi putut să zacă acum întins țeapăn!

Domnul Vincy, care ținuse sub un foc concentrat „Inamicul Infecție” și, în consecință, era nițeluș cam înfierbântat, își dădu drumul când îl auzi pe Wrench intrând în casă; se ridică brusc și trecu în hol, spre a-i face cunoscută părerea sa.

– Să-ți spun ceva, Wrench, asta întrece măsura, nu e de glumă, glăsui primarul, care, în ultima vreme, adoptase un aer oficial față de diferiți infractori cu care avusese de furcă: acum își bombă pieptul, și-și vârî degetele mari în subsuorile vestei. Să lași să intre, fără a băga de seamă, frigurile într-o casă ca asta... Există unele lucruri împotriva cărora s-ar cuveni să se acționeze! Nu se procedează așa! Asta-i părerea mea, și basta!

Reproșurile lipsite de noimă erau însă mai ușor de suportat decât impresia de a fi dăscălit sau, mai degrabă, impresia că un om mai tânăr, ca Lydgate, e convins în sinea lui că ar avea nevoie să fie dăscălit – căci, „la drept vorbind, declară după aceea domnul Wrench, Lydgate face paradă de niște noțiuni flușturatice, străine, care n-au cum să reziste”. Pentru moment își înghiți mânia, dar mai târziu își declină în scris orice răspundere în legătură cu cazul. Poate că pierdea o casă bună, dar domnul Wrench nu avea de gând să se ploconească în fața nimănui, pe tărâm profesional. Cugeta, biziindu-se pe multe probabilități, că, încetul cu încetul, și Lydgate urma să fie prins cu o erezie și că încercările lui, incompatibile cu un *gentleman*, de a discredita vânzarea de leacuri de către confrăți, aveau să se întoarcă împotriva lui. Aruncă în treacăt observații mușcătoare asupra trucurilor lui Lydgate, demne

doar de un șarlatan, menite să-i câștige o reputație ieftină printre oamenii creduli. Palavrele acelea despre tratamente nu sunt niciodată îmbrățișate de niște practicieni de încredere!

Acesta era un punct care-l făcu pe Lydgate să fiarbă atât cât își putea dori Wrench. Când ignoranța strâmbă din nas la adresa ta, nu e numai o situație umilitoare, dar și periculoasă, la fel de puțin demnă de invidiat ca și reputația de prooroc în domeniul meteorologic. Îl iritau nădejtile neroade în mijlocul cărora trebuia dusă orice muncă și era de ajuns de înclinat să-și dăuneze singur, pe cât putea pofti domnul Wrench, printr-o atitudine deschisă, neprofesională.

Oricum, Lydgate fu instaurat ca medic curant al familiei Vincy, și în Middlemarch întâmplarea deveni subiectul a tot felul de discuții. Unii spuneau că familia Vincy avusese o conduită scandaloasă, că domnul Vincy îl amenințase pe Wrench, iar doamna Vincy îl acuzase de a-i fi otrăvit fiul. Alții erau de părere că trecerea prin cartier a domnului Lydgate fusese providențială, că se pricepea de minune la friguri, iar Bulstrode avea dreptate să îl promoveze. Mulți credeau că însăși venirea lui Lydgate în orașul lor se datora în realitate lui Bulstrode, iar doamna Taft, care număra tot timpul ochiurile din împletitură, așa încât își culegea informațiile în frânturi derutante, prinse ceva din zbor, între două șiruri tricotate, și își vârâse în cap că domnul Lydgate era copilul din flori al lui Bulstrode, fapt care părea să justifice suspiciunile nutrite de ea față de laicii evanghelici.

Într-o zi, îi comunică această noutate doamnei Farebrother, care nu întârzie să o transmită fiului ei, remarcând:

– Nu m-ar mira nimic din partea lui Bulstrode, dar mi-ar părea rău să gândesc asemenea lucru despre domnul Lydgate.

– Cum așa, mamă, o liniști domnul Farebrother, pufnind într-un hohot de râs, doar știi foarte bine că Lydgate se trage dintr-o familie bună din nord. Înainte de a veni aici, nici n-auzise de Bulstrode.

– Camden, ăsta e un argument valabil în ce-l privește pe Lydgate, grăi bătrâna doamnă, cu aerul de a face precizări. Cât despre Bulstrode – informația poate fi adevărată în legătură cu vreun alt fiu.

*Să cânte-nalta muză-iubiri zeiești,
Noi, muritori, omului-nălțăm cânt.*

Un filozof eminent, unul dintre prietenii mei, care poate investi cu demnitate până și mobilierul dumitale urât, înălțându-l în sfera senină a științei, mi-a atras atenția asupra acestui mic fapt semnificativ. Cristalul, sau o suprafață întinsă de metal polisat, lăsate să fie frecate de o jupâneasă, se vor acoperi în toate direcțiile de un păienjeniș de zgârieturi imperceptibile; dar în momentul când așezi pe ele o candelă aprinsă, ca un centru de lumină, zgârieturile vor părea că se dispun brusc și de la sine într-o fină înșiruire de cercuri concentrice în jurul aceluși minuscul soare. Se poate demonstra obiectiv că zgârieturile se întind în toate direcțiile și că numai lumânarea produce iluzia măgulitoare a unui aranjament concentric, lumina ei căzând cu o selectivitate optică exclusivă. Lucrurile acestea reprezintă o parabolă.

Zgârieturile sunt întâmplările, iar lumânarea – egoismul oricărei persoane absente pentru moment; al domnișoarei Vincy, de pildă. Rosamunda dispunea de o Pronie personală, care, cu bunăvoință, îi dăruise mai mult farmec decât altor fete, și care părea să fi rânduie boala lui Fred și greșeala domnului Wrench în scopul de a crea, între ea și domnul Lydgate, o apropiere afectivă. Ar fi însemnat să contravină acestor aranjamente, dacă Rosamunda ar fi consimțit să plece la Stone Court sau în altă parte, așa cum țineau părinții. De aceea, în vreme ce domnișoara Morgan și copiii fură trimiși la o fermă, chiar în dimineața de după declararea bolii lui Fred, Rosamunda refuză să-i părăsească pe mamă și pe papă.

Sărmana mamă se afla, într-adevăr, într-o stare menită să miște orice făptură născută din pântec femeiesc, iar domnul Vincy, pentru care soția era ca ochii din cap, se simțea mai alarmat din pricina ei decât pentru Fred. Dacă n-ar fi stăruit soțul ei, doamna Vincy nu și-ar fi îngăduit nici măcar o clipă de odihnă; strălucirea îi pălise cu totul: acum, când nu-i mai păsa de veșminte, care avuseseră întotdeauna o înfățișare atât de proaspătă și de veselă, era ca o pasăre bolnavă, cu privirea lăncedă și penajul răvășit, cu simțurile amorțite în fața priveliștilor și a sunetelor care de obicei o interesau cel mai mult.

Delirul în care Fred părea să rățăcească, pe un tărâm unde ea nu-l putea ajunge, îi sfâșia inima. După prima izbucnire de revoltă împotriva domnului Wrench, devenise foarte tăcută: singurul ei suspin înăbușit îl slobozea dinaintea lui Lydgate. Îl urmărea afară din odaie și-i puneă mâna pe braț, gemând: „Salvează-mi băiatul!”. Odată pledase astfel în favoarea lui: „Totdeauna a fost bun cu mine, domnule Lydgate: niciodată nu i-a scăpat un cuvânt aspru față de mama lui”, de parcă suferința sărmanului Fred ar fi fost o acuzație adusă de natură contra lui. Cele mai profunde coarde ale memoriei materne vibrau, iar tânărul, al cărui glas căpăta un ton mai tandru când vorbea cu ea, se confunda cu pruncul pe care-l iubise cu o dragoste nouă, încă înainte de a se fi născut.

– Nutresc speranțe serioase, doamnă Vincy, o asigură Lydgate. Veniți jos cu mine și haideți să vorbim despre regimul alimentar.

Astfel, o conducea în salonul unde se afla Rosamunda și aducea o schimbare în programul ei, convingând-o, spre surprinderea fetei, să ia un ceai sau o supă de carne pregătite anume pentru ea. În toate aceste chestiuni exista o înțelegere permanentă între doctor și Rosamunda. Aproape de fiecare dată o vedea înainte de a se duce în camera bolnavului, iar ea cerea ajutorul lui Lydgate ca să știe ce-ar putea face pentru mamă! Prezența ei de spirit și priceperea cu care urma recomandările lui meritau toată admirația, și nu e de mirare că perspectiva de a o vedea pe Rosamunda începu să se îmbine cu interesul doctorului pentru cazul bolnavului, îndeosebi după ce stadiul critic trecuse și ajunsese să creadă cu mai multă tărie în vindecarea lui Fred. Atunci când starea bolnavului era îndoielnică, îi sfătuiseră să-l cheme în consult pe doctorul Spargue (dacă ar fi putut, acesta ar fi preferat să rămână neutru, din pricina lui Wrench), dar după două consultații, întreaga îngrijire fu lăsată în mâinile lui Lydgate, care avea destule motive să-și dea toată silința. Dimineața și seara era în casa domnului Vincy, unde, treptat, vizitele ajunseră să se desfășoare într-o atmosferă senină, pe măsură ce Fred se arăta doar slăbit, și zăcea în pat nu numai din nevoia de a se lăsa răsfățat peste măsură, ci și conștient că aceasta este o necesitate, astfel încât doamna Vincy simțea că parcă, până la urmă, boala fusese prilej de sărbătoare pentru tandrețea ei maternă.

Amândoi părinții avură un motiv în plus de bună dispoziție când bătrânul domn Featherstone trimise mesaje prin intermediul lui Lydgate, spunând că Fred trebuie să-și grăbească însănătoșirea, întrucât el, Peter Featherstone, nu se putea descurca fără nepot și era întristat, tânjind după vizitele tânărului. Bătrânul zăcea și el la pat. Doamna Vincy îi comunică aceste mesaje lui Fred, când fu în stare să le asculte, și băiatul își întoarse spre ea fața delicată, trasă, cu tot părul blond tăiat: ochii, ce păreau să se fi mărit, râvneau la vreun cuvânt despre Mary, întrebându-se ce simțea fata acum când îl știa bolnav. Nicio vorbă nu luneca de pe buzele lui, dar „e-al dragostei har cu ochii să asculte”, și maică-sa, în tainițele inimii, nu numai că ghicea dorul lui Fred, dar se simțea gata la orice sacrificii, cu gândul de a-i face pe plac.

– Numai dac-aș putea să-mi văd iarăși băiatul în puteri, grăia, în nebunia ei iubitoare – și, cine știe? – poate stăpân peste Stone Court! Și atunci, însoare-se cu oricine pofteste!

– Nu, dacă ei nu mă vor, mamă, zicea Fred.

Boala îl făcuse copilăros și, rostind aceste cuvinte i se iveau lacrimi în ochi.

– Ah, ia o bucățică de piftie, scumpule, îl îndemna doamna Vincy, care, în taină, nu credea cu puțință un asemenea refuz.

Când soțul ei nu era acasă, nu se dezlipea o clipă de patul lui Fred, și astfel Rosamunda se afla în situația neobișnuită de a fi mult timp singură. Firește, Lydgate nu se gândea niciodată să zăbovească în preajma ei, totuși, părea că scurtele conversații impersonale pe care le aveau creau acea intimitate aparte a cărei notă caracteristică este timiditatea. Se simțeau obligați să se privească în timp ce-și vorbeau și, nu știu cum, dar li se părea oarecum greu să-și ridice ochii unul spre altul, și să simtă că e un lucru firesc, după cum și era. Pe Lydgate începu să-l cam apese acel gen de sfială și, într-o zi, își pironi privirea în podea sau aiurea, ca o marionetă prost mânăuită. Treaba aceasta avu însă o urmare rea: a doua zi, Rosamunda își lăsă ochii în jos și, în momentul când privirile li se întâlneau din nou, amândoi se simțiră și mai intimidați. Pentru situația aceasta știința nu oferă niciun ajutor, și cum Lydgate nu voia să flirteze, părea că nu găsește niciun ajutor în nerozie. De aceea fu o

adevărată ușurare când vecinii nu mai considerară că locuința familiei Vincy este în carantină și avu mult mai rar prilejul de a o vedea pe Rosamunda singură.

Dar odată ce încolțește acea intimitate, alcătuită din sfială de o parte și de alta, și în cursul căreia fiecare intuiește că celălalt simte ceva, nu-i mai poți înlătura efectele. Conversația despre vreme și alte subiecte indicate de buna-cuviință riscă să pară un artificiu găunos și anevoie se mai poate reveni la un comportament firesc, doar dacă se admite cu sinceritate existența unei fascinații reciproce care, desigur, nu trebuie neapărat să însemne ceva profund sau serios. În felul acesta, Rosamunda și Lydgate redobândiră pe nesimțite o atitudine degajată și izbutiră să se poarte iarăși cu vioiciune unul față de altul. Musafirii veneau și plecau ca în fiecare zi, din nou se organizau seri muzicale în salon – iar domnul Vincy își desfășură odată mai mult ospitalitatea lui extramunicipală. De câte ori putea, Lydgate lua loc alături de Rosamunda; îi plăcea să o asculte cântând, și se declara el însuși robul ei – deși avea tot timpul intenția de a nu se lăsa subjugat. Ideea absurdă că prin căsătorie ar putea să ajungă grabnic la o poziție socială satisfăcătoare constituia o suficientă pavază împotriva primejdiei. Jocul acesta de a fi nițel îndrăgostit era agreabil și nu implica urmări mai grave. La urma urmelor, flirtul nu reprezenta cu tot dinadinsul un proces de selecție. La rândul ei, Rosamunda nu se bucurase nicicând atât de mult de fiecare zi: era sigură că are un admirator care merită să fie prins în mreje, și nu făcea distincție între flirt și dragoste, nici din punct de vedere personal, și nici în ce privește partenerul. Părea că navighează cu vânt prielnic exact în direcția în care dorea și gândurile ei erau preocupate de o casă arătoasă situată undeva în Lowick Gate, care, cu timpul, spera să ajungă liberă. Era absolut hotărâtă ca, atunci când se va mărita, să se descotorosească cu dibăcie de toți musafirii tatălui ei, care nu-i erau pe plac, și își imagina sufrageria din casa aleasă de ea pusă la punct cu mobilier de diferite stiluri.

Negreșit, în gândurile ei un loc însemnat îl ocupa persoana lui Lydgate; îi părea aproape desăvârșit; dacă ar fi avut și cunoștințe muzicale, astfel încât încântarea ce o simțea când se lăsa vrăjit de muzica ei să nu semene cu cea a unui elefant emotiv, și dacă ar fi fost capabil să discearnă mai bine rafinamentul gustului ei vestimentar, cu greu ar fi putut găsi vreun cusur persoanei lui. Cât de mult se deosebea de tânărul Plymdale sau de domnul Caius Larcher! Tinerii aceia nu cunoșteau o iotă de franceză și nu puteau aborda cu competență vizibilă niciun subiect, afară poate de negoțul cu vopsele și cărăușia, pe care, desigur, se rușinau măcar să le pomenească. Erau un fel de boiernași din Middlemarch, care se credeau grozavi pentru că aveau cravașe cu mânere de argint și cravate bufante de satin, dar erau stângaci în maniere și timizi când voiau să fie hazoși; până și Fred era mai presus de ei, căci el avea măcar accentul și manierele unui om cu studii universitare. Lydgate însă era ascultat de toți cu atenție, se comporta cu politețea nepăsătoare a omului conștient de superioritatea lui, și părea să poarte întotdeauna hainele potrivite printr-o anumită afinitate naturală, fără să lase impresia că acest lucru l-ar preocupa. Rosamunda se simțea mândră când intra el în încăpere, iar când se apropia de ea cu un zâmbet distins, avea impresia delicioasă că e obiectul unui omagiu demn de invidie. Dacă Lydgate ar fi fost conștient de toată trufia stărnită în pieptul acela gingaș, ar fi fost măgulit, asemenea oricărui alt bărbat, chiar și a unuia ignorant în ce privește patologia umorilor sau țesutul fibros; el socotea că una dintre cele mai dragălașe attribute ale minții feminine este aceea de a adora superioritatea bărbatului, fără a cunoaște exact în ce constă ea.

Rosamunda nu era însă una dintre acele fete neajutorate, care se trădează fără voie și a căror comportare e inabil călăuzită de impulsuri, în loc de a fi cârmită de grația prudentă și de buna-cuviință. Vă închipuiți cumva că prematurele ei previziuni și meditații privitoare la mobilierul viitoarei case și la societate puteau fi întrezărite măcar în convorbirile cu mama ei? Dimpotrivă, și-ar fi manifestat cea mai drăgălașă surprindere și dezaprobare dacă ar fi auzit că la vreo altă tânără de familie fusese cumva descoperită asemenea prematură lipsă de modestie, ba chiar, probabil, că nici n-ar fi crezut posibil așa ceva. Căci Rosamunda nu trăda niciodată vreo idee care să încalce buna-cuviință și era întruchiparea acelei îmbinări de sentimente corecte, muzică, dans, desen, însemnări personale elegante, album pentru versuri alese din cărți, și perfectă drăgălășenie blondă, care făceau ca o femeie din acea perioadă să fie irezistibilă pentru bărbatul sortit matrimonului. Vă rog să nu vă faceți păreri nedrepte asupra ei: nu urzea nicio conspirație ticăloasă, nimic josnic sau interesat; de fapt, nu se gândea niciodată la bani decât ca la un element necesar, pe care alții se vor îngriji mereu să i-l procure. Nu era deprinsă să născocască falsități, și dacă vorbele ei nu dădeau o replică directă adevărului, aceasta nu se datora faptului că ar fi urmărit cu premeditare un astfel de scop ci, asemenea celorlalte talente ale ei, vorbele nu aveau altă menire decât să placă.

Natura se inspirase din multe arte finisând-o pe eleva favorită a doamnei Lemon care, după părerea tuturor (cu excepția lui Fred), reprezenta un rar mozaic de frumusețe, inteligență și amabilitate.

Întrevederile cu ea îi făceau tot mai multă plăcere lui Lydgate și acum între cei doi nu mai domnea nicio constrângere; privirile lor își transmiteau o încântătoare influență reciprocă, iar spusele aveau acea lipsă de semnificație precisă, care unei terțe persoane i-ar putea apărea drept platitudine; totuși, între ei nu existau întâlنiri sau discuții între patru ochi, care să fi presupus excluderea unei terțe persoane. Într-un cuvânt, flirtau, și Lydgate avea convingerea fermă că nu făceau nimic altceva. Dacă un bărbat nu poate fi îndrăgostit și să-și păstreze totodată înțelepciunea, atunci, de bună seamă, poate să flirteze și să raționeze în același timp. Ce-i drept, bărbații din Middlemarch, cu excepția domnului Farebrother, erau mari pisălogi, iar lui Lydgate puțin îi păsa de problemele comerciale sau de jocul de cărți: ce putea deci să facă pentru a se mai distra? Era deseori invitat în casa Bulstrode; fetițele familiei abia dacă ieșeau din odaia de studii, iar felul *naive* al doamnei Bulstrode de a împăca pietatea cu cele lumești, nimicnicia acestei vieți pământești cu cerințele mondenității, conștiința existenței simultane a zdrențelor sordide alături de cel mai fin damasc, nu o eliberau în măsură suficientă de povara seriozității invariabile a soțului ei. Prin contrast, casa familiei Vincy, cu toate cusururile ei, era mai plăcută; pe lângă aceasta, era ambianța în care se dezvoltă Rosamunda – dulce la privit ca un boboc de trandafir pe jumătate deschis și împodobită cu toate desăvârșirile, întru desfătare rafinată a bărbatului.

Își făcu însă câțiva dușmani, pe lângă cei din tagma medicală, din cauza succesului repurtat la domnișoara Vincy. Într-o seară intră cam târziu în salon, când se și aflau acolo mai mulți musafiri. Masa de cărți atrăsese pe cei mai vârstnici, iar domnul Ned Plymdale (una dintre partidele cele bune ale orașului, dar nu și unul dintre spiritele lui cele mai strălucite) stătea în *tête-à-tête* cu Rosamunda. Aduse ultimul număr din *Keepsake*, somptuoasa revistă legată în moar, care marca la vremea aceea progresul modern, și tânărul se considera foarte norocos că poate fi primul care o răsfoiește alături

de față, zăbovind asupra pozelor ce înfățișau doamne și *gentleman*i cu obraji lucitori ca de aramă și cu zâmbete de aramă, arătând cu degetul către niște versuri comice, ca la niscai lucruri capitale, și la istorioare sentimentale ca la niște lecturi interesante. Rosamunda arăta grațioasă și domnul Ned se simțea încântat că dispune de cea mai bună realizare din domeniul artei și al literaturii, ca mijloc de a „aduce omagii” – adică lucrul cel mai indicat să facă plăcere unei fete drăguțe. Avea de asemenea motive, mai degrabă interioare decât vizibile, de a se declara satisfăcut de propria-i înfățișare. Pentru un observator superficial, bărbia lui arăta prea pierită, de parcă ar fi fost resorbită gradat. Și îi crea, într-adevăr, anumite dificultăți când era vorba de cravatele bufante, din satin, pentru care, pe acea vreme, erau necesare bărbiile.

– Cred că Onorabila Doamnă S. seamănă puțin cu dumneata, constată domnul Ned.

Ținea albumul deschis la portretul acelei răpitoare doamne și îl contempla languros.

– Are un spate foarte lat, se pare că din cauza asta a preferat să șadă, rosti Rosamunda fără vreo intonație ironică, gândindu-se doar ce roșii era mâinile tânărului Plymdale și întrebându-se de ce oare nu sosește Lydgate. Până una-alta, își continua pălăvrăgeala.

– Nu am afirmat că este *la fel* de frumoasă ca dumneata, stăruie domnul Ned, aventurându-se să înalțe ochii de la portret către rivala acestuia.

– Te bănuiesc că ești un lingușitor priceput, zise Rosamunda, sigură că va fi silită să-l respingă pentru a doua oară pe tânărul gentilom.

Dar în clipa aceea intră Lydgate: albumul fu închis mai înainte ca doctorul să fi ajuns în colțul unde se afla Rosamunda și, în timp ce-și lua un scaun, cu un gest care trăda o degajată încredere, și se așeză de partea cealaltă a fetei, bărbia tânărului Plymdale se lăsă și căzu, ca un barometru, indicând vreme lipsită de viață. Rosamunda se bucura nu numai de prezența lui Lydgate, ci și de efectul pe care-l provoca ea: îi plăcea să stârnească gelozie.

– Ce mult ai întârziat! exclamă fata, când își strânseseră mâinile. Mai adineauri îmi spunea mama că a pierdut nădejdea să te mai vadă. Cum îl găsești pe Fred?

– Ca de obicei, merge spre însănătoșire, dar încet. Aș vrea să plece undeva – la Stone Court, bunăoară. Dar mama dumitale pare să se împotrivească.

– Sărmanul băiat, grăi Rosamunda, cu drăgălășenie. Să-l vezi cât e de schimbat, adaugă ea, întorcându-se spre celălalt curtezan. Pentru noi, domnul Lydgate a fost ca un înger păzitor în timpul bolii lui Fred.

Domnul Ned schiță un zâmbet nervos, pe când Lydgate, trăgând spre el revista *Keepsake* și deschizând-o, râse batjocoritor și-și înălță bărbia, ca și cum l-ar fi uimit prostia omenească.

– De ce râzi atât de disprețuitor? Întrebă Rosamunda blajin.

– Mă întreb care-s mai stupide, gravurile sau textele – explică Lydgate, cu tonul lui cel mai convins; întorcea rapid paginile, în timp ce părea să parcurgă întregul volum cât ai clipi din ochi și expunându-și mâinile mari, albe, care, după părerea Rosamunde, îi creau un avantaj categoric asupra rivalului.

– Uite-te, te rog, la acest mire care iese din biserică, urmă el, ai mai văzut vreodată asemenea „falsă dulcețorie”, cum obișnuiau să spună elizabetanii? Ai mai văzut vreun marchitan atât de fardat? Și totuși, pun capul că textul face dintr-însul unul dintre primii gentilomi ai țării.

– Ești atât de sever că mă sperii, declară Rosamunda, amuzându-se cu moderație, după cuviință. Sărmanul Plymdale zăcuse aplecat, copleșit de admirație, asupra aceleiași gravuri, așa încât se simți întărâtat.

– În orice caz, o mulțime de oameni celebri scriu la *Keepsake*, declară el, pe un ton totodată înțepat și timid. E prima dată când aud că publicația asta e numită „stupiditate”.

– Cred că o să mă ridic împotriva dumatăle, și o să te acuz că ești păgân, zise Rosamunda, uitându-se la Lydgate cu ochii plini de zâmbet. Bănuiesc că nu știi nimic despre Lady Blessington și L.E.L.

Rosamundei îi plăceau asemenea scriitori, dar nu-și trăda lesne admirația și prindea din zbor cea mai ușoară aluzie cum că ceva nu ar fi fost de cel mai ales gust, conform cu tiparele lui Lydgate.

– Dar *Sir Walter Scott*... îmi închipui că domnul Lydgate îl cunoaște, spuse tânărul Plymdale, ceva mai îmbărbătat de acest argument.

– A, acum nu citesc deloc literatură, replică Lydgate, închizând revista și împingând-o la o parte. Am citit o groază de cărți când eram un băiețandru, și presupun că stocul o să-mi ajungă pe toată viața. Pe-atunci știam pe de rost poemele lui Scott.

– Mi-ar plăcea să aflu când anume ai renunțat, interveni Rosamunda, fiindcă atunci aș putea fi sigură că știu ceva ce dumneata nu știi.

– Domnul Lydgate ar afirma că acel lucru nu merită să fie cunoscut, ripostă domnul Ned, cu intenția de a fi caustic.

– Dimpotrivă, rosti Lydgate fără maliție, și zâmbindu-i Rosamundei cu o încredere exagerată. Ar merita să fie cunoscut numai prin faptul că mi l-ar împărtăși domnișoara Vincy.

Tânărul Plymdale se depărtă curând ca să chibițească partida de cărți, gândind că Lydgate era unul dintre tipii cei mai înfumurați și antipatici pe care ghinionul îi scosese vreodată în calea lui.

– Cât de nesocotit ești! îl dojeni Rosamunda, încântată în sinea ei. Îți dai seama că ai jignit un om?

– Cum, publicația aparține domnului Plymdale? Regret. Nu m-am gândit la asta.

– Încep să cred cele ce spuneai despre propria dumatăle persoană când ai pășit prima dată pragul casei noastre: că ești un urs și ai nevoie ca păsărelele să-ți dea lecții.

– Ei bine, există o pasăre care mă poate învăța orice dorește. Nu ascult oare cu bucurie ciripitul ei?

La aceste cuvinte, Rosamundei îi păru că este ca și logodită cu Lydgate. De multă vreme răsărise în mintea ei gândul că urmau să se logodească; și știm că ideile, când au la îndemână materialele necesare, tind spre o formă de existență mai solidă. E drept că Lydgate nutrea contraideea de a rămâne nelogodit; dar dorința lui era un simplu negativ, o umbră aruncată de alte hotărâri care aveau însă capacitatea de a bate în retragere. Împrejurările erau, în mod aproape cert, de partea ideii Rosamundei, care depunea o activitate modelatoare și privea lumea cu ochi albaștri și treji, în vreme ce ochii lui Lydgate rămâneau orbi, netulburați, ca a unei meduze pe cale de a fi topită fără să aibă habar.

În seara aceea, când se duse acasă, Lydgate se uită la fiolele lui, ca să vadă cum se desfășoară un proces de macerare și își notă observațiile zilnice cu aceeași precizie ca de obicei.

Reveriile de care îi venea greu să se desprindă erau construcții ideale, plătuite din alt material decât din virtuțile Rosamundei, iar țesutul primar reprezenta încă frumosul lui tărâm necunoscut. Pe lângă aceasta, începuse să prindă oarecare gust pentru conflictul în plină evoluție, deși pe jumătate înăbușit, care se desfășura între el și ceilalți practicieni ai medicinei, și care amenința să devină fățiș, acum când metoda lui Bulstrode de administrare a Noului Spital era gata să fie anunțată în mod public; și se mai iviră anumite semne de agitație, care vădeau că deși câțiva dintre pacienții lui Peacock, nu-i recunoșteau meritele, în schimb impresia produsă în alte cercuri îi salva reputația.

Câteva zile mai târziu, când din întâmplare trecuse pe lângă Rosamunda, pe șoseaua spre Lowick, și descălecuse pentru a o însoți și a o ocroti de caretele de pe drum, fu oprit de un servitor sosit călare; aducea un bilet prin care era poftit într-o casă de oarecare însemnătate, unde Peacock nu dăduse niciodată consultații; și era a doua întâmplare de acest gen. Servitorul venea din partea lui *Sir* James Chettam, iar casa era Lowick Manor.

Primul gentilom:

Sunt bune orice vremi să-ți cauți cămin

Doi soți așijderi bucurând.

Al doilea gentilom:

E drept,

Nu are calendarul o zi rea,

pentru inimi ce-Amor a-ngemănat,

Chiar moartea dulce-ar fi, ca un talaz

Căzând, când strânși la piept sunt,

Și nu mai văd trai despărțit.

Intorși din voiajul de nuntă, domnul și doamna Casaubon sosiră la Lowick Manor pe la jumătatea lui ianuarie. Când coborâră la poarta casei fulguia și, a doua zi dimineață, Dorothea trecând din iatacul ei în budoarul verde-albastru pe care-l cunoaștem, văzu cum lungă alee de tei își înălța trunchiurile din pământul înălbit și-și răsfira crengile dalbe pe fundalul cerului fumuriu și indiferent. Câmpia îndepărtată se topea în albeața uniformă și în uniformitatea norilor spânzurați jos. Până și mobilierul încăperii părea că se contractase de când îl văzuse prima dată: cerbul din tapiserie aducea mai mult a nălucă, în fantasmagorica lui lume verde-albăstruie; volumele de literatură convențională din scrinul cu cărți păreau mai curând niște imuabile imitații de cărți. Focul strălucitor, care ardea în cămin mistuind butuci uscați de stejar, arunca reflexe luminoase asupra căinilor și părea o absurdă renaștere de viață și de strălucire – ca și figura Dorotheei însăși, când intră ținând în mână casetele din piele roșie, care conțineau cameele cumpărate pentru Celia.

În toaleta ei de dimineață, radia cum nu poate radia decât tinerețea sănătoasă; părul ei înnodat pe ceafă răspândea o strălucire ca de nestemate; buzele-i trandafirii pulsau de viață caldă; gâtul era de o albeață vibrantă deasupra diferitelor nuanțe de alb al blănii care i se înfășura în jurul umerilor și se agăța de mantila cenușiu-albăstrie cu o tandrețe adunată parcă din sufletul ei, o difuză inocență plină de sensibilitate, care-și păstra farmecul cald în ciuda purității cristaline a omătului de-afară. Când puse casetele cu camee pe masa din cadrul bovindoului, rămase, fără voie, cu mâinile pe ele, absorbită imediat de contemplarea tăcutei, albei întinderi care alcătuiau lumea ei vizibilă.

Domnul Casaubon, care se sculase cu noaptea-n cap, plângându-se de palpitații, era în bibliotecă, unde acorda o audiență parohului său, domnul Tucker. Îndată avea să vină Celia, în calitatea ei de domnișoară de onoare, precum și de soră, iar în săptămânile ce aveau să vină urmau să fie primite și făcute vizitele de nuntă; toate în continuarea acelei perioade trecătoare, presupusă a fi conformă cu emoționanta fericire nupțială și menținând impresia de agitație fără rost, ca într-un vis de al cărui adevăr cel ce visează începe să se îndoiască. Îndatoririle vieții ei matrimoniale, considerate anticipat atât de mari, păreau că se restrâng laolaltă cu mobilierul și cu peisajul închis între zidurile

de aburi albi. Piscurile aureolate pe care se așteptase să le cuture în deplină comuniune spirituală, deveniseră greu de deslușit până și în imaginația ei; desfătătoarea odihnă a trupului pe un tărâm întru totul elevat, fusese clătinată, prefăcându-se într-un efort nesigur și alarmant de presimțiri vagi. Când aveau să înceapă zilele de devotament marital, menite să fortifice viața soțului ei și să o exalte pe a ei? Poate că niciodată în chipul cum le concepuse ea; dar, într-un anumit fel – încă se putea, într-un anumit fel. În acea unire solemn chezășuită a vieților lor, datoria urma să se înfățișeze singură, sub vreo nouă formă de inspirație, și să dea o nouă semnificație iubirii conjugale.

Între timp, în peisaj se menținea omătul și arcul jos al norilor sumbri, se menținea opresiunea sufocantă din lumea unei soții de *gentleman*, unde totul era făcut de alții și nimeni nu-i cerea ajutorul – unde simțul relației cu o existență multiformă și intensă, nu putea fi păstrat decât cu efort, ca o viziune interioară, în loc să vină din afară, cu exigențe care i-ar fi solicitat energiile. „Ce să fac?”. „Orice poțesteți, scumpa mea”. Aceasta fusese scurta ei istorie, de când renunțase la învățarea lecțiilor de dimineață și la exersarea acordurilor neroade la pianul detestat. Căsătoria, destinată să o călăuzească în direcția unor ocupații valoroase și imperative încă nu o descătușase de oprimanta libertate a situației ei: nu-i umpluse răgazurile nici cu bucuria contemplativă a tandreței neînfrânate. Tinerețea ei înfloritoare, pulsând din plin, zăcea într-o întemnițare morală care se contopea cu peisajul amorțit, fără culoare, îngustat, cu mobilierul parcă contractat, cu cărțile niciodată citite și cu fantomaticul cerb, într-o fantastică lume pală, care părea să se destrame în lumina zilei.

În primele minute când privi pe fereastră, Dorothea nu simți altceva decât o apăsare mohorâtă; pe urmă țâșni din adâncuri o pătrunzătoare aducere aminte și, întorcându-se de la fereastră, dădu ocol încăperii. Ideile și nădejdlile care încolțiseră în mintea ei cu aproape trei luni în urmă, când văzuse pentru întâia oară încăperea, erau prezente acum doar sub forma amintirilor: le privea la fel cum privim lucrurile trecătoare și îndepărtate. Întreaga existență părea să bată cu un puls mai scăzut decât cel al sângelui ei, și credința religioasă era un strigăt solitar, zbaterea pentru a ieși dintr-un coșmar în care fiecare obiect se înălbea și se închircea dinaintea-i. Fiecare lucru din odaie de care-și amintea își pierduse parcă vraja, era amorțit, ca o transparentă întunecată, până ce privirea ei hoinară poposi pe grupul miniaturilor, și acolo, în cele din urmă, zări ceva care căpătă o nouă respirație și semnificație: miniatura mătușii domnului Casaubon, Julia, care încheiase căsătoria aceea nefericită – miniatura bunicii lui Will Ladislav. Dorothea avea senzația că fața gingașei femei era însuflețită, păstra încă un aer dârz, o ciudățenie greu de interpretat. Oare căsătoria aceea păruse nefericită doar în ochii prietenilor ei? Sau descoperise singură că înfăptuise o greșală și gustase sărata amărăciune a lacrimilor, în tăcerea îndurătoare a nopții? Prin ce nețărmuriri de experiență părea să fi trecut Dorothea, de când privise pentru întâia dată miniatura aceea! Simțea acum o nouă solidaritate, de parcă și-ar fi plecat urechea la glasul ei și ar fi simțit cum o privește. Da, miniatura înfățișa o femeie care se ciocnise de greutate în căsnicie.

Și, iată, culorile căpătau adâncime, buzele și bărbia păreau să se accentueze, părul și ochii iradiau o lumină, iar fața devenea masculină și o fixa cu acea privire intensă care spune celei asupra căreia cade că este o făptură prea interesantă pentru ca cel mai infim tremur al pleoapei ei să treacă neobservat și neinterpretat. Imaginea aceea însuflețită îi apără Dorotheei ca un plăcut val luminos; simți că zâmbește și, întorcând miniaturii spatele, se așeză și își înălță privirea, de parcă ar fi vorbit

iarăși cu o figură aflată dinainte-i. Dar zâmbetul i se șterse de pe buze pe măsură ce-și continua șirul meditațiilor și, în cele din urmă, exclamă cu glas tare:

– Vai, a fost o cruzime să vorbească astfel! Ce jalnic – ce înfricoșător...

Se ridică iute și ieși din încăpere, zorindu-se de-a lungul coridorului, mânată de impulsul irezistibil de a se duce să-și vadă soțul și de a-l întreba dacă poate să facă ceva pentru el. Poate că domnul Tucker plecase și domnul Casaubon rămăsese singur în bibliotecă. Simțea că i-ar pieri toată posomoreala din dimineața aceea, dacă și-ar putea vedea soțul bucuros de prezența ei.

Dar când ajunse în capul scări din lemn de stejar închis, tocmai urca Celia, iar jos se afla domnul Brooke, schimbând urări de bun sosît și felicitări cu domnul Casaubon.

– Dodo! exclamă Celia, cu liniștitul ei staccato: pe urmă își sărută sora, ale cărei brațe o împresurară, și nu mai scoase o vorbă.

Cred că amândouă lăcrimau pe furiș, în timp ce Dorothea cobora în fugă scările ca să-și întâmpine unchiul.

– Nu am nevoie să te întreb cum te simți, draga mea – afirmă domnul Brooke, după ce o sărută pe frunte: vād că Roma ți-a priit – fericire, fresce, antichitate – lucruri de soiul ăsta. Ei, e foarte plăcut să te avem iar în mijlocul nostru, și acum pricepi totul despre artă, ,ai? Dar Casaubon arată cam palid, tocmai îi spuneam – cam palid, știi. Să te omori cu studiul în vacanță înseamnă să forțezi lucrurile. Și eu am întrecut măsura, cândva – domnul Brooke mai ținea mâna Dorotheei, dar își întorsese fața spre domnul Casaubon – în legătură cu topografia, ruinele, templele – credeam că dețin o cheie dar mi-am dat seama că m-ar duce prea departe – și s-ar fi putut să nu iasă nimic din povestea asta. În treburile astea, se poate întâmpla să faci o bucată mare de drum și apoi să nu iasă nimic din ele, știi.

Ochii Dorotheei se îndreptaseră asupra feței soțului ei, cu oarecare îngrijorare la gândul că cei care-l vedeau acum cu ochi proaspeți, după absența lor, ar putea să descopere semne neobservate de ea.

– N-ai de ce să te alarmezi, draga mea, urmă domnul Brooke, remarcându-i expresia. Puțină mâncare sănătoasă, englezească, din carne de vacă și de berbec, o să aducă în curând o schimbare. Mergea foarte bine să fii palid, când pozai pentru portretul lui Aquino, știi – am primit la timp scrisoarea voastră. Dar Aquino, ei bine, era un tip nițel prea subtil, nu-i așa? Oare mai citește cineva cărțile lui?

– Într-adevăr, nu este un autor adecvat pentru minți superficiale, declară domnul Casaubon, înfruntând cu demnă răbdare acele întrebări foarte bine-venite.

– Ai vrea să-ți bei cafeaua în camera dumată, unchiule? întrebă Dorothea, venindu-i în ajutor.

– Da, și tu trebuie să te duci la Celia, are să-ți dea vești mari, știi. Las totul pe seama ei.

Budoarul verde-albăstrui căpătă un aer mult mai voios când Celia se așeză acolo; purta o blană aidoma cu a surorii ei, și cerceta cameele cu o satisfacție tihnită, în vreme ce conversația luneca asupra altor teme.

– Găsești că e plăcut să pleci în voiaj de nuntă la Roma? întrebă Celia, cu obrazii gata să fie cuprinși de acea delicată îmbujorare pe care Dorothea era deprinsă să o vadă ivindu-se în cele mai neînsemnate împrejurări.

– Nu i s-ar potrivi oricui – ție, de pildă, în niciun caz, draga mea, rosti liniștită Dorothea.

Nimeni n-avea să afle vreodată ce gândea ea despre un voiaj de nuntă la Roma.

– Doamna Cadwallader pretinde că e o prostie ca oamenii să facă o călătorie lungă când sunt căsătoriți. Zice că se satură de moarte unul de altul și că nu se pot certa în voie, cum ar reuși la ei acasă. Iar *lady Chettam* spune că ea a plecat la Bath.

Culoarea din obrazii Celiei se schimba neconținut – părea:

„*Un du-te vino dând inimii de știre,
Precum un sol ce-aleargă nencetat.*”

Se vedea că avea un tâlc mai însemnat decât îmbujorările obișnuite ale Celiei.

– Celia! S-a întâmplat ceva? întrebă Dorothea, pe un ton pătruns de simțire de soră. Ai într-adevăr vreo veste mare să-mi dai?

– Totul s-a întâmplat din cauza plecării tale, Dodo. Nu aveam pe nimeni cu care să stau de vorbă, decât cu *Sir James*, rosti Celia, cu o undă poznașă în priviri.

– Înțeleg. E așa cum speram și credeam eu, spuse Dorothea, luând în mâini obrazul surorii și privind-o pe jumătate îngrijorată.

Căsătoria Celiei părea să inspire mai multă seriozitate decât presupunea firea ei.

– Totul s-a petrecut abia cu trei zile în urmă, urmă Celia și *Lady Chettam* este foarte bună.

– Iar tu foarte fericită!

– Da. Încă n-o să ne căsătorim. Fiindcă totul trebuie abia pregătit. Și nu vreau să mă mărit prea curând, pentru că găsesc că e drăguț să fii logodită. Și căsătoriți avem timp să fim toată viața, după aceea.

– Sunt sincer convinsă că n-ai fi putut face un măritiș mai reușit, Kitty. *Sir James* este un bărbat bun, onorabil, rosti Dorothea, cu căldură.

– A ținut-o strună cu *cottage*-urile acelea, Dodo. O să-ți pomenească despre ele când vine. Ești bucuroasă să-l vezi?

– Firește. Ce-ți vine să-mi pui întrebarea asta?

– Mă temeam doar că ai ajuns atât de învățată... zise Celia, privind erudiția domnului Casaubon ca pe un sol de umiditate care, după stagiul cuvenit, se impregnează într-un corp învecinat.

*Am descoperit că nu mă poate
încânta niciun fel de talent existent
în persoana altcuiva. Nefericitele
mele paradoxuri au secat cu
desăvârșire acest izvor de mângâiere.*

Goldsmith

Într-o dimineață, la câteva săptămâni după sosirea la Lowick, Dorothea – dar de ce mereu Dorothea? Oare punctul ei de vedere asupra acestui mariaj reprezintă singura optică posibilă? Protestez împotriva faptului că întregul nostru interes, tot efortul nostru de înțelegere, să fie concentrate asupra chipurilor tinere care arată înfloritoare în pofida frământărilor încercate; pentru că și acestea se vor ofili și vor cunoaște suferințele mai vechi, care macină mai adânc, și la a căror neglijare contribuim. În ciuda ochilor săi care clipeau des și a negilor, deloc pe placul Celiei, în ciuda lipsei de forță musculară care reprezenta o suferință morală pentru *Sir James*, domnul Casaubon, în cugetul lui, vădea o conștiință intensă și o foame spirituală, la fel ca oricare dintre noi, ceilalți muritori. Nu săvârșise nimic excepțional însurându-se – nimic decât ceea ce consfințește societatea, considerând că nunta este o ocazie nimerită pentru buchete și ghirlande. Îi trecuse prin minte că nu mai trebuia defel să își amâne intenția matrimonială și chibzuisse că, atunci când își ia nevastă, un bărbat cu o bună poziție socială trebuie să aștepte și să-și aleagă cu grijă o tânără înfloritoare – cu cât mai jună, cu atât mai bine, fiind mai ușor educabilă și mai supusă – de rang egal cu al lui, cu idei cucernice, înclinare spre virtute și fire înțelegătoare. Cu o asemenea tânără de familie urma să încheie anumite convenții onorabile, fără a neglija nicio dispoziție menită să asigure fericirea ei. În schimb, se cuvenea să primească plăceri familiale și să lase în urma sa acea copie a propriei ființe, care i se pretinde cu atâta stăruință unui bărbat – conform autorilor de sonete din veacul al șaisprezecelea. De atunci timpurile s-au schimbat și niciun poet n-a stăruit ca domnul Casaubon să lase o copie după persoana sa; mai mult, el n-a izbutit să scoată copii nici după cheia sa mitologică: dar intenționase întotdeauna să se achite de obligație prin căsătorie, și impresia că anii zburau cu iuțeală, că imaginea lumii se încetoșa tot mai mult, iar el se simțea tot mai însingurat, erau pentru el motive de a nu mai pierde timp și a-și lua asupra-și sarcina desfătărilor domestice, mai înainte ca și acestea să fie lăsate în urmă de goana anilor.

Iar când o văzuse pe Dorothea, fusese încredințat că a găsit chiar mai mult decât cerea: o persoană care ar fi putut într-adevăr să vădească asemenea spirit de camaraderie, încât să-i permită să se lipsească de o secretară plătită, ajutor pe care domnul Casaubon încă nu-l folosise niciodată și care-i inspira o teamă suspicioasă. Domnul Casaubon era conștient, fapt care-i trezea nervozitatea, că lumea se aștepta din partea lui să dea dovadă de o minte ageră. În bunătatea ei, Pronia îi procurase o soție de care avea nevoie. O soție tânără, modestă, posedând calitățile pure ale unei persoane lipsite

de ambiție, mărginită cu strictete la rolul de admiratoare, cu siguranță că va judeca drept ageră mintea soțului ei. Dacă Pronia avusese în chip egal grijă și de domnișoara Brooke, dăruindu-i-l pe domnul Casaubon, asta era o întrebare care anevoie își putea găsi loc în mintea lui.

Societatea nu formulează niciodată absurda pretenție ca un bărbat să se gândească dacă are acele însușiri menite să facă fericită pe o tânără fermecătoare, în aceeași măsură în care se gândește la aptitudinile ei de a-l face pe el fericit. Ca și cum un bărbat ar fi chemat nu numai să-și aleagă propria-i soție, ci și pe soțul acesteia! Sau de parcă ar fi obligat să ofere, prin propria lui persoană, farmece pentru posteritate. Când Dorothea primise cu efuziune propunerea lui, domnul Casaubon nu văzuse în aceasta decât o reacție firească, și credea acum că se află în pragul fericirii.

În viața lui de până atunci nu prea avusese prilej să simtă gustul fericirii. Ca să cunoști o bucurie imensă, când nu ești înzestrat cu o puternică schelărie trupească, trebuie să ai un suflet entuziast. Domnul Casaubon nu avusese nicicând o constituție trupească puternică, iar sufletul lui era sensibil fără a fi entuziast: era prea molâu pentru a vibra, pentru a ieși din găoacea sfiei într-o pasionată încântare; pâlpâia mai departe pe terenul mocirlos unde fusese zămislit, gândindu-se la aripile lui fără să-și ia însă vreodată zborul.

Experiența lui aparținea acelui gen demn de compasiune care se ferește de milă și se teme, mai mult ca orice, să nu fie dibuit: acea mândră senzitivitate îngustă care nu dispune de volum suficient pentru a se transforma în simpatie și oscilează ca pe un fir, rotindu-se în mici curenți de autopreocupare sau, în cel mai bun caz, de scrupulozitate egoistă. Și domnul Casaubon avea multe scrupule; era capabil de o severă autoconstrângere; respecta cu fermitate onoarea conformă codului; ar fi fost un om ireproșabil, după criteriile oricărei opinii recunoscute. În materie de conduită, aceste țeluri fuseseră atinse, dar dificultatea de a face din *Cheia tuturor mitologiilor* o lucrare ireproșabilă apăsa ca plumbul pe mintea lui, iar broșurile – sau *Parerga* cum le numea el – prin care își „verifica publicul” și depunea mici jaloane în chip de monumente ale marșului său, erau departe de a fi apreciate în deplinătatea semnificației lor. Îl suspecta pe arhidiacon că nu le citise; era cuprins de o dureroasă îndoială asupra părerii reale nutrite de mințile marcante din Brasenose și era stăpânit de convingerea amară că vechea sa cunoștință, Carp, fusese autorul acelei recenzii denigratoare, păstrată sub cheie într-un sertăraș din biroul domnului Casaubon, precum și într-o întunecoasă tainică a memoriei sale. Asemenea impresii te covârșesc, dacă te iei la trântă cu ele, și provoacă acea melancolică înăcrare care este urmarea oricărei ambiții nemăsurate: până și credința lui se clătina, odată cu zdruncinarea încrederii în propria sa valoare de autor, iar alinările dăruite de speranța creștinească în nemurire păreau a se bizui pe nemurirea tratatului încă nescris, *Cheia tuturor mitologiilor*. În ce mă privește, mă doare inima pentru el. În cel mai fericit caz, ai parte de un destin neplăcut dacă ești ceea ce numim om cu învățătură înaltă și totuși nu te bucuri de ea; dacă asigți la acest mare spectacol al vieții și niciodată nu te eliberezi de micul tău eu înfometat și tremurând; dacă niciodată nu te absoarbe pe de-a-ntregul slava aflată sub ochii tăi, și niciodată conștiința ta nu se prefăce, sub văpaia extazului, în însuflețirea unui ideal, în ardoarea unei pasiuni, în energia unei acțiuni, ci rămâi mereu școlăresc și neinspirat, ambițios și timid, scrupulos și cu vedere slabă. Mă tem că și dacă ar fi devenit decan sau chiar episcop, tot nu s-ar fi schimbat mare lucru din nesiguranța domnului Casaubon. Fără îndoială, vreun grec antic a relevat că îndărătul măștii grandioase și a

vorbirii pompoase, se află întotdeauna sărmanii noștri ochi mici, cătând ca de obicei, și buzele noastre timorate, pe care voința, plină de neliniște, le ține mai mult sau mai puțin în frâu.

Acestui domeniu mintal, înscris pe hartă cu un sfert de veac în urmă, sensibilităților astfel zăgăzuite, domnul Casaubon se gândise să le anexeze fericirea alături de o tânără mireasă fermecătoare, dar chiar înainte de cununie, așa cum am văzut, se pomenise pradă unei noi depresii, devenind conștient că noua beatitudine nu era chiar atât de mulțumitoare pentru el. Inima îl trăgea îndărăt, către deprinderile vechi, mai ușoare. Și cu cât se-afunda mai mult în traiul domestic, nevoia de a se achita de îndatoriri și de a acționa cu decență se dovedea mai puternică decât orice alte satisfacții. Căsătoria, ca și religia și erudiția, ce spun eu, ca însăși vocația de autor, aveau menirea de a deveni o cerință exterioară, și Edward Casaubon era înclinat să îndeplinească toate cerințele. Până și atragerea în mod util a Dorotheei în studiile lui, conformă cu intenția formulată înainte de căsătorie, părea un efort pe care se simțea mereu tentat să-l amâne și, dacă ea n-ar fi stăruit, s-ar fi putut să nu-l înceapă niciodată. Dar Dorothea reușise să transforme într-o deprindere firească prezența ei la o oră matinală în bibliotecă, unde lua loc fie pentru a citi cu glas tare, fie spre a i se da texte de copiat. Munca fusese mai ușor de definit, fiindcă domnul Casaubon își concretizase o intenție imediată: urma să alcătuiască un nou *Parergon*, o mică monografie asupra câtorva indicații recent descoperite, privitoare la misterele egiptene, prin care s-ar fi putut corecta anumite aserțiuni ale lui Warburton. Referințele erau extensive până și în acest domeniu, dar nu chiar nelimitate; iar textele urmau să fie redactate sub forma în care avea să le purice Brasenose, precum și o posteritate mai puțin formidabilă. Aceste minore producții monumentale îl stimulau totdeauna pe domnul Casaubon; digestia devenea mai dificilă din pricina interferenței citatelor sau în urma rivalității frazelor dialectice, care se ciocneau sonor între ele, în crierul lui. Și, de la bun început, lucrarea trebuia să aibă o dedicație latinească, în privința căreia domnea o totală incertitudine, cu excepția faptului că nu avea să fie adresată lui Carp: domnului Casaubon îi provoca un regret înveninat faptul că odată îi așternuse lui Carp o dedicație în care îl trecuse pe acest membru al regnului animal printre *viros nullo aevo pirituros*² o greșeală care, incontestabil, avea să-l facă pe cel ce scrisese dedicația susceptibil de ridiculizările posterității; ba chiar și în prezent ar fi putut să stârnească chicotelile lui Pike și Tench.

Astfel domnul Casaubon se afla într-una dintre perioadele lui cele mai agitate și, așa cum am început să spun cu puțin mai-nainte, Dorothea i se alătura devreme în bibliotecă, unde soțul lua singur micul dejun. La vremea aceea, Celia făcea a doua ei vizită la Lowick, probabil ultima înainte de căsătorie, și se afla în salon, așteptându-l pe *Sir James*.

Dorothea învățase să citească după anumite semne stările sufletești ale soțului ei și își dădea seama că în ultimul ceas dimineața devenise mai pătoloasă pentru el. Se îndrepta în tăcere spre pupitrul ei, când studiosul grăi, pe tonul acela distant care implică eliberarea de o îndatorire dezagreabilă:

– Dorothea, ai acolo o scrisoare pentru tine, atașată la o misivă adresată mie.

Era o scrisoare pe două file, și se uită imediat la semnătură.

– De la domnul Ladislav! Ce poate avea să-mi spună! exclamă ea, pe un ton se surpriză plăcută.

Dar, uitându-se la domnul Casaubon, adăugă:

– Îmi închipui despre ce ți-a scris.

– Dacă vrei, poți citi scrisoare, roști domnul Casaubon, indicând-o sever cu pana și fără a se uita la plic. Pot însă prea bine să-ți declar dinainte că sunt nevoit să refuz propunerea sa de a ne face o vizită aici. Am convingerea că nu pot fi acuzat dacă doresc să dispun de un răstimp complet scutit de asemenea distrageri, care au fost până astăzi inevitabile, mai cu seamă din partea unor oaspeți a căror vivacitate dezordonată face din prezența lor o corvoadă.

Între Dorothea și Casaubon nu mai avusese loc nicio ciocnire de la acea mică explozie din Roma, care lăsase urme atât de puternice în mintea ei, încât de-atunci preferase să-și strunească emoția, decât să riște consecințele, dându-i frâu liber. Dar această anticipare iritată a faptului că ar putea dori vizite care să-i fie dezagreabile soțului său, această gratuită apărare împotriva vreunei pretenții egoiste din partea ei, era un ghimpe prea ascuțit ca să mai mediteze asupra lui înainte de a-și vărsa focul stârnit de înțepătură. Dorothea își spunea că ar fi putut fi răbdătoare cu John Milton, dar nu și l-ar fi imaginat niciodată comportându-se astfel, și, pentru o clipă, domnul Casaubon îi păru vinovat de o stupidă lipsă de discernământ și odios de nedrept. Mila, acel „prunc nou-născut”, care treptat avea s-o facă să-și stăpânească multe furtuni lăuntrice nu-și „sunase goarna” în împrejurarea aceea. Cu primele cuvinte, rostite pe un ton care îl ustură, îl făcu pe domnul Casaubon să tresară, și s-o măsoare cu privirea, înfruntându-i mânia din ochi.

– De ce pui pe seama dorințelor mele orice lucru care te-ar sâcâi? Îmi vorbești de parcă aș fi un adversar cu care ești nevoit să te bați. Așteptă măcar până ce vei fi sigur că îmi consult propria mea plăcere fără a ține seama de a dumitale.

– Dorothea, te pripești, răspunse nervos domnul Casaubon.

Hotărât, femeia asta era prea tânără pentru a se situa la nivelul formidabil cerut de căsnicie – măcar dacă ar fi fost palidă, cu trăsături șterse și ar fi acceptat totul drept bun și aprobat.

– Cred că și dumneata te-ai pripit mai întâi cu falsele supoziții făcute asupra simțirii mele, replică Dorothea, pe același ton.

Văpaia încă nu se risipise, și gândi că era meschin din partea soțului ei să nu-i ceară scuze.

– Te rog, să nu mai pomenim nimic despre acest subiect, Dorothea. Nu am nici răgazul, nici energia disponibilă pentru acest gen de dezbateri.

La acest punct domnul Casaubon își muie pana în călimară și se păru că ar vrea să revină la scrisul lui, deși mâna îi tremura atât de tare încât cuvintele păreau scrise într-un alfabet necunoscut.

Există răspunsuri care, îndepărtând mânia, nu fac decât să o trimită la celălalt capăt al încăperii, și când vezi înlăturată cu răceală o discuție, când simți că dreptatea este cu totul de partea ta, căsnicia te exasperează chiar mai mult decât o dezbatere filozofică.

Dorothea lăsă necitite pe masa de scris cele două scrisori ale lui Ladislav și se duse la locul ei; disprețul și indignarea din suflet nu-i mai lăsau răgaz pentru lectura misivelor, întocmai cum azvârlim orice mărunțiș pentru care s-ar părea că am fost bănuți de cupiditate meschină. Nu ghicea câtuși de puțin sursele subtile ale indispoziției pe care soțul ei o manifesta în fața acelor scrisori; știa numai că din pricina lor o jignise. Începu pe dată să lucreze, și mâna ei nu tremura; dimpotrivă, transcriind citatele ce-i fuseseră date cu o zi înainte, simțea că modelează frumos literele și i se părea că vede mai limpede ca de obicei construcția frazelor latine pe care le copia și pe care începuse să le

înțeleagă. În indignarea ei se amesteca un sentiment de superioritate, care, deocamdată se ivea doar în fermitatea trăsăturilor fără a lua încă forma unui glas lăuntric articulat, menit să-l califice pe „activul arhanghel” de altădată drept o făptură jalnică.

Această aparentă liniște domnise vreo jumătate de oră, și Dorothea nu-și înălțase ochii de pe masa ei când, deodată, auzi bufnirea zgomotoasă a unei cărți căzută pe podea și, întorcând repede capul, îl văzu pe domnul Casaubon pe treptele bibliotecii, încleștându-și mâinile întinse înaintea, ca și cum vreun rău fizic se abătuse asupra lui. Sări de la locul ei și alergă spre el într-o clipită: era evident că abia cu mare caznă izbutea să mai răsuflă. Sărind pe un taburet ajunse lângă cotul lui și spuse, cu tot sufletul topit într-o tandră neliniște:

– Te poți rezema de mine, scumpule?

În cele două-trei minute care urmară și care ei i se părură nesfârșite, domnul Casaubon nu fu în stare să se miște sau să vorbească, și horcăia ca să-și tragă răsuflarea. Când în cele din urmă coborî cele trei trepte și căzu pe spate în fotoliul încăpător tras de Dorothea la capătul scăriței, nu mai horcăia, dar părea complet vlăguit și gata să leșine. Dorothea scutură energic clopoțelul, și curând domnul Casaubon fu ajutat să se întindă pe canapea: nu leșină și își revenise treptat în simțiri, când intră *Sir James Chettam*, după ce fusese întâmpinat în hol cu vestea că domnul Casaubon „avusese un atac în bibliotecă”.

„Doamne sfinte! exact la ceea ce ne puteam aștepta!” îl fulgeră un gând. Dacă sufletul lui profetic s-ar fi simțit îmboldit să denumească exact cele petrecute, se pare că „atac” ar fi fost expresia cea mai nimerită pe care ar fi putut-o găsi. Îl întrebă pe valetul care-l informase dacă se trimisese după doctor. Valetul nu știa că stăpânul lui să mai fi avut vreodată nevoie de doctor; nu ar fi fost totuși necesar să se trimită după un medic?

Dar când *Sir James* intră în bibliotecă, domnul Casaubon reuși să-i arate prin vreo câteva semne obișnuita lui politețe, iar Dorothea care, ca reacție față de prima ei spaimă, îngenunchease și suspina la căpătâiul lui, se ridică acum și propuse chiar să plece cineva călare după un medic.

– Vă sfătuiesc să trimiteți după *Lydgate*, zise *Sir James*. Mama mea l-a chemat și l-a găsit deosebit de priceput. De la moartea tatălui meu, avusese o părere proastă despre medici.

Dorothea apelă la soțul ei, și acesta făcu un semn tăcut de încuviințare. Astfel se trimise după domnul *Lydgate*, care sosi uimitor de grabnic, deoarece mesagerul – un om de-al lui *Sir James Chettam* și care-l cunoștea pe domnul *Lydgate* – îl întâlnise ducându-și calul de căpăstru, de-a lungul șoselei spre *Lowick*, și oferindu-i brațul domnișoarei *Vincy*.

În salon, *Celia* nu aflase nimic despre nenorocire, până ce nu-i comunicase *Sir James*. După relatarea *Dorotheei*, boala nu i se părea a fi un atac, totuși, ceva „de aceeași natură”,

– Sărmana, scumpă *Dodo* – ce înfiorător! exclamă *Celia*, simțindu-se îndurerată pe cât îi îngăduia starea ei de perfectă fericire.

Mâinile-i mici îi erau încleștate și împreunate de mâna lui *Sir James*, la fel cum staminele sunt învăluite de un caliciu generos.

– Îmbolnăvirea domnului Casaubon e foarte neplăcută; eu însumi nu l-am simpatizat niciodată. Și cred că nu ține la Dorothea; nici pe jumătate cât ar merita și s-ar cădea să țină, fiindcă sunt sigur că nicio altă femeie nu l-ar fi vrut de bărbat – crezi că alte fete l-ar fi luat?

– Totdeauna am considerat că sora dumitale a făcut un sacrificiu oribil, mărturisi *Sir James*.

– Da. Dar biata Dodo nu a fost niciodată la fel cu ceilalți oameni și cred că nu va fi nicicând.

– Este o făptură nobilă, spuse *Sir James*, cu loialitate. Cu puține clipe în urmă, își întărise această părere, văzând cu Dorothea își strecoară cu tandrețe brațul sub ceafa soțului ei și îl privește cu nespusă mâhnire. Nu știa cât de multă căință se ascundea în mâhnirea aceea.

– Da, glăsui Celia, gândindu-se că era foarte frumos din partea lui *Sir James* să vorbească astfel, dar că el unul nu s-ar fi simțit la largul lui cu Dodo. Să mă duc la ea? Crezi că i-ar ajuta cu ceva?

– Cred că ar fi bine să te duci să o vezi înainte de venirea lui Lydgate, încuviință *Sir James*, mărinos. Numai să nu stai mult.

După ce Celia se îndepărtă, *Sir James* se plimbă în sus și-n jos prin încăpere, amintindu-și ce simțise când auzise prima oară de logodna Dorotheei și încercând din nou dezgustul trezit de indiferența domnului Brooke. Dacă domnul Cadwallader – dacă toți ceilalți ar fi privit chestiunea la fel ca el, *Sir James*, căsătoria ar fi putut fi împiedicată. Era curată păcătoșenie să lași ca o fată să decidă orbește destinul în asemenea fel, fără a face niciun efort pentru a o salva. *Sir James* încetase de mult să încerce vreun regret personal: inima lui era mulțumită cu logodna cu Celia. Avea însă o fire cavaleriească (oare slujirea dezinteresată a femeii nu figura printre gloriile ideale ale vechilor cavaleri?); iubirea lui neluată în seamă nu se prefăcuse în amărăciune; și stingerea ei lăsase miresme dulci – amintiri diafane, care învăluiau icoana Dorotheei, sfințindu-i memoria. Putea să simtă față de ea o prietenie frățească, interpretându-i acțiunile cu generoasă sinceritate.

[2](#) Bărbații ce în veac nu vor pierii (lat.) (n.t.).

*Qui veut délasser hors de propos, lasse.*³

Domnul Casaubon nu mai suferi un al doilea atac, și peste câteva zile începu să revină la starea sa obișnuită.

Dar Lydgate părea să judece cazul lui vrednic de mare atenție. Nu numai că-și folosea stetoscopul (care la vremea aceea nu devenise un instrument curent în practica medicală), dar stătea liniștit lângă pacientul lui și-l urmărea. La întrebările domnului Casaubon despre starea sa, răspundea că sursa bolii o reprezintă eroarea comună în care cad intelectualii – o sânguință prea zeloasă și monotonă, iar remediul constă în rezumarea la o muncă mai moderată și în căutarea plăcerilor variate oferite de repaus. Domnul Brooke, care într-una dintre aceste ocazii se găsea alături, sugeră ca domnul Casaubon să se ducă la pescuit, cum făcea domnul Cadwallader, și să-și organizeze un atelier pentru strunjit, să facă jucării, picioare de mese și soiul acesta de lucruri.

– Pe scurt, îmi recomandați să anticipez căderea în a doua copilărie, grăi bietul domn Casaubon, cu oarecare amărăciune. Lucrurile acestea – adăugă el, uitându-se la Lydgate – mi-ar aduce o relaxare de felul celei procurate de scărmanatul lânii pentru deținuții unei case de corecție.

– Mărturisesc, zâmbi Lydgate, că amuzamentul constituie o prescripție mai degrabă nesatisfăcătoare. E ca și cum le-ai recomanda oamenilor să fie bine dispuși. Poate că e preferabil să vă recomand să vă împăcați cu o oarecare plictiseală, decât să vă vedeți mai departe de muncă.

– Da, da, aprobă domnul Brooke. Cere-i Dorotheei să joace table cu dumneata, serile. Și mingea-cu-pene, uite – nu cunosc un joc mai frumos decât acesta, pentru ceasurile zilei. Și s-a menținut cu toate schimbările modei. Nici vorbă, s-ar putea ca ochii dumitale să nu reziste la așa ceva, Casaubon. Dar trebuie să-ți ieși din înțepeneală, știi. Poftim, te-ai putea apuca de vreun studiu ușor: uite, conhiologia⁴, de pildă, cred că trebuie să fie un studiu ușor. Sau pune-o pe Dorothea să-ți citească lucruri plăcute: Smollett⁵, *Roderick Random*, *Humphrey Clinker*; e adevărat că folosesc un limbaj cam verde, dar acum că e măritată, poate citi orice, știi. Îmi aduc aminte că m-au făcut să mă prăpădesc de râs – e acolo o parte nostimă despre nădragii unui surugiu. În zilele de azi nu mai avem asemenea umor. Eu unul am trecut prin toate poveștile astea, dar pentru dumneata ar putea fi ceva destul de nou.

„La fel de nou ca și mâncatul scaieților”, ar fi fost răspunsul care-ar fi exprimat simțirile domnului Casaubon. El însă făcu o plecăciune resemnată, cu respectul convenit unchiului soției sale, remarcând că, neîndoielnic, operele menționate „au slujit ca resursă pentru o anumită categorie de minți”.

– Vezi dumneata, i se adresă capabilul magistrat lui Lydgate, după ce ieșiseră din încăpere, Casaubon e nițel cam îngust: îl pui în încurcătură când îi interzici munca lui specifică; cred că va aduce într-adevăr contribuții foarte profunde – pe linia cercetării, știi. Eu unul nu aş ceda niciodată acestei preocupări; totdeauna am fost ușuratic. Dar pe un eclesiast îl leagă un nod ceva mai strâns. Dacă ar fi numit episcop, ce mai! – a scris un pamflet foarte bun în favoarea lui Peel. Dacă ar fi numit

episcop ar avea parte de mai multă mișcare, și de mai multă pompă – n-ar mai fi atât de uscat! Îți recomand însă să vorbești cu doamna Casaubon. Este destul de inteligentă pentru a înțelege, așa e nepoata mea. Spune-i că soțul ei are nevoie de animație, de divertisment; pune-o la curent cu tactica distracțiilor.

Chiar și fără sfatul domnului Brooke, Lydgate luase hotărârea de a vorbi cu Dorothea. Ea nu fusese de față când unchiul ei făcuse sugestiile acelea plăcute cu privire la modul în care ar putea fi înviorată viața de la Lowick, dar de obicei se afla la căpătâiul soțului său, iar semnele sincere de intensă îngrijorare, vădite pe chipul și în glasul ei în legătură cu tot ce putea afecta mintea sau sănătatea lui, alcătuiau o dramă a cărei desfășurare Lydgate era înclinat să o urmărească. Își zicea că nu face decât bine dezvăluindu-i adevărul cu privire la probabilitățile de viitor ale domnului Casaubon, dar socotea totodată că ar fi interesant să aibă cu ea o convorbire confidențială. Unui medic îi place să facă observații psihologice și, câteodată, urmându-și cercetările, se lasă ușor ispitit să se lanseze în profeții grave, pe care viața și moartea le zădărnicesc ca pe-o nimica toată. Lydgate satirizase adeseori aceste precizări gratuite și intenționa acum să se ferească de ele.

Întrebă de doamna Casaubon dar, după ce află că ieșise la plimbare, se pregăti să plece, când tocmai apărură Dorothea și Celia, îmbujorate amândouă de lupta cu vântul de martie. Când Lydgate o rugă să stea de vorbă cu el între patru ochi, Dorothea deschise ușa bibliotecii, care se nimerise să fie cea mai apropiată încăpere, fără să se gândească în clipa aceea la altceva decât la ce-ar putea spune doctorul despre domnul Casaubon. Era pentru prima dată că intra în acea cameră de când se îmbolnăvisese soțul ei, și servitorul nu se obosisese să deschisă obloanele. Pe îngustele *oberlichturi* se strecura însă lumină suficientă pentru a citi.

– Nădăjduiesc că lumina această sumbră nu vă supără, zise Dorothea, oprindu-se în picioare în mijlocul încăperii. Odată ce ați interzis lecturile, biblioteca a fost scoasă din uz. Dar sper că domnul Casaubon va fi în curând din nou aici. Starea lui nu prezintă ameliorări?

– Ba da, ameliorări mult mai rapide decât m-am așteptat la început. Într-adevăr, aproape că și-a redobândit sănătatea obișnuită.

– Vă temeți de o revenire a bolii? întrebă Dorothea, a cărei ureche ageră prinsese o anumită semnificație în tonul lui Lydgate.

– Asupra unor astfel de cazuri este deosebit de greu să te pronunți, replică Lydgate. Singurul punct asupra căruia pot emite o opinie certă este că ar fi de dorit să vegheați cu atenție, ca nu cumva domnul Casaubon să-și încordeze, sub vreo formă sau alta, energia nervoasă.

– Vă implor să-mi vorbiți absolut deschis, i se adresă Dorothea, pe un ton rugător. Nu pot suporta gândul că s-ar putea să existe vreun element ignorat de mine care, dacă l-aș fi cunoscut, m-ar fi determinat să acționez în mod diferit.

Cuvintele țâșniră ca un strigăt: evident era glasul vreunei stări de spirit care o afectase recent.

– Luați loc, adăugă, așezându-se și ea pe cel mai apropiat fotoliu și aruncându-și boneta și mănușile, cu acea instinctivă abandonare a formalismului manifestată când se dezbate o mare problemă de viață.

– Ceea ce-mi spuneți acum îmi justifică punctul de vedere, zise Lydgate. Cred că menirea unui medic este, pe cât se poate, tocmai aceea de a împiedica nașterea unor asemenea regrete. Vă rog să

țineți însă seama că domnul Casaubon reprezintă unul dintre acele cazuri în care este nespus de dificil să dai un verdict asupra finalului. S-ar putea prea bine să trăiască încă cincisprezece ani, ba chiar mai mult, fără ca sănătatea să i se înrăutățească.

Dorothea pălise puternic și, când Lydgate se opri, șopti:

– Vreți să spuneți dacă suntem foarte grijulii.

– Da, dacă luați aminte să nu treacă prin agitații mentale de niciun fel, și dacă aveți grijă să nu lucreze cu un zel excesiv.

– Ar fi foarte nenorocit dacă ar trebui să renunțe la munca lui, răspunse Dorothea, prevăzând într-o străfulgerare că pentru soțul ei asta ar însemna o calamitate.

– Sunt conștient de acest lucru. Singura soluție este să încercăm, pe toate căile directe și indirecte, să introducem moderație și varietate în ocupațiile lui. Dacă se menține un concurs favorabil de împrejurări, după cum am spus, nu există nicio primejdie imediată din partea acelei afecțiuni cardiace care cred că a fost cauza recentului atac. Pe de altă parte, este posibil ca afecțiunea să evolueze mai rapid: avem de-a face cu unul dintre cazurile în care moartea intervine câteodată subit. Nu trebuie neglijat nimic din ce ar putea împiedica un asemenea deznodământ.

Se lăsă o tăcere în care Dorothea rămase ca o stană de piatră, deși viața pulsa în ea atât de intens, încât niciodată până atunci mintea ei nu mai parcursese în zbor, într-un răstimp așa de scurt, atâtea scene și argumente.

– Ajută-mă, te rog, rosti ea, în cele din urmă, cu glas la fel de scăzut. Spune-mi ce pot face.

– Ce părere aveți despre o călătorie în străinătate? Ați fost recent la Roma, mi se pare.

Amintirile care făceau ca această soluție să fie cu totul lipsită de speranță stârniră un nou vârtej de asociații, care o smulse pe Dorothea din palida ei imobilitate.

– A, asta nu ar servi la nimic – ar fi mai rău decât orice – glăsui ea, pierdută ca un copil, în timp ce lacrimile i se scurgeau pe obraji. Nu ar fi de niciun folos să-i indicați ceva ce nu i-ar face plăcere.

– Aș vrea să vă fi putut cruța această durere, zise Lydgate, profund mișcat, minunându-se totuși de căsnicia ei. Femei ca Dorothea nu intraseră în tradițiile lui.

– Ai procedat bine vorbindu-mi deschis. Îți mulțumesc că mi-ai înfățișat adevărul.

– Aș dori să înțelegeți că nu voi pomeni nimic din toate acestea domnului Casaubon personal. Cred că pentru dânsul este de dorit să nu știe nimic mai mult decât până acum: doar că nu trebuie să se surmeneze și că trebuie să respecte anumite reguli. Orice îngrijorare ar avea tocmai efectul nedorit.

Lydgate se ridică și Dorothea se sculă mecanic, odată cu el, descheindu-și pelerina și aruncând-o de parcă ar fi sufocat-o. Doctorul făcu o plecăciune și dădu să plece, când un impuls care s-ar fi prefăcut într-o rugăciune dacă ar fi fost singură, o făcu să rostească, cu un suspin în glas:

– Ah, dumneata ești om înțelept, nu-i așa? Știi totul despre viață și despre moarte. Dă-mi un sfat. Spune-mi, ce-aș putea face? A trudit întreaga lui viață și păstrează aceeași intenție și pentru viitor. Nu are nicio altă preocupare. Și mie nu-mi pasă de nimic altceva....

Ani de zile după aceea, Lydgate avea să-și amintească impresia pe care i-a produs-o acel apel involuntar – acel strigăt de la suflet la suflet, impulsionat de conștiința că amândoi, făpturi cu firi înrudite, înfruntau același mediu ostil, aceeași viață tulbure, luminată de scăpărări răzlețe. Dar ce

putea el să-i spună în clipa aceea afară de faptul că are să-l vadă din nou a doua zi pe domnul Casaubon?

După plecarea lui Lydgate, lacrimile Dorotheei țâșniră năvalnic și o ușurare de apăsarea ce-o înăbușea. Apoi își șterse ochii, își aminti că nu are voie să-și trădeze deznădejdea în fața soțului ei, și-și roti privirea prin încăpere, spunându-și că trebuie să-i dea dispoziții servitorului să facă curățenie ca de obicei, deoarece domnul Casaubon ar putea dori dintr-o clipă într-alta să intre acolo. Pe masa lui de scris zăceau scrisori pe care le lăsase neatinsse din dimineața când căzuse la pat și, printre ele, după câte își amintea bine Dorothea, se aflau și misivele tânărului Ladislaw; cea adresată ei rămăsese încă nedeschisă. Asociațiile trezite de scrisorile acelea deveniseră și mai dureroase după atacul subit, pe care poate că și agitația provocată de izbucnirea ei contribuisese să-l dezlănțuie: va fi timp să le citească atunci când aveau să-i fie din nou înmânate, și nu era deloc dispusă să le scoată acum din bibliotecă. Îi veni însă în gând că ar putea să le pună deoparte, ca să nu cadă din nou sub ochii domnului Casaubon; oricare ar fi fost pricina supărării resimțite la citirea lor, trebuia, dacă se putea, să nu mai fie sâcâit; și ochii ei parcurseră mai întâi scrisoarea adresată soțului, ca să se încredințeze dacă e sau nu necesar să răspundă, în scopul de a împiedica o vizită jignitoare.

Will scria de la Roma, și începea prin a declara că obligațiile lui față de domnul Casaubon erau prea profunde, pentru ca orice mulțumiri să nu pară neînsemnate. Hotărât că, dacă nu s-ar fi arătat recunoscător, ar fi însemnat să fie nemernicul cel mai sărac cu duhul care ar fi găsit vreodată un prieten generos. A se pierde în cuvinte de mulțumire ar fi fost totuna cu a spune: „Sunt onest”. Dar Will ajunsese să priceapă că defectele lui – defecte subliniate adesea de domnul Casaubon în persoană – necesitau, pentru îndreptarea lor, acea poziție mai fermă pe care generozitatea rudei sale o împiedicase până atunci să se afirme. Nutrea convingerea că și-ar putea exprima cel mai bine recunoștința, dacă așa ceva ar fi fost posibil – vădind totodată și roadele educației pentru care era îndatorat – dacă pe viitor ar mai înceta să mai accepte deplasarea, în direcția lui, a unor fonduri asupra cărora alții puteau emite pretenții mai îndreptățite. Venea în Anglia ca să-și încerce norocul, așa cum erau siliți să facă mulți alți tineri al căror unic capital consta din creierul lor. Prietenul său Naumann dorise să-l însărcineze cu remiterea tabloului „Disputa” – pânză pictată pentru domnul Casaubon, cu a cărui învoire, precum și cu a doamnei Casaubon urma să le aducă personal lucrarea. O scrisoare adresată la Poste Restante, la Paris, în termen de două săptămâni urma să-l oprească – dacă era necesar – să sosească într-un moment nepotrivit.

Atașa o scrisoare pentru doamna Casaubon, în care continua o discuție despre artă începută la Roma.

Deschizând scrisoarea adresată ei, Dorothea văzu că era o însuflețită continuare a muștrărilor pe care tânărul i le făcuse pentru fanatica ei compasiune și pentru îndărătnica ei lipsă de încântare care o împiedica să ia lucrurile așa cum sunt: scrisoarea era o revărsare a vivacității lui tinerești; cu neputință s-o citească pe loc. Începu imediat să cântărească în ce mod trebuia să acționeze cu privire la cealaltă scrisoare; poate că mai era timp să-l împiedice pe Will să vină la Lowick. Dorothea sfârși prin a-i da scrisoarea unchiului ei, care se mai afla în casă, rugându-l să-l înștiințeze pe Will că domnul Casaubon fusese bolnav și starea sănătății lui nu-i îngăduia să primească niciun musafir.

Nimeni nu se arăta mai grabnic dispus să scrie o epistolă decât domnul Brooke: pentru el unica

dificultate era aceea de a compune o scrisoare scurtă, și când încerca așa ceva, ideile i se lăbărau pe trei pagini largi și pe fețele interioare. O asigură cu simplitate pe Dorothea:

– Nicio grijă, o să-i scriu, scumpa mea. Tânărul are o mare inteligență – acest june Ladislaw e un tânăr care o să-și croiască drum în viață, asta ți-o spun eu. E o scrisoare bună – vădește simțul lui de înțelegere a lucrurilor, știi. Oricum, am să-l informez despre Casaubon.

Dar vârful penei domnului Brooke era un factor dotat cu gândire proprie; elabora fraze – mai cu seamă din cele binevoitoare – mai înainte ca restul minții sale să le poate ajunge din urmă așa cum s-ar fi convenit. Pana exprima singură regrete și propunea unele soluții care, când le citea domnul Brooke, păreau meșteșugit formulate – reprezentând, în mod surprinzător, exact ceea ce trebuia spus, și urmând să determine o consecință la care nici nu se gândise. În cazul de față, pana lui găsea că era mai mare păcatul ca tânărul Ladislaw să nu răsară pe meleagurile lor tocmai la vremea aceea, pentru ca domnul Brooke să-l poate cunoaște mai temeinic și să poată discuta pe îndelete despre îndelung neglijatele desene cu subiecte italiene; de asemenea, pana exprima un interes atât de viu față de un tânăr care pășea în viață cu un stoc de idei personale – încât, până la capătul celei de-a doua file, tot pana îl convinsese pe domnul Brooke să-l invite pe tânărul Ladislaw – de vreme ce tot nu putea fi primit la Lowick – să vină la Tipton Grange. De ce nu? Puteau găsi o sumedenie de lucruri de făcut, și perioada aceea era tocmai una de deosebită dezvoltare – orizontul politic se lărgea – pe scurt, pana domnului Brooke se avânta într-un mic discurs pe care îl redactase nu de mult pentru acel organ publicat în condiții imperfecte, *Pionierul din Middlesmarch*. În timp ce domnul Brooke pecetluia această scrisoare, se simțea cuprins de efuziune și de un aflux de proiecte cețoase: un tânăr capabil de a da formă ideilor; *Pionierul* menit să croiască poteca unui nou candidat, valorificarea documentelor personale – cine știe ce-ar putea ieși din toată treaba asta? Dat fiind că Celia urma să se mărite curând, ar fi fost foarte plăcut să aibă la masa lui un tânăr, măcar pentru o bucată de vreme.

Dar plecă fără a-i spune Dorotheei ce înșirase în scrisoare, fiindcă ea era preocupată de îngrijirile date soțului ei și – la urma urmei, lucrurile acelea nu prezentau importanță pentru ea.

³ Cine vrea să se destindă la timp nepotrivit, obosește (fr.) (n.t.).

⁴ Studiul scoicilor (n.t.).

⁵ Tobias Smollett (1731-1771), cunoscut scriitor englez; romancier, poet satiric și dramaturg (n.t.).

*Vei ști al clopotului dangăt imens,
 Prea vast să-i dai imbold? Ci doar un flaut
 Să cânte-n fin metal: ager s-ascuți
 Până ce-o curge viu nota – argintiu
 Ton. Tremura-va-apoi clopotul vast,
 Masa, cu unde mii, va da răspuns
 În jos, dulce unison.*

În seara aceea, Lydgate îi vorbi domnișoarei Vincy despre doamna Casaubon și puse un anumit accent pe puternicul sentiment ce părea să-l nutrească pentru acel soț formalist și studios, cu treizeci de ani mai în vârstă decât ea.

– Bineînțeles că e devotată soțului ei, zise Rosamunda, dând a înțelege că e lucrul cel mai firesc, idee pe care omul de știință o privea ca pe cea mai drăgălașă trăsătură a unei femei.

Dar, în același timp, fata se gândea că nu era o situație prea tristă să fii stăpână la Lowick Manor, și să ai un bărbat care prezintă perspectiva de a muri curând.

– O găsești foarte frumoasă?

– Desigur că e frumoasă dar nu m-am gândit la asta, o asigură Lydgate.

– Presupun că dacă te-ai fi gândit ar fi însemnat o atitudine neprofesională, însinuă Rosamunda, făcând gropițe în obraji. Dar ce iute se mai lărgește clientela dumitale! Cred că mai înainte ai fost chemat la Chettam, și acum la Casauboni.

– Da, zise Lydgate, pe un ton de recunoaștere forțată. Dar în realitate îmi place mai puțin să tratez asemenea oameni, decât pacienții mei săraci. Cazurile lor sunt mai monotone și trebuie să ascuți cu respect diferite absurdități.

– Nu mai multe decât în Middlemarch, spuse Rosamunda. Și cel puțin te plimbi pe coridoare largi și pretutindeni te întâmpină mireasma petalelor de trandafir.

– Asta e adevărat, *Mademoiselle* de Montmorency, grăi Lydgate, aplecându-și capul și ridicând cu degetul inelar gingașa batistă aflată în gura săculețului, ca și cum s-ar fi desfătat cu mireasma ei, în timp ce o privea pe tânără zâmbind.

Dar acest agreabil spirit de dezinvoltă neangajare cu care Lydgate dădea târcoale în jurul florii din Middlemarch nu putea să dureze la nesfârșit. În orașul acela nu existau posibilități mai mari decât în altul de a-ți găsi o izolare socială, și două persoane care flirtau cu perseverență nu puteau cu niciun chip să scape de diferite încurcături, greutăți, lovituri, ciocniri, mișcări, prin mijlocirea cărora lucrurile merg mai departe. Orice făcea domnișoara Vincy, trebuia neapărat să fie remarcat, iar persoana ei se bucura poate de și mai multă atenție din partea admiratorilor și a criticilor, fiindcă tocmai atunci doamna Vincy, după oarecare luptă, plecase pentru o bucată de vreme cu Fred la Stone Court, întrucât nu avea alt mijloc de a-l mulțumi pe bătrânul unchi, și totodată, pentru a-l păzi pe fiul ei de Mary Garth care, pe măsură ce boala lui Fred se risipea, apărea drept o noră tot mai puțin

dezirabilă.

Mătușa Bulstrode, bunăoară, venea ceva mai des pe la Lowick Gate, ca să o vadă pe Rosamunda, acum că era singură. Căci doamna Bulstrode nutrea sentimente de adevărată soră pentru fratele ei; își spunea mereu că ar fi putut face un mariaj mai bun, totuși ținea mult la copii. Doamna Bulstrode era de multă vreme intimă cu doamna Plymdale. Împărtășeau aproape aceleași preferințe în materie de mătăsuri, modele pentru lenjerie, porțelanuri și clerici; își făceau confidențe cu privire la micile tulburări intervenite în sănătatea lor și la rânduielile gospodărești, iar feluritele mici aspecte prin care doamna Bulstrode își vădea superioritatea – anume, mai multă seriozitate, mai multă admirație pentru intelect, și o casă situată afară din oraș – slujeau câteodată să dea culoare conversației lor, fără a le dezbina însă: amândouă erau femei bine intenționate, dar își cunoșteau prea puțin propriile țeluri.

Doamna Bulstrode, făcându-i o vizită matinală doamnei Plymdale, spusese în treacăt că nu poate rămâne mai mult, deoarece se duce să o vadă pe biata Rosamunda.

– De ce spui „biata Rosamunda”? întrebă doamna Plymdale, o femeiușcă scundă, cu ochi rotunzi, ca un șoim îmblânzit.

– E atât de dragălașă și a fost crescută cu atâta nesocotință! Știi, mama ei are întotdeauna aerul acela de ușurătate care mă determină să-mi fac griji pentru soarta copiilor.

– Ei bine, Harriet, dacă se cade să-mi rostesc gândul, glăsui cu emfază doamna Llymdale, trebuie să mărturisesc că toată lumea presupune că tu și cu domnul Bulstrode sunteți încântați de cele întâmplate, pentru că ați făcut tot ce-ați putut ca să-l susțineți în carieră pe domnul Lydgate.

– Selina, ce vrei să spui? întrebă doamna Bulstrode, cu mirare neprefăcută.

– Nu că nu m-aș bucura sincer pentru Ned, urmă doamna Plymdale. Hotărât că lui îi dă mâna mai curând decât altor persoane să țină trena potrivită unei asemenea neveste, dar aș dori să-și îndrepte privirile în altă parte. Totuși, o mamă are și ea neliniștile ei, pentru că alți tineri, ca urmare a unui asemenea fapt, ar păși pe calea dezmățului. Pe lângă aceasta, dacă aș fi obligată să vorbesc, aș spune că nu îndrăgesc străinii proaspăt picați într-un oraș.

– Nu știu, Selina, zise doamna Bulstrode, vorbind la rândul ei apăsător. Cândva și domnul Bulstrode a fost un străin aici. Avram și Moise au fost străini în țara lor, și suntem povățuiți să-i întâmpinăm pe străini ca niște gazde. Mai cu seamă, adăugă după o scurtă pauză, când nu li se poate găsi niciun cusur.

– Nu vorbeam în sens religios, Harriet. Vorbeam ca mamă.

– Selina, sunt sigură că nu m-ai auzit niciodată rostind vreun cuvânt împotriva măritişului vreunei nepoate de-a mele cu fiul tău.

– A, pe domnișoara Vincy o stăpânește trufia – sunt sigură că nu e nimic altceva la mijloc, zise doamna Plymdale, care până atunci nu-i făcuse încă niciodată confidențe complete Harrietei pe tema aceea. Niciun tânăr din Middlemarch nu e de ajuns de bun pentru ea; am auzit-o pe maică-sa pretinzând una ca asta. Cred că asemenea îngâmfare nu vădește spirit creștinesc. Dar acum, din toate câte aud, și-a găsit un bărbat la fel de orgolios ca și dânsa.

– Nu cumva vrei să afirmi că ar fi ceva între Rosamunda și doctorul Lydgate? întrebă doamna Bulstrode, simțindu-se umilită din pricina ignoranței sale.

– E cu puțință să nu știi, Harriet?

– A, eu ies în lume atât de puțin: și nu mă dau în vânt după bârfeli; sincer vorbind, nu ascult niciuna. Întâlnești foarte mulți oameni pe care nu-i înțelegi. Cercul vostru este destul de diferit de relațiile noastre.

– Bine, dar când e vorba de nepoata voastră și de marele favorit al domnului Bulstrode – și al tău, sunt sigură, Harriet... O vreme am crezut că ți-ai pus ochii pe el pentru Kate, când o mai crește fata.

– Nu cred că deocamdată poate fi ceva serios între ei, o asigură doamna Bulstrode. Altminteri, cu siguranță că fratele meu mi-ar fi spus.

– Bine, fiecare se poartă cum crede, dar presupun că nimeni nu-i poate vedea împreună pe Rosamunda și pe domnul Lydgate fără a-i socoti logodnici. Oricum, nu e treaba mea. Vrei să-ți arăt modelul de mitene?

După această întrevedere, doamna Bulstrode se duse la nepoata ei, cu mintea împovărată de o nouă greutate. Personal, purta veșminte foarte arătoase, dar observă cu un regret ceva mai pronunțat ca de obicei că Rosamunda, care tocmai intrase în încăpere îmbrăcată într-o rochie de oraș, era gătită aproape la fel de costisitor. Doamna Bulstrode era o ediție feminină mai mică a fratelui său și nu avea nimic din paloarea și tonurile stinse ale soțului ei. Își măsură nepoata cu o privire cinstită, deschisă, și i se adresă fără niciun fel de ocoliș:

– Ești singură, pe câte văd, scumpa mea, începu ea, rotindu-și în jur privirea gravă, când intrară împreună în odaia de primire.

Rosamunda era sigură că mătușa are ceva deosebit să-i spună și se așeză alături de ea. Cu toate acestea, ruja de la marginea bonetei Rosamundei răspândea atâta farmec, încât era imposibil să nu dorești una la fel pentru Kate, iar ochii doamnei Bulstrode, care păstrau destulă agerime, dădură ocolul aceluia circuit plisat, în timp ce continua să vorbească:

– Tocmai am auzit despre tine ceva care m-a surprins foarte mult, Rosamunda,

– Ce anume, mătușă? Ochii Rosamundei colindau de asemeni peste amplul guler brodat al mătușii.

– Zău dacă-mi vine să cred – să te fi logodit tu fără să știu eu – fără ca taică-tău să-mi spună un cuvânt?

La acest pasaj, ochii doamnei Bulstrode întâlneau în sfârșit pe cei ai Rosamundei, care roși puternic și grăi:

– Nu m-am logodit, mătușă.

– Cum se face, atunci, că fiecare afirmă acest lucru – că tot orașul numai despre asta vorbește?

– Ce flecărește orașul cred are prea puțină importanță, rosti Rosamunda, satisfăcută în sinea ei.

– Vai, scumpa mea, fii mai chibzuită; nu-ți disprețui astfel semenii! Adu-ți aminte că ai și trecut de douăzeci și doi de ani și nu vei dispune de avere: sunt sigură că tatăl tău nu este în stare să pună nimic deoparte. Domnul Lydgate este un intelectual și e foarte deștept; știu că asta reprezintă o atracție. Și mie îmi place să stau de vorbă cu asemenea bărbați, iar unchiul tău îl găsește foarte priceput. Profesia lui însă nu este defel bănoasă aici. Bineînțeles, viața pământească nu înseamnă totul, dar rareori un medic are vederi cu-adevărat evlavioase – găsești la ei prea multă trufie a

intelectualului. Iar tu nu ești făcută să te măriți cu un om sărac.

– Domnul Lydgate nu este un om sărac, mătușă. Are rude foarte sus-puse.

– El însuși mi-a spus că e sărac.

– Asta fiindcă este deprins cu oameni care trăiesc pe picior mare.

– Scumpa mea Rosamunda, tu nu trebuie să te gândești la un trai pe picior mare.

Rosamunda lăsă ochii în jos și se jucă cu săculețul. Nu era o tânără domnișoară repezită și nu dădea replici tăioase, dar înțelegea să trăiască după pofta inimii.

– Atunci, e chiar adevărat? Întrebă doamna Bulstrode, aruncându-i nepoatei o privire plină de seriozitate. Tu te gândești la domnul Lydgate; există o anumită înțelegere între voi, deși tatăl tău nu are habar. Fii deschisă cu mine, scumpa mea Rosamunda: domnul Lydgate ți-a cerut într-adevăr mâna?

Sărmana Rosamunda trecea printr-o stare de spirit foarte neplăcută. Privise ca pe ceva foarte firesc sentimentele și intențiile lui Lydgate; acum însă, că mătușa pune această întrebare, nu-i plăcea că nu e în stare să-i răspundă: „Da”. Mândria ei era rănită, dar obișnuita stăpânire de sine o ajută.

– Te rog să mă scuzi, mătușă. Aș prefera să nu discut acest subiect.

– Sunt convinsă că nu ți-ai dăruit inima unui bărbat lipsit de perspective clare, scumpa mea; și când te gândești la cele două propuneri excelente pe care știu că le-au refuzat! Una e încă la discreția ta, dacă n-o vei respinge. Cunosco o fată de o foarte mare frumusețe care, tot stând să aleagă, a făcut până la urmă un mariaj prost. Domnul Ned Plymdale este un tânăr drăguț – unii l-ar considera chiar chipeș; și e fiu unic, iar o afacere cuprinzătoare de soiul ăsta e mai bună decât o profesie liberă. Nu că măritișul ar fi totul pe lume. Aș vrea să cauți mai întâi calea către Împărăția Domnului. Dar o fată trebuie să fie stăpână pe propria ei inimă.

– Nu i-aș dărui-o domnului Ned Plymdale în vecii vecilor, dacă ar fi după mine. L-am și refuzat. Dacă m-aș îndrăgosti, aș iubi o singură dată și pentru totdeauna, afirmă Rosamunda, încurajată de impresia că e o eroină romantică, și jucând cu drăgălășenie acest rol.

– Văd cum stau lucrurile, scumpa mea, zise doamna Bulstrode cu glas melancolic, ridicându-se să plece. Ai îngăduit ca afecțiunea ta să fie angajată, fără a fi împărtășită.

– Nu, asta nu! exclamă cu energie Rosamunda.

– Atunci, ai chiar deplină încredere că domnul Lydgate nutrește un sentiment serios pentru tine?

La această întrebare, obrazii Rosamundei fură cuprinși de o văpaie strălucitoare; se simțea ofensată. Se decisă să păstreze tăcere, așa că mătușa o părăsi cu-atât mai convinsă.

În treburile lumești, care-l lăsau indiferent, domnul Bulstrode era dispus să facă ceea ce-i cerea soția, și în împrejurarea amintită, ea dorea, fără a-i expune motivele, ca la primul prilej de conversație cu domnul Lydgate să afle dacă tânărul avea intenția de a se însura curând. Rezultatul fu o negare categorică. Fiind luat din scurt, după un interogatoriu riguros, domnul Bulstrode o lămuri că Lydgate vorbise așa cum n-ar fi vorbit un bărbat care ar nutri o afecțiune ce ar putea duce la o căsătorie. Doamna Bulstrode simțea acum că în fața ei stă o îndatorire serioasă și puse la cale în curând un *tête-à-tête* cu Lydgate, în cursul căruia trecu de la întrebări asupra sănătății lui Fred Vincy și de la exprimarea sincerei neliniști resimțite pentru soarta familiei numeroase a fratelui ei, la observații cu caracter general asupra pericolelor care-i pândesc pe tineri când e vorba să-și

rânduiască viața. Tinerii se dovedesc adesea nehibzuiți și prilejuiesc dezamăgiri, dând slabă răsplată pentru ceea ce s-a investit în ei, iar o fată e expusă la multe situații imprevizibile care pot să stea în calea perspectivelor ei.

– Îndeosebi când e fermecătoare și când părinții ei primesc în casă o societate numeroasă, preciză doamna Bulstrode. Domnii îi acordă atenție și o acaparează, de dragul unei simple plăceri de moment, ceea ce îi alungă pe ceilalți pretendenți. Cred că este o răspundere copleșitoare, domnule Lydgate, să zădărnicești perspectivele unei fete.

Aci doamna Bulstrode își aținti ochii asupra doctorului, cu scopul foarte clar de a-i da un avertisment, dacă nu de a-l muștra.

– E limpede, recunosc Lydgate, uitându-se la ea, poate chiar răspunzând oarecum privirii gazdei. Pe de altă parte, grozav de înfumurat trebuie să mai fie un bărbat care să-și bage în cap ideea că nu trebuie să acorde atenție unei tinere domnișoare, ca nu cumva aceasta să se înamoreze de el, sau să nu-și închipuie ceilalți așa ceva.

– Vai, domnule Lydgate, știi bine ce avantaje prezinți dumneata. Știi că tinerii noștri nu se pot măsura cu dumneata. Și când frecventezi o casă, faptul poate pleda foarte puternic împotriva șansei fetei de a face o partidă bună și o împiedică să primească alte propuneri, chiar dacă i se cere mâna.

Lydgate se simțea mai puțin flatat de avantajul lui asupra feluriților Orlando din Middlemarch, cât sâcâit de aluziile doamnei Bulstrode. Aceasta știa că folosea frazeologia impresionantă cerută de împrejurarea aceea specială: întrebuițând cuvântul superior „pleda”, aruncase un vâl nobil asupra unei mulțimi de amănunte destul de evidente.

Lydgate cam fierbea; cu o mână își dădu părul peste cap, cu cealaltă scotoci febril prin buzunarul vestei, apoi se aplecă să cheme firavul prepelicar negru, care ghici că se cade să refuze mângâierile lui sterile. Dar doamna Bulstrode, care nu mai avea nicio îndoială că fusese înțeleasă, schimbă cursul discuției.

Cred că *Pildele lui Solomon* au omis să arate că, așa cum guști prundișul când ai cerul gurii vătămat, tot astfel primește o conștiință încărcată insinuările. În ziua următoare, domnul Farebrother, despărțindu-se pe stradă de Lydgate, lansă presupunerea că se vor întâlni în cursul serii în casa Vincy. Lydgate răspunse sec că nu – întrucât avea de lucru și trebuia să renunțe de a mai ieși serile.

– Cum, ai de gând să te lași legat de catarg, ,ai – și să-ți astupi urechile cu ceară? întrebă vicarul. Ei bine, dacă nu intenționezi să te lași cucerit de sirene, bine faci luând precauțiuni la vreme.

Cu câteva zile mai înainte, Lydgate nu ar fi acordat atenție unor asemenea cuvinte, judecându-le că fac parte din felul obișnuit al vicarului de a vedea lucrurile. Acum însă păreau să conțină o aluzie care confirma impresia că se făcuse de râs și că se purtase astfel încât fusese greșit înțeles; nu credea același lucru în ce o privește pe Rosamunda, având convingerea că fata luase totul la fel de ușor ca și el. Fata avea tact și o intuiție receptivă la toate nuanțele, în ce privește manierele; dar oamenii în mijlocul cărora trăia erau niște încurcă-lume și călcau în străchini. Oricum, eroarea nu trebuia împinsă mai departe. Se hotărî să-și mențină hotărârea, să nu mai treacă pe la locuința domnului Vincy decât cu prilejul unor vizite strict profesionale.

Pe Rosamunda o copleși nefericirea. Neplăcerea stârnită de întrebările mătușii ei sporea într-una, până ce, la capătul a zece zile în care nu-l mai văzuse pe Lydgate, începu să simtă groaza de

deșertul care s-ar putea ivi în viața ei, groază de acel burete fatal care șterge cu-atâta ușurință speranța muritorilor. Lumea va fi de aici înainte o uscăciune, o pustietate pe care vrăjile unui magician o prefăcuseră, pentru un scurt răgaz, într-o grădină. Fata simțea că începe să cunoască fiorul unei iubiri dezamăgite, simțea că niciun alt bărbat nu ar putea prilejui înălțarea unui edificiu aerian atât de încântător ca acela de care se bucurase în ultimele șase luni. Biata Rosamunda nu mai avea poftă de mâncare și se simți pierdută ca Ariadna – ca o fermecătoare Ariadna de scenă, lăsată în drum cu toate cutiile ei pline de costume și fără nicio nădejde de a găsi altă diligență.

Există pe lume puzderie de amestecuri minunate care toate deopotrivă sunt numite „iubire”, și pretind privilegiile unei sublime suferințe ce oferă o scuză bună pentru orice (în literatură și dramă). Din fericire, Rosamunda nu se gândea să săvârșească niciun act disperat: își împleti părul la fel de frumos ca de obicei și își păstră cu mândrie calmul. Presupunerea ei cea mai optimistă era că mătușa Bulstrode intervenise în vreun fel pentru a împiedica vizitele lui Lydgate; orice ar fi fost preferabil decât o indiferență ivită spontan în inima lui. Cine își închipuie că zece zile reprezintă un interval prea scurt – nu pentru uitare, cădere în frivolitate sau alte efecte măsurabile ale pasiunii – ci pentru a pune în mișcare întregul circuit spiritual al ipotezelor alarmante și al dezamăgirii, acela ignoră ce se poate petrece în eleganta trândăvie a minții unei tinere domnișoare.

În a unsprezece zi, însă, când părăsi Stone Court, doamna Vincy îl rugă pe Lydgate să-l înștiințeze pe soțul ei că se petrecuse o schimbare vizibilă în starea sănătății domnului Featherstone și că îl ruga să vină la Stone Court în aceeași zi. De fapt, Lydgate ar fi putut să treacă pe la depozit, sau i-ar fi putut scrie domnului Vincy un bilet, pe o filă din agenda lui, lăsându-i-l la ușă. Totuși, se pare că aceste simple soluții nu-i trecură prin minte, ceea ce îndreptățește concluzia că nu avea vreo obiecție puternică împotriva unei vizite făcute la o oră când domnul Vincy nu era acasă, pentru a-i lăsa domnișoarei Vincy biletul. Un bărbat poate refuza, din diferite motive, să țină tovărășie unei femei, dar nici măcar un înțelept nu s-ar arăta mulțumit știind că nimeni nu tânjește după el. Vizita de acum însemna un fel grațios, comod, de a cârpi noile obiceiuri pe stofa celor vechi, și de a schimba câteva cuvinte sprintare cu Rosamunda, în legătură cu rezistența lui la desfrâu și cu fermă decizie de a trece la un post îndelungat, privându-se chiar de sunete armonioase. Trebuie să mărturisim, de asemenea, că speculațiile de moment cu privire la toate temeiurile posibile ale aluziilor doamnei Bulstrode izbutiseră să se împletească, aidoma unor firicele de păr, captate în păienjenișul mai des al gândurilor sale.

Domnișoara Vincy era singură și roși atât de puternic când Lydgate intră în încăpere, încât și el se simți la fel de stingherit și, în loc să deschidă vorba pe un ton glumeț, începu pe dată să explice motivul vizitei sale și să o roage, în mod aproape ceremonios, să-i transmită tatălui ei mesajul. Rosamunda, care în prima clipă simțise parcă din nou fericirea de altă dată, fu rănită adânc de comportarea lui Lydgate; roșeața îi pieri din obraji, și încuviință cu răceală, fără să adauge vreun cuvânt de prisos, în timp ce o banală croșetătură la care lucra îi îngădui să se ferească de a-l privi pe Lydgate mai sus de vârful bărbiei. În toate eșecurile, începutul face cât jumătate din întreaga nereușită. După ce stătu vreo două minute, ce-i părură nespuse de lungi, răsucindu-și cravașa în mână fără a putea rosti vreun cuvânt, Lydgate se ridică, dând să plece, și Rosamunda, enervată de lupta dintre jignirea suferită și efortul de a nu se trăda, scăpă din mâini croșetătura și, ca speriată, se ridică

și ea, cu un gest mecanic. Lydgate se aplecă numaidecât să ia de jos lăntișorul. Când se ridică, se afla foarte aproape de o față fermecătoare, înălțată pe postamentul unui gât armonios, pe care se deprinsese să-l vadă rotindu-se cu cea mai desăvârșită grație conștientă de sine. Dar când își îndreptă de astă dată ochii asupra ei, văzu un anumit tremur deznădăjduit, care îl impresionează în chip cu totul nou și-l făcu să se uite la Rosamunda, cu o străfulgerare întrebătoare. În clipa aceea fata avea o atitudine la fel de puțin căutată ca un copil de cinci ani: simțea că îi dau lacrimile și că în zadar va încerca să facă altceva decât să se lase să stea ca roua pe o floare albastră sau să-i lunece pe obraji, după placul lor.

Momentul acela de naturalețe a fost atingerea ușoară care cristalizează simțămintele: a prefăcut cu repeziciune flirtul în iubire. Amintiți-vă că ambițiosul care privea acele „nu-mă-uita”, scăldate în rouă era un om cu inimă caldă și un tânăr nechibzuit. Nu știu pe unde răătăcise croșetătura; în adâncurile sale sufletești, se înfiripase o idee care deșteptase miraculos puterea iubirii ce zăcea îngropată acolo, nu în sicriu pecetluit, ci sub un strat subțire de pământ afânat, cel mai lesne de străpuns. Cuvintele îi țâșniră abrupt și stângaci de pe buze: tonul însă le făcu să sune ca o mărturisire ardentă, rugătoare:

– Ce s-a întâmplat? Te-a mâhnit ceva? Spune-mi, te rog!

Rosamundei nu i se mai vorbise cu asemenea inflexiuni în glas. Nu sunt sigur dacă știa ce cuvinte i se adresaseră, dar se uită la Lydgate și pe obraji îi șiroiră lacrimi. Nu ar fi putut exista răspuns mai deplin decât tăcerea aceea, și Lydgate, uitând de orice altceva, întru totul covârșit de tandrețe, subit pătruns de convingerea că bucuria acelei dulci făpturi tinere depindea întru totul de el, o împresură cu brațele și, cuprinzând-o cu blândețe de ocrotitor – se obișnuise să fie blând cu cei slabi și suferinzi – sărută pe rând cele două lacrimi mari. Era o cale stranie de a ajunge la o înțelegere, dar o cale scurtă. Rosamunda nu se supără, dar se dădu puțin îndărăt, plutind într-o fericire sfioasă, iar Lydgate putu acum să se așeze lângă ea și să-i vorbească mai puțin eliptic. Rosamunda se văzu nevoită să-și facă mica ei spovedanie, iar el își revărsă cu o generozitate năvalnică recunoștința și tandrețea. Peste o jumătate de ceas, părăsi casa în calitate de logodnic, al cărui suflet nu-i mai aparținea, fiind dăruit fetei de care-și legase sorta.

Veni din nou în aceeași seară, ca să discute cu domnul Vincy care, abia înapoiat de la Stone Court, era sigur că nu va mai trece mult până să afle de decesul domnului Featherstone. Cuvântul inspirat „deces”, care îi venise în minte la țanc, îi ridicase moralul chiar deasupra obișnuitei sale bune dispoziții vespérale. Cuvântul potrivit constituie totdeauna o forță și dă acțiunii noastre un caracter bine definit. Considerată ca un deces, moartea bătrânului Featherstone căpătă un aspect pur legal, astfel că domnul Vincy putea să bată darabana în cutia cu tabac și să fie jovial, fără ca buna-i dispoziție să fie întreruptă de solemnitate și afectare, pentru că domnul Vincy detesta atât solemnitatea, cât și afectarea. Cine a fost vreodată pătruns de venerație și teamă discutând despre un testator, sau cine a cântat un imn dedicat proprietății funciare? În seara aceea, domnul Vincy era înclinat să arunce o privire jovială asupra întregii lumii; ba chiar îi împărtăși lui Lydgate observația că, la urma urmei, Fred moștenise robustețea fizică a familiei și avea să fie în curând un june la fel de zdravăn ca și înainte: iar când i se ceru consimțământul pentru logodna Rosamundei, îl dădu cu ușurință uluitoare, trecând de-ndată la observații de ordin general asupra legăturilor matrimoniale

care sunt foarte bine-venite pentru tineri și tinere, și ajungând aparent la concluzia, desprinsă din ansamblul faptelor, că se cădea să-și acorde un mic supliment de puncte.

Cum linge mîța lapte-aș primi sfat.

Shakespeare, *Furtuna*.

Încrederea triumfătoare a primarului, întemeiată pe rugămințile stăruitoare ale domnului Featherstone ca Fred și maică-sa să nu-l părăsească, nu era decât o emoție firavă în comparație cu toate speranțele care însufleteau inimile rudelor de sînge ale bătrînului. În mod firesc, toate aceste neamuri își manifestau mai intens simțul de familie și, de cînd domnul Featherstone căzuse la pat, numărul rudelor crescuse văzînd cu ochii. Lucru lesne de înțeles; căci de cînd „sărmanul Peter” își ocupa fotoliul în salonul lambrizat, nici măcar viespile sîcîitoare, pentru care bucătăreasa pregătește apă clocotită, n-ar fi putut să fie mai rău primite într-un cămin pe care aveau motiv să-l prefere, decât acele persoane al căror sînge de Featherstoni era prost hrănit nu din pricină că se arătau strînși la mînă, ci fiindcă sufereau de-o sărăcie lucie. Fratele Solomon și sora Jane erau bogați, iar candoarea și totala abținere de la o falsă politețe cu care îi primise totdeauna capul familiei nu li se părea un argument de natură a demonstra că fratele lor, în actul solemn de redactare a testamentului, va putea trece peste drepturile superioare create de avuție. Cu ei, cel puțin, nu fusese niciodată de-ajuns de denaturat ca să-i alunge din casa lui și abia dacă li se părea nefiresc felul cum îi ținuse la distanță pe fratele Jonah, pe sora Martha și restul rubedeniilor, care nu ridicau nici umbră de pretenții cum că ar fi oameni avuți. Ei cunoșteau maxima lui Peter, că banul este un ou roditor care trebuie lăsat într-un cuibar cald.

Dar fratele Jonah, sora Martha și toți ceilalți maziliți în nevoie, susțineau un punct de vedere diferit. Probabilitățile sunt la fel de variate ca și chipurile pe care le poate întrezări fantezia, după bunul plac, în traforaje sau în desenele hîrtiei de tapet: poți găsi în ele orice formă, de la Jupiter pînă la Judy⁶, numai să știi să privești cu imaginație creatoare. Celor mai nevoiași și mai puțin favorizați li se părea verosimil ca, de vreme ce Peter nu făcuse nimic pentru ei în tot cursul vieții, să-și amintească de existența lor măcar în clipa de pe urmă. Jonah argumenta că oamenilor le place să facă surprize în testamentele lor, în timp ce Martha afirma că nimeni nu trebuie să se mire dacă partea cea mai grasă a averii avea s-o lase celor care se așteptau cel mai puțin la ea. De asemenea era firesc să te aștepți ca un frate bun, „zăcînd acolo” cu dropică la picioare, va ajunge neapărat să simtă că sîngele apă nu se face, și chiar dacă nu-și va modifica testamentul, ar putea măcar să aibă bani gheață aflați la îndemînă. În orice caz, cîteva rude de sînge se cădea să stea la fața locului și la pîndă, împotriva celor care abia de aveau vreun temei de înrudire. Se mai întîmplaseră istorii cu testamente măsluite, sau contestate, care ofereau nonlegatarilor avantajul, aureolat de speranță, de a trăi de pe urma lor. Tot astfel, se mai întîmplase că cei care nu erau rude de sînge să o șteargă cu diverse obiecte – și bietul Peter „zăcea acolo” neajutorat! Cineva trebuie să stea de veghe. La această concluzie căzuseră de acord Solomon și Jane; de asemenea un roi de nepoți, nepoate și veri, care speculau cu și mai mare subtilitate asupra a ceea ce ar putea face un om capabil să-și lase averea în

mâini străine și să-și ofere plăcerea de a se comporta cât mai bizar; simțeau cu toții, într-un fel înălțător, că se cădea să cultive un interes de familie și considerau Stone Court drept un loc pe care erau întru totul îndreptățiți să-l viziteze. Sora Martha – în alte împrejurări doamna Cranch, locuind, cu oarecare potriveală hazoasă, în Chalky Flats⁷, nu suporta călătoria: dar feciorul ei, în calitate de nepot bun al bietului Peter, putea să o reprezinte în chip demn și să vegheze ca nu cumva unchiul său Jonah să profite în mod incorect de lucrurile improbabile care se părea că au totuși șansa să se întâmple. De fapt, în sângele Featherstonilor curgea instinctul unanim că fiecare trebuie să-i pândească pe toți ceilalți și că ar fi cuminte pentru toată lumea să cugete asupra faptului că Atotputernicul stă cu ochii pe ei.

Astfel, Stone Court vedea neconținut cum vreuna sau alta dintre rudele de sânge poposea sau pleca, și Mary Garth avea sarcina neplăcută de a transmite mesajele lor domnului Featherstone, care nu dorea să vadă pe niciunul, și o trimitea jos cu misiunea și mai ingrată de a le-o spune în față. Ca administratoare a gospodăriei, se simțea obligată să-i poftască, după sănătosul tipic provincial, să rămână la masă; dar acum că domnul Featherstone era ținut la pat, se hotărî să o consulte pe doamna Vincy asupra capitolului consumului suplimentar de la parter.

– Vai, draga mea, trebuie să ne purtăm chibzuit atunci când e vorba de ultima boală și de o avere. Dumnezeu știe, eu una nu mă lăcomesc la șuncile din cămară, atâta doar că ar trebui să le păstrezi pe cele mai bune pentru înmormântare. Să ai totdeauna pregătit niște vițel împănat și o brânză gata tăiată. Trebuie să te aștepti să ții masă întinsă, când ai de-a face cu bolile astea de pe urmă, se pronunță cu larghețe doamna Vincy, din nou cu o notă voioasă în glas și un penaj strălucitor.

Dar unii dintre musafiri descălecau acolo și nu se mai mișcau, după ce erau tratați frumos cu vițel și cu șuncă. Fratele Jonah de exemplu (asemenea indivizi antipatici există în toate familiile; chiar și în cea mai înaltă aristocrație găsești specimene din Brobdingnag⁸, înotând în datorii uriașe umflate de cheltuieli și mai mari) – fratele Jonah, ziceam, de când pogorâse pe lumea aceasta, își ținea îndeobște zilele datorită unei vocații cu care, fiind destul de modest, nu se fălea, deși se dovedea mult mai mănoasă decât excrocheriile de la bursă sau de pe hipodrom și, pe de altă parte, nu făcea necesară prezența lui la Brassing, câtă vreme avea un ungher bun unde să zacă și ceva merinde de înfulecat. Își alesese un colț din bucătărie, pe de o parte fiindcă îi plăcea cel mai mult, pe de alta fiindcă nu voia să stea laolaltă cu Solomon, despre care își formase o opinie cu puternic colorit frățesc. Așezat într-un fotoliu comod, și purtând cel mai bun costum al lui, având constant în raza vizuală mâncăruri bune, păstra conștiința confortabilă de a fi la fața locului, îmbinată cu evocări fugitive ale plăcerilor duminicale și ale cârciumii „La Omul Verde”; și o informa pe Mary Garth că nu se va îndepărta nici măcar cu o palmă de fratele său Peter, câtă vreme bietul om mai făcea umbră pământului. De obicei, indivizii care dau bătaie de cap într-o familie sunt sau cei duhlii, sau idioții. Printre Featherstoni, Jonah juca rolul omului cu duh și glumea cu jupânesele când se iveau prin preajma vetrei, dar pe Mary Garth părea să o considere un personaj suspect și o urmărea cu o privire rece.

Mary ar fi suportat oarecum fără să se sinchisească perechea aceea de ochi; din nenorocire însă, se mai nimerise acolo și tânărul Cranch care, dacă tot bătuse atâta drum, tocmai din Chalky Flats, ca să-și reprezinte mama și să vegheze asupra unchiului Jonah, simțea că este de datoria lui să rămână și

să stea cu precădere în bucătărie, pentru a-i ține tovărășie unchiului. Tânărul Cranch nu constituia exact media dintre om de duh și idiot, balanța înclinând către cel de al doilea tip menționat; pe deasupra privea cruciș, ca să lase totul în dubiu în legătură cu sentimentele sale, afară de amănuntul că nu puteau fi vijelioase. Când Mary Garth intra în bucătărie și domnul Jonah Featherstone începea să o urmărească cu ochii lui reci, de detectiv, tânărul Cranch, întorcându-și capul în aceeași direcție, părea să stăruie în intenția de a-i demonstra cât e de sașiu, de parcă ar fi făcut-o înadins, ca ȝiganii când Borrow le citea *Noul Testament*. Asta era cam prea de tot pentru sărmana Mary; uneori o făcea să fiarbă de ciudă, alteori îi venea greu să se arate gravă ca de obicei. Într-o zi, când i se ivi prilejul, nu rezistă și-i descrie scena din bucătărie lui Fred, care nu stătu la gânduri să se ducă imediat să o verifice, prefăcându-se că se abate doar în treacăt pe acolo. Dar nici nu înfruntă bine cele două perechi de ochi, că fu silit să dea buzna pe ușa cea mai apropiată, care se nimeri să ducă în lăptărie, și acolo, sub acoperișul înalt și printre cratițe, își slobozi râsul răsunător, care se auzi foarte clar în bucătărie. Fugi pe altă ușă, dar domnul Jonah, care până atunci nu avusese prilejul să vadă tenul alb al lui Fred, picioarele sale lungi și delicatețea obrazului tras, se lansă în numeroase sarcasme în care aceste trăsături ale înfățișării erau combinate duhliu cu cele mai josnice attribute morale.

– Păi cum, Tom, *tu* nu porți asemenea pantaloni boierești, *tu* n-ai nici pe jumătate asemenea picioare lungi și frumoase, grăi Jonah către nepotul lui, făcându-i totodată cu ochiul, pentru a implica în acele declarații ceva mai mult decât incontestabilul lor adevăr.

Tom își privi picioarele, dar lăsă în domeniul incertitudinii amănuntul dacă prefera să-și păstreze avantajele morale în locul unei lungimi mai perfide a piciorului și a unei boierii reprobabile a pantalonului.

Și în vastul salon lambrizat stăteau veșnic de veghe diferite perechi de ochi și cimotoi dornice să fie „treze”. Mulți veneau, prânzeau și plecau, dar fratele Solomon și cucoana, care timp de douăzeci și cinci de ani fusese Jane Featherstone, înainte de a deveni doamna Waule, găseau cu cale că e cuminte să se afle acolo zi de zi, ceasuri în șir, fără altă ocupație vizibilă decât aceea de a cerceta pe vicleana Mary Garth (atât de ascunsă, încât nu o puteau prinde deloc cu ocaua mică) și dând a înțelege, la răstimpuri, că sunt gata-gata să plângă fără lacrimi – ca și cum într-un anotimp mai umed ar fi fost capabili de torente – la gândul că nu li se dădea voie să intre în odaia domnului Featherstone. Căci antipatia bătrânului față de propria sa familie părea să se intensifice pe măsură ce era tot mai puțin în stare să se amuze de unul singur aruncându-le fraze mușcătoare. Prea moleșit ca să mai înțepe, avea cu atât mai mult venin adunat în sânge.

Neacordând totală încredere mesajului trimis prin Mary Garth, cei doi se înfățișară laolaltă în pragul dormitorului, îmbrăcați în negru – doamna Waule ținând în mână o batistă albă parțial desfăcută – și amândoi arboraseră o mutră purpurie, de semidoliu; în vreme ce doamna Vincy, cu obraji ei trandafirii și panglicile roze, fluturânde, oferea într-adevăr un tonic fratelui lor, iar Fred, cu tenul său alb, cu părul scurt, cârlionțat, așa cum te poți aștepta de la un cartofoi, se tolănea la largul lui într-un fotoliu comod.

Bătrânul Featherstone nici n-apucă să vadă bine figurile acelea funerare, apărute în pofida ordinelor date, că îl năpădi o furie mai întremătoare decât tonicul. Se sprijinea de spătarul patului și ținea totdeauna la îndemână bastonul cu măciulie aurită. De astă dată îl înșfăcă și mătură cu el o arie

cât putu de mare, părând că vrea să izgonească spectrele acelea hâde, și țipând cu glas hârâit ca de cobe:

– Îndărăt, îndărăt, doamnă Waule! Îndărăt, Solomon!

– Vai, frate Peter, începu doamna Waule, dar Solomon îi puse o mână pe buze.

Era un bărbat cu fața lată, în vârstă de aproape șaptezeci de ani, cu ochi mici, vicleni, și nu numai că avea o fire blajină, dar se și socotea mult mai deștept decât fratele său Peter; și, într-adevăr, existau puține probabilități ca să se lasă el amăgit de vreunul dintre semenii lui, întrucât nu puteau fi mai hrăpăreți și mai șarlatani decât îi bănuia el. Era de părere că până și puterile invizibile se puteau lăsa înduplecate, pe ici pe colo, de câte o blajină digresiune venind din partea unui om avut, care ar fi putut fi la fel de necucernic ca și alții.

– Frate Peter, rosti el pe un ton mieros, totuși de o gravitate oficială, nu e decât drept să-ți vorbesc despre cei trei Crofți și Mangan. Atotputernicul știe încotro-mi umblă gândul...

– Atunci știe mai mult decât vreau eu să aflu, replică Peter și lăsă jos bastonul, dând a înțelege că urma un armistițiu, care cuprindea și un dram de amenințare, pentru că îl întorsese astfel încât să facă din măciulia de aur un ciomag, în cazul unei lupte corp la corp; aruncă o căutătură aspră către căpățâna pleșuvă a lui Solomon.

– Sunt lucruri de care te-ai putea căi frate, fiindcă nu ai voit să le discuți cu mine, zise Solomon, totuși, fără să înainteze. Aș putea discuta cu tine la noapte și ar rămâne bucuroasă și Jane; am avea răgazul de a sta la vorbă pe îndelete, sau poate că-mi îngădui mie să-ți vorbesc.

– Las' c-o să am eu răgazul meu, nu trebuie să mi-l oferi pe-al tău, răspunse Peter.

– Dar nu poți avea un răgaz din partea morții, frate, începu doamna Waule, cu obișnuitul ei ton searbăd. Și când o să zaci fără grai, s-ar putea să te sature să tot vezi străini în preajma ta și s-ar putea să te gândești la mine și la odrasele mele – dar aici glasul i se frânse, sub înrâurirea trăsăturii mișcătoare atribuite fratelui său rămas fără grai; e natural să fim emoționați când ne menționăm pe noi înșine.

– Ba nici vorbă, o contrazise bătrânul Featherstone, n-o să mă gândesc la niciunul dintre voi. Mi-am făcut testamentul, s-o știți, mi-am făcut testamentul!

Își întoarse capul spre doamna Vincy și mai înghiți o doză din tonicul lui.

– Unele persoane ar trebui să se rușineze că ocupă un loc care aparține de drept altora, declară doamna Waule, întorcându-și în aceeași direcție ochii cu tăietura îngustă.

– Vai, soră, rosti Solomon, cu ironică moliciune, tu și cu mine nu suntem îndeajuns de distinși și de arătoși și de mintoși: trebuie să fim umili și să-i lăsăm pe cei deștepți să se vâre înaintea noastră.

Fred nu mai putu suporta provocarea; ridicându-se și privind spre domnul Featherstone, întrebă:

– *Sir*, doriți ca mama și cu mine să părăsim încăperea, ca să puteți rămâne singuri cu prietenii dumneavoastră?

– Stai jos, îți spun, îl repezi bătrânul Featherstone. Rămâi acolo unde ești. Rămas bun, Solomon, adăugă, încercând să-și vânture iar bastonul, dar neizbutind de astă dată, când avea mânerul în jos. Rămas bun, doamnă Waule. Să nu vă mai arătați mutrele pe-aici!

– Voi fi la parter, frate, fie că vrei ori ba, zise Solomon. Eu îmi fac datoria și rămâne de văzut ce va îngădui Atotputernicul.

– Da, averi care să iasă din mâna familiei, continuă doamna Waule, și asta când ai la îndemână tineri vajnici, gata să ducă totul mai departe. Dar îi compătimesc pe cei care nu sunt așa, și pe mamele lor. La revedere, frate Peter.

– Ține minte că după tine eu sunt cel mai vârstnic frate, și că afacerile mele au înflorit de la bun început, întocmai ca și ale tale, și am dobândit pământ pe numele Featherstone, urmă Solomon, bizuindu-se mult pe această reflecție, ca fiind una dintre cele care ar putea reveni în gând în cursul veghilor nocturne. Dar, până una alta, îți spun la revedere.

Ieșirea lor fu grăbită de înfățișarea bătrânului Featherstone, care-și trăgea peruca peste ambele tâmpile și închidea ochii, strâmbându-și gura până la urechi, de parcă ar fi fost ferm decis să rămână surd și orb.

Cu toate acestea, neamurile poposeau zilnic la Stone Court și se așezau la postul indicat de datorie, uneori purtând câte un lent dialog, într-o șoaptă pierdută, în cursul căreia se căsca o pauză atât de mare între observații și răspunsul respectiv, încât oricine i-ar fi auzit și-ar fi imaginat că ascultă niște automate vorbitoare, îndoindu-se oarecum dacă ingeniosul mecanism va funcționa mai departe sau se va bloca pentru multă vreme, zăcând neclintit și tăcut. Solomon și cu Jane nu voiau să se zorească; situația la care ducea pripeala putea fi constatată la celălalt capăt al încăperii, în persoana fratelui Jonah.

Dar veghea lor în salonul lambrizat oferea câteodată o variație prin prezența altor oaspeți, veniți de aproape sau de departe. De când Peter Featherstone se afla la etaj, averea lui putea fi discutată cu ajutorul tuturor luminilor necesare ce se puteau găsi la fața locului: câțiva vecini rurali și din Middlemarch își exprimaseră energic acordul cu familia și simpatia față de interesele lor, luând atitudine contra clanului Vincy, iar vizitatoarele feminine se arătau chiar mișcate până la lacrimi, conversând cu doamna Waule și amintindu-și că și ele fuseseră dezamăgite în trecut de felurite codicile legale, și de căsnicii întemeiate din ciudă, în ultima clipă, de miște *gentleman*i vârstnici și nerecunoscători despre care ar fi putut presupune că fuseseră cruțați de Pronie pentru scopuri mai bune. Asemenea conversații se întrerupeau subit, ca un armoniu ale cărui foale sunt lăsate să cadă, când intra în cameră Mary Garth; și atunci toți ochii se îndreptau asupra ei, măsurând-o ca pe o posibilă legătură sau ca pe o persoană care ar putea avea acces la cuferele de fier.

Dar tinerii care erau neamuri sau cunoștințe de-ale familiei se mulțumeau să o admire în această ipostază problematică, și o apreciau ca pe o fată cu mult tact; printre toate șansele ce zburau prin fața lor, Mary putea să reprezinte, până la urmă, măcar un premiu modest.

Drept care căpăta porția ei de complimente și de atenții politicoase. Mai ales din partea domnului Borthrop Trumbull, un burlac distins, licitator de prin partea locului, foarte interesat de vânzările de vite și pământ; era, fără doar și poate, un personaj public, al cărui nume putea fi citit pe placarde cu o foarte mare răspândire, și căruia, în mod rezonabil, îi părea rău de cei care n-aveau habar de el. Era văr de-al doilea cu Peter Featherstone și bătrânul îl tratase cu mai multă amabilitate decât pe oricare altă rudă, căci se dovedise util în chestiuni de afaceri; iar în programul înmormântării sale, dictat de bătrân personal, fusese numit „Purtător al sicriului”. Domnul Borthrop Trumbull nu manifesta niciun fel de cupiditate odioasă – nimic mai mult decât convingerea sinceră despre propriul său merit, de care era conștient că, în cazul unei rivalități, putea să prevaleze asupra

concurenților; astfel că, dacă Peter Featherstone – care, în ce privea persoana lui Trumbull, se purtase ca unul dintre cele mai bune suflete ce viețuiseră vreodată – ar fi făcut vreun gest frumos, tot ce-ar fi putut spune era că el unul nu pescuise niciodată chilipiruri, și nici nu se gudurase pe lângă bătrân, ci îi dăduse doar sfaturi întemeiate pe cea mai solidă experiență personală, care se întindea acum pe mai mult de douăzeci de ani, adică din vremea uceniciei începute la cincisprezece ani, experiență lipită de orice subterfugii. Admirația lui nu se mărginea câtuși de puțin la propria-i persoană, ci era deprins, pe plan profesional ca și în particular, să se desfete apreciind lucrurile la o cotă ridicată. Se dădea în vânt după fraze răsunătoare și nu folosea niciodată un limbaj comun, fără a se corecta singur pe loc – trăsătură favorabilă în profesia lui, deoarece vorbea destul de zgomotos și era înclinat să domine, ridicându-se de pe scaun sau umblând prin încăpere, trăgându-și în jos vesta, cu aerul unui om care împărtășește în mare măsură propria lui opinie, aranjându-și ținuta cu arătătorul, cu gesturi iuți, și marcând fiecare serie nouă a acestor mișcări prin jocul aferat al marilor lui inele cu sigilii. În atitudinea lui intra uneori și oarecare notă de duritate, îndreptată însă mai cu seamă împotriva falsei opinii – pe care suntem datori să o corectăm serios pe lumea aceasta – anume că un om cu oarecare experiență și cultură ajunge, neapărat, să-și vadă răbdarea pusă la încercare. Simțea că, în general, familia Featherstone manifesta o înțelegere limitată, dar el fiind om de lume și un personaj public lua totul drept ceva de la sine înțeles și ajungea chiar să converseze cu domnul Jonah și cu tânărul Cranch, în bucătărie, fără a se îndoii că pe cel de al doilea îl impresionase grozav prin întrebările lui fundamentale, călăuzitoare, privitoare la Chalky Flats. Dacă cineva ar fi făcut observația că domnul Borthrop Trumbull, prin activitatea lui de participant la licitații, e un om menit să cunoască natura tuturor lucrurilor de pe lume, acesta ar fi zâmbit și și-ar fi rânduie ținuta în tăcere, cu impresia că, de fapt, e foarte aproape de asemenea adevăr. Într-un cuvânt, în lumina licitațiilor, era un om onorabil, care nu se rușina de meseria lui și simțea că dacă i-ar fi fost prezentat „celebrul Peel” – cunoscut în zilele acelea drept „Sir Robert” – acesta nu ar fi întârziat să-i recunoască importanța.

– Nu m-aș supăra să capăt și eu o felie din șunca aceea și un pahar din sticla aia de bere, domnișoara Garth, dacă îmi dai voie, zise el, intrând în salon pe la unsprezece și jumătate, după ce avusese privilegiul excepțional de a-l vedea pe bătrânul Featherstone, și așezându-se cu spina la foc, între doamna Waule și Solomon. Nu e nevoie să ieși dumneata – dă-mi voie să sun eu clopoțelul.

– Mulțumesc, zise Mary, tot am o treabă de făcut.

– Ei, domnule Trumbull, te bucuri de mare favoare, comentă doamna Waule.

– De ce, fiindcă l-am văzut pe bătrân? întrebă licitatorul, jucându-se dezinteresat cu sigiliile lui.

A, vedeți, întotdeauna s-a bizuit grozav pe mine.

După această declarație, își strânse buzele și se încruntă meditativ.

– Ar putea cineva să te întrebe ce a glăsuie fratele nostru? se interesă Solomon, pe un duios ton de umilință, în care strecurase o notă de abundantă șiretenie, fiindcă un om bogat ca el n-avea nevoie să se umilească.

– O, da, oricine ar putea întreba, grăi domnul Trumbull, sarcastic, zgomotos și bine dispus, deși tăios. De interogată, poate interoga oricine. Orice om poate da remarcilor sale o întorsătură interogativă, continuă el, glasul său devenind tot mai sonor odată cu stilul din ce în ce mai elevat.

Lucrul acesta îl practică în mod constant bunii creatori, chiar când nu anticipează niciun răspuns. Este ceea ce numim o figură de vorbire – vorbire la nivelul înalt, cum s-ar putea spune.

Elocventul licitator zâmbi de propria lui ingeniozitate.

– Nu mi-ar părea rău să aud că și-a amintit de dumneata, domnule Trumbull, afirmă Solomon. Eu n-am fost niciodată împotriva celor care merită. Mă declar împotriva celor lipsiți de merite.

– Aha, asta-i povestea, vezi, asta e, exclamă domnul Trumbull, semnificativ. Nu se poate nega că adeseori oamenii lipsiți de merite au fost desemnați ca legatari, și chiar legatari reziduali. Așa stau lucrurile cu dispozițiile testamentare.

Își țuguie iarăși buzele și se încruntă nițel.

– Vrei să spui ca fapt cert, domnule Trumbull, că fratele meu și-a lăsat pământul în afara cercului familiei? Întrebă doamna Waule, asupra căreia, ca o femeie fără speranțe ce se afla, cuvintele acelea umflate aveau un efect deprimant.

– Un om poate la fel de bine să-și transforme moșia în proprietate a unei instituții de caritate, sau să o lase cuiva moștenire, remarcă Solomon, deoarece întrebarea pusă de sora lui nu obținuse niciun răspuns.

– Ce, proprietatea de la Blue-Coat? se repezi iar doamna Waule. Vai, domnule Trumbull, nu se poate să fi vrut să spui una ca asta. Ar însemna să hulească în fața Atotputernicului care i-a îngăduit să prospere.

În timp ce vorbea doamna Waule, domnul Borthrop Trumbull se depărtă de cămin îndreptându-se către fereastră; patrula cu arătătorul în jurul interiorului cravatei bufante, apoi de-a lungul favoriților și peste ondulele frezei sale. După aceea se duse la masa de lucru a lui Mary Garth, deschise o carte lăsată acolo, și citi cu glas tare și ceremonios titlul, de parcă ar fi oferit-o spre vânzare: „*Anna de Geierstein* (pronunța Jirstin) – sau *Fecioara Negurii*, de autorul lui *Waverley*”. Pe urmă, întorcând pagina, purcese a rosti cu glas sonor: „S-au scurs aproape patru veacuri de când evenimentele relatate în capitolele ce urmează s-au petrecut pe Continent”. Pronunță ultimul cuvânt cu adevărat admirabil, cu accent pe ultima silabă; nu că n-ar fi fost conștient de pronunția vulgară, dar simțea că felul cum rostise cuvântul punea în valoare frumusețea răsunătoare cu care citise întregul titlu.

În clipa aceea intră servitorul cu tava, astfel că momentele necesare pentru a răspunde la întrebarea doamnei Waule trecuseră fără riscuri, în timp ce ea și cu Solomon, urmărind mișcările domnului Trumbull, se gândeau că știința înaltă influențează trist mersul afacerilor serioase. În realitate, domnul Borthrop Trumbull habar n-avea de testamentul bătrânului Featherstone; dar anevoie l-ar fi putut constrânge cineva să recunoască orice fel de ignoranță, afară de cazul că ar fi fost arestat sub acuzația de înaltă trădare.

– Nu iau decât o îmbucătură de șuncă și un pahar cu bere, spuse el liniștitor. Ca om cu treburi publice ce mă aflu, iau o gustare când pot. Aș susține șunca asta, adăugă el după ce înghiți câteva bucățele, cu un zor alarmant împotriva oricărei șunci din cele trei regate⁹. După părerea mea, este mai bună decât șuncile de la Freshitt Hall, și cred că sunt un judecător destul de drept.

– Unora nu le place zahăr pe șuncă, zise doamna Waule. Dar sărmanul meu frate a ținut întotdeauna să i se presare zahăr.

– Dacă vreo persoană cere o îmbunătățire, e liber să o facă; dar, să mă binecuvânteze Domnul,

ce aromă! Aș fi bucuros să cumpăr pe piață calitatea asta, ce mai! Un *gentleman* încearcă o anumită mulțumire – aci glasul domnului Trumbull transmise un reproș emoțional – când are pe masa lui asemenea șuncă.

Împinse de o parte farfuria, își turnă un pahar de bere și-și trase ceva mai încolo scaunul, profitând de ocazie pentru a-și examina partea interioară a picioarelor, și mângâindu-se aprobator. Domnul Trumbull uza de toate acele aere și gesturi mai puțin frivole, prin care se deosebesc rasele predominante din nord.

– Văd că aveți pe masă o lucrare interesantă, domnișoară Garth, remarcă el când Mary se întoarse. Este de autorul lui *Waverley*, adică de Sir Walter Scott. Am cumpărat chiar eu una dintre operele lui – un lucru foarte drăguț, o publicație cu totul superioară, intitulată *Ivanhoe*. Cred că nu găsești niciun scriitor care să-l bată cu una, cu două – după opinia mea, nu va fi prea curând depășit. Tocmai am citit un fragment de la începutul cărții *Anna de Jirstin*. Pornește bine (pentru domnul Borthrop Trumbull, lucrurile nu începeau niciodată: totdeauna „porneau”, fie în viața privată, fie pe afișele volante lansate de el). Văd că citești, nu glumă. Ești abonată la biblioteca noastră din Middlesmarch?

– Nu, zise Mary, cartea aceasta mi-a adus-o domnul Fred Vincy.

– Sunt și eu mare amator de cărți, urmă domnul Trumbull. Am nici mai mult nici mai puțin de două sute de volume legate în piele de vițel și mă simt măgulit la gândul că sunt bine alese. De asemeni, am poze după Murillo, Rubens, Teniers, Tizian, Van Dyck și alții. Voi fi fericit să-ți împrumut orice lucrare vei binevoi să menționezi, domnișoară Garth.

– Vă sunt foarte îndatorată, răspunse Mary, grăbindu-se să iasă din nou, dar îmi rămâne prea puțin timp pentru citit.

– Aș zice că fratele meu o fi prevăzut ceva pentru *ea* în testamentul lui, afirmă domnul Solomon, într-o șoaptă foarte scăzută, arătând cu capul spre ușa pe care fata o închisese în urma ei.

– Totuși, prima lui soție a fost o partidă proastă pentru el, constată doamna Waule. Nu i-a adus nimic, iar această tânără e doar o nepoată. Și încă foarte trufașă. Iar fratele meu i-a plătit întotdeauna leafă.

– Totuși, după opinia mea, e o fată cu scaun la cap, se pronunță domnul Trumbull, sfârșindu-și paharul de bere și ridicându-se, cu o ostentativă ajustare a vestei. Am observat-o pe când amesteca picăturile de doctorie. Are grijă de tot ce face, domnule. Asta e mare lucru la o femeie, și lucru mare pentru prietenul nostru de la etaj, sărman suflet drag și bătrân! Un om al cărui viață are vreo valoare, trebuie să se gândească la soția lui ca la o infirmieră: așa s-ar cuveni să fac și eu, dacă m-aș însura; și cred că am trăit destulă vreme singur ca să nu comit o greșală în direcția asta. Unii bărbați trebuie să se însoare ca să se mai șlefuiască puțin, dar dacă eu voi avea nevoie de așa ceva, sper că mi-o va spune cineva pe șleau – sper că vreun individ mă va preveni asupra acestui fapt. Vă doresc o bună dimineată, doamnă Waule. Bună dimineată, domnule Solomon. Sunt convins că ne vom întâlni în împrejurări mai puțin triste.

După ce domnul Trumbull se îndepărtă cu o plecăciune aleasă, Solomon, întinzând gâtul, îi atrase atenția surorii sale:

– Poți să fii sigură, Jane, că fratele meu i-a lăsat acestei fete o sumă rotunjoară.

- Oricine ar gândi așa, după felul în care vorbește domnul Trumbull, confirmă Jane. Apoi, după o pauză: Vorbește de parcă pe fetele mele nu s-ar putea bizui ca să-i dea niște picături.
- Licitatorii ăștia înșiră vrute și nevrute, constată Solomon. Dar n-aș zice că Trumbull n-a făcut avere.

⁶ Paiață mereu prezentă, alături de Punch, în scenetele prezentate prin iarmaroacele Angliei (n.t.)

⁷ „Locuințe din cretă”.

⁸ Țara Urișilor din *Călătoriile lui Guliver*, de Swift (n.t.).

⁹ Anglia, Scoția și Irlanda (n.t.).

*Ochii-i închideți, perdeaua s-a tras,
Și toți în tihnă cugetăm acum.*

Henric al VI-lea

În noaptea aceea, după ceasurile douăsprezece, Mary Garth rămăsese de gardă în odaia domnului Featherstone și stătu acolo singură până spre ziuă. Își alegea adesea această misiune, în care găsea oarecare plăcere, cu toate că bătrânul se arăta irascibil de câte ori cerea îngrijirile ei. Erau însă și intervale în care putea să stea perfect nemișcată, bucurându-se de liniștea de-afară și de lumina estompată. Focul rubiniu, cu fâsăitul lui blând, părea o existență solemnă, vădind o calmă detașare față de pasiunile meschine, față de dorințele neputincioase, de încordarea incertitudinilor josnice, care-i stârneau zilnic disprețul. Mary își îndrăgea gândurile și putea să se distreze bine stând în penumbră, cu mâinile în poală; căci, cum i se oferise de timpuriu temeiul puternic de a crede că, în general, lucrurile nu se prea aranjau spre satisfacția ei, nu-și irosea vremea punându-și întrebări ori lăsându-se săcâită de acest fapt. Și ajunse să privească viața în mare măsură, ca pe o comedie în care luase o mândră, ba nu, o generoasă hotărâre de a nu juca un rol meschin sau perfid. Mary ar fi putut să devină cinică, dacă nu ar fi avut părinți pe care-i respecta, și un izvor de dragoste și recunoștință în inima ei, care era cu atât mai plină cu cât învățase să nu formuleze pretenții nechibzuite.

În noaptea aceea stătea ca de obicei, revăzând în minte scenele din cursul zilei, ținându-și adesea buzele, amuzată, la amintirea întâmplărilor năstrușnice, căroră fantezia ei le adăuga un nou haz: oamenii erau atât de ridicoli, cu iluziile lor, purtându-și, fără știre, tichiile de măscărici, socotind că propriile lor minciuni sunt de nepătruns pentru alții, în timp ce ale tuturor celorlalți sunt străvezii, considerându-se excepții la orice regulă, ca și cum când lumea întreagă, sub lumina lămpii, bătea în galben, ei singuri ar fi fost trandafirii. Totuși, sub ochii lui Mary se zbăteau câteva iluzii care nu erau deloc comice pentru ea. Păstra convingerea tainică, deși nu se baza pe altceva decât pe observarea îndeaproape a firii bătrânului Featherstone, că, în pofida faptului că-i plăcea să-i aibă în preajmă pe cei din familia Vincy – li se rezerva și acestora aceeași dezamăgire ca și oricăreia dintre rudele ținute la distanță. Mary nutrea o bună doză de dispreț față de evidenta preocupare a doamnei Vincy ca nu cumva Fred să rămână între patru ochi cu ea, dar asta n-o împiedica să se gândească cu îngrijorare la modul în care putea să fie lovit Fred, dacă urma să iasă la iveală că unchiul lui îl lăsase la fel de sărac ca și până atunci. Putea să facă din Fred, când era de față, ținta ironiei ei, dar nu se bucura de prostiile lui când era absent.

Totuși, meditațiile îi făceau plăcere. O minte tânără, solidă, pe care pasiunea nu a descumpănit-o, găsește o mulțumire când face cunoștință cu viața și îi privește cu interes forțele. În sufletul fetei clocotea un prisos de voioșie.

Gândurile ei nu conțineau niciun filon de solemnitate sau patos, legat de bătrânul din pat: asemenea sentimente pot fi mai curând mimate decât încercate cu adevărat când e vorba de o ființă

vârstnică, a cărei viață, în mod evident, nu mai este altceva decât un reziduu de vicii. Fata văzuse mereu aspectele cele mai dezagreabile ale caracterului domnului Featherstone: bătrânul nu se mândrea cu ea, îi era doar utilă. Trebuie să lăsăm pe seama sfinților de pe fața pământului virtutea de a fi îngrijorați de soarta unui suflet care te bruftuiește mereu; iar Mary nu era o sfântă. Nu-l înfruntase niciodată cu vreun cuvânt repezit și-l servise mereu cu credință – dar asta era tot ce-i putea dăruia. Însuși bătrânul Featherstone nu-și făcea niciun fel de grijă pentru sufletul lui și refuzase să-l vadă pe domnul Tucker în această chestiune.

În noaptea aceea însă n-o bruftuise deloc și, în primele două-trei ceasuri stătuse surprinzător de nemișcat, până când, în cele din urmă, Mary îl auzi zăngănindu-și maldărul de chei și lovindu-le de cutia de tinichea pe care o păstra veșnic în pat, lângă el. Pe la trei, rosti uimitor de distinct:

– Don’șoară, vino-ncoa’!

Mary se supuse și constată că bătrânul își trăsese afară de sub cearceafuri cutia de tinichea, deși de obicei cerea să facă altcineva acest lucru, și alesese cheia dorită. Acum deschise cutia și, scoțând dintr-însa altă cheie, își aținti asupra fetei ochii care păreau să-și fi redobândit întreaga agerime și zise:

– Câți se-nvârt prin casă?

– Vă gândiți la rudele dumneavoastră, domnule? întrebă Mary, foarte deprinsă cu felul de a vorbi al bătrânului.

El încuviință ușor din cap, și fata urmă:

– Domnul Jonah Featherstone și tânărul Cranch dorm aici.

– Aha, se țin scai, care vasăzică? și restul – garantez că vin zi de zi – Solomon și Jane și tot tineretul ăla? Vin să tragă cu coada ochiului, să numere și să dea în bobi?

– Nu apar toți în fiecare zi. Domnul Solomon și doamna Waule sunt aici zilnic, și ceilalți vin des.

În timp ce ea vorbea, bătrânul o asculta cu o schimă, și pe urme spuse, relaxându-și fața:

– Sunt cu atât mai neghiobi! Ascultă la mine, don’șoară. E ceasul trei dinspre ziuă și sunt în toate mințile așa cum am fost toată viața mea. Îmi cunosc întreaga avere și știu unde-s puși banii și toate celelalte socoteli. Și am pus să fie pregătit tot ce trebuie dacă-mi schimb gândul, ca să fac ce-oi pofti până-n clipa din urmă. M-auzi, don’șoară? Sunt în toate mințile.

– Ei, bine domnule? întrebă liniștită Mary.

De data aceasta el vorbea pe un ton scăzut, cu un aer de viclenie mai profundă.

– Am făcut două testamente, și am să ard unul dintre ele. Acu’ să faci cum îți spun eu. Asta e cheia dulapului de fier din camera de colo. Împinge zdravăn capătul plăcii de aramă din vârf, până se învâрте ca o țâțână: pe urmă poți să vâri cheia în broasca din față și să o răsucești. Vezi de fă asta, și adu-mi hârtia de deasupra. „Ultima Voință și Testament” – scrie cu litere mari.

– Nu, domnule, replică Mary, cu glas ferm. Așa ceva nu pot face.

– Nu poți face? Îți spun că trebuie, zise bătrânul, și glasul începu să-i tremure sub lovitura acelei rezistențe.

– Nu mă pot atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră. Trebuie să refuz orice acțiune care ar atrage bănuieli asupra mea.

– Îți spun că sunt în toate mințile. Ce, adică n-o să pot rânduî lucrurile după placul meu până-n clipa din urmă? Înadins am făcut două testamente. Ia cheia, îți spun!

– Nu, domnule, nu voi face asta, stăruî Mary și mai hotărâtă. Repulsia ei creștea.

– Îți spun, nu e vreme de pierdut!

– Nu pot proceda astfel, domnule. Nu voi lăsa ca sfârșitul vieții dumneavoastră să pângărească începutul existenței mele. Nu mă voi atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră.

Se depărtă puțin de căpătâiul patului.

Bătrânul făcu o pauză, privind un scurt răstimp în gol, ținând dreaptă singura cheie de pe inel; pe urmă, cu o smucitură agitată, începu să trebaluie cu stânga lui osoasă, golind cutia de tinichea aflată dinaintea sa.

– Don’șoară, începu să înșire grăbit – uite aici! Ia paralele, bancnotele și aurul – uite aici – ia-le – o să capeți totul – fă cum îți spun eu!

Făcu un efort pentru a întinde cheia spre ea, dar Mary se retrase din nou.

– Nu mă voi atinge de cheia sau banii dumneavoastră, domnule. Vă rog să nu-mi mai cereți să fac asta. Dacă stăruîți, trebuie să mă duc să-l chem pe fratele dumneavoastră.

El lăsa să-i cadă mâna și, pentru prima dată în viața ei, Mary văzu cum bătrânul Peter Featherstone începe să plângă ca un copil. I se adresă pe tonul cel mai blând cu putință:

– Vă rog să vă puneți banii la loc, domnule – și apoi se duse să se așeze iar lângă cămin, sperând ca și prin acest gest să-l convingă că în zadar ar mai fi insistat.

Curând bătrânul își reveni și vorbi cu aprindere:

– Uite ce e, atunci cheamă-l pe băiat. Cheamă-l pe Fred Vincy.

Inima fetei începu să bată mai repede. Prin mintea ei săgetară diferite idei și ipoteze privitoare la tot ce-ar fi putut aduce după sine arderea celui de-al doilea testament. Trebuia să ia în mare grabă o hotărâre dificilă.

– Îl voi chema, dacă mă lăsați să-i chem și pe domnul Jonah și pe ceilalți odată cu el.

– Nimeni altul, îți spun. Tânărul! Vei face cum poftesc eu!

– Așteptați până se luminează bine de ziuă, domnule, când se trezește fiecare. Sau dați-mi voie să-l chem acum pe Simmons, ca să se ducă după avocat. Poate fi aici în mai puțin de două ore.

– Avocat? Ce nevoie am de avocat? N-o să afle nimeni, îți spun, n-o să afle nimeni. Am să fac după placul meu.

– Dați-mi voie să chem pe cineva, domnule, stăruî Mary, încercând să-l convingă.

Nu-i plăcea situația: singură în odaie cu bătrânul, care părea să vădească un straniu acces de energie nervoasă, ce-i îngăduia să vorbească într-una fără a fi apucat de tusea lui obișnuită; totuși, Mary nu dorea să împingă mai departe, decât era necesar împotrivirea care-i provoca atâta agitație.

– Vă rog lăsați-mă să chem pe cineva!

– Dă-mi pace, îți spun! Uite ce e, don’șoară. Ia banii. N-o să mai ai niciodată șansa asta. Sunt cam două sute de lire – în cutie se găsesc mai mulți și nimeni nu știe ce sumă era acolo. Ia paralele și fă cum îți spun”!

Stând în picioare, lângă foc, Mary vedea reflexele roșiatice căzând pe bătrânul proptit în pernele rezemate de speteaza patului, întinzând cheia cu mâna lui scheletică, în timp ce banii zăceau pe

plapumă, în fața sa. Nu avea să uite niciodată imaginea aceea, a unui om dornic să procedeze până-n ultima clipă după placul lui. Dar felul în care își formulase propunerea o îndemna să-i vorbească cu o fermitate mai dârză ca oricând.

– Nu are niciun rost domnule. Eu nu voi face una ca asta. Puneți-vă bani la loc. N-am să mă ating de ei. Sunt gata să fac orice altceva care v-ar aduce o ușurare: dar nu mă voi atinge nici de cheile, nici de banii dumneavoastră.

– Orice altceva – orice altceva! Îngână bătrânul Featherstone, cu o voce răgușită de mânie care – ca într-un coșmar – se zbătea să fie zgomotoasă, și totul abia dacă putea fi auzită. Nu vreau nimic altceva. Vino-ncoa', vino-ncoa'!

Mary se apropie, bănuitoare, fiindcă-l cunoștea prea bine. Îl văzu dând drumul cheilor și încercând să încleșteze măciulia bastonului, în timp ce se uita la ea ca o hienă bătrână, cu mușchii feței schimonosiți de efortul pe care-l făcea cu mâna. Fata se opri la o depărtare de unde se simțea în siguranță.

– Lăsați-mă să vă dau puțin tonic, îl îndemnă ea, calmă, și străduiți-vă să vă veniți în fire. Poate veți adormi. Iar mâine, la lumina zilei, puteți face orice poftiți.

El ridică bastonul, în ciuda faptului că nu o putea ajunge, și-l azvârli cu un efort chinuitor, care însemna doar neputință. Bastonul căzu, lunecând peste piciorul patului, Mary îl lăsă să zacă acolo și se retrase la scaunul ei de lângă foc. Peste puțin timp, trebuia să se ducă la bolnav cu tonicul. Oboseala avea să-l facă supus.

Se apropia momentul cel mai răcoros al zorilor, focul pâlpâia slab și Mary putea zări, prin crăpătura dintre perdelele de damasc de la ferestre, lumina albită care se cernea pe lângă oblon. Mai puse niște lemne pe foc își aruncă un șal pe umeri și se așeză în speranța că domnul Featherstone ar putea să adoarmă. Dacă se ducea lângă el s-ar fi putut să-i stârnească din nou mânia. După ce aruncase bastonul nu mai scosese o vorbă dar îl văzuse luând iar cheile și întinzând mâna dreaptă peste bani. Nu-i puse însă la loc, și fata se gândi că îl năpădisese somnul.

Dar amintirea zbuciumului prin care trecuse începu s-o neliniștească pe Mary mai mult decât însăși realitatea; se îndoia de justetea actelor ei, izvorâte dintr-un imperativ categoric, care excludea orice fel de întrebare în acele momente critice.

Curând, din lemnul uscat izbucni o flacără care luminează fiecare colțișor, și Mary văzu că bătrânul zăcea liniștit, cu capul ușor răsucit într-o parte. Se apropie de el cu pași neauziți și i se păru că fața lui arăta ciudat de nemișcată; dar în clipa următoare, pâlpâirea flăcării, transmisă tuturor obiectelor din jur, îi trezi nesiguranță. Bătăile violente ale inimii făceau ca percepțiile să fie atât de îndoielnice, încât chiar când îl atinsese și-i ascultă răsuflarea, nu se putea încrede în concluziile ei. Se duse la fereastră și dădu ușurel la o parte perdeaua și oblonul, astfel ca lumina domoală a cerului să cadă pe pat.

În clipa următoare alergă la clopot și-l scutură energic. În foarte puțin timp nu mai încăpea nicio îndoială că Peter Featherstone murise, cu mâna dreaptă încleștată pe chei și cu stânga zăcând peste teancul de bancnote și monezi de aur.

CARTEA A PATRA
TREI PROBLEME DE DRAGOSTE

Primul gentilom:

Astfel de oameni-s fulgi, surcele, paie.

N-au greutate-ori forță.

Al doilea gentilom:

Ușurința

Și ea-i cauză,—mplinind suma, -n sfârșit.

Puterea-și află loc în lipsa ei;

Înaintezi cedând, și-un vas cârmit

De țărșm se poate izbi, fiindcă în gând

Cârmaciul, printre stavili, n-a fost ferm.

Peter Featherstone a fost îngropat într-o dimineață de mai. În prozaicele împrejurări ale Middlemarch-ului, luna mai nu e întotdeauna caldă și însorită, iar în dimineața ceremoniei un vânt răcoros scutura crengile înflorite din grădinile învecinate și de pe movilele verzi ale cimitirului din Lowick. Nori care lunecau repede îngăduiau doar când și când unei scânteieri să lumineze vreun obiect, urât sau frumos, care se nimerea în calea razelor aurii. Obiectele din cimitir înfățișau o remarcabilă varietate, pentru că acolo se afla o mică adunare rurală, așteptând să vadă înmormântarea. Se răspândise vestea că urma să fie o „înmormântare mare”; bătrânul *gentleman* lăsase îndrumări scrise despre toate celea, și intenționase să aibă o înmormântare „mai presus decât a celor mai buni decât el”. Nimic mai adevărat, căci bătrânul Featherstone nu fusese un Harpagon ale cărui pasiuni să fi fost mistuite de veșnic sfrijita și veșnic lihnita pasiune de a economisi, și care să se fi târguit cu pompele funebre înainte de a-și da duhul. Iubea banul, dar îi plăcea deopotrivă să-l cheltuiască, împlinindu-și gusturile personale, și poate că-l iubea cel mai mult ca pe-un mijloc de a-i face pe ceilalți să-i simtă puterea, în chip mai mult sau mai puțin confortabil. Dacă cineva va susține aici că bătrânul Featherstone trebuie să fi avut și unele trăsături bune, nu mi-aș lua îndrăzneala de a nega această ipoteză; trebuie să atrag însă atenția că bunătatea e modestă de felul ei, se lasă lesne descurajată și când, în zorii vieții, o înghiontesc zdravăn niște vicii sfruntate, este în stare să se retragă într-o deplină tăinuire, astfel încât pot să creadă în existența ei mai curând cei care construiesc portretul teoretic al unui bătrân domn egoist, decât cei care-și formează judecăți mai înguste, bazate pe cunoașterea lui personală. În orice caz, bătrânul voise să aibă o înmormântare frumoasă, cu persoane „obligate” să participe la ea, deși ar fi rămas bucuroase acasă. Își exprimase chiar dorința ca și rudele feminine să-l urmeze la groapă și, în acest scop, biata lui soră Martha întreprinsese o călătorie anevoioasă, venind tocmai din Chalky Flats. Ea și cu Jane ar fi văzut un semn îmbucurător (la modul lacrimogen) în faptul că un frate, care cât trăise nu suferise să le vadă, ținuse la prezența lor în momentul când avea să devină testator; dar semnul devenise dubios prin extinderea lui și asupra doamnei Vincy, ale cărei investiții în metri de crep de doliu păreau să justifice cele mai

ambicioase speranțe, agravate de un ten înfloritor, care declara absolut limpede că nu era o rudă de sânge, ci făcea parte din categoria, în general reprobabilă, denumită: neamurile nevastei.

Sub o formă sau alta cu toții fiindte dotate cu imaginație, căci imaginația este vlăstarul dorinței; și bietul bătrân Featherstone, care se amuzase mult de felul în care alții se linguseau singuri, căzuse și el în mrejele iluziei. Scriind programul înmormântării sale, cu siguranță că nu-i fusese nici lui limpede în ce măsură bucuria pe care i-o prilejuia mica dramă, din care alcătuia și el o parte, se învecina cu anticiparea morții. Chicotind la gândul neplăcerilor pe care le putea impune prin strânsoarea țeapănă a mâinii sale moarte, amesteca în chip inevitabil starea lui conștientă cu actuala prezență lividă și imobilă, și, în măsura în care îl preocupa o viață viitoare aceasta lua forma unei satisfacții în interiorul sicriului. Astfel, bătrânul Featherstone era și el un imaginativ, în felul lui.

Oricum, cele trei trăsuri de doliu fură umplute conform ordinelor scrise lăsate de răposat. Puteau fi văzuți purtători de doliu călări, împodobiți cu cele mai bogate eșarfe și panglici la pălării, și până și ajutorii de ciocli aveau harnașamente și fireturi de doliu de o calitate aleasă și plătită cu bani grei. Când coborâra din trăsură, negrul alai părea mai numeros din pricina proporțiilor reduse ale cimitirului; chipurile omenești greoaie și draperiile negre fâlfâind în vânt păreau a vorbi despre o lume ciudat de contrastantă cu florile ce-și aplecau capetele lin și cu licăririle razelor de soare pe petalele de margarete. Preotul care întâmpină procesiunea era domnul Cadwallader – tot conform cu dorința lui Peter Featherstone, îndemnat, ca de obicei, de motive personale. Nutrind dispreț pentru preoți, pe care îi considera totdeauna pomanagii, se hotărâse să fie înmormântat de un cleric deținător de beneficii. Domnul Casaubon nu intra în discuție, nu numai fiindcă refuza îndatoriri de acest gen, ci și pentru că Featherstone mărturisea o antipatie specială față de el ca vicar al parohiei sale, deținător al dreptului de preempțiune asupra pământului sub formă de dijmă, și totodată emitător de predici matinale pe care bătrânul, stând în strana lui și nelăsându-se deloc furat de somn, fusese obligat să le înghită, mârâind în sine sa. Nu admitea un paroh cocoțat deasupra capului său, ca să-i predice. Dar relațiile sale cu domnul Cadwallader se prezentaseră cu totul altfel: pârâul cu păstrăvi care străbătea proprietatea domnului Casaubon trecea și pe moșia lui Featherstone, astfel că domnul Cadwallader era un paroh nevoit să ceară o favoare, în loc de a distribui predici. Pe lângă aceasta, se trăgea dintr-o familie aleasă, din mica nobilime rurală, și locuia la patru mile depărtare de Lowick, fiind astfel înălțat în aceleași ceruri ca și șeriful comitatului și alți demnitari, socotiți în mod vag ca necesari pentru buna orânduire a lucrurilor. E o satisfacție să fii înmormântat de domnul Cadwallader, căci însuși numele lui oferă amuzantul prilej de a-l pronunța greșit, dacă ai chef.

Acestei distincții acordate vicarului de la Tipton și Freshitt i se datora prezența doamnei Cadwallader în grupul care urmărea înmormântarea domnului Featherstone, de la o fereastră de sus a conacului. Nu ținea să intre în casa aceea, dar dorea, după cum declarase, să constate ce colecție de animale ciudate aveau să ia parte la ceremonie; și îi convinsese pe Sir James și pe tânăra lady Chettam să îi ducă cu trăsura pe vicar și pe ea personal, până la Lowick, pentru ca vizita să fie plăcută din toate punctele de vedere.

– Aș merge oriunde cu dumneata, doamnă Cadwallader, spuse Celia, dar nu-mi plac înmormântările.

– Vai, scumpa mea, când ai un cleric în familie trebuie să-ți adaptezi gusturile la necesități: de la

bun început am făcut acest lucru. Când m-am măritat cu Humphrey, m-am împăcat cu gândul că trebuie neapărat să-mi placă predicile, și am făcut față situației gustând mai cu seamă partea finală. Această preferință s-a extins curând și asupra mijlocului, apoi și asupra începutului, fiindcă fără ele n-aș fi putut să ajung la ultima apart.

– Nu, hotărât că n-aș putea, rosti vicontesa văduvă, *lady Chettam*, cu emfază.

Fereastră de la etaj de la care putea fi bine urmărită înmormântarea, aparținea odăii ocupate de domnul Casaubon de când i se interzisese să mai lucreze; el însă aproape că își reluase modul obișnuit de viață, în pofida avertismentelor și a prescripțiilor și, după ce o întâmpinase politicos pe doamna Cadwallader, se strecurase din nou în bibliotecă, pentru a molfăi pe îndelete o erudită greșală privitoare la Cush și Mizraim.

Dacă nu ar fi avut musafiri, Dorothea ar fi putut sta și ea închisă în bibliotecă, fără a asista la scena înmormântării domnului Featherstone care, deși părea să nu aibă nicio legătură cu ritmul vieții, avea după aceea să-i revină mereu în amintire, la atingerea anumitor coarde sensibile ale memoriei, întocmai cum imaginea catedralei Sfântul Petru din Roma se întrețesea întotdeauna cu stări de descurajare. Scenele care aduc schimbări vitale în destinele vecinilor noștri nu constituie decât un fundal pentru propriul nostru destin, totuși, asemenea unor aspecte particulare ale câmpiilor și copacilor, ne rămân în amintire asociate cu anumite epoci ale istoriei vieții noastre și fac parte din acel tot unitar, selecționat de conștiința noastră cea mai lucidă.

Asocierea aceea, ca de vis, îmbinând simțământul a ceva străin și greșit înțeles, cu cele mai adânci taine ale experienței ei, părea să reflecte întreaga impresie de însingurare, datorită însăși firii arzătoare a Dorotheei. Micii gentilomi de țară trăiau odinioară într-o atmosferă socială rarefiată; răsfirați în reședințele lor, sus pe munte, priveau în jos, cu discernământ imperfect, asupra zonelor mai populate ale vieții sale. Și Dorothea nu se simțea la largul ei în perspectiva și răcoarea acelei înălțimi.

– Nici nu mă mai uit, spuse Celia după ce alaiul intrase în biserică; și se trase după cotul soțului ei, ca să-i dezmiere pe furie haina cu obrazul.

– Sunt sigură că lui Dodo îi place: ea îndrăgește împrejurările melancolice și oamenii sluți.

– Țin să aflu câte ceva despre faptele în mijlocul cărora trăiesc, răspunse Dorothea, care privise totul animată de interesul unei călugărițe pornită într-o călătorie de vacanță. Am impresia că nu știm nimic despre vecinii noștri, afară de faptul că locuiesc în *cottage*-uri. Te întrebi neconținut: ce fel de viață duc alți oameni și cum privesc ei lucrurile? Îi sunt absolut îndatorată doamnei Cadwallader că a venit să mă scoată din bibliotecă.

– Ai perfectă dreptate să te simți obligată să-mi mulțumești, replică doamna Cadwallader. Bogații voștri fermieri din Lowick sunt la fel de ciudați ca niște bivoli sau bizoni, și am convingerea că la biserică nu întâlnești nici jumătate dintre ei. Se deosebesc sub toate aspectele de arendașii unchiului dumitale, sau de cei ai lui *Sir James* – niște monștri-fermieri fără de moșieri; nici nu-ți poți da seama cum se cuvine să-i categorisești.

– Cei mai mulți dintre cei care urmează coșciugul nu vin din Lowick, comentă *Sir James*; presupun că sunt moștenitorii sosiți din depărtări sau din *Middlemarch*. Lovegood îmi spune că bătrânul a lăsat o mulțime de bani și de pământ.

– Gândești-vă numai! Toate astea când atâția mezini de familie bună nu pot nici măcar cina pe cheltuiala lor, exclamă doamna Cadwallader. Ah, făcu ea întorcându-se la zgomotul ușii care se deschidea – iată-l pe domnul Brooke. Simțeam eu că suntem incompleți, și acum am găsit explicația. Bineînțeles, ați venit ca să vedeți această curioasă înmormântare?

– Nu, am venit să-l văd pe Casaubon – să constat cum îi merge, știi. Și să aduc o mică veste – o mică veste, scumpa mea, repetă domnul Brooke, făcându-i un semn din cap Dorotheei, când se apropie de el. M-am uitat în bibliotecă și l-am văzut pe Casaubon aplecat asupra cărților. I-am spus că nu merge așa, i-am atras atenția: „Așa n-o să meargă, nicicum, să știi – gândește-te la soția dumitale, Casaubon!”. Și mi-a promis că vine sus. Nu i-am comunicat încă vestea adusă; i-am spus numai că trebuie să vină sus.

– A, uitați-vă, cortegiul iese acum din biserică! exclamă doamna Cadwallader. Doamne sfinte, ce colecție împestrițată! Domnul Lydgate – în calitate de doctor, presupun. Dar femeia aceea e cu adevărat chipeșă, și tânărul acela frumos trebuie să fie fiul ei. Cine sunt, îi cunoști, *Sir James*?

– Îl zăresc pe Vincy, primarul din Middlemarch; probabil că îl însoțesc soția și fiul lui, răspunse *Sir James*, uitându-se interogativ la domnul Brooke, care aprobă din cap și zise:

– Da, o familie foarte cumsecade – un tip foarte la locul lui Vincy ăsta: face cinste intereselor manufacturii. L-ați văzut la mine acasă, știi.

– Aha, da, la una dintre întrunirile dumitale secrete, rosti provocator doamna Cadwallader.

– Totuși, un amator de vânat mărunț... rosti *Sir James* trădând dezgustul unui vânător de vulpi.

– Și unul dintre cei care sug măduva din nenorociții de țesători din Tipton și Freshitt. De asta arată familia lui atât de frumoasă și strălucitoare, aprecie doamna Cadwallader. Oamenii aceia cu fața întunecată, purpurie, sunt plini de vitalitate. Dragă Doamne, parc-aș vedea un șir de urcioare. Uită-te, te rog, la Humphrey; parcă-i un arhanghel slut dominându-i pe ceilalți, în odăjdiile lui albe.

– Totuși, o înmormântare este o treabă solemnă, se pronunță domnul Brooke, dacă o privești în această lumină, știi.

– Dar eu una nu o privesc în această lumină. Nu-mi pot scoate prea des solemnitatea la purtare, altminteri s-ar face zdrențe. Bătuse ceasul ca moșneagul să moară și nu-l regretă niciunul dintre toți oamenii ăștia.

– Ce jalnic! zise Dorothea. Înmormântarea aceasta îmi pare priveriștea cea mai lugubră pe care am văzut-o vreodată. Alcătuiește o pată pe această dimineată senină. Nu pot îndura gândul că moare cineva fără să lase măcar un strop de iubire în urma lui.

Intenționase să spună mai mult, dar îl văzu pe soțul ei intrând și așezându-se puțin mai în spate. Prezența lui nu modifica întotdeauna în mod fericit situația pentru Dorothea: simțea că adesea, în sinea lui, avea păreri potrivnice spuselor ei.

– Categorie, exclamă doamna Cadwallader, dindărătul bărbatului aceuia lătăreț s-a ivit o față nouă, mai stranie decât toate celelalte: un căpșor rotund cu ochii bulbucați un fel de față de broască – te rog să privești! Cred că trebuie să fie de alt sânge.

– Lasă-mă să văd! spuse Celia curioasă, venind îndărătul doamnei Cadwallader și aplecându-se peste capul ei. O, ce mutră uluitoare!

Pe urmă, cu o schimbare bruscă a expresiei feței, trădând alt soi de mirare, adăugă:

– Ei, Dodo, dar nu mi-ai spus nicio clipă că urma să vină din nou domnul Ladislav!

Dorothea se simți cuprinsă de o neliniște bruscă: cu toții remarcară paloarea ei subită când își înălță privirea spre unchiul ei, în vreme ce domnul Casaubon se uită la ea.

– A venit cu mine, știți; e oaspetele meu – stă cu mine la Grange, explică domnul Brooke, cu tonul cel mai firesc, dând din cap spre Dorothea ca și cum anunțul acela ar fi fost exact lucrul la care s-ar fi putut aștepta ea – și am adus și tabloul pe coșul trăsurii. Știam că surpriza asta o să-ți facă plăcere, Casaubon. Pe pânza aceea ești aidoma ca în viață – sub chipul lui Toma d'Aquino, știi. Lucru absolut just. Și să-l auzi pe tânărul Ladislav vorbind despre opera asta... Vorbește neobișnuit de bine – subliniază ba una, ba alta, ba cealaltă – cunoaște arta și toate treburile de soiul ăsta – este un tânăr sociabil, știi – ține pasul cu tine în orice domeniu – tocmai ce mi-am dorit eu de multă vreme.

Domnul Casaubon se înclină cu o politețe rece, stăpânindu-și iritația, doar atât cât să nu-și exprime opinia. Își amintea de scrisoarea lui Will la fel de bine ca și Dorothea; observase că nu se afla printre scrisorile rezervate pentru lectura lui când intrase în convalescență și, trăgând în taină concluzia că Dorothea îi trimise vorbă lui Will să nu vină la Lowick, evitase cu o orgolioasă susceptibilitate să mai revină asupra subiectului. Acum deducea că ea îi ceruse unchiului să-l invite pe Will la Grange, iar Dorothea simțea în clipa aceea că nu are nicio posibilitate de a-i da vreo explicație.

Doamna Cadwallader își abătu privirea de la cimitir, înregistră desfășurarea unei întregi pantomime care nu era atât de inteligibilă pentru ea pe cât ar fi dorit, și nu se putu opri să întrebe:

– Cine este domnul Ladislav?

– O tânără rudă a domnului Casaubon, o lămuri prompt *Sir James*.

Firea lui bonomă îl făcea să fie ager și clarvăzător în probleme persoanele și din căutătura aruncată de Dorothea soțului său, ghicise că în adâncul sufletului ei era îngrijorată.

– Un tânăr foarte drăguț – Casaubon a făcut totul pentru el – adăugă domnul Brooke. Te răsplătește din plin pentru cheltuielile investite în persoana lui, Casaubon – urmă domnul Brooke clătinând din cap în chip de încurajare. Sper că va rămâne cu mine o bucată de vreme și vom scoate ceva din documentele mele. Mă simt doldora de idei și de fapte, știți, și văd că el este tocmai omul potrivit ca să le dea o formă – îți amintești cât adevăr e în citatul *omne tulit punctum*¹⁰, și lucruri de soiul ăsta – dă subiectelor o anumită întorsătură. L-am invitat acum câțva timp, când erai bolnav, Casaubon: Dorothea mi-a spus că nu puteți primi pe nimeni în casă, știi, și m-a rugat pe mine să-i scriu.

Sărmana Dorothea simțea cum fiecare cuvânt al unchiului său îi făcea domnului Casaubon tot atâta plăcere ca un fir de nisip în ochi. Ar fi fost cu totul nepotrivit să-i explice acum că nu dorise ca unchiul ei să-l invite pe Will Ladislav. Nu putea desluși defel motivul antipatiei manifestate de soțul ei față de prezența acestui văr – o antipatie întipărită dureros în amintirea ei, prin scena din bibliotecă; intuia însă că nu se cădea să spună nimic din ceea ce le-ar fi putut da celorlalți o idee asupra situației. În realitate, domnul Casaubon nu-și înfățișase nici măcar lui însuși, amănunțit, acele motive neclare: și el, ca și noi toți, căuta mai curând să-și justifice supărarea decât să-i cunoască adevăratele pricini. Dorea totuși să nu se vadă că e mânios și numai Dorothea putu să discearnă

schimbările petrecute pe fața soțului ei, înainte de a răspunde cu o plecăciune mai demnă și cu un glas mai psalmodiat ca de obicei:

– Sunteți foarte ospitalier, scumpul meu domn, și vă datorez recunoștință pentru că vă arătați ospitalier față de o rudă de-a mea.

Între timp, înmormântarea se terminase și cimitirul se golea de lume.

– Acum îl poți vedea, doamnă Cadwallader, zise Celia. Seamănă ca două picături de apă cu o miniatură ce reprezintă pe o mătușă a domnului Casaubon; e atârnată în budoarul Dorotheei – este într-adevăr un tânăr drăguț.

– O mlădiță foarte simpatică, constată cu glas sec doamnă Cadwallader. Ce-o să fie nepotul dumitale, domnule Casaubon?

– Iertați-mă, nu mi-e nepot. E văr cu mine.

– Ei bine, știi, interveni domnul Brooke, își încearcă și el aripile. Este exact tipul de tânăr menit să se ridice. Aș fi bucuros să-i pot oferi un prilej. Ar ieși un bun secretar din el, uite, ca Hobbes, Milton, Swift – genul ăsta de oameni.

– Înțeleg, zise doamna Cadwallader. Unul care nu poate să scrie cuvântări.

– Să-l chem înăuntru acum, ,ai, Casaubon? întrebă domnul Brooke. N-ar veni până ce nu-l anunț, știi. Pe urmă, o să coborâm să ne uităm la tablou. Ești reprezentat de parcă ai fi viu. Un soi de gânditor subtil și profund, cu arătătorul rezemat pe o pagină, în vreme ce Sfântul Bonaventura sau poate altcineva, cam gras și înfloritor, se uită la Sfânta Treime. Totul este simbolic, știți – stilul cel mai înalt al artei: așa ceva îmi place până la un anumit punct, dar nu dus prea departe – îți cam cere o încordare a minții ca să nu rămâi în urma ideii, știți. Dar dumneata, Casaubon, te simți în largul dumitale în arta asta. Și carnația zugrăvită de pictorul dumitale e bună – are soliditate, transparență și toate celelalte. Am înțeles foarte mult din fondul tabloului, studiindu-l doar o singură dată. Oricum, mă duc să-l aduc pe Ladislav.

[10](#) Dobândește toate sufragiile cel care îmbină utilul cu plăcutul (citatul se încheie: *qui miscuit utile dulci*), Horațiu, *Epistole* (n.t.).

*Nu, nu-nțeleg plăceri de farmec mai pline,
 Decât să vezi un pâlc de legatari mârniți,
 Cu mutrele smerite, nasul lungit, spășiți,
 Citind un testament lung și, palizi, uimiți,
 Li se lasă-un salut, cu tifle-s dăruiți.
 Să văd, în stadiul pur, tristețea lor, anume,
 Eu m-aș întoarce, cred, chiar din cealaltă lume.*

Regnard¹¹, *Legatarul universal*

Când animalele au intrat perechi-perechi în Arcă, ne putem închipui că speciile înrudite prin alianță s-au bârfit reciproc și îndelung, în *aparté*, și au fost ispitite să-și spună că atât de multe specimene, hrănindu-se din același stoc de provizii, erau absolut de prisos, deoarece duceau la micșorarea rațiilor. (Mă tem că rolul jucat de vulturi în această împrejurare a fost prea penibil pentru a fi reprezentat în artă, aceste păsări având gâturi dezavantajos de golașe și fiind, pe cât de pare, lipsit de ritualuri și ceremonii).

La același gen de tentație erau supuse acum carnivorele creștine care alcătuiau alaiul mortuar al lui Peter Featherstone; mai mulți aveau mințile obsedate de existența unui stoc limitat, din care fiecare ar fi dorit să capete o rație cât mai mare. De mult recunoscutele legături de sânge și de alianțe subtile prin căsătorie totalizau și așa un număr frumuseț care, multiplicat și de alte posibilități, prezenta o frumoasă gamă de ipoteze pline de invidie și de speranțe patetice. Pizma stârnită de familia Vincy crease o solidarizare întru ostilitate în rândul tuturor persoanelor din viața Featherstonilor, astfel că, în absența oricărei indicații certe că vreunul dintre ei ar urma să primească mai mult decât restul, teama ca nu cumva Fred Vincy, cel cu picioare lungi, să capete moșia, predomina în mod inevitabil, deși lăsa loc și răgaz suficient pentru invidii mai nebuloase, cum erau cele resimțite față de Mary Garth. Solomon găsi timpul necesar pentru a ajunge la concluzia că Jonah nu merita nimic, iar Jonah pentru a-l stigmatiza pe Solomon ca pe o făptură nesățioasă; Jane, sora mai mare, chibzuia că odraslele Marthei nu s-ar cădea să se aștepte la ceva la fel de însemnat ca și tinerii Waule; pe când Martha, având păreri mai elastice asupra dreptului primului născut, suferea că Jane este atât de „înstărită”. Neamurile cele mai apropiate erau, în mod firesc, impresionate de speranțele nerezonabile manifestate de veri și verișori de gradul al doilea și-și foloseau cunoștințele de aritmetică pentru a calcula sumele la care s-ar putea ridica micile legate, dacă ar fi prea numeroase. Doi dintre veri asistaseră și ei la citirea testamentului și încă un verișor de gradul doi, pe lângă domnul Trumbull. Acest văr de gradul doi era patronul unui magazin de mercerie din Middlemarch, om cu purtări politicoase și aspirații ce-l depășeau. Ceilalți doi veri erau oameni vârstnici din Brassing, unul dintre ei convins de soliditatea pretențiilor sale, emise pe baza cheltuielilor nesăbuite suportate sub formă de stridii și alte comestibile dăruite bogatului său văr Peter; celălalt, cu

fizionomie total saturnină, rezemându-și mâinile și bărbia într-un baston, susținea sus și tare pretenții bazate nu pe vreo realizare cu caracter definit, ci pe merit, în general: ambii erau cetățeni ireproșabili din Brassing, care doreau grozav ca Jonah să nu fi locuit în acel oraș. De obicei, tipul hâtru al unei familii este privit cu simpatie numai de străini.

– Păi, de, ia-l doar pe Trumbull: poate fi sigur, cu ochii închiși, de cinci sutare – de *asta* nu încape îndoială – și nu m-aș mira dacă fratele meu i-a și promis suma – declarase Solomon, meditănd cu glas tare împreună cu surorile lui, în seara din ajunul înmormântării.

– Doamne, doamne! exclamase biata soră Marha, a cărei imaginație, în domeniul sutelor, fusese îndeobște îngustată și redusă la nivelul chiriei sale neplătite.

Dar dimineața, toate curențele de ipoteze comune fuseseră tulburate de prezența unui straniu personaj îndoliat picat printre ei de parcă ar fi căzut din lună. Acesta era străinul descris de doamna Cadwallader ca având o față de broască: un bărbat de vreo 32-33 de ani, căruia ochii proeminenți, buzele subțiri, gura curbată în jos și părul pieptănat într-o parte de pe o frunte prăbușită brusc deasupra sprâncenelor, îi dădea negreșit o inalterabilă expresie batraciană. În persoana lui se înfățișa, clar, un nou moștenitor; altminteri de ce ar fi fost chemat să ia parte la doliu? Se iveau noi probabilități, stârnind noi incertitudini, care aproape că duceau la revizuirea afirmațiilor făcute în trăsurile din cortegiu. Pe toți ne umilește descoperirea subită a unui fapt care a existat tot timpul, și poate că s-a uitat la noi pe furiș, în vreme ce ne clădeam o lume proprie, ignorându-i cu desăvârșire existența. Nimeni nu-l mai văzuse până atunci pe străinul acela dubios, cu excepția lui Mary Garth, și fata nu știa despre el nimic mai mult decât că fusese de două ori pe la Stone Court, când domnul Featherstone era încă la parter, și stătuse de vorbă cu el, între patru ochi, câteva ceasuri în șir. Ea găsisese un prilej de a-i pomeni în treacăt despre acest lucru tatălui său, și poate că ochii lui Caleb erau singurii, afară de cei ai avocatului, care-l examinau pe străin mai curând cercetători decât cu dezgust ori suspiciune. Având puține speranțe și încă și mai puțină cupiditate, pe Caleb Garth îl interesa să verifice pronosticurile făcute, și calmul cu care, pe jumătate zâmbind, își freca bărbia și arunca priviri agere de parcă ar fi cântărit valoarea unui copac, contrasta puternic cu alarma și sarcasmul zugerăvite pe alte fețe, când necunoscutul participant, al cărui nume se aflase că ar fi Rigg, intră în salonul lambrizat și își luă locul lângă ușă, ca să asiste la citirea testamentului. Tocmai atunci, domnul Solomon și domnul Jonah se duseseră sus cu avocatul, ca să caute testamentul; iar doamna Waule, zărind două scaune între ea și domnul Borthrop Trumbull, avu tăria de cuget de a se muta alături de această mare autoritate, care-și manevra sigiliile și punea rânduială în înfățișarea sa, cu intenția fermă de a nu trăda vreo reacție de natură compromițătoare pentru un om abil, ca de pildă uimire sau dezamăgire.

– Îmi închipui că dumneata știi totul cu privire la cele încheiate de sărmanul meu frate, domnule Trumbull, i se adresă doamna Waule, pe cel mai stins dintre tonurile ei leșinate, în timp ce-și întorcea boneta umbrită de crep spre urechea domnului Trumbull.

– Buna mea doamnă, orice mi s-a spus, a avut un caracter confidențial, răspunse licitatorul, ridicându-și mâna ca să facă paravan secretului.

– Cei care s-au culcat pe o ureche, siguri de norocul lor, ar putea să înghită o mare decepție, continuă doamna Waule, găsim oarecare mângâiere în această comunicare.

– Speranțele sunt adesea amăgitoare, glăsui domnul Trumbull, încă plin de încredere.

– Ah! exclamă doamna Waule, aruncând o privire spre Vincy și apoi trecând la locul ei inițial, alături de sora Martha.

– E de mirare ce fire închisă avea sărmanul Peter, comentă ea, în aceeași șoaptă stinsă. Niciunul dintre noi nu știm ce a putut să coacă în mintea lui. Eu una sper și mă încred că nu putea fi mai păcătos decât îl judecăm noi, Martha.

Biata doamnă Cranch era corpulentă și, respirând astmatic, avea un motiv suplimentar de a face remarci inatacabile și de a le da o semnificație generală, deoarece până și șoaptele ei erau zgomotoase și susceptibile de explozii bruște, ca acelea ale burdufului unei flașnete stricate.

– Eu una n-am fost *niciodată* hrăpăreață, Jane, replică ea, dar am șase copii și am îngropat trei, și nu m-am măritat pentru bani. Cel mai mare, care stă colo, n-are mai mult de nouăsprezece ani – așa că te las să ghicești restul. Și inventarul se reduce mereu, iar pământul se dovedește nespus de ingrat. Dar dacă am cerut și m-am rugat vreodată, m-am adresat doar Celui de sus; deși când ai un frate holtei și un altul rămas văduv fără copii, după două căsnicii – oricine și-ar putea făuri nu știu ce gânduri.

În vremea aceasta, domnul Vincy privise fața inexpressivă a domnului Rigg, își scoase tabachera și o ciocăniise, dar o puse la loc în buzunar nedeschisă, considerând tutunul drept o slăbiciune care, oricât de mult i-ar fi limpezit judecata, era nepotrivită cu împrejurarea.

– Nu m-ar mira ca Featherstone să fi avut sentimente mai bune decât i-am atribuit oricare dintre noi, susură el la urechea soției. Înurmormântarea asta dovedește că s-a gândit la fiecare: e frumos când un om vrea să fie urmat de prietenii săi și, chiar dacă sunt umili, nu se rușinează cu ei. M-aș simți cu atât mai încântat dacă ar fi lăsat o droaie de legate. Pot fi neînchipuit de folositoare oamenilor, pe scară mică.

– Totul arată cât se poate de bine, crepul de doliu, mătasea și toate celelalte, aprobă doamna Vincy, cu satisfacție.

Regret însă să mărturisesc că Fred se lupta de zor ca să-și înăbușe râsul, care ar fi fost și mai puțin potrivit cu împrejurarea decât tabachera de tabac a tatălui său. Fred prinsese cu urechea o frază a domnului Jonah sugerând ceva despre un „copil al iubirii” și, cu acest gând în minte, chipul străinului care se nimerise să stea în fața lui îi stârnea asociații ilariante. Mary Garth, descoperind că Fred era la ananghie după felul cum îi zvâcneau colțurile gurii și după cum recurgea la o tuse falsă, veni în ajutorul lui, cu șiretenie, cerându-i să schimbe scaunele, pentru ca tânărul să intre într-un ungher umbrit. Fred se simțea cât de poate de bine dispus față de oricine, inclusiv Rigg; și, resimțind oarecare indulgență pentru toți acei oameni mai puțin norocoși decât își dădea seama că este el, pentru nimic în lume nu ar fi vrut să aibă o purtare nelalocul ei – totuși râdea din te miri ce.

Dar intrarea avocatului împreună cu cei doi frați atrase atenția tuturor.

Avocatul era domnul Standish și venise la Stone Court în dimineața aceea, convins că știe, fără drept de apel, cine avea să se bucure și cine avea să fie decepționat, înainte de sfârșitul acelei zile. Testamentul pe care se aștepta să-l citească era ultimul dintre cele trei redactate la cererea domnului Featherstone. Domnul Standish nu era omul care să-și schimbe manierele după interlocutor și se purta cu aceeași curtoazie nonșalantă cu toată lumea, vorbind cu glas profund ca și cum nu ar fi văzut nicio

deosebire între ei, și discutând cu precădere despre recolta de fân care avea să fie „foarte frumoasă, pe legea mea!”, sau despre ultimele buletine anunțând starea sănătății regelui și a Ducelui de Clarence, „adevărat marinăr din creștet până-n tălpi și tocmai omul potrivit pentru a cârmui o insulă ca Anglia”.

Bătrânul Featherstone reflectase adesea, în timp ce stătea și se uita la foc, că într-o bună zi avea să-l surprindă pe Standish: e drept că, dacă lucrurile ar fi ieșit până-n ultima clipă după pofta lui, și ar fi ars testamentul redactat de alt avocat, nu ar fi putut asigura împlinirea acestui țel minor; totuși, își culesese plăcerea dorită numai meditănd asupra aceluia proiect. Și, desigur că domnul Standish era mirat, dar nicidecum supărat; dimpotrivă, mai degrabă se bucura, savurând o ușoară curiozitate deșteptată în mintea lui, căci descoperirea unui al doilea testament va adăuga un nou pigment la uimirea previzibilă din partea familiei Featherstone.

Cât despre Solomon și Jonah, aceștia trăiau clipe de mare suspensie; li se părea că testamentul vechi va avea o anumită valabilitate, și că s-ar putea să survină o înlănțuire între intențiile inițiale și cele ulterioare ale sărmanului Peter, care ar duce la interminabile „processe” înainte ca fiecare să poată ajunge stăpân pe ce-i revenea – un inconvenient care ar fi avut cel puțin avantajul de a-i târî pe toți la dispută. De aceea frații abordau o gravitate întru totul neutră când se întoarseră cu domnul Standish; Solomon își scoase însă batista albă având impresia că, în orice caz, urmau să asculte pasaje menite să-l afecteze; iar plânsul la funeralii, oricât de uscat, era servit prin tradiție ca argument pe tărâm juridic.

Poate că, în acele momente, persoana însuflețită de emoția cea mai palpitantă era Mary Garth, având conștiința că ea determinase de fapt configurația celui de-al doilea testament, care ar fi putut avea efecte hotărâtoare asupra soartei câtorva persoane prezente în încăpere. Niciun suflet pe lume, afară de ea, nu avea habar de cele petrecute în noaptea aceea fatală.

– Testamentul pe care-l țin în mână, cuvântă domnul Standish, care, așezat la masa din mijlocul odăii, părea foarte cumpănit până și în tusea repetată prin care-și arăta intenția de a-și limpezi gâtul – testamentul a fost redactat cu mâna mea și conceput de decedatul nostru prieten la 9 august 1825. Descopăr însă că există un instrument juridic subsecvent, până acum necunoscut mie, purtând data de 20 iulie 1826, adică la mai puțin de un an după cel precedent. Și văd că mai este – domnul Standish cutriera precaut cu ochelarii peste document – un codicil la acest ultim testament, purtând data de 1 martie 1826.

– Doamne, Doamne! exclamă sora Martha, fără intenția de a fi auzită, dar împinsă, sub presiunea exercitată de date, la o anumită expresie articulată.

Voi începe prin a da citire testamentului prealabil, continuă domnul Standish, întrucât așa cum apare din faptul că defunctul nu a distrus acest act, aceasta reprezintă intenția lui.

Preambulul lăsă impresia că e cam lung și, alături de Solomon, câțiva inși din asistență clătinară patetic din cap, cu privirile ațintite în pământ; fiecare se ferea să întâlnească ochii celorlalți și se uitau mai degrabă ori la petele de pe fața de masă, ori la capul pleșuv al domnului Standish – toți afară de Mary Garth. Când ceilalți se străduiau să nu privească în niciun punct precis, fata simțea că poate să se uite la ei fără grijă. Și când răsună prima formulă: „dă și testează”, putu să vadă cum toate culorile din obraji pălesc subit, de parcă o ușoară vibrație ar fi trecut peste ele, singura excepție era

Rigg. El păstra același calm netulburat și, de fapt, toți cei de față, preocupați de probleme mai importante și de complicația creată de ascultarea testamentelor, care puteau sau nu să fie revocate, încetaseră să se mai gândească la persoana lui. Fred roși, iar domnul Vincy găsi că e imposibil să se descurce fără a avea tabachera în mână, deși o ținea închisă.

Mai întâi fură înșirate micile legate, dar nici măcar conștiința faptului că exista un alt testament și că deci bietul Peter a putut să chibzuiască mai bine, nu era în stare să domolească dezgustul și indignarea crescândă.

Omului îi plăcea ca ceilalți să se poarte bine cu el la fiecare timp; trecut, prezent și viitor. Și iată că Peter a fost capabil, cu cinci ani în urmă, să lase doar două sute de lire fraților și surorilor sale, și doar o sută de cap nepoților și nepoatelor; familia Garth nici nu era pomenită, dar doamna Vincy și Rosamunda urmau să capete câte o sută fiecare. Domnul Trumbull trebuia să capete bastonul cu măciulie de aur și cincizeci de lire; ceilalți veri de gradul doi și veri de față urmau să capete fiecare aceeași sumă frumoasă, ceea ce – cum remarcă vărul saturnin – însemna un soi de legat care nu lăsa omul nici în car, nici în căruță; și le mai fu dat să audă multe alte asemenea mărunte pomeni jignitoare, în favoarea unor persoane absente – rubedenii îndoielnice și, era de temut, oameni de rând. Una peste alta, calculând în grabă, se stabilea acolo destinația a vreo trei mii de lire. Atunci, unde intenționase Peter, în urmă cu cinci ani, să ajungă restul banilor și în mâinile cui rămânea moșia? Și ce anume fusese revocat? Și ce nu revocase? Și oare ceea ce revocase era spre bine, ori spre rău?

Orice emoție trebuie să fie determinată de anumite condiții și, până la urmă, s-ar putea dovedi nelalocul ei. Bărbații aveau destulă tărie să suporte, stând liniștiți sub apăsarea acelei confuze suspensii; unora li se pleoștiseră buza de jos, alții își țuguiaseră ambele buze, după deprinderile mușchilor fiecăruia. Dar Jane și Martha se prăbușiseră sub iureșul întrebărilor fără răspuns și se porniseră pe plâns; sărmana doamnă Cranch plângea pe jumătate mișcată de speranța de a obține măcar câteva sute de lire fără muncă, și pe jumătate conștientă că îi revenea o parte foarte sărăcăcioasă; în vreme ce mintea doamnei Waule era complet potopită de sentimentul că, deși era soră bună, căpăta atât de puțin, în vreme ce altcineva urma să capete mult. Acum se înscăunase presupunerea generală că acel „mult” avea să-i cadă plocon lui Fred Vincy, dar până și membrii familiei Vincy se mirară când se citi că i se lăsaseră zece mii de lire, în investiții specifice: avea să-i revină oare și moșia? Fred își mușcă buzele: cu greu își stăpânea zâmbetul, iar doamna Vincy se simți cea mai fericită femeie – posibilitatea unei revocări se micșora până pieri aproape cu totul în viziunea aceea orbitoare.

Mai era o rămășiță de avere personală, precum și pământul, dar totul fu lăsat unei singure persoane, persoana aceea era...

„O, posibilități! O, speranțe întemeiate pe favoarea unui bătrân domn „negru” la suflet! O, nesfârșite vocative care încă ar lăsa limbajul neputincios să exprime măsura nebuniei omenești!” – acel legatar rezidual era Joshua Rigg, indicat de asemeni ca executor unic și care urma să-și ia din clipa aceea numele de Featherstone.

Se iscă un foșnet asemănător cu un tremur care dădu ocol încăperii. Toată lumea se uită cu alți ochi la domnul Rigg, pe care părea să nu-l încerce nicio mirare.

– O dispoziție testamentară cât se poate de bizară! exclamă domnul Trumbull, preferând și el o dată să fie considerat ignorant în ce privește trecutul bătrânului. Dar, în sfârșit, există un al doilea testament și mai avem un codicil. Însă nu am auzit dorințele ultime ale decedatului.

Mary Garth simțea că cele ce mai avea de auzit nu reprezentau dorințe ultime. Al doilea testament revoca totul, cu excepția legatelor lăsate persoanelor de rând menționate mai înainte (oarecare modificări în rândul lor prilejuind codicilul), și acorda tot pământul aflat în parohia Lowick, cu întreg fondul imobiliar și mobilierul casei, lui Joshua Rigg. Restul averii urma să fie dedicat construirii și înzestrării unor aziluri pentru bătrâni, destinate să poarte numele de „Azilurile lui Featherstone” și să fie clădite pe un petec de pământ din apropierea Middlemarch-ului, cumpărat în acest scop de către testator, acesta dorind – așa declara documentul – să facă pe plac Atotputernicului. Nimeni dintre cei prezenți nu se alegea cu o para chioară; dar domnul Trumbull primea bastonul cu măciulie de aur. A fost nevoie să se scurgă o bucată de vreme până când întreaga societate să-și redobândească graiul. Mary nu îndrăzni să se uite la Fred.

Domnul Vincy vorbi cel dintâi, după ce-și folosi cu energie tabachera pentru prizat – și se pronunță cu zgomotoasă indignare:

– E testamentul cel mai inexplicabil pe care l-am auzit vreodată! Eu aș afirma că bătrânul nu era în mințile lui când l-a făcut. Aș declara acest ultim testament nul, adaugă domnul Vincy, simțind că această expresie pune chestiunea în lumina ei adevărată. Ei, Standish, ce părere ai?

– Cred că defunctul nostru prieten știa întotdeauna ce vrea, răspunse domnul Standish. Totul s-a desfășurat absolut conform legii. Iată aici o scrisoare de la Clemens, din Brassing, anexată testamentului. El l-a redactat. Un notar foarte respectabil.

– N-am observat niciun semn de alienare mintală, nicio rătăcire a intelectului la răposatul domn Featherstone, declară Borthrop Trumbull; dar eu numesc acest testament excentric. Totdeauna i-am adus cu dragă inimă servicii bătrânului, și a făcut repetate aluzii foarte limpiți la o îndatorire de care se va achita prin testament. Bastonul cu măciulie de aur e o farsă, dacă îl considerăm o răsplată pentru mine; din fericire însă, eu mă aflu mai presus de considerații mercenare.

– Pe cât văd eu, nu e nimic prea surprinzător în treaba asta, grăi Caleb Garth. Mai curând m-aș fi mirat dacă testamentul ar fi fost normal, așa cum te-ai fi putut aștepta de la un om onest și deschis la minte. În ce mă privește, aș dori să nu existe niciun soi de testamente.

– Ciudat sentiment din partea unui creștin, pe viul Dumnezeu! exclamă avocatul! Mi-ar plăcea să aflu cu ce argumente ai susține această poziție, Garth!

– A... zise Caleb, aplecându-se înainte, împreunându-și grijuliu vârful degetelor și pironindu-și meditativ ochii în podea.

Totdeauna îi părea că partea cea mai grea a „afacerilor” sunt cuvintele.

Dar la acest punct, domnul Jonah Featherstone își făcu auzit glasul.

– Ei bine, întotdeauna n-a fost decât un fățarnic și jumătate, asta a fost fratele meu Peter. Dar testamentul ăsta le pune vârf la toate. Dacă aș fi știut, nici cu carul cu șase cai nu m-ar fi urnit din Brassing. Măine am să îmbrac o pălărie albă și o haină bej.

– Doamne, Doamne, se văita doamna Cranch, ne-am băgat la cheltuieli de drum și bietul flăcău a stat de pomană aici atâta amar de vreme! E prima dată că-l aud pe fratele meu Peter atât de dornic să

fie pe placul Atotputernicului; dar chiar de ar fi să-mă trăsească cerul, tot trebuie să zic că a avut o inimă de piatră – nu mă pot gândi la alt cuvânt.

– N-o să-i prindă deloc bine acolo unde s-a dus, asta e credința mea, zise Solomon, cu o amărăciune foarte sinceră. Peter era un păcătos înrăit, și azilurile n-o să-i acopere păcatul, acum când a avut nerușinarea să și-l dea în vileag.

– Și când te gândești că în tot acest timp a avut familia lui legiuită, frați, surori și nepoți și nepoate, și a stat în biserică alături de ei, de câte ori găsea de cuviință să vină, remarcă doamna Waule. Și ar fi putut lăsa averea într-un fel atât de respectabil celor care nu obișnuiesc să folosească banii pentru extravagante sau pentru lucruri nechibzuite și care nu-s atât de săraci ca să nu fi putut economisi fiecare *penny* și să-l înmulțească. Și eu – prin câte necazuri am trecut, mereu și mereu, ca să pot veni aici și să-mi arăt grija de soră, iar lui nu-i stătea capul decât la niște lucruri care te fac să ți se încrânceneze carnea pe tine. Dar dacă Atotputernicul a îngăduit una ca asta, atunci are de gând să-l pedepsească pentru faptă. Frate Solomon, eu am să plec, dacă mă duci cu trăsura.

– N-am nici cea mai mică dorință de a mai pune piciorul în casa asta, spuse Solomon. Am moșia mea și avere de lăsat moștenire.

– Jalnică poveste, cum se mai învârte și roata norocului pe lumea asta, grăi Jonah. Niciodată nu rentează să ai o fărâma de inimă în piept. Mai bine te porți ca un câine. Însă cei care mai fac umbră pământului pot să învețe o lecție: un singur testament de ți cinit este de-ajuns într-o familie.

– Poți cădea în nebulie pe mai multe căi, zise Solomon. Eu unul nu voi lăsa bani ca să fie aruncați pe gărlă, și nu-i voi lăsa unor odrasle „africhene”. Țin la Featherstonii care au fost zămisliți ca atare, și nu care s-au prefăcut în Featherstoni fiindcă s-a lipit un nume pe ei.

Solomon adresă aceste cuvinte doamnei Waule, într-un *aparté* rostit cu glas tare, când se ridică să o însoțească. Fratele Jonah se simțea capabil de o ironie mult mai usturătoare, dar chibzui că nu avea rost să-l ofenseze pe noul proprietar al conacului Stone Court, până ce nu se încredința că-i lipseau orice intenții de ospitalitate față de oamenii mucaliți al căror nume era pe cale să-l poarte.

La drept vorbind, pe domnul Joshua Rigg părea că îl tulbură prea puțin orice soi de insinuări, dar manifestă o remarcabilă schimbare de atitudine, când pași cu răceală spre domnul Standish și începu să-i pună întrebări privitoare la afaceri, pe un ton glacial. Avea un glas ascuțit, ciripitor și un accent topârlănesc. Fred, căruia nu-i mai stârnea râsul, îl socoti cel mai josnic monstru pe care-l văzuse în viața lui. Dar Fred se simțea bolnav.

Negustorul de mercerie din Middlemarch aștepta o ocazie de a-l atrage pe domnul Rigg într-o discuție; nu se știe câte perechi de picioare va fi nevoit să încalțe cu ciorapi noul proprietar și, oricum, pe profituri te poți bizui mai mult decât pe legate.

Domnul Vincy, după izbucnirea avută, se închise într-o tăcere orgolioasă; era mult prea frământat de sentimente neplăcute pentru a se gândi să se urnească din loc, până nu observă că soția sa trecuse lângă Fred și plângea în tăcere, ținând mâna odorului ei. Se ridică imediat și, întorcând asistenței spatele, îi spuse cu voce scăzută:

– Nu-ți da drumul Lucy: nu te face de râs, draga mea, în fața acestor oameni. După care adăugă tare: Du-te și spune să tragă docarul la scară, Fred; n-am vreme de pierdut!

Înainte de acest mic episod, Mary Garth se pregătise să se ducă acasă cu tatăl ei. Îl întâlnește pe

Fred în hol, și în clipa aceea avu pentru întâia oară curajul de a se uita la el. Avea acel gen de paloare ofilită, care apare uneori pe fețele tinere, iar mâna lui era foarte rece când o strânse pe-a fetei. Și Mary era agitată: își dădea seama că, în mod fatal, fără voia ei, provocase poate o mare schimbare în destinul lui Fred.

– La revedere, spuse fata, cu tandră tristețe. Fii tare, Fred. Eu una cred sincer că fără bani vei fi mai bun. Ce fericire i-a adus banii domnului Featherstone?

– Toate astea-s foarte frumoase, grăi Fred, amărât. Dar ce poate să facă un om ca mine? Acum *trebuie* să îmbrac haina preotească. (Știa că asta o s-o necăjească pe Mary: prea bine; atunci n-avea decât să-i spună ea ce altă cale ar putea urma). Și credeam că voi în stare să-i plătesc pe loc tatălui tău datoria și să îndrept toată situația. Iar ție nu ți-a lăsat nici măcar o sută de funzi. Ce-ai să te faci acum, Mary?

– Am să-mi iau alt post, bineînțeles, de îndată ce-am să pot căpăta unul. Tata se zbate destul pentru întreținerea celorlalți, chiar și fără mine. La revedere.

În foarte scurt timp, Stone Court fu curățat de Featherstonii de viță autentică precum și de alți musafiri deveniți obișnuiți locului. Un nou străin venise spre a se statornici în împrejurimile Middlemarch-ului; dar în cazul domnului Rigg Featherstone se iscară mai curând nemulțumiri cu consecințe imediate, decât speculații privitoare la influențele pe care le-ar putea determina prezența sa pe viitor. Nimeni nu era îndeajuns de profetic pentru a prevesti ceea ce s-ar putea ivi în calea lui Joshua Rigg.

Și aici mă simt îndemnat în mod firesc să reflectez la mijloacele potrivite pentru a înfățișa în chip elevat un subiect inferior. În această direcție, paralele istorice sunt deosebit de folositoare. Obiecția de căpetenie ar fi că naratorul sânguincios nu are suficient spațiu, sau (ceea ce ar îndemna adesea același lucru), poate să nu fie capabil să le aplice la un caz particular, deși deține filozofica încredere că, odată cunoscute, paralelele ar deveni pline de pilde. Există o cale mai scurtă și mai lesnicioasă către înnobilarea unui subiect, bazată pe observația că, de vreme ce orice istorie adevărată poate fi înfățișată într-o parabolă, în care ai posibilitatea să pui o maimuță în locul unui prinț și *vice versa*, tot ce a fost sau urmează a fi narat despre oamenii de rând poate fi înnobilat, considerând faptele drept parabole. Astfel, dacă sunt scoase la iveală deprinderi rele și consecințe urâte, cititorul poate încerca mângâierea de a le privi doar ca pe niște simbolice aspecte dizgrațioase, și se poate simți, în mod virtual, în tovărășia unor persoane de anumită distincție.

Așadar, în timp ce eu voi istorisi tot adevărul despre nătărăi, nu-i neapărată nevoie ca imaginația cititorului să se simtă lipsită de compania lorzilor; iar sumele meschine pe care orice falit cu „firmă” mare ar fi necăjit să le mai încaseze, pot fi ridicate la nivelul unor înalte tranzacții comerciale, prin acordarea gratuită a proporțiilor cuvenite.

Cât despre orice istorie provincială ai căror protagoniști s-ar afla, toți până la unul, pe cel mai înalt prag moral, aceasta ar trebui să se petreacă mult după primul Proiect al Reformei; pe când Peter Featherstone, vă dați seama, era mort și îngropat de câteva luni înainte de venirea la putere a lordului Grey.

[11](#) *Jean François Regnard* (1665-1709), poet comic francez (n.t.).

*Ciudat să vezi ce-umor au acești inși,
Înalt năzuind, se cade-a fi mintoși;*

.....

*Căci fiind firesc iubirea-n suflet pur
Să fie-unde-n frunte-ar putea sta
Ei, socotindu-se cu-atât mai sus
De noi, trufași chiar de-ntre noi trăiesc,
Și-nchipuie cum prețuim, uimiți.
Tot ce fac, spun și-astfel se îmboldesc
Spre-a fi mai fără margini admirați,
Și presupun că nu pot, decât dând
Veste de gând înalt și prea ales.*

Daniel, *Tragedia lui Filotas*

După lectura testamentului, domnul Vincy se întoarce acasă, cu un punct de vedere schimbat asupra multor probleme. Era un om cu mintea deschisă, dar modul lui de a se exprima o lua adeseori pe căi indirecte: când îl decepționa un târg unde-și plasa galoanele lui de mătase, îl înjura pe rânduș: când îl necăjise cumnatul său Bulstrode, făcuse observații tăioase asupra metodismului; și-acum se vădea limpede că judeca trândăvia lui Fred mult mai sever ca până atunci, ceea ce-l făcu să arunce pe dușumeaua holului o șapcă brodată, aflată în fumoar.

– Ei bine, domnule, exclamă el, când tânărul *gentleman* tocmai se ducea la culcare, sper că ți-ai băgat acum mințile în cap și că în trimestrul viitor o să te duci să-ți dai examenul. Hotărârea mea e luată, așa că te sfătuiesc să nu pierzi vremea până te decizi și tu.

Fred nu răspunse nimic – prea îl covârșise deprimarea. Cu douăzeci și patru de ore în urmă, fusese convins că, la ceasul acela, în loc de a trebui să hotărască ce să facă, va fi aflat de mult că nu e silit să facă nimic: că va putea să vâneze în jachetă roșie, să aibă un armăsar clasa întâi pe care să-l călărească pentru a încolți un cerb de toată frumusețea și să se bucure de respectul unanim acordat unor asemenea îndeletniciri, ba chiar mai mult, că va fi în stare să-i plătească pe loc domnului Garth, iar Mary nu va avea niciun motiv să nu-l ia de bărbat. Și toate acestea urmau să-i cadă plească fără studii sau vreun alt neajuns, ci pur și simplu prin harul Proniei, sub forma capriciului unui bătrân *gentleman*. Acum însă, la capătul a douăzeci și patru de ore, toate aceste speranțe frumoase fuseseră date peste cap. Taică-său adopta „o conduită cam dură” și în timp ce el se perpelea sub focul decepției, îl trata ca și cum tot el ar fi putut împiedica treburile. Reușește să-și facă dușmani – asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

– Nu fi aspru cu bietul băiat, Vincy. Este încă vreme să iasă ceva bun din el deși ticălosul ăsta l-a amăgit. Sunt sigură, cum mă vezi și cum te văd, că Fred o să apuce pe un drum bun – altminteri de

ce ne-ar mai fi fost înapoiat din pragul mormântului? și toată treaba asta se numește jaf: să-i promită moșia, era ca și dată; de fapt se înseamnă o promisiune? Când îi faci pe toți să creadă că un anumit lucru, nu-i ca și cum ai promis? Și doar vezi că-i lăsase zece mii, și pe urmă i-a luat iar înapoi.

– I-a luat iar înapoi! exclamă cu năduf domnul Vincy. Îți spun eu că băiatul are ghinion, Lucy. Și tu l-ai răsfățat întotdeauna.

– Ei, ce vrei, Vincy, era primul meu copil, și ce mai tămbălău ai făcut când a venit pe lume! Nu-ți mai încăpeai în piele de mândrie, zise doamna Vincy, redobândindu-și ușor zâmbetul voios.

– Cine poate să știe ce-o să iasă dintr-un prunc? Recunosc că am fost destul de nerod, zise soțul, totuși mai muiat.

– Dar cine are copii mai buni, mai chipeși decât ai noștri? Fred e cu mult mai presus decât fiii altora: poți recunoaște, după vorbele lui, că la colegiu a avut o societate cultă. Și Rosamunda – unde mai găsești fată ca ea? Ar putea sta alături de orice *lady* din țară, doar că ar arăta mai bine. Vezi – domnul Lydgate care a frecventat cea mai bună societate și a călătorit pretutindeni, s-a îndrăgostit de ea pe dată. Nu că n-aș prefera să nu se fi logodit încă. Ar fi putut întâlni într-o vizită o partidă mai bună; mă gândesc la colega ei de școală, domnișoara Willoughby. Familia aceea are neamuri la fel de suspuse ca și ale domnului Lydgate.

– Dă-le naibii de neamuri! strigă domnul Vincy. M-am săturat de ele. Nu vreau un ginere care să nu se bizuie pe altceva decât pe neamurile sale.

– Cum, dragul meu, se miră doamna Vincy, păreai cât se poate de încântat de logodnă. Ce-i drept, eu nu eram acasă, dar Rosamunda mi-a povestit că n-ai scos niciun cuvânt împotriva acestui legământ. Fata a și început să cumpere cele mai bune pânzeturi pentru trusoul ei.

– Nu după voia mea, replică domnul Vincy. Voi avea destulă bătaie de cap anul ăsta cu un trântor nevolnic de fiu, fără să mai plătesc și rochiile de nuntă! Vremurile sunt cât se poate de grele, toată lumea se ruinează și nu cred că Lydgate are măcar un gologan la sufletul lui. N-am să-mi dau consimțământul la căsătoria lor. Lasă-i să aștepte, cum au făcut și cei mai vârstnici, înaintea lor.

– Pentru Rosamunda ar fi o lovitură, Vincy, și știi că niciodată nu te-ar răbda inima să o necăjești.

– Ba da, aș fi în stare. Cu cât se va renunța mai repede la logodnă, cu-atât mai bine. Nu cred că doctorul va avea vreodată un venit ca lumea, după cum îi merg treburile. Reușește să-și facă dușmani – asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

– Dar se are grozav de bine cu domnul Bulstrode, dragul meu. Eu gândesc că lui i-ar face plăcere căsătoria asta.

– I-ar face plăcere, pe naiba! exclamă domnul Vincy. N-o să le plătească Bulstrode întreținerea. Și dacă Lydgate își închipuie că am de gând să le dau bani ca să-și întemeieze o gospodărie, se înșeală amarnic, asta-i tot! Mă aștept să fiu silit curând să renunț și la cai. Ai face mai bine să-i transmiți lui Rosy, ce ți-am spus.

Nu i se întâmpla rar domnului Vincy să se pripească, vesel, să-și dea încuviințarea, și apoi, cunoscând că s-a pripit, să se folosească de alții pentru a da înapoi, în chip jignitor. În orice caz, doamna Vincy, care niciodată nu dorea să se opună soțului său, nu pierdu vremea și, în dimineața următoare, îi transmise Rosamunde spusele lui. Rosamunda, care examina o broderie de muselină,

ascultă în tăcere și, la sfârșit, își smuci ușor gâtul ei grațios, într-un fel despre care o lungă experiență te poate învăța că înseamnă desăvârșită îndărătnicie.

– Ce părere ai, scumpa mea? Întrebă maică-sa cu grijă afectuoasă.

– Papá nici nu se gândește la așa ceva, răspunse Rosamunda, cu un calm deplin. Totdeauna a spus că dorește să mă mărit cu bărbatul pe care-l iubesc. Și mă voi mărita cu domnul Lydgate. Au trecut șapte săptămâni de când papá și-a dat încuviințarea. Și sper că vom închiria casa doamnei Bretton.

– Ei bine, scumpa mea, te las pe tine să-l pui pe taică-tău pe roate. Izbutești să faci pe fiecare dintre noi să joace după cum îi cânti tu. Dacă însă o să ajungem într-adevăr să ne ducem să cumpărăm damasc, prăvălia potrivită e Sadler – mult mai bună decât Hopkins. Totuși, cred că doamna Bretton are prea mult spațiu; mi-ar plăcea să aveți la dispoziție asemenea casă; dar va cere o grămadă de mobile, covoare și toate celelalte, pe lângă tacâmuri și sticlărie și altele. Și, ai auzit, papá zice că nu dă niciun ban. Crezi că domnul Lydgate se așteaptă la asta?

– Doar nu-ți închipui că o să-l întreb, maman. Bineînțeles că se pricepe și singur să-și aranjeze treburile.

– Dar se poate să fi umblat după bani, scumpa mea, și noi ne gândeam cu toții că o să capeti o moștenire frumoasă, ca și Fred, și acuma e totul atât de cumplit, nimic nu-ți mai face plăcere când vezi ce dezamăgire suferă sărmanul băiat.

– Asta nu are nimic de-a face cu cununia mea, maman. Fred trebuie să înceteze cu trândăvia. Mă duc sus să-i duc broderia asta domnișoarei Morgan; se pricepe foarte bine să facă primele cusături la tiv. Cred că acum ar putea să lucreze și Mary Garth ceva pentru mine. Coase încântător; e cel mai drăguț lucru ce-l știu despre Mary. Mi-ar plăcea mult să am la toate jupoanele mele de linou tiv dublu. Și cere mult timp.

Convingerea doamnei Vincy că Rosamunda ar putea să-și joace părintele pe degete era cât se poate de întemeiată. Afară de dineurile oferite și de cursele lui, așa fanfaron cum era, domnul Vincy proceda la fel de rar după placul său ca și un prim-ministru; forța împrejurărilor îl depășea prea lesne, așa cum se întâmplă cu majoritatea oamenilor înfloritori care iubesc plăcerile vieții, iar împrejurarea numită Rosamunda vădea o deosebită forță, care se manifesta prin acea blajină stăruință care, după cum știm, permite unei substanțe vii și albe să-și facă drum, în ciuda stâncii ce i se împotrivesc. Papá nu era o stâncă: nu deținea altă neclintire decât aceea a impulsurilor, numită uneori deprindere, și aceasta îl împiedica să se hotărască în ce privește logodna fiicei sale – anume, să cerceteze temeinic situația lui Lydgate, să-și declare incapacitatea de a procura bani și să interzică răspicat o căsătorie pripită sau o logodnă constrânsă să se trăgăneze prea mult. Pare o atitudine foarte simplă și ușor de luat, când o formulezi; dar o hotărâre neplăcută, cristalizată în ceasurile reci ale dimineții, are împotriva ei tot atâtea condiții ca și bruma din zori, și rareori rezistă sub influențele calde ale zilei. Exprimarea pe ocolite, deși energică, a opiniei spre care înclina domnul Vincy, trebuia să țină seama în cazul acela, de o particularitate: era clar că față de un om orgolios ca Lydgate n-aveai cum să spui vreun cuvânt cu jumătate de înțeles, iar de gesturi ca aruncarea pălăriei de dușumea nici nu putea fi vorba. Domnul Vincy îi cam purta respect, se umfla oarecum în pene pentru că doctorul voia să se însoare cu Rosamunda, și nu prea înclina să aducă vorba despre

chestiunea financiară, care nu-l punea într-o lumină favorabilă. În plus, îl încerca și teama de a nu fi înfundat într-un dialog cu un om mai învățat decât el, cu o creștere mai aleasă, și se codea totodată să facă ceva ce i-ar fi displăcut fiică-si. Rolul pe care domnul Vincy prefera să-l joace era acela al amfitrionului generos, pe care nimeni nu-l critică. În prima jumătate a zilei, afacerile împiedicau orice comunicare formală a unei decizii potrivnice; în cealaltă jumătate, vina era a mesei de seară, a vinului, a partidei de whist și a satisfacției generale. Și, între timp, orele își lăsau fiecare micul lor sediment și alcătuiau treptat motivul hotărâtor care-l împiedica să treacă la fapte: anume, că era prea târziu pentru a se mai acționa.

Îndrăgostitul acceptat își petrecea mai toate serile la Lowick Gate și, chiar sub ochii domnului Vincy, continua în chip înfloritor o relație amoroasă nicidecum dependentă de avansurile bănești ale socrului, sau cu perspectiva venitului profesional. Începuturile unei tinere iubiri – ce funigel străveziu! Până și punctele de care se agață – lucrurile de care atârna diafanele sale împletituri, abia de sunt perceptibile; atingeri fugare cu vârful degetelor, încrucișări de raze ale astrilor albaștri și negri, fraze lăsate în suspensie, imperceptibile schimbări de colorit ale obrazilor și buzelor, cele mai vagi înfiorări. Funigelul însuși e alcătuit din credințe spontane și bucurii vagi, năzuința unei vieți către cealaltă, viziuni de contopire, de încredere indefinită. Și Lydgate se lăsa atras cu o minunată repeziciune la țeserea acelui vâl de funigei, urziți din eul lui cel mai lăuntric, în ciuda experienței pe care presupunea că o încheiase odată cu drama Laurei – și în ciuda medicinei și a biologiei; pentru că studierea unui mușchi macerat sau a unor ochi prezentați în farfurie (ca al sfintei Lucia), și alte aspecte ale cercetării științifice, se pare că sunt mai puțin incompatibile cu dragostea poetică, decât o apatie înăscută sau o predilecție pentru proza vulgară. Cât despre Rosamunda, era cuprinsă de uimirea nufărului înflorit în fața propriei lui prezențe învoalte, și țesea și ea cu hărnicie la funigelul lor comun. Toate acestea se petreceau în ungherul salonului unde se afla pianul și, oricât de aerian era vâlul, lumina făcea din el un fel de curcubeu vizibil pentru mulți alți observatori, pe lângă domnul Farebrother. Certitudinea că domnișoara Vincy și domnul Lydgate se logodiseră deveni generală în Middlemarch, fără ajutorul unui anunț formal.

Mătușa Bulstrode se simțea din nou pradă îngrijorării; de data aceasta, însă, se adresă direct fratelui sau, ducându-se la depozit anume pentru a se feri de nestatornicia doamnei Vincy. Răspunsurile lui nu au satisfăcut-o.

– Walter, nu cumva ai de gând să-mi spui că ai îngăduit ca lucrurile să meargă înainte fără să te încredințezi de perspectivele domnului Lydgate? Întrebă doamna Bulstrode, privindu-și fratele cu ochii dilatați de atâta gravitate; domnul Vincy se arăta arțăgos, ca de obicei când se afla la depozit. Gândește-te puțin la fata aceasta crescută în lux, într-un fel prea monden, regret că trebuie s-o spun; cum se va descurca ea cu un venit mic?

– Hai, dă-o-ncolo de treabă, Harriet! Ce pot face eu, când în orașul ăsta vin bărbați fără să-mi ceară părerea! Tu i-ai închis cumva lui Lydgate ușa casei tale? Bulstrode l-a sprijinit mai mult ca oricine și l-a ajutat să avanseze în carieră. Eu n-am făcut niciodată caz de tânărul ăsta. S-ar cuveni să te duci să vorbești cu bărbatul tău despre asta, nu cu mine.

– Ei nu, zău așa, Walter, ce vină îi poți aduce domnului Bulstrode? Sunt sigură că el nu a dorit această logodnă.

– A, dacă nu l-ar fi luat Bulstrode în brațe, eu nu l-aș fi invitat niciodată în casă.

– Dar tu l-ai chemat să-l trateze pe Fred, și sunt sigură că asta a fost o îndurare cerească, ripostă doamna Bulstrode, pierzându-și replica în meandrele subiectului.

– Habar n-am de vreo îndurare, afirmă întărâtat domnul Vincy. Ce știu eu e că îmi fac mai mult sânge rău decât vreau cu familia mea. Ți-am fost frate bun, Harriet, înainte de te-ai măritat cu Bulstrode, și trebuie să spun că el nu dovedește față de familia ta spiritul prietenesc la care te-ai fi putut aștepta din partea lui.

Domnul Vincy nu avea nimic dintr-un iezuit, dar niciun iezuit desăvârșit nu ar fi putut răsturna o întrebare cu mai multă dibăcie. Harriet fu obligată să-și apare soțul, în loc de a-și blama fratele, și conversația luă sfârșit într-un punct la fel de îndepărtat de începutul ei ca și anumite ciorovăieli iscate nu de mult între cumnați, la o întrunire a colegiului sacristiei.

Doamna Bulstrode nu-i repetă soțului ei plângerile fratelui, dar în cursul serii îi povesti despre Lydgate și Rosamunda. Bulstrode nu împărtăși însă interesul cald al soției sale și vorbi doar cu resemnare despre riscurile ce însoțesc începuturile practicii medicale și despre prudența necesară în asemenea cazuri.

– Sunt sigură că avem îndatorirea de a ne ruga pentru fata aceea fără minte – cu creșterea care i s-a dat – grăi doamna Bulstrode, dorind să-și stârneasă soțul.

– E drept, draga mea, încuviință domnul Bulstrode. Cei ce se desprind de plăcerile pământene nu pot face mare lucru pentru a înfrâna greșelile unora care rămân cu încăpățănare robi ai celor lumești. Trebuie să ne învățăm să recunoaștem același lucru și cu privire la familia fratelui tău. Mi-aș fi putut dori ca domnul Lydgate să nu încheie asemenea alianță; dar relațiile mele cu dânsul se mărginesc la folosirea darurilor ce i-au fost hărăzite întru slujirea Țelurilor Domnului, despre care ne învață cârmuirea divină de câte ori ne miluiește cu lumina ei.

Doamna Bulstrode nu mai scoase o vorbă, punând pe seama lipsei de spiritualitate o mare doză de nemulțumire resimțită de pe urma discuției. Era convinsă că soțul ei e unul dintre acei oameni ale căror memorii se cuvin a fi scrise, după ce mor.

Cât despre Lydgate personal, fiind acceptat ca ginere, era pregătit să accepte la rândul lui, toate consecințele faptului, pe care credea că le prevede cu perfectă claritate. Desigur că va trebui să se însoare până într-un an – poate chiar într-o jumătate de an. Nu intenționase așa ceva; dar celelalte planuri ale lui nu vor avea nimic de suferit; pur și simplu, urmau să se adapteze la noile realități. Firește, mariajul trebuie să fie pregătit după toate uzanțele. Urmău să închirieze o casă, în locul odăilor ocupate în prezent de el; și Lydgate, auzind-o pe Rosamunda vorbind plină de admirație despre casa bătrânei doamne Bretton (situată în cartierul Lowick Gate), se interesă de ea când se eliberă, după moartea bătrânei doamne, și intră imediat în tratative de închiriere.

Făcu acest lucru ca pe ceva cu totul firesc, cam așa cum dădea comenzi croitorului său pentru a-i acoperi toate necesitățile unei garderobe impecabile, fără a-i trece prin cap că ar depăși măsura. Dimpotrivă, ar fi disprețuit orice cheltuială menită să ia ochii lumii, profesia sa îl familiarizase cu toate gradele de sărăcie și îi stătea mult la inimă soarta celor care îndurau asprimită vieții. S-ar fi simțit foarte bine la o masă unde sosul ar fi fost servit într-un ulcior fără toartă, și ar fi fost în stare să nu-și amintească nimic despre un dineu grandios, decât că acolo era prezent un bun vorbitor. Dar nu

îi trecuse niciodată prin cap că ar putea trăi în vreun alt mod decât cel numit de el obișnuit, cu pahare verzi pentru vin alb de Rin, și o masă excelent servită. Încălzindu-se la dogoarea teoriilor sociale franceze, nu adusese totuși cu el niciun miros de prăjit. Putem vehicula cu nonșalanță ideile cele mai extremiste, atât timp cât mobilierul nostru, dineurile oferite și preferința pentru comportările aristocratice ne leagă în chip temeinic de ordinea stabilită. Dar Lydgate nu se orienta spre opinii extremiste: fiind foarte grijuliu în alegerea ghetelor, nu i-ar fi plăcut nicio doctrină a desculților; nu era radical în niciun domeniu, decât în legătură cu reforma medicală și cu urmărirea noilor descoperiri. În restul vieții practice, se ghida după deprinderile ereditare, uneori împins de acea mândrie personală și de acel egoism inconștient pe care le-am și numit bun-simț, alteori mânat de acea *naivité* provenită din preocuparea pentru îndeletnicirile lui preferate.

Orice conflict lăuntric care-l frământa pe Lydgate, stârnit de consecințele acelei logodne strecurate în viața lui, se învârtea mai degrabă în jurul problemei timpului limitat, decât a banilor. Hotărât, faptul de a fi îndrăgostit și așteptat mereu de o făptură care de fiecare dată se dovedea a fi mai dragă decât i-o putea reprezenta memoria, se ciocnea de zeloasa utilizare a ceasurilor libere ce ar fi putut să fie dedicate vreunui „savant german”, în măsură să-l ajute la marea, iminenta descoperire râvnită. Această situație constituia într-adevăr un argument ce pleda împotriva unei amânări a căsătoriei, așa cum îi sugera și domnul Farebrother, într-o zi când vicarul veni la el cu câteva produse de eleșteu pe care dorea să le examineze sub lentila unui microscop mai bun decât al lui și, găsind masa lui Lydgate acoperită de o harababură de aparate și specimene conservate în spirit, constatare sarcastic:

- Eros a degenerat; a început prin a introduce ordine și armonie, iar acum readuce haosul.
- Da, în anumite stadii, răspunse Lydgate, înălțându-și sprâncenele și zâmbind, în timp ce începea să-și regleze microscopul. Dar după aceea se va instaura o ordine mai bună.
- Curând? Întrebă vicarul.
- Așa sper, sincer. Această stare de lucruri instabilă consumă timpul, și când cineva e cu gândul la știință, fiecare moment oferă o ocazie prețioasă. Sunt sigur că pentru un bărbat care vrea să muncească statornic, căsătoria trebuie să însemne condiția cea mai nimerită. Atunci are acasă tot ce dorește – nu se mai lasă sâcâit de speculații personale. Poate dobândi calm și libertate.
- Ești norocos și demn de invidiat, grăi vicarul, dacă ți se oferă o asemenea perspectivă: Rosamunda, calm și libertate, toate hărăzite dumitale. Uită-te la mine: eu n-am altceva decât pipa și vietățile mele de eleșteu. Ei, ești gata?

Lydgate nu-i menționează vicarului și alt motiv personal care îl îndemna să reducă perioada de logodnă. Și anume, îl irita, chiar dacă în sânge îi curgea vinul iubirii, obligația de a lua parte atât de des la petrecerile familiei, în casa Vincy; îl supăra că era nevoit să se amestece în bârfelile Middlemarch-ului, să prelungească mesele copioase, partidele de whist și să se confunde în nimicnicia generală. Trebuia să se arate respectuos când domnul Vincy decidea asupra unor probleme, în chip tăios și ignorant – mai ales în legătură cu alcoolurile care te murează cel mai bine pe dinăuntru, ocrotindu-te de efectele aerului viciat. Doamna Vincy nu bănuia defel că firea deschisă și simplitatea ei ar putea jigni în chip subtil gusturile viitorului ginere. În ansamblu, Lydgate se vedea nevoit să-și mărturisească în sinea lui că relațiile cu familia Rosamundeii îl cam coborau. Dar făptura

aceea răpitoare suferea în aceeași măsură; și cel puțin îl încânta gândul că, însurându-se cu ea, îi putea asigura o transplantare care se vădea foarte necesară.

– Scumpa mea... începu el într-o seară, pe tonul cel mai amabil, când se așeză alături de ea și-i privi îndeaproape fața.

Dar trebuie mai întâi să spun că o găsisese singură în salonul unde fereastra mare și demodată, aproape la fel de mare cât peretele încăperii, era deschisă către miresmele văratice ale grădinii din spatele casei. Tatăl și mama ei se duseseră la o petrecere, iar ceilalți membri ai familiei ieșiră cu toții, după fluturi.

– Scumpa mea, ai pleoapele roșii!

– Da? zise Rosamunda, mă întreb de ce?

Nu era în firea ei să-și exprime dorința sau să facă reproșuri. Acestea ieșeau la iveală, în chip grațios, doar atunci când i se solicita să le dezvăluie.

– Ca și cum mi-ai putea ascunde ceva! grăi Lydgate, punându-și cu tandrețe mâna peste mâinile fetei. Crezi că nu observ un mărgăritar ce tremură pe o geană? Te frământă lucruri pe care mi le ascunzi. E semn că nu mă iubești.

– De ce ți-aș spune ceva ce nu poți schimba? Sunt treburi de zi cu zi – poate că s-au înrăutățit puțin în ultima vreme.

– Necazuri de familie. Nu te teme să-mi vorbești. Le ghicesc.

– În ultima vreme papă a fost mai iritabil. Fred îl înfurie, și azi-dimineață s-au certat iarăși, fiindcă Fred amenință să lase baltă toată învățătura lui și să facă ceva cu totul mai prejos de poziția sa. Și, pe lângă aceasta...

Rosamunda ezită, și pe obraji i se adună o ușoară roșeață. Din dimineața logodnei lor, Lydgate n-o văzuse niciodată tulburată și nu mai simțise o pornire atât de pasionată ca aceea care-l mâna acum către ea. Sărută suav buzele șovăielnice ale fetei, de parcă le-ar fi încurajat.

– Simt că pe papă nu-l încântă cu adevărat logodna noastră, continuă Rosamunda, aproape în șoaptă. Și ieri seară a spus că vrea să-ți vorbească negreșit, ca să-ți comunice că trebuie să renunțăm la ea.

– Tu ai renunța? exclamă Lydgate, cu năvalnică energie, aproape mânios.

– Eu nu renunț niciodată la ceva ce-am hotărât să fac, replică Rosamunda, recăpătându-și calmul la atingerea acelei coarde.

– Dumnezeu să te binecuvânteze! zise Lydgate, și o sărută din nou. Această constanță în urmărirea scopului, plasată la locul potrivit, era adorabilă. Adăugă: Acum e prea târziu ca tatăl tău să ne ceară să renunțăm la logodnă. Ești majoră, și pretind să fii a mea. Dacă se pune la cale ceva menit să te facă nefericită – e un motiv în plus de a ne grăbi cununia.

O încântare de nedescris scânteie în ochii ei albaștri, când îi întâlnește pe ai tânărului, și iradierea aceea părea să-i lumineze întregul viitor cu o blândă rază de soare. Fericirea ideală (de genul celei cunoscute în *O mie și una de nopți*, în care ești poftit să te depărtezi de truda și discordia străzii, intrând într-un paradis unde totul ți se dăruiește și nu ți se pretinde nimic în schimb) părea că devine o realitate, condiționată doar de o așteptare de câteva săptămâni.

– De ce să amânăm? insistă el cu ardoare. Casa am închiriat-o: toate celelalte pregătiri pot fi

terminate curând – nu-i așa? N-o să-ți pese ție de rochiile noi. Le putem cumpăra după aceea.

– Ce idei originale aveți voi, bărbații inteligenți! constată Rosamunda, râzând, cu gropițe mai adânci în obraji, de această amuzantă trăzneală. Pentru întâia oară aud de rochiile de nuntă cumpărate după cununie.

– Nu cumva vrei să-mi spui că vei insista să aștept luni de zile de dragul rochiilor? Întrebă Lydgate, aproape convins că Rosamunda îl tachina cu drăgălășenie, și pe jumătate temându-se că în realitate ea se ferea de o căsătorie pripită. Ține minte, Rosamunda, noi ne străduim să găsim o fericire mai prețioasă decât aceasta – vom fi mereu împreună, independenți de alții, și o să ne rânduim viețile după voința noastră. Hai, scumpa mea, spune-mi cât de curând poți fi cu totul a mea?

Lydgate pleda pe un ton convingător, ca și cum ar fi simțit că fata îl va răni prin vreo zăbavă inimaginabilă. Rosamunda deveni și ea serioasă, chiar ușor dusă pe gânduri; adevărul este că în sinea ei făcea din nou bilanțul nenumăratelor complicații create de tivirea cu dantelă, de preocuparea ciorăpăriei și de încrețirea jupoanelor, pentru a-i putea da un răspuns măcar aproximativ.

– Șase săptămâni ar fi de ajuns – nu-i așa, Rosamunda? insistă Lydgate, dându-i drumul la mâini ca să-i înconjoare umerii cu brațul, într-un gest gingaș.

O mânuță se înalță imediat ca să netezească buclele, în timp ce gâtul se îndoaia sub povara gândurilor; apoi fata declară cu seriozitate:

– O să fie de pregătit lenjeria de casă și mobilierul. Totuși, *maman* ar putea să se ocupe de ele, cât timp suntem noi plecați.

– Da, desigur. Trebuie să plecăm o săptămână – două.

– O, mai mult! exclamă spontan Rosamunda.

Se gândea la rochiile de seară necesare pentru vizitele făcute lui *Sir* Godwin Lydgate, unde de multă vreme sperase, în taină, să petreacă în mod încântător cel puțin un sfert de lună de miere, chiar dacă-și amâna prezentarea la unchiul care avea titlul de doctor în teologie (e și acesta un rang plăcut, deși sobru, când îl susține sângele albastru). Își privi iubitul cu oarecare muștrare în ochi și, pe când vorbea, Lydgate înțelese pe dată că ar putea dori să prelungească dulcele timp al solitudinii în doi.

– Orice vrei tu, scumpa mea, după ce fixăm ziua. Hai să hotărâm însă ce avem de făcut și să punem capăt oricărei neplăceri de careai putea avea parte. Șase săptămâni! Sunt sigur că e timp berechet pentru toate.

– Fără îndoială că aș putea grăbi lucrul, încuviință Rosamunda. Atunci, vrei să-i vorbești tatei despre intenția asta? Cred că ar fi mai bine să-i scrii.

Fata roși și-l privi așa cum ne privesc florile din grădină când pășim slobod, fericiți, în lumina transcendentă a amurgului; nu palpita oare un suflet aflat dincolo de hotarele graiului – jumătate nimfă, jumătate copil – în acele petale gingașe care sclipesc și respiră în jurul unui miez de culoare intensă?

El îi atinse cu buzele urechea și o fâșie de ceafă, și rămaseră nemișcați minute în șir, care lunecară pe lângă ei ca un pârlăuș ce clipocește sub sărutările soarelui. Rosamunda se gândea că nimeni nu poate fi mai cufundat în dragoste decât ea, iar Lydgate cugeta că, după nesăbuitele lui greșeli și credulitatea-i absurdă, găsise în sfârșit feminitatea întruchipată – se simțea de parcă ar fi fost de pe acum învăluit în mireasma neasemuitei afecțiuni conjugale, pe care i-o va hărăzi făptura

desăvârșită ce venera înaltele lui meditații și preocupări importante, în calea cărora n-avea să stea nicicând; această faptură avea să aducă ordine în căminul lui și să țeară o vrajă tăcută, cu degetele totuși mereu pregătite să atingă coardele lăutei și să prefacă în orice clipă viața în idilă; o ființă instruită până la limita adevăratei feminități și nici măcar un fir de păr dincolo; așadar, docilă și gata să ducă la îndeplinire preceptele venite de la partenerul ei. Acum vedea mai limpede ca oricând că hotărârea lui de a rămâne încă multă vreme holtei fusese o eroare: căsnicia nu avea să însemne pentru el o piedică, ci un imbold. Și, întâmplându-se să însoțească a doua zi un pacient până la Brassing, văzu acolo un serviciu de masă care-i cuceri atenția, și cum i se păru tocmai lucrul potrivit pentru ei, îl cumpără pe loc. Câștigai timp făcând lucrurile astea chiar atunci când te gândeai la ele, și Lydgate nu suferea vesela urâtă. Serviciul de masă amintit costa scump, dar se prea poate ca amănuntul acesta să intre în însăși natura serviciilor de masă. Mobilarea unei case e în mod sigur necesar costisitoare, dar nu trebuie să te ocupi de ea decât o singură dată.

– Trebuie să fie încântător, exclamă doamna Vincy, când Lydgate menționează achiziția, adăugând o vagă descriere. Tocmai ce se cădea să aibe Rosy! Să dea Dumnezeu să nu-l spargă cineva!

– Lumea trebuie să angajeze servitori care nu sparg obiectele, declară Lydgate. (Desigur, asta înseamnă să raționezi, păstrând o viziune imperfectă a consecințelor logice. Dar în perioada aceea nu găseai niciun gen de raționament care să nu fi fost, mai mult sau mai puțin, sancționat de oamenii de știință).

Bineînțeles că mamei putea să-i comunice imediat hotărârea luată, pentru că doamna Vincy îmbrățișa cu grabă perspectivele plăcute și, fiind ea însăși o soție fericită, anevoie putea nutri alt sentiment decât mândrie pentru căsătoria fiicei ei. Rosamunda avea însă pricini serioase pentru a-i sugera lui Lydgate să i se adreseze în scris lui papă. Pregăti sosirea scrisorii, însoțindu-l pe tatăl ei la depozit în dimineața următoare și spunându-i pe drum că domnul Lydgate dorea să se însoare curând.

– Aiureli, scumpa mea, se pronunță domnul Vincy. Ce bani are el ca să se însoare? Ar fi mult mai sănătos să rupeți logodna. Ți-am spus-o la fel de lămurit și mai înainte. La ce-ai mai primit asemenea educație, dacă urmează să iei un bărbat sărac? Unui tată i se rupe inima să vadă așa ceva.

– Domnul Lydgate nu e sărac, papă. A cumpărat clientela domnului Peacock, care se spune că valorează opt-nouă sute de lire pe an.

– Flecuri și bazaconii! Ce-i aia să cumperi o clientelă? Ar putea la fel de bine să cumpere îmbrăcămintea pentru anul viitor. Toate astea o să i se scurgă printre degete.

– Dimpotrivă, papă, o să-și sporească clientela. Uite, a fost chemat la Chettam și la Casaubon.

– Sper că știe că eu nu-i voi da nimic – după dezamăgirea suferită cu Fred și când Parlamentul se află în pragul dizolvării și pretutindeni sunt sfărâmate mașinile¹² și ne vin pe cap alegeri...

– Papă scump! ce legătură pot avea toate acestea cu căsătoria mea?

– O groază de legături! Pe câte știu eu, putem fi ruinați cu toții – țara a ajuns într-un hal fără de hal! Unii zic că vine sfârșitul lumii, și să fiu spânzurat dacă lucrurile nu arată chiar așa! Oricum, nu-i acum timpul potrivit ca să scot bani din afacere, și aș dori ca Lydgate să știe acest lucru.

– Sunt convinsă că nu se așteaptă la nimic, papă. Și apoi are rude atât de sus-puse: e sigur că, într-un fel sau altul, o să se ridice și el. S-a angajat în descoperiri științifice.

Domnul Vincy tăcea.

– Nu pot să renunț la singura mea perspectivă de fericire, papá. Domnul Lydgate este un *gentleman*. Nu aş putea iubi vreodată pe cineva care nu s-ar comporta ca un perfect *gentleman*. Doar nu ți-ar plăcea să dau în oftică, cum s-a întâmplat cu Arabella Hawley? Și știi bine că eu nu mă răzgândesc niciodată.

Papá rămase iarăși tăcut.

– Promite-mi papá, că vei consimți la cele dorite de noi. Nu o să renunțăm nicicând unul la celălalt; și doar întotdeauna ai fost împotriva logodnelor prelungite și a căsniciilor amânate.

Mai urmară vreo câteva stăruințe de același fel, până ce domnul Vincy rosti:

– Ei bine, copila mea, mai întâi trebuie să-mi scrie, ca să-i pot da un răspuns.

Și Rosamunda avu certitudinea că a câștigat partida.

Răspunsul domnului Vincy consta, în primul rând, într-o cerere ca Lydgate să facă o asigurare pe viață – pretenție imediat acceptată. Idee aceasta înfățișa un aspect plăcut și liniștitor în ipoteza că Lydgate ar fi murit, dar până atunci nu avea darul de a întreține pe cineva. Oricum, părea că netezește totul în calea măritişului Rosamundei, și cumpărăturile necesare continuă într-un ritm foarte însuflețit. Totuși, nu fără considerațiuni de prudență. O mireasă care urmează să facă o vizită la reședința unui baronet trebuie neapărată să aibă câteva batiste în buzunar de calitate întâi; dar dincolo de jumătate de duzină absolut necesară, Rosamunda se declară mulțumită și fără cel mai ales stil de broderie și dantelă de Valenciennes. Lydgate, de asemenea, descoperind că fondul lui de opt sute de lire se micșorase simțitor de la sosirea la Middlemarch, își înfrână preferința pentru un platou de model vechi, care-i fusese arătat când intrase în magazinul lui Kibble ca să cumpere furculițe și linguri. Era prea orgolios pentru a acționa ca și cum ar fi presupus că domnul Vincy urma să avanseze bani pentru procurarea mobilierului, și, cu toate că nimic nu-l silea să achite totul pe loc, unele note putând să fie trecute în cont, nu-și pierdea vremea cu ipoteze asupra sumei ce-avea s-o avanseze socrul lui sub formă de zestre, înlesnindu-i astfel plățile. Nu intenționa să se lanseze în nicio extravaganta, dar lucrurile neapărat necesare trebuiau să fie cumpărate, și ar fi fost o economie greșită înțeleasă dacă ar fi cumpărat obiecte de proastă calitate. Toate problemele se vor rezolva treptat. Lydgate prevedea că știința și profesia lui erau singurele țeluri pe care le va urmări cu entuziasm, dar nu se putea imagina urmărindu-le într-un cămin cum avea Wrench – cu ușile vraiste, cu mușama uzată, cu copii purtând șorțuri pătate și cu resturile prânzului întârziind pe masă sub formă de oase, cuțite cu mânere înnegrite și față de masă scămoșată. Wrench avea însă o prăpădită de nevastă limfatică, ce ajunsese treptat o adevărată mumie, lânțuind între patru pereți, învelită într-un șal larg, și pesemne că pornise de la început cu un inventar casnic greșit ales.

La rândul ei, Rosamunda își petrecea timpul făurind planuri, deși intuiția ei ageră o avertiza să nu se trădeze.

– Mi-ar face nespuse plăcere să-ți cunosc familia, grăi ea într-o zi, când se discuta despre voiajul de nuntă. Am putea, eventual, să alegem un itinerar care să ne permită să-ți vizităm neamurile la întoarcere. La care dintre unchi și tii mai mult?

– A, cred că la unchiul Godwin. E un bătrân cumsecade.

– În copilărie te duceai mereu la el acasă, la Quellingham, nu-i așa? Grozav mi-ar plăcea să văd

acest vechi locșor și toate cele cu care erai deprins. El știe că te însori?

– Nu, răspunse Lydgate neglijent, răsucindu-se pe scaun și frecându-și părul.

– Dă-i de veste despre eveniment, nepot neascultător și rău ce ești! Poate că o să-ți ceară să mă aduci la Quallingham, și atunci mi-ai putea arăta locurile tale de joacă și mi te-aș putea închipui zburdând pe-acolo când erai doar de o șchioapă. Ia aminte, tu mă vezi pe mine în căminul meu, aidoma cum se înfățișa pe când eram fetiță. Nu-i cinstit ca eu să ignorez atâtea din copilăria ta. Dar poate că o să te cam rușinezi cu mine. Asta uitam.

Lydgate zâmbi tandru și acceptă sincer sugestia că plăcerea și orgoliul de a prezenta o mireasă atât de fermecătoare meritau oarecare osteneală. Și acum că ajunsese să se gândească la vechile meleaguri ale copilăriei, chiar ar fi dorit să le revadă împreună cu Rosamunda.

– Atunci, am să le scriu. Dar verii mei sunt niște pisălogi.

Rosamundei îi părea minunat să fii în stare a vorbi atât de ironic despre familia unui baronet și simțea o mare mulțumire la gândul că va putea și ea cândva să-i judece disprețuitor.

Dar peste două-trei zile, *maman* era cât pe-acți să strice totul, observând:

– Sper că unchiul dumitale, *Sir Goldwin*, nu se va uita de sus la Rosy, domnule Lydgate. Cred că o să facă un gest frumos. O mie sau două, acolo, nu-i decât o nimica toată pentru un baronet.

– *Mamán!* exclamă Rosamunda, roșind puternic.

Și Lydgate o compătimi atât de tare, încât păstră tăcerea și trecu în capătul celălalt al încăperii, ca să examineze curios o gravură, de parcă gândul i-ar fi stat departe. Mai târziu, lui *maman* i se ținu o mică predică filială, iar ea se arătă supusă, ca de obicei. Dar Rosamunda reflectă că, dacă vreunul dintre verii aceia de înaltă obârșie, declarați pisălogi, ar fi ispitit să viziteze Middelmarsh-ul, ar putea descoperi în familia ei multe lucruri care l-ar șoca. De aceea îi părea de dorit ca, încet-încet, Lydgate să se afirme în altă parte decât în Middelmarsh, și așa ceva nu putea fi deloc greu în cazul unui om care avea un unchi purtător de titlu și era înzestrat cu darul de-a face descoperiri: Lydgate, mă-nțelegeți, îi vorbise Rosamundei cu înflăcărare despre preocupările lui pentru țelurile mai elevate ale vieții, și găsisese că este admirabil să aibă ca auditor o făptură menită să-l stimuleze prin satisfacerea nevoii de afecțiune, de frumusețe, de calm – dăruindu-i tonicul ce-l capătă gândurile noastre de la cerul de vară și de la pajiștile tivite cu flori.

Lydgate se bizuia mult pe deosebirea psihologică dintre ceea ce, de dragul varietății, voi numi gâscă și gâscan: îndeosebi pe supușenia înnăscută a găștii, armonizată de minune cu forța gâscanului.

¹² Referire la *luddism*, mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, care a luat forma distrugerii mașinilor (n.t.).

*Senină și de trei ori prea ferice,
 Cea credincioasă cugetului său,
 Nici n-are a se teme de mai rău,
 Precum o navă știe să-și despice
 Aprig talaz, ținând drum drept prin hău;
 Furtună nu e, cursul să i-l strice,
 Nădejdi-n vremi mai bune-i pune frâu;
 Cumpăna ținând drept, nu se mai teme
 De-aprighi vrăjmași, nici sprijin nu-și mai cată;
 Ci tare, singură în orice vreme,
 La unu-ori alt plecată nu se-arată.
 Ferice cine singur odihnește.
 Dar mai ferice cine o iubește.*

Spenser

Îndoiala la care se referise domnul Vincy, adică dacă se apropiau doar alegerile generale, sau chiar sfârșitul lumii, acum că George al IV-lea murise, Parlamentul era dizolvat, Wellington și Peel pierduseră încrederea obștească, iar noul rege căuta să se scuze – reprezenta o slabă mostră a incertitudinilor ce marcau opinia publică provincială a epocii. Cu luminile ca de licurici din târgurile de țară, cum puteau oamenii să-și vadă propriile lor gânduri, în confuzia stârnită de un ministru *tory* care lua măsuri liberale, de nobili și alegători *tory* nerăbdători să-i vadă din nou la putere mai degrabă pe liberali decât pe prietenii unor miniștri renegați, și ținând sus și tare după remedii ce păreau să aibă o misterios de îndepărtată înrâurire asupra interesului personal și deveneau suspecte fiindcă pledau pentru ele și niște vecini dezagreabili?

Cititorii ziarelor din Middlemarch se pomeniseră într-o poziție anormală: în cursul agitațiilor stârnite în jurul Chestiunii Catolice, mulți dintre ei renunțaseră la *Pionierul*, – care apărea cu un motto citat din Charles Jamex Fox și era în fruntea partizanilor progresului – fiindcă luase partea lui Peel în disputa papistașilor, astfel încât își știrbise liberalismul prin toleranța mărturisită față de iezuitism și Baal; dar nu îi satisfăcea nici *Goarna* care, de când trâmbițase împotriva Romei, molipsindu-se de toropeala unanim dezvăluită de opinia publică (nimeni neștiind cine pe cine o să susțină), începuse să sufle mai moale.

Conform unui articol vrednic de atenție, publicat în *Pionierul*, națiunea trăia timpuri când nevoile strigătoare ale țării puteau prea bine să neutralizeze sila de acțiune publică manifestată de acei oameni ale căror spirite dobândiseră, printr-o îndelungată experiență, un orizont lărgit precum și putere de concentrare, o judecată fermă cât și toleranță, nepărtinire, precum și energie, într-un cuvânt, toate acele calități care, după experiența deprimantă a neamului omenesc, au fost cel mai puțin

dispuse se împartă același lăcaș.

Domnul Hackbutt, a cărui vorbire fluentă curgea pe vremea aceea mai lăbărtat ca de obicei, lăsând să plutească multă incertitudine cu privire la ultima ei albie, fu auzit pronunțându-se în biroul domnului Hawley că articolul în chestiune „emană” de la Brooke din Tipton, și că numitul Brooke cumpăraseră pe ascuns *Pionierul*, cu câteva săptămâni în urmă.

– Asta înseamnă că e lată rău, ,ai? întrebă domnul Hawley. Acum l-a pălit toana de a deveni popular, după ce s-a bălăbănit ca o broască țestoasă rătăcită. Cu-atât mai rău pentru el. De câțeva vreme nu-l slăbesc din ochi. O să fie luat zdravăn în târbacă. E un moșier al naibii de nepriceput. Ce treabă are un om de viță veche să vină să se gudure pe lângă o gașcă ordinară de reformiști cu cocarde albastre? Cât despre fițuica lui, sper doar că s-ar putea să și-o scrie singur. Atunci ar merita să dăm banii pe ea.

– Mi s-a spus că a angajat pe un tânăr foarte strălucit ca să-i scoată ziarul, unul care poate scrie un articol de fond, în cel mai ales stil, absolut la nivelul oricărui editorial din ziarele londoneze. Și intenționează să se bată dârș pe tema Reformei.

– Lăsați-l pe Brooke să-și reformeze rentele personale. E un blestemat de zgârie-brânză bătrân și clădirile de pe întreaga lui moșie sunt căzute în paragină. Îmi închipui că acest tânăr e vreun depravat picat din Londra.

– Îl cheamă Ladislav. Se zice că are sânge străin în vine. Cunoscut genul, afirmă domnul Hawley, o fi pesemne un agent. O să înceapă cu fraze înflorite despre Drepturile Omului și o să termine omorând vreo fetișcană. Ăsta-i stilul lor.

– Trebuie să recunoști că se comit abuzuri, Hawley, continuă domnul Hackbutt, prevăzând o controversă politică cu avocatul său de familie. Eu unul n-aș favoriza niciodată vederi lipsite de moderație, de fapt, mă situez alături de Huskisson, dar nu mă pot orbi singur ignorând considerațiunea că neprezentarea unor orașe însemnate...

– La naiba cu orașele însemnate! exclamă domnul Hawley, pierzându-și răbdarea față de acele argumente. Știu puțin cam prea multe despre alegerile din Middlemarch. Lasă-i să valideze mâine orice târgușor de buzunar¹³ și să reprezinte orice ciupercă de târg din regat – nu vor obține decât sporirea cheltuielilor de intrare în Parlament. Mă bizui pe fapte.

Dezgustul pe care domnul Hawley îl simțea la gândul că s-ar putea ca *Pionierul* să fie publicat de un agent străin și ca Brooke să intre în arena politică – ca și cum o broască țestoasă, mânată de ambiție, și-ar scoate la iveală căpșorul din carapace și ar deveni cățărătoare, nu era nicidecum mai mic decât necazul câtorva dintre membrii familiei domnului Brooke. Consecințele ieșiseră la iveală treptat, ca și când am descoperi că vecinul nostru a construit un gen de fabrică rău-mirositoare, care va fi permanent sub nasul nostru, fără ca legea să ia vreo măsură împotriva lui. *Pionierul* fusese cumpărat în taină chiar înainte de sosirea lui Will Ladislav; ocazia așteptată se oferise de la sine, datorită promptitudinii proprietarului de a se despărți de un bun prețios nerentabil, iar în intervalul scurs de la invitația scrisă de domnul Brooke, idee aflată în germene, de a-și răspândi roadele minții în lumea largă, idee prezentată de el încă din tinerețe, dar care până atunci zăcuse frântă de unele obstrucții – înmugurise, ieșind de sub obroc.

Evoluția lucrurilor fusese mult favorizată de încântarea mărturisită de oaspetele lui, care se

dovedi chiar mai intensă decât se așteptase. Căci se părea că Will nu era numai pe deplin familiarizat cu toate acele subiecte artistice și literare cu care se îndeletnicise cândva domnul Brooke, dar se dovedea și impresionant de bine pregătit să sesizeze punctele esențiale ale situației politice și să le dezbată cu acel spirit larg care, ajutat de o memorie adecvată, se pretează la citări și capătă putere de generalizare.

– Îmi pare un fel de Shelley, știi, prinse domul Brooke prilejul de a-și mărturisi părerea spre mulțumirea domnului Casaubon. Nu mă refer la trăsături care ar putea trezi obiecții – ca de pildă delăsarea morală sau ateism sau altceva de acest gen, știi – am certitudinea că sentimentele lui Ladislav sunt, în toate direcțiile, sănătoase – într-adevăr, am discutat aseară cu el o droaie de lucruri. Dar îl animă același gen de entuziasm shelleyan pentru libertate, eliberare, emancipare – o treabă admirabilă, dacă-i ținută sub cârmuire, sub cârmuirea cuvenită, pricepi. Cred că voi fi în stare să-l lansez pe pista bună, și mă bucur cu atât mai mult cu cât se-nrudește cu dumneata, Casaubon.

Dacă pista bună implica vreun element mai precis decât restul spuselor domnului Brooke, domnul Casaubon nădăjdui în tăcere că se referea la vreo ocupație care-l va ține la mare distanță de Lowick. Îl antipatizase pe Will cât timp îl ajutase, dar începuse să-l deteste și mai mult de când tânărul îi refuzase ajutorul. Așa e felul nostru când ne roade vreo gelozie de care ne rușinăm: dacă talentele noastre tind cu precădere în direcția scormonirilor în adâncuri, vărul nostru care soarbe miere (față de care avem temeiuri grave de a ridica obiecții) probabil că ne va disprețui în taină, și oricine îl admiră, aruncă implicit o critică piezișă la adresa noastră. Având sădite în suflet scrupulele corectitudinii, ne aflăm mai presus de meschinăria de a-i face un rău – mai degrabă îi întâmpinăm toate pretențiile cu binefaceri reale și-i oferim cecuri, ceea ce, reprezentând o superioritate pe care se vede nevoit să ne-o recunoască, face din amărăciunea noastră o infuzie mai dulceagă.

Dar domnul Casaubon fusese privat în chip brusc, capricios, de această superioritate (din care nu mai rămăsese nimic decât o amintire). Antipatia lui față de Will nu izvora din gelozia banală a unui soț ofilit de iarna vârstei: era ceva mai profund, nutrit de pretențiile și nemulțumirile lui de-o viață întreagă; dar Dorothea, acum că trăia în preajma lui – Dorothea, ca o tânără soție care se arătase ea însăși capabilă de un spirit critic jignitor, contribuisse, în mod inevitabil, ca o anumită jenă, până atunci vagă, să devină acută.

La rândul său, Will Ladislav simțea că disprețul lui înflorea pe socoteala gratitudinii și irosea multe argumente lăuntrice pentru a-și justifica antipatia. Casaubon îl ura – știa asta prea bine; de cum pășise în casă, întrezărise o amărăciune în cuta gurii și un venin în privire care aproape că i-ar fi dat dreptul să-i declare război, în ciuda binefacerilor de odinioară. Îi era foarte îndatorat lui Casaubon pentru trecut, dar, într-adevăr, însurătoarea lui cu soția aceea reprezenta o despăgubire în contul obligației. Se pune problema dacă recunoștința noastră față de cineva, pentru cele făcute în folosul nostru, poate lăsa loc indignării pentru ceea ce face în dauna altcuiva. Și Casaubon îi făcuse un rău Dorotheei, însurându-se cu ea. Fiecare dintre noi are datoria să se cunoască mai bine, și dacă cineva s-a decis să încărunească ronțăind oseminte într-o cavernă, n-are dreptul să ademenească o fată tânără să-i țină tovărășie. „Este cea mai oribilă jertfă de fecioară care s-a comis vreodată”, spunea Will; și își zugrăvea suferințele sufletești ale Dorotheei de parcă ar fi scris o lamentație corală. Dar n-avea s-o piardă niciodată din ochi: se legase să vegheze asupra ei – chiar de-ar fi renunțat la orice

altceva în viață, urma să vegheze asupra ei și ea trebuia să știe că are un sclav pe lumea asta. Will dădea dovadă – pentru a folosi fraza lui Sir Thomas Brown¹⁴ – de „o pasionată risipă de declarații”, atât față de el însuși, cât și față de ceilalți. Adevărul gol-goluț este că în perioada aceea nimic nu-l stârnea mai puternic decât prezența Dorotheei.

Prilejurile îi lipsiseră însă, căci Will nu fusese niciodată poftit la Lowick. Într-adevăr, domnul Brooke, având credința că face tot ce-i agreabil lui Casaubon, ba chiar lucruri la care bietul om nu se putuse gândi, fiind prea absorbit de treburile lui, aranjase în câteva rânduri să-l aducă pe Ladislaw la Lowick (fără a neglija, între timp, să-l prezinte pretutindeni, în oricare ocazie, drept: „un tânăr neam de-al lui Casaubon”). Și, deși Will nu o văzuse pe Dorothea între patru ochi, întrevederile lor fuseseră suficiente pentru a-i redeștepta vechea nevoie de a avea în preajmă-i oameni tineri; dorea să fie cu cineva mai inteligent decât ea și care totuși părea gata să se lase subjugat. Sărmana Dorothea, înainte de căsătorie nu găsisese niciodată la alții multă înțelegere pentru ceea ce-i stătea ei mai mult la inimă; și, după câte știm, nu beneficiase în măsura în care ar fi dorit de instrucțiunea superioară a soțului său. Dacă-i vorbea domnului Casaubon, mânată de vreun interes mai nou, el o asculta cu un aer răbdător, de parcă i s-ar fi servit un citat din Delectus care-i era cunoscut din fragedă copilărie; și uneori îi menționa sec ce secte sau personaje străvechi avuseseră idei similare, ca și cum se acumulase un stoc prea mare din acel specimen de gândire; alteori o informa că are păreri greșite și reafirma tocmai ceea ce remarcă ei pusese la îndoială.

Dar Will Ladislaw părea totdeauna să găsească în spusele ei mai mult decât vedea ea singură. Dorothea era prea puțin vanitoasă, dar simțea nevoia femeii cu fire arzătoare de a exercita o influență binefăcătoare, dăruind bucurie altui suflet. De aceea simpla șansă de a-l vedea în treacăt pe Will era ca o lucarnă deschisă în zidul temniței în care se afla, lăsând-o să întrezărească văzduhul înșorit, și această plăcere începu să-i domolească temerile că soțul ei ar putea crede că ea ticluise aducerea lui Will ca musafirul unchiului ei. Asupra acestui subiect domnul Casaubon rămăsese mut.

Dar Will voia să stea de vorbă cu Dorothea singură și era enervat de faptul că împrejurările nu-i ofereau prilej. Oricât de puțin terestre ar fi fost relațiile lui Dante cu Beatrice sau ale lui Petrarca cu Laura, timpul schimbă proporțiile lucrurilor, și în epocile mai moderne, este preferabil să faci mai puține sonete și mai multă conversație. Necesitatea scuză stratagema, dar stratagema era limitată de teama de-a o ofensa pe Dorothea. În cele din urmă, Will descoperi că ținea să facă o anumită schiță la Lowick și, într-o dimineață, când domnul Brooke trebuia să plece cu trăsura pe șoseaua dinspre Lowick, în drum spre reședința comitatului, Will îi ceru să-l lase acolo, cu un carnet de schițe și un scaunel pliant și, fără a se mai anunța la conac, se așternu pe desenat într-un loc de unde trebuia s-o vadă pe Dorothea, dacă ieșea la plimbare – și știa că obișnuiește să se plimbe un ceas în fiecare dimineață.

Stratagema fu însă învinsă de vreme. Norii se adunaseră cu o iuțea perfidă, ploaia începu să cadă și Will fu nevoit să se adăpostească în casă. Întrucât era rudă, se gândi să intre în salon și să aștepte acolo fără a fi anunțat, și, întâlnind în hol pe vechea lui cunoștință, valetul, îi spuse:

– Nu anunța că sunt aici, Pratt; am să aștept până la prânz; știu că domnului Casaubon nu-i place să fie deranjat când se află în bibliotecă.

– Stăpânul a ieșit, domnule; în bibliotecă se află doar doamna Casaubon. Mai bine i-aș spune că

sunteți aici, domnule – stăruie Pratt, un bărbat roșu la față, dedat unor animate convorbiri cu Tantripp, și căzând adesea de acord cu ea că doamnei trebuie să-i fie foarte urât.

– A, foarte bine; păcătoasa asta de ploaie m-a împiedicat să fac schițe, explică Will, simțindu-se atât de fericit, încât simula nepăsarea cu o încântătoare dezinvoltură.

Peste un minut intra în bibliotecă și Dorothea îl întâmpina cu zâmbetul ei duios, neforțat.

– Domnul Casaubon s-a dus la arhidiacon, îl anunță ea pe dată. Nu știu dacă se întoarce acasă până la cină. Nu era prea sigur cât o să stea acolo. Vrei să-i spui ceva personal?

– Nu; am venit să desenez niște schițe, dar ploaia m-a alungat în casă. Altminteri nu v-aș fi deranjat. Presupuneam că domnul Casaubon se află aici, și știu că nu-i place să fie întrerupt la această oră.

– Atunci, îi sunt îndatorată ploii. Mă bucur tare mult să te văd.

Dorothea rosti aceste cuvinte banale cu sinceritatea simplă a unei copile nefericite, când primește o vizită la internat.

– De fapt, am venit sperând în norocul de a te găsi singură! mărturisi Will, pe care o forță misterioasă îl îmboldea să fie la fel de simplu ca și ea. Nu avea timp să se întrebe, „de ce nu?” – Voiam să discutăm despre o seamă de lucruri așa cum făceam la Roma. Totdeauna când asistă la convorbire și alte persoane, e altceva.

– Da, admise Dorothea, pe un ton clar, plin de încuviințare. Stai jos.

Se așează și ea pe un divan negru, având drept fundal cărțile cafenii; era îmbrăcată cu rochia ei simplă, croită dintr-un material alb, subțire, de lână; nu avea nicio altă podoabă decât verigheta din deget, și arăta de parcă ar fi făcut juruița de a se deosebi de toate celelalte femei; iar Will stătea în fața ei, la doi metri, cu lumina căzându-i pe buclele strălucitoare și pe profilul lui delicat, dar nervos, cu arcurile sfidătoare ale buzelor și bărbiei.

Se uitau unul la altul ca și cum ar fi fost două flori care-și deschiseseră atunci și acolo petalele. Pentru moment, Dorothea uită de misterioasa pornire pe care o trădase soțul ei împotriva lui Will: pentru buzele ei însetate era ca o licoare proaspătă să poată vorbi fără teamă singurei persoane care se dovedea receptivă la gândurile ei fiindcă, privind în urmă prin vălul tristeții, exagera o înstrăinare resimțită cândva.

– M-am gândit adesea că mi-ar face plăcere să mai discut cu dumneata, zise numaidecât. Îmi pare ciudat cât de multe lucruri ți-am spus.

– Le țin minte pe toate, răspunse Will, cu sufletul fremătând de mulțumirea nespusă de a simți că se află în prezența unei fapturi vrednice de a fi iubită în chip desăvârșit.

Bănuiesc că în clipa aceea simțămintele lui atingeau desăvârșirea, fiindcă noi, muritorii, avem clipele noastre divine, când iubirea se mulțumește doar cu deplinătatea ființei iubite.

– Am căutat să învăț o mulțime de lucruri, de când am văzut Roma, grați Dorothea. Pot citi puțin latinește și încep să înțeleg câte puțin greaca. Acum îl pot ajuta mai bine pe domnul Casaubon. Pot găsi referințe pentru el și-i cruț vederea în multe feluri. Dar este grozav de greu să fii învățat; se pare că oamenii oboresc urmărind calea spre gândurile înalte și nu pot niciodată să se desfete cu ele, pentru că au ostenit prea mult pe drum.

– Dacă un om are capacitatea de a zămisli gânduri înalte, probabil că va ajunge la ele înainte de

a fi neputincios, izbucni Will, cu o repeziciune de neînfrânat. Dar, datorită anumitor antene ale sensibilității, Dorothea era la fel de iute ca și el și, văzând-o cum se schimbă la față, tânărul adăugă imediat: Dar e foarte adevărat că mințile cele mai bune s-au sleit uneori, până să-și ducă la capăt ideile.

– Mă corectezi, zise Dorothea. M-am exprimat greșit. Ar fi trebuit să spun că cei care zămislesc gânduri înalte se istovesc prea mult ca să le ducă până la capăt. Obişnuisem să gândesc astfel încă din fragedă copilărie și totdeauna mi s-a părut că mi-ar plăcea să-mi folosesc viața ajutând cuiva care înfăptuiește opere mari să-și ducă povara mai ușor.

Dorothea fusese purtată către această frântură de autobiografie fără a avea deloc impresia că face o destăinuire. Pe atunci încă nu-i spusese lui Will nimic care să arunce o lumină atât de puternică asupra căsniciei ei. Will nu înălță din umeri; și, în lipsa acelei descărcări musculare, se gândi cu mai multă iritare la buze frumoase sărutând țeste sfinte și alte simboluri găunoase consfințite de spiritul ecleziastic. Avu totodată grijă ca spusele să nu-i trădeze acest gând:

– Dar e lesne să împingi ajutorul prea departe, urmă el, și să te surmenezi singură. Nu stai prea mult închisă între patru pereți? Arăți de pe-acum mai palidă. Ar fi mai bine ca domnul Casaubon să-și ia un secretar; ar putea să angajeze ușor pe cineva care să-i facă jumătate din muncă. L-ar cruța dându-i un ajutor mai eficient și dumneata ai avea nevoie să-l ajuți doar la treburile mai ușoare.

– Cum de-ți poate veni un asemenea gând? întrebă Dorothea, cu cel mai sincer ton de reproș. N-aș cunoaște nici măcar un dram de fericire, dacă nu l-aș ajuta cu-adevărat în munca lui. Ce alta aș putea să fac? În Lowick n-ai cum să înfăptuiești binele. Singurul lucru ce-mi doresc este să-l pot ajuta mai mult. Iar el se împotrivește la angajarea unui secretar: te rog să nu mai repeți această sugestie.

– Desigur că nu, odată ce îți cunosc părerea. Însă i-am auzit atât pe domnul Brooke, cât și pe Sir James Chettam, exprimându-și aceeași dorință.

– Da, recunosc Dorothea, dar ei nu pricep – ar dori ca eu să-mi petrec o bucată de vreme călărind, făcând schimbări în grădină și sere noi, ca să-mi umplu timpul. M-am gândit că dumneata ai putea înțelege că mintea are alte necesități, adăugă ea, cam pierzându-și răbdarea. Pe lângă aceasta, domnul Casaubon nici nu suportă să audă vorbindu-se de un secretar.

– Greșeala mea e scuzabilă, zise Will. Pe vremuri îl auzeam pe domnul Casaubon vorbind ca și cum ar fi plănuț să își ia un secretar. Mai precis, mi-a oferit mie perspectiva acestei slujbe. Dar s-a dovedit că nu sunt destul de înzestrat pentru așa ceva.

Dorothea încerca să scoată din această mărturisire o scuză pentru evidenta repulsie simțită de soțul ei, și comentă, cu un zâmbet jucăuș:

– Nu munceai cu destulă stăruință.

– Nu, zise Will, scuturându-și capul pe spate, cam în felul cum ar face un cal năvălaș. Și după aceea vechiul lui demon, scos din fire, îi șopti să mai lovească odată în slava bietului domn Casaubon, ciupindu-i aripile de molie; urmă: – Și de-atunci mi-am dat seama că domnului Casaubon nu-i place ca altcineva să arunce o privire peste munca lui și să cunoască temeinic treaba pe care-o face. E prea șovăitor și prea nesigur pe el. Poate că nu fac eu multe parale, dar îi sunt antipatic fiindcă nu avem aceleași păreri.

Will nu era lipsit de intenția de a se arăta generos, dar limba noastră este, în general, un mic

trăgaci pe care s-a apăsător înainte de a ni se fi conturat intențiile. Și era insuportabil să nu-i explice în mod cinstitor Dorotheei de ce nu-l înghițea Casaubon. Totuși, când termină de vorbit nu era prea sigur de impresia pe care i-o făcuseră cuvintele sale.

Dorothea păstra însă o stranie tăcere. Nu se indignă imediat, cum făcuse într-o împrejurare similară la Roma. Și schimbarea avea o cauză profundă. Nu mai lupta împotriva perceperii faptelor, ci se adapta la cea mai clară înțelegere a realității; iar acum, când privea în față nereușita soțului său, și mai mult chiar, contemplând posibilitatea ca și el să fie conștient de eșec, părea să privească spre singura cale, aceea unde datoria devine tandrețe. Altădată ar fi întâmpinat cu mai multă severitate lipsa de reticență a lui Will, dacă nu l-ar fi recomandat anticipat îndurării ei însăși antipatia soțului, pe care la început o considerase asprime, până ce înțelese că era justificată de un motiv mai profund.

Nu răspunse pe dată ci, după ce privi în podea, dusă pe gânduri, rosti cu destulă franchețe:

– Probabil că domnul Casaubon, în ce privește acțiunile lui, și-a învins antipatia ce-o avea pentru dumneata, și asta e admirabil.

– Da; a arătat că în chestiuni familiare posedă un simț al echității. S-a comis o mârșăvie când bunica mea a fost dezmoștenită pentru ceea ce neamurile numeau o *mésalliance*, deși nu se putea spune nimic împotriva soțului ei, afară de faptul că era un refugiat polonez care dădea lecții ca să-și câștige pâinea.

– Aș vrea să știu totul despre ea! exclamă Dorothea. Mă întreb cum a suportat trecerea de la bogăție la sărăcie; mă întreb dacă era fericită alături de soțul ei? Știi multe despre ei?

– Nu: doar că bunicul meu era un patriot – un tip inteligent – vorbea mai multe limbi, avea simț muzical, își câștiga pâinea predând tot soiul de lucruri. Au murit amândoi destul de tineri. Și niciodată n-am aflat prea multe despre tatăl meu, afară de cele spuse de mama; dar i-am moștenit talentul muzical. Îmi amintesc de mersul lui lent și mâinile sale subțiri și lungi; și mi-a rămas întipărită în memorie o zi când zăcea bolnav și eram tare flămând și aveam doar o bucăică de pâine în casă.

– Ah, ce viață deosebită de a mea! exclamă Dorothea, cu interes aprins, încleștându-și mâinile în poală. Întotdeauna am avut parte de prea multe, din toate. Dar povestește-mi cum o duceai; pe-atunci domnul Casaubon nu putea să fi aflat de dumneata.

– Nu; dar tatăl meu i-a făcut cunoscută existența sa domnului Casaubon, și ziua aceea a fost ultima când am flămânzit. Părintele meu a murit la scurtă vreme după aceea, iar mama și cu mine am fost luați sub buna oblăduire a rudelor. Domnul Casaubon a recunoscut întotdeauna, în mod categoric, drept o datorie a lui să ne poarte de grijă, din cauza cruntei nedreptăți suferite de sora mamei sale. Acum îți spun însă istorii care nu sunt noi pentru dumneata.

În adâncurile sufletului, Will era conștient de dorința de a-i dezvălui Dorotheei un fapt destul de nou chiar în propria sa optică asupra împrejurărilor din trecut – anume, că domnul Casaubon nu făcuse niciodată nimic altceva decât să se achite de o datorie față de el. Will era un băiat prea bun ca să se împace cu gândul de a părea un ingrat. Dar când gratitudinea devine o chestiune de raționament, se găsesc oricând multe căi de a scăpa de cătușele sale.

– Nu, răspunse Dorothea, domnul Casaubon a evitat totdeauna să stăruie asupra acțiunilor sale

onorabile.

Nu avea impresia că purtarea soțului ei era ponegrită; dar ideea că în relațiile sale cu Will Ladislaw, domnul Casaubon nu făcuse altceva decât să răspundă cerințelor dreptății pune stăpânire pe mintea ei. După o scurtă pauză, adăugă:

– Nu mi-a spus niciodată că a asigurat întreținerea mamei dumitale. Ea mai trăiește?

– Nu; a murit în urma unui accident – o cădere – acum patru ani. E curios că și maică-mea a fugit din sânul familiei, dar nu de dragul soțului ei. Ea nu-mi istorisea niciodată nimic despre familia ei, afară de faptul că i-a părăsit pe toți ca să-și câștige singură traiul – de fapt, a luat drumul scenei. Era o făptură cu ochi negri și păr inelat, și părea că nu va îmbătrâni niciodată. Vezi că am în vine sânge răzvrătit, moștenit de la ambii părinți, încheie Will, dăruindu-i Dorotheei un zâmbet scânteietor, în vreme ce ea privea drept înaintea cu serioasă concentrare, ca un copil care vede pentru întâia oară o piesă de teatru.

Dar și fața ei înflori într-un surâs, când grăi:

– Presupun că într-adevăr asta justifică firea dumitale cam răzvrătită; mă refer la răzvrătirea față de dorințele domnului Casaubon. Nu trebuie să uiți că ai urmat alt drum decât cel socotit de el ca mai potrivit pentru dumneata. Și dacă nu te vede cu ochi buni – vorbeai mai adineauri de o antipatie – eu aș spune mai curând că, admitând unele sentimente care ți-au fost neplăcute, trebuie să ții seama cât de senzitiv a devenit din pricina istovirii provocate de studiul îndelungat. Poate că, urmă ea de astă dată pe un ton rugător, unchiul meu nu ți-a relatat cât de serioasă a fost boala domnului Casaubon. Ar fi meschin din partea noastră, care ne bucurăm de sănătate și putem suporta multe lucruri, să acordăm mare importanță unor mici jigniri aduse de oameni care îndură povara unor grele încercări.

– Mă înveți de bine, grăi Will. Nu voi mai cârți în viața mea pe tema asta.

Tonul lui avea o blândețe izvorâtă din mulțumirea deosebită de a înțelege un lucru de care Dorothea abia de era conștientă – anume, că ea călătorea pe tărâmul îndepărtat al milei pure și al loialității față de soțul ei. Will era înclinat să adore mila și loialitatea ei, dacă l-ar fi luat părtaș și pe el la manifestarea acelor sentimente.

– Recunosc că uneori am fost pur și simplu pervers, urmă el, dar niciodată, dacă pot împiedica acest lucru, n-am să mai spun, nici n-o să mai fac ceva ce-ai dezaproba dumneata.

– E foarte frumos din partea dumitale, rosti Dorothea, dăruindu-i alt zâmbet luminos. Atunci voi cârmi un mic regat, în cuprinsul căruia eu voi făuri legi. Îmi închipui însă că în scurt timp vei evada de sub cârmuirea mea. Te vei sătura curând să stai la Grange.

– Asta-i ceea ce doream să-ți explic – este unul dintre motivele pentru care am vrut să vorbesc numai cu dumneata. Domnul Brooke îmi propune să rămân prin împrejurimi. A cumpărat un ziar din Middlemarch și vrea să-l conduc eu, și să-l ajut, de asemenea, și în alte feluri.

– Nu ar însemna pentru dumneata să sacrifici perspective mai înalte? Întrebă Dorothea.

– Poate; dar totdeauna mi s-a reproșat că mă gândesc numai la perspective și nu mă fixez la nimic. Iar aici mi s-a oferit ceva concret. Dacă nu-ți face plăcere să accept propunerea aceasta, voi renunța la ea. Altminteri aș prefera să stau prin părțile acestea, decât să plec. Dacă mă duc în altă parte, în orice loc, nu aparțin nimănui.

– Mi-ar plăcea foarte mult să rămâi, zise imediat Dorothea, la fel de simplu și de spontan cum

vorbise la Roma.

În clipa aceea, în mintea ei nu se ivea nici măcar umbra unui motiv care s-o împiedice să se exprime astfel.

– Atunci voi rămâne, grăi Ladislaw, dându-și capul pe spate, cu energie, și ducându-se spre fereastră, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă ploaia încetase.

Dar în clipa următoare, Dorothea, în virtutea unui obicei care devenea tot mai puternic, începu să cugete că soțul ei nutrea sentimente total diferite și roși vizibil, de două ori stingherită: fiindcă exprimase o părere care s-ar fi putut să fie contrară celei adoptate de soțul ei și fiindcă-i sugerase lui Will să se opună lui Casaubon. Fața lui nu era întoarsă spre ea, așa că-i veni mai ușor să-i spună:

– Dar părerea mea asupra unui asemenea subiect nu are mare importanță. Cred că ar trebui să te lași călăuzit de domnul Casaubon. Am vorbit fără să mă gândesc la altceva decât la impresia mea, care nu are nimic de-a face cu problema reală. Acum însă îmi vine-n gând – poate că domnul Casaubon nu ar considera propunerea înțeleaptă. Nu poți să mai aștepti și să-i înfățișezi totul lui?

– Astăzi nu pot aștepta, răspunse Will speriat de posibilitatea ca domnul Casaubon să intre în încăpere. Ploaia a încetat de tot. I-am spus domnului Brooke să nu vină să mă ia: mai degrabă aș face pe jos drumul acesta de cinci mile. O să scurtez, tăind peste imașul lui Halsell și-o să admir scânteierile ierbii ude. E o priveliște care îmi place.

Se apropie de ea ca să-i strângă mâna grăbit, dorind, dar necutezând să-i spună: „Nu-i pomeni de această vizită domnului Casaubon”. Nu, nu cuteza, nu-i putea spune așa ceva. A-i cere să fie mai puțin simplă și directă ar fi fost la fel cum ai aburi cu răsuflarea un cristal prin care vrei să vezi lumina. Și mai stăruia mereu cealaltă mare spaimă – aceea de a apărea pentru totdeauna pătat și întunecat în ochii ei.

– Aș fi vrut să poți rămâne, grăi Dorothea cu o notă de tristețe în glas, când se ridică și-i întinse mâna.

O rodea și pe ea un gând care nu-i plăcea să-l exprime: firește că Will trebuia să se sfătuiască neîntârziat cu domnul Casaubon, dar asemenea îndemn ar fi putut crea impresia că-i dictează ce atitudine să ia.

Așa că se mărgini să-i spună: „La revedere”, și Will părăsi casa, tăind peste câmpii, ca să nu întâmpine riscul de a întâlni trăsura domnului Casaubon care, însă, nu se ivi la poartă până la ora patru. Era o oră nepotrivită pentru a se întoarce acasă: prea devreme ca să dobândească sprijin moral din senzația de *ennui*¹⁵ provocată de necesitatea de a-și îmbrăca trupul pentru cină, și prea târziu pentru a-și dezbrăca mintea de ceremoniile și afacerile frivole ale zilei, și pentru a se pregăti să se cufunde în îndeletnicirea serioasă a scrisului. În asemenea prilejuri, de obicei se trântea într-un jilț comod din bibliotecă și-i îngăduia Dorotheei să-i citească ziarele din Londra, închizând ochii în timpul lecturii. În ziua aceea, totuși, refuză această alinare, făcând observația că și-așa fusese copleșit de prea multe detalii legate de viața publică; tonul său deveni mai voios când Dorothea îl întrebă cum o mai duce cu oboseala lui, și adăugă, cu acel aer de efort convențional la care nu renunța niciodată, chiar când discuta fără a purta vesta și cravata:

– Am avut mulțumirea de a mă întâlni astăzi cu o veche cunoștință, doctorul Spanning, și de a primi laudele cuiva care este el însuși un meritoriu receptacol de elogi. A vorbit foarte frumos

despre ultimul meu tratat asupra Misterelor Egiptene – folosind, literalmente, termeni pe care nu s-ar cădea să-i repet eu însumi.

Rostind ultima frază, domnul Casaubon se rezemă de brațul fotoliului și-și legănă capul în sus și-n jos, părând că folosește această supapă musculară în locul recapitulării elogiilor ce-i lezau modestia.

– Sunt foarte bucuroasă că ai avut această plăcere, zise Dorothea, încântată că-și vede soțul mai puțin ostenit ca de obicei, la ceasul acela. Înainte de sosirea dumatăle, regretasem că s-a nimerit să fii plecat tocmai astăzi.

– De ce anume, scumpa mea? întrebă domnul Casaubon, înfundându-se iar în fotoliu.

– Fiindcă a fost aici domnul Ladislav, și a menționat o propunere a unchiului meu asupra căreia aș dori să-ți cunosc opinia.

Simțea că acea chestiune îl privea într-adevăr pe bărbatul ei. Chiar așa ignorantă cum era în mersul treburilor pe lumea aceasta, avea vaga impresie că postul oferit lui Will nu-i permitea menținerea legăturilor sale familiale, și desigur că domnul Casaubon avea dreptul de a fi consultat. El nu scoase un cuvânt, ci se mulțumi să se încline.

– Unchiul, dragul de el, după cum știi, vântură multe proiecte. Reiese că a cumpărat unul dintre ziarele din Middlemarch și l-a rugat pe domnul Ladislav să rămână prin părțile noastre și să conducă ziarul în numele lui, oferindu-i totodată să-l ajute și sub alte forme.

În timp ce vorbea, Dorothea se uita la soțul ei, dar el mai întâi clipise des și în ele din urmă își închise ochii, de parcă i-ar fi cruțat: în vreme ce buzele-i se strângeau, trădând încordare.

– Care e părerea dumatăle? întrebă ea, destul de timid, după o mică pauză.

– Domnul Ladislav a venit oare anume pentru a-mi cere opinia? o chestionă domnul Casaubon, deschizând ochii și aruncându-i Dorotheei o căutătură îngustă, ca o lamă de cuțit.

Era stingherită de această întrebare dar nu se manifestă decât prin ceva mai multă seriozitate, iar privirea îi rămăsese neclintită.

– Nu, răspunse, fără șovăială, nu a spus că a venit anume ca să-ți ceară părerea. Dar când mi-a menționat propunerea, desigur că se aștepta să-ți vorbesc despre ea.

Domnul Casaubon păstră tăcere.

– Mă temeam că ai putea ridica unele obiecții. Dar desigur că un tânăr înzestrat cu atâta talent i-ar putea fi de mare folos unchiului – l-ar putea ajuta să facă mai mult bine și într-un mod mai folositor. Iar domnul Ladislav dorește să aibă o ocupație fixă. Zice că i s-a reproșat faptul de a nu fi căutat o slujbă de acest gen și că i-ar plăcea să rămână pe aceste meleaguri, fiindcă în orice alt loc nimănui nu-i pasă de soarta lui.

Dorothea simțea că această considerație era menită să îmbuneze inima soțului său. Totuși, el nu se pronunță, și atunci schimbă discuția interesându-se iar de prânzul oferit de arhidiacon și despre doctorul Spanning. Dar nicio rază de soare nu mai aurea aceste subiecte.

În dimineața următoare, fără știrea Dorotheei, domnul Casaubon expedie următoarea scrisoare, începând cu „Dragă domnule Ladislav” (până atunci i se adresase totdeauna cu „Will”).

„Doamna Casaubon mă informează că ți s-a făcut o anumită propunere, care (conform unei

deducții foarte firești) a fost, în anumită măsură, agreată de dumneata, ceea ce implică rezidența în acest ținut într-o calitate care, sunt justificat să afirm, atinge propria mea poziție în asemenea chip, încât nu numai că provoacă o reacție naturală și de așteptat din partea mea, – când această consecință este privită sub influența unui sentiment legitim – ci mă silește, când consider faptele în lumina răspunderilor mele, să declar că acceptarea de către dumneata a propunerii mai sus menționate ar fi nespus de jignitoare, pentru mine.

Cred că nicio ființă înzestrată cu rațiune nu ar nega că am oarecare drept de a exercita un veto în această materie, dacă ar cunoaște relațiile existente între noi: relații care, deși azvârlite în domeniul trecutului prin recentul dumitale procedeu, nu îmi văd, prin acest gest, anulat caracterul lor de antecedente determinante. Nu voi face aici reflecții asupra judecății vreunei anumite persoane. Îmi este de ajuns să subliniez că există anumite reguli de bună-cuviință și anumite cerințe sociale care ar trebui să împiedice pe o rudă de-a mea oarecum apropiată să devină, sub vreo formă oarecare, bătător la ochi pe meleagurile vecine, acceptând un statut personal nu numai cu mult sub al meu, dar și asociat cu tagma aventurierilor literari sau politici. În orice caz, soluția contrară ar face imposibilă, pe viitor, primirea dumitale în casa mea. Al dumitale devotat.

EDWARD CASAUBON”

În vremea aceasta, mintea Dorotheei lucra, cu nevinovăție, întru amărârea ulterioară a soțului, stăruind – cu o simpatie ce se prefăcea în agitație – asupra celor destăinuite de Will despre părinții și bunicii lui.

În cursul zilei își petrecea de obicei toate ceasurile de intimitate în budoarul ei verde-albăstrui, și începuse să-i fie tare dragă ciudățenia lui pastelată. Exteriorul nu se schimbase cu nimic; dar în timp ce vara înainta treptat spre câmpiile apusene, dincolo de aleea de ulmi, camera goală adunase între pereții ei acel șirag de amprente ale unei vieți lăuntrice, care îmbibă atmosfera cu un fel de nor de dughuri bune sau rele, formele invizibile și totuși active ale triumfurilor sau ale căderilor noastre spirituale. Ajunsese atât de deprinsă să lupte și să găsească tărie de cuget în contemplarea aleii, către arcada luminii din apus, încât priveliștea însăși căpătase pentru ea o putere de comunicare. Până și cerbul cel pal părea să arunce priviri care trezeau amintiri și să dea a înțelege, fără grai: „Da, noi știm”. Iar grupul de miniaturi delicat cizelate alcătuiau un public de făpturi ce nu se mai lasă tulburate de ursita lor pământeană, dar păstrează încă un interes uman. Mai cu seamă misterioasa „mătușă Iulia”, despre care Dorotheei nu-i venise niciodată ușor să-i pună întrebări soțului său.

Și acum, de la conversația avută cu Will, multe imagini proaspete se strânseseră în jurul acestei mătuși Iulia, care era bunica lui Will: prezența acelei gingașe miniaturi, atât de asemănătoare unui chip omenesc cunoscut de ea, o ajuta să-și concentreze impresiile. Ce oropsire, să lipsești o fată de ocrotirea familiei și de moștenire, doar fiindcă își alesese un bărbat sărac! Dorothea, care-i tulburase de timpuriu pe cei mai vârstnici decât ea cu întrebări privitoare la faptele petrecute în jur, își făurise un fel de viziune proprie cu privire la motivele istorice și politice pe baza cărora fiii mai mari aveau drepturi superioare, iar moșia trebuia să fie o moștenire inalienabilă: aceste motive, care o impresionau, stârnindu-i o oarecare spaimă, putea să tragă în cumpănă mai greu decât credea ea – dar intervenea și o problemă a legăturilor de sânge, care rămâneau neștirbite. Era cazul unei fiice al cărui

copil – conform maimușării ordinare a instituțiilor aristocratice de către oamenii care nu sunt cu nimic mai aristocratici decât niște băcani retrași din afaceri și nu posedă mai mult pământ decât o pajiște și un padoc – ar fi putut ridica pretenții priorității. Oare moștenirea era o chestiune de simpatie sau de responsabilitate? Întreaga energie din firea Dorotheei pleda pentru responsabilitate: îndeplinirea îndatoririlor izvorâte din propriile noastre acțiuni, cum sunt căsătoria și înrudirea.

E drept, își spunea în sinea ei, că domnul Casaubon avea o datorie față de familia Ladislav – că era obligat să dea înapoi tot ce le fusese răpit. Și după aceea începu să chibzuiască la testamentul soțului său, care fusese redactat în perioada cununii lor, lăsându-i ei partea substanțială a averii, cu clauză condițională, în cazul când va avea copii. Dispoziția aceea trebuia modificată fără a se pierde nicio clipă. Însăși problema care se ridicase cu privire la ocupația lui Will Ladislav, oferea prilejul nimerit pentru a pune lucrurile pe o bază nouă, justă. Era sigură că soțul ei, după toată comportarea lui precedentă, va fi gata să raționeze obiectiv – dacă îi va cere chiar ea – în ce privește persoana în al cărei interes fusese stipulată o necinstită concentrare de avere. La el simțul echității depășise întotdeauna, și avea să depășească și în viitor, orice ar putea fi numit antipatie personală. Bănuia că domnul Casaubon dezaprobase planul unchiului ei, și acest lucru făcea să pară cu atât mai oportună închegarea unei noi înțelegeri; astfel, în loc ca Will să plece de acolo fără un ban, fiind nevoit să primească primul post ce i se oferea, ar fi urmat să se trezească în posesia unui venit legal, plătit de către soțul ei sub forma de rentă viageră care, printr-o modificare imediată a testamentului, avea să-i fie asigurată și după moartea lui. Toate aceste lucruri, privite ca un act reparator ce trebuia neapărat efectuat, îi apăreau Dorotheei ca un fel de bruscă pătrundere în casă a luminii care o deștepta din stupiditatea ei anterioară și din ignorarea lipsită de curiozitate – deoarece trăise absorbită de propria-i persoană – a relațiilor soțului său cu alți oameni. Will Ladislav refuzase să mai primească pe viitor ajutorul domnului Casaubon, bizuindu-se pe un temei care ei nu-i mai părea îndreptățit, iar domnul Casaubon nu-și dăduse niciodată seama pe deplin ce pretenție se putea formula de la el. „Dar o să-și dea seama!” – își spunea Dorothea. „În asta constă marea tărie a caracterului său! Și, la urma urmei, ce facem cu banii noștri? Nu folosim nici măcar jumătate din venituri. Banii mei personali nu-mi procură altceva decât o conștiință liniștită!”

Această divizare a proprietății inițial destinată ei, exercita o fascinație specială asupra Dorotheei, care totdeauna considerase moștenirea mult prea mare. Rămânea oarbă, vedeți, la multe lucruri evidente pentru alții – înclinată mereu să calce în gropi, întocmai cum o avertizase Celia; totuși orbirea față de tot ce nu era cuprins în imediata ei rază de acțiune o purta teafără pe muchia prăpăstiilor unde, dacă ar fi văzut limpede, ar fi fost pândită de primejdia fricii.

Gândurile care căpătaseră viață în singurătatea budoarului ei îi ocupa neconținut mintea în ziua în care domnul Casaubon îi expediase lui Will scrisoarea. Totul o sâcâia, până când avea să găsească un prilej de a-și deschide inima dinaintea soțului ei. Pentru mintea lui preocupată, toate subiectele trebuiau să fie abordate cu binișorul și, de când fusese bolnav, Dorotheei nu-i dispăruse nicio clipă spaima conștientă de a-l tulbura. Dar când o ardoare tinerească te îndeamnă la împlinirea promptă a unei fapte, fapta însăși pare a porni la drum cu o viață independentă, înfrângând eventualele obstacole. Ziua trecu într-o atmosferă sumbră, nu neobișnuită, deși poate că domnul Casaubon era neobișnuit de tăcut; mai putea conta pe prilejurile de conversație oferite de ceasurile

noptii, fiindcă Dorothea, când își dăduse seama că soțul ei nu are somn, își luase obiceiul să se scoale, aprinzând o lumânare, pentru a-i citi ca să adoarmă din nou. Și în noaptea aceea ea nu-și găsi somnul de la început, ațâțată de gândul la marile hotărâri. Ca de obicei, domnul Casaubon dormi câteva ore, dar ea se sculase încetișor și rămăsese așa aproape un ceas în beznă, înainte ca soțul ei să-i spună:

– Dorothea, dacă tot te-ai deșteptat, vrei să aprinzi o lumânare?

– Te simți rău, dragule? fu prima întrebare, în timp ce se supunea rugăminții lui.

– Nu, nicidecum; îți voi fi însă îndatorat, de vreme ce tot ești trează, dacă vei binevoi să-mi citești câteva pagini din Lowth.

– Pot să stau puțin de vorbă cu tine, în loc de lectură? întrebă Dorothea.

– Desigur.

– M-am gândit toată ziua la bani – la faptul că am avut totdeauna prea mulți și, mai cu seamă, mi se înfățișează perspectiva de a rămâne cu prea mulți bani.

– Scumpa mea, Dorothea, acestea sunt treburi statornicite de providență.

– Dar dacă cineva are prea mult, ca urmare a nedreptății altora, socot că trebuie să dăm ascultare glasului divin, care ne învață să îndreptăm răul săvârșit.

– Care este, scumpa mea, înțelesul observației tale?

– Că ai fost prea mărinimos în dispozițiile luate în favoarea mea – vreau să spun, cu privire la avere, și asta mă face să fiu nefericită.

– Cum așa? Nu am în afară de tine pe nimeni, decât neamuri relativ depărtate.

– Am simțit nevoia să mă gândesc la mătușa Iulia, și la felul cum a fost lăsată să se zbată în lipsuri, numai fiindcă s-a măritat cu un bărbat sărac – gest care nu era nesăbuit, de vreme ce el nu era un om nevrednic. Știu că pe acest temei i-ai asigurat domnului Ladislaw educația, iar mamei sale întreținerea.

Dorothea așteptă câteva clipe vreun răspuns care să o ajute să meargă mai departe. Dar nu veni niciunul și cuvintele ei următoare îi părură și mai forțate, căzând în gol, în bezna tăcută.

– Dar ar trebui să considerăm, desigur, că el are drepturi mult mai mari, cuprinzând chiar până la jumătate din averea pe care știu că mi-ai destinat-o. Și cred că s-ar cădea să ne îngrijim cât mai curând de soarta lui în baza unei asemenea înțelegeri. Nu e drept să-l lăsăm sub apăsarea sărăciei, în vreme ce noi huzurim în bogăție. Iar dacă există vreo obiecție la propunerea menționată de el, din moment ce i-am acorda locul adevărat ce i se cuvine și partea lui cinstită de moștenire, am înlătura orice motiv ar avea pentru a accepta postul.

– Probabil că domnul Ladislaw a discutat cu tine acest subiect? întrebă domnul Casaubon, cu o anumită promptitudine sarcastică, neobișnuită la el.

– Nu, te încredințez că nu! exclamă cu sinceritate Dorothea. Cum îți poți închipui una ca asta, când abia de curând a refuzat să mai primească ceva de la tine? Mă tem că îl judeci prea aspru, dragul meu. Mi-a dat doar unele amănunte despre părinții și bunicii lui, și mi-a împărtășit aproape totul ca răspuns la întrebările mele. Ai un suflet atât de bun, atât de drept și ai făcut tot ce ai socotit că este echitabil. Mie însă îmi apare limpede că ascultând de glasul dreptății, trebuie să facem mai mult decât până acum, și trebuie să stăm de vorbă despre acest lucru, deoarece eu sunt persoana care

ar beneficia, cum se spune, dacă nu s-ar realiza acest „mai mult”.

Urmă o pauză apreciabilă, înainte ca domnul Casaubon să riposteze, nu tot atât de rapid, dar accentuându-și și mai mult sarcasmul:

– Dorothea, dragostea mea, nu este prima împrejurare, dar ar fi bine să fie ultima, când ți-ai asumat judecarea unor subiecte care depășesc capacitatea ta. Nu țin să discut acum în ce măsură comportamentul, mai ales în chestiuni de înrudire prin alianță, poate duce la pierderea drepturilor familiale. Este suficient faptul că tu nu ai calificarea necesară pentru a discerne în această problemă. Vreau să înțelegi limpede că nu accept niciun fel de revizuire, cu atât mai puțin un dictat, în acest sector al treburilor mele pe care îl socotesc categoric și exclusiv personal. Tu nu ai căderea de a te erija în arbitru între mine și domnul Ladislav, și cu atât mai puțin de a încuraja din partea lui comunicări constituind o critică adusă modului în care am procedat eu.

Sărmana Dorothea, învăluită în beznă, era pradă unui vârtej de emoții contradictorii. Alarmată de efectul nociv pe care ar putea să-l aibă accesul de mânie al soțului ei, și-ar fi înfrânat sentimentele, chiar de n-ar fi fost roasă de îndoială și căință, fiind conștientă de faptul că ar putea exista un dram de dreptate în ultima lui insinuare. Auzindu-l cum răsuflă întretăiat după ce vorbise, rămase neclintită, ascultând înspăimântată, distrusă – strigând fără glas după un ajutor, pentru a putea îndura coșmarul unei vieți în care orice strop de energie era frânat de teamă. Dar nu se întâmplă nimic altceva decât că, pentru un răstimp îndelungat, amândoi își pierdură somnul, fără a mai schimba vreun cuvânt.

A doua zi, domnul Casaubon primi din partea lui Will Ladislav următorul răspuns:

„STIMATE DOMNULE CASAUBON, Am acordat scrisorii dumneavoastră de ieri toată considerația datorată, dar nu sunt capabil să adopt întocmai punctul dumneavoastră de vedere asupra raporturilor noastre. Recunoscând întru totul generoasa conduită avută față de mine în trecut, trebuie totuși să susțin că o obligație de această natură nu mă poate înlănțui de dumneavoastră în chip cinstit, așa cum reiese că vă așteptați. Admițând că dorințele unui binefăcător pot constitui un drept, trebuie să existe totdeauna o rezervă cu privire la calitatea acestor dorințe. Se prea poate ca ele să se ciocnească de considerații mai imperative. Sau *vetoul* unui binefăcător ar putea impune vieții unui om o asemenea opreliște, încât golul rezultat să fie dureros într-o măsură mai mare decât a fost generoasa binefacerea? Folosesc doar exemplificări retorice. În cazul de față, nu mă simt capabil să împărtășesc punctul dumneavoastră de vedere asupra ecoului pe care acceptarea de către mine a unei slujbe – desigur, o profesie care nu îmbogățește, dar nici nu este dezonorantă – îl va avea asupra poziției dumneavoastră care, după părerea mea, e prea consolidată ca să mai poată fi afectată de unele amănunte obscure. Și, deși nu cred că se va produce în relațiile noastre vreo schimbare (cert este că până acum nu s-a produs niciuna) care să poată anula obligațiile ce-mi sunt impuse de trecut, vă rog să mă iertați pentru faptul că nu văd de ce aceste obligații ar trebui să mă constrângă a nu folosi libertatea elementară de a trăi unde am decis și de a mă întreține prin exercitarea oricărei ocupații legale pe care mi-aș putea-o alege. Regretând că între noi se manifestă această deosebire de opinii în aprecierea unei relații în cursul căreia dumneavoastră v-a fost dat să acordați în exclusivitate beneficii, rămân al domniei voastre perseverent îndatorat.

Sărmanul domn Casaubon simți (și nu trebuie ca și noi, dovedindu-ne imparțiali, să compătimim un pic cu el?) că niciun om pe lumea asta nu avea pricină mai justificată de dezgust și suspiciune, decât el. Era convins că tânărul Ladislaw intenționa să-l sfideze și să-l sâcâie, intenționa să câștige încrederea Dorotheei și să-i semene în minte lipsă de respect și poate chiar aversiune față de soțul ei. Era nevoie de un motiv aflat dincolo de suprafața lucrurilor pentru a explica schimbarea subită a drumului urmat de Will, respingerea ajutorului domnului Casaubon și renunțarea la călătoriile lui, precum și acea hotărâre sfidătoare de a se fixa în împrejurimi, îmbrățișând o îndeletnicire atât de contrastantă cu alegerea lui anterioară, adică cea pe care i-o ofereau proiectele legate de Middlemarch ale domnului Brooke; toate acestea dezvăluiau cu destulă limpezime că motivul nedeclarat era asociat cu persoana Dorotheei. Nicio clipă domnul Casaubon nu o suspectă pe Dorothea de duplicitate: nu o bănuia de nimic, dar știa în mod cert (ceea ce era ceva mai puțin supărător) că tendința ei de a-și forma opinii asupra conduitei soțului era însoțită de o dispoziție de a-l privi favorabil pe Will Ladislaw și de a se lăsa influențată de spusele lui. Propria lui reticență orgolioasă îl împiedicase să descopere vreodată netemeinicia supoziției că Dorothea l-ar fi rugat inițial pe unchiul său să-l invite pe Will în casa lui.

Și acum, primind scrisoarea lui Will, domnul Casaubon se vedea nevoit să chibzuiască asupra datoriei sale. Niciodată nu i-ar fi venit lesne să-și numească acțiunea altfel decât datorie; dar în cazul acela, rațiuni contradictorii îl aruncau îndărăt, în brațele negațiilor.

Trebuia oare să i se adreseze direct domnului Brooke și să-i ceară acelui buclucaș domn să-și revoce propunerea? Sau era necesar să-l consulte pe *Sir James Chettam* și să-l facă să se alăture reproșurilor aduse unui ins care aducea prejudicii întregii familii? În ambele ipoteze, domnul Casaubon își dădea seama că avea sorti egali de izbândă sau de a da greș în încercarea lui. Nu putea, sub niciun cuvânt, să amintească numele Dorotheei într-o asemenea chestiune și, atâta timp cât situația nu cerea o rezolvare urgentă, era probabil ca domnul Brooke, după ce avea să întâmpine toate argumentele cu aparentă aprobare, să răsucească totul spunând: „Nu-ți fie teamă, Casaubon! Poți fi încredințat, tânărul Ladislaw îți va face cinste. Fii pe pace, am pus mâna tocmai pe ce trebuie.” Și domnul Casaubon evita să angajeze o discuție asupra acestui subiect cu *Sir James Chettam*; cu care nu avusese niciodată relații cordiale și care s-ar fi gândit imediat la Dorothea, fără a-i pomeni măcar numele.

Bietul domn Casaubon era neîncrezător în sentimentele oricui față de el, mai ales în calitatea sa de soț. A lăsa pe cineva să presupună că era gelos, ar fi însemnat să accepte părerea altora (bănuită) asupra neajunsurilor sale; dacă le îngăduia să afle că nu găsea mariajul deosebit de paradisiac, faptul ar fi implicat convertirea lui la (probabila) dezaprobare inițială a celor din jur. Ar fi fost la fel de rău ca și cum le-ar fi permis lui Carp și Brasenose, în general, să afle cât de mult rămăsese în urmă cu organizarea materialului pentru lucrarea sa *Cheia tuturor mitologiilor*. De-a lungul întregii sale vieți, domnul Casaubon se străduise să nu recunoască nici măcar față de el însuși rănilor interioare provocate de invidie și de îndoiala în forțele proprii. Iar asupra celui mai delicat dintre toate subiectele personale apăsa deprinderea unei rețineri de om orgolios și bănuitor.

Astfel încât, domnul Casaubon păstra o trufașă, amară tăcere. Dar îi interzisese lui Will să mai vină la Lowick Manor și, în mintea lui, pregătea și alte măsuri, drept represalii.

¹³ Așezări cu populație infimă, dar care păstrau dreptul de a avea un reprezentant în Camera Comunelor (n.t.).

¹⁴ *Thomas Brown* (1778-1820), filozof, poet și medic scoțian (n.t.).

¹⁵ Plictiseală (fr.).

*C'est beaucoup que le jugement des
hommes sur les actions humaines;
tôt ou tard il devient efficace.*¹⁶

Guizot

Sir James Chettam nu putea privi cu satisfacție noile intenții ale domnului *Brooke*, dar era mai ușor să obiectezi împotriva lor decât să le împiedici. Într-o zi, *Sir James* justifică faptul că venise singur ca să prânzească cu soții *Cadwallader*, spunând:

– Nu pot discuta cum doresc cu voi de față cu *Celia*; s-ar putea s-o rănească. Într-adevăr, nu ar fi drept.

– Știu la ce te gândești. *Pionierul* la *Grange*! aruncă o săgeată doamna *Cadwallader*, aproape înainte ca de pe buzele prietenului său să se fi desprins ultimul cuvânt. E înspăimântător – slăbiciunea asta de a cumpăra fluier și a sufla tot timpul în ele – ca să spargi urechile tuturor. Ar fi fost preferabilă o pasiune mai intimă și mai suportabilă: să zacă tolănit în pat cât e ziulica de lungă și să joace domino, ca bietul lord *Plessy*.

– Văd că încep să-l atace pe prietenul nostru *Brooke* în *Goarna*, grăi parohul, înfundându-se lenevos în scaun și zâmbind dezinvolt, cum ar fi făcut dacă ar fi fost chiar el cel atacat. Publică niște ironii cumplite la adresa unui moșier aflat la mai puțin de o sută de mile de *Middlemarch*, care-și primește rentele și nu dă nimic în schimb.

– Aș dori grozav ca *Brooke* să se lase păgubaș de treaba asta, declară *Sir James*, cu ușoara lui încruntare plictisită.

– Totuși, are într-adevăr de gând să-și pună candidatura? se interesă domnul *Cadwallader*. L-am văzut ieri pe *Farebrother*; el însuși simpatizează cu *whig*-ii, înalță steagul lui *Brougham* și al „cunoștințelor folositoare”; asta-i tot ce am aflat mai rău despre el – și pretinde că *Brooke* își formează un partid destul de puternic. *Bulstrode*, bancherul, e omul lui cel mai de vază. Dar, după părerea lui, *Brooke* o să-și frângă gâtul, dacă va căuta să fie numit candidat.

– Exact, rosti *Sir James*, cu seriozitate. Am cercetat situația aceasta, fiindcă mai înainte habar n-am avut de mersul politicii în *Middlemarch*, treaba mea fiind comitatul. *Brooke* se leagănă cu încrederea că îl vor da afară pe *Oliver* fiindcă îl susține pe *Peel*. Dar *Hawley* afirmă că, dacă vor trimite cumva vreun reprezentat *whig*, acesta va fi cu siguranță *Bagster*, unul dintre acei candidați venit Dumnezeu știe de unde, dar pornit cu turbare contra miniștrilor, și având experiență parlamentară. *Hawley* e cam necioplit: a uitat că vorbea cu mine. A zis că, dacă *Brooke* pofteste o snopeală, ar putea s-o capete mai ieftin decât pornind în campanie electorală.

– Te-am avertizat despre toată istoria asta, interveni doamna *Cadwallader*, fluturându-și mâinile. I-am spus eu de mult lui *Humphrey* că domnul *Brooke* are să facă bândâbâc în băltoacă. Și acum, uite că boroboața s-a comis.

– Ei, ar fi putut să-i intre în cap să se însoare, bunăoară, spuse parohul. Asta ar fi creat încurcături și mai grave decât un pic de flirt cu politica.

– Ar putea să facă și una și alta, afirmă doamna Cadwallader, după ce-o ieși pe malul celălalt al băltoacei, dârdâind de malarie.

– Cel mai rău mă îngrijorează demnitatea lui, urmă *Sir James*. Firește că îmi pasă și mai mult din cauza familiei. Dar acum s-a aruncat în valurile vieții, și nu-mi place să mă gândesc că se expune la riscuri. O să stârnească cerul și pământul împotriva lui.

– Presupun că n-are rost să încerci a-i schimba gândul, grăi parohul. În caracterul lui Brooke intră un amestec foarte sucit de îndărătnicie și capriciu! Ai încercat să atingi acest subiect în discuțiile cu el?

– Ei, nu, spuse *Sir James*, nu-mi place să pară că aş dicta cuiva. Am discutat însă cu acest tânăr Ladislaw, din care Brooke face un factotum. Ladislaw pare destul de inteligent pentru orice. Am socotit că ar fi bine să aud ce avea de spus el, și s-a pronunțat împotriva candidaturii lui Brooke de data asta. Cred că o să-l întorcă pe dos: bănuiesc că prezentarea candidaturii poate fi împiedicată.

– Pricep, spuse doamna Cadwallader, clătinând din cap. Parlamentarul independent încă nu și-a învățat destul de bine discursurile pe de rost.

– Și mai e și acest Ladislaw – asta-i altă belea spuse *Sir James*. L-am invitat la cină de două-trei ori la reședință (apropo, l-ai întâlnit atunci), în calitate de musafir al lui Brooke și e rudă cu Casaubon, crezând că era vorba doar de-o vizită făcută în trecere. Și acum descopăr că numele lui e în gura tuturor, în Middlemarch, ca director al ziarului *Pionierul*. Circulă despre el tot soiul de povești, ba că ar fi un intrus, un soi de scârța-scârța, ba un agent străin, și câte și mai câte.

– Lui Casaubon n-o să-i placă treaba asta, zise parohul.

– Ladislaw *are* ceva sânge străin, ripostă *Sir James*. Sper că nu va ajunge să profeseze opinii extremiste, târându-l pe Brooke după el.

– A, domnul Ladislaw ăsta e un tânăr vlăstar primejdios, cu ariile lui de operă și limba ascuțită, gata la replică, declară doamna Cadwallader. Un fel de erou byronian – un conspirator amoros, așa-mi face impresia. Și Toma d'Aquino nu-l îndrăgește. Am putut să văd acest lucru în ziua când a fost adus tabloul.

– Nu-mi place să deschid discuția cu Casaubon în jurul acestui subiect, replică *Sir James*. Are mai mult drept decât mine să intervină. Dar, pentru toată lumea, este o treabă dezagreabilă. Un om cu neamuri decente să se dea în spectacol sub chipul unui asemenea personaj! Un individ din ăia, gazetar! Nu-i nevoie decât să te uiți la Keck, care conduce *Goarna*. L-am văzut zilele trecute cu Hawley. Cred că scrie destul de bine, dar este un tip atât de josnic, încât aş fi preferat să se afle de cealaltă parte a baricadei.

– La ce te poți aștepta din partea acestor jurnale care fac afaceri mărunte cu Middlemarch-ul? zise parohul. Nu-mi închipui că ai putea găsi undeva un om subțire dispus să-și pună pana în slujba unor interese de care în realitate îi pasă prea puțin, și pentru o plată care abia dacă-l ține cu coatele deasupra apei.

– Exact; tocmai de aceea e atât de agasant că Brooke a pus într-o asemenea poziție pe un om care are un fel de legătură cu familia lui. Din partea mea, cred că Ladislaw face o nerozie acceptând.

– Aquino poartă vina, interveni doamna Cadwallader. De ce nu-și folosește relațiile pentru ca Ladislaw să fie făcut *attaché*, sau trimis în India? Așa scapă familiile respectabile de vlăstarele care le dau bătaie de cap.

– Nu se poate ști cât de departe se poate ajunge cu pozna asta, rosti neliniștit *Sir James*. Dar dacă nu spune nimic Casaubon, ce pot face eu?

– Vai, dragul meu *Sir James*, îl liniști parohul, hai să nu facem prea mult caz de toate acestea. E foarte probabil că lucrurile se vor termina numai cu fum, fără foc. După o lună sau două, Brooke și acest Meșter Ladislaw or să se sature unul de altul; Ladislaw o să-și desfacă aripile; Brooke o să vândă *Pionierul* și totul o să fie la fel ca mai-nainte.

– Avem o singură șansă serioasă: lui Brooke n-o să-i placă să simtă cum i se scurg banii din mână, zise doamna Cadwallader. Dacă aș cunoaște datele asupra cheltuielilor cerute de alegeri, l-aș putea băga în sperieți. N-are rost să-l manevrezi folosind cuvinte mari, ca „Investiție”; eu nu i-aș vorbi de flebotomie, ci i-aș deșerta pe spinare o oală cu lipitori. Nouă, cinstiților cetățeni zgârciobi, nu ne place să ni se sugă bunătatea de gologan de șase *penny*.

– Și n-o să-i placă nici să-și aprindă paie-n cap, adăugă *Sir James*. E la mijloc administrarea moșiei sale. Au și început să tragă în direcția asta. Și mi-e într-adevăr penibil să asist. Pacostea aceasta s-a ivit chiar sub nasul nostru. Eu sunt ferm convins că avem obligația de a face tot ce ne stă în putință pentru pământurile noastre și ale arendașilor, mai ales în vremurile astea grele.

– Poate că *Goarna* e capabilă să-l îndemne să facă o schimbare, și din toate astea s-ar putea să iasă și vreun bine, cugetă parohul. Știu că m-aș bucura. Aș auzi mai puține mârâieli când mi se plătește dijma.

– Aș vrea să-și aleagă un om mai priceput ca să-i vadă de treburi, aș dori să-l fi angajat din nou pe Garth – spuse *Sir James*. S-a lepădat acum doisprezece ani de Garth și de-atunci totul i-a mers alandala. Mă gândesc să-l angajez pe Garth să-mi administreze proprietățile – a făcut un plan atât de chibzuit pentru clădirile mele; și Lovegood e departe de a fi la înălțimea sarcinilor. Garth însă nu ar lua din nou pe seama lui moșia Tipton, decât dacă Brooke i-ar lăsa-o cu totul pe mână.

– Are și dreptate, aprobă parohul; Garth e un tip independent: un ins original, cu purtări simple. Într-o zi, când făcea o estimatie pentru mine, mi-a spus pe șleau că rareori pricep clericii ceva din afaceri și când se amestecă fac numai boroboațe, dar mi-a înfățișat părerea lui la fel de potolit și respectuos de parcă mi-ar fi vorbit despre marinari. Ar face din Tipton cu totul altă parohie, dacă Brooke l-ar lăsa pe el să gospodărească. Doresc, cu ajutorul *Goarnei*, să poți duce la capăt această treabă.

– Dacă Dorothea l-ar fi ținut pe unchi prin preajma ei, ar fi existat oarecare șanse, spuse *Sir James*. Ar fi putut căpăta, cu timpul, o anumită putere asupra lui; s-a simțit totdeauna stingherită din pricina moșiei. Avea niște idei admirabile în legătură cu treburile administrative. Dar acum Casaubon o absoarbe cu totul. Celia se plânge mult. De când a suferit el atacul acela de cord, abia dac-o mai putem avea la noi la cină.

Sir James încheie cu o privire care exprima repulsie și compasiune, iar doamna Cadwallader înălță din umeri, ca și cum ar fi spus că *ea una* nu se aștepta să vadă nimic nou în direcția asta.

– Bietul Casaubon! exclamă parohul. A fost un atac păcătos. Zilele trecute, la arhidiacon, mi s-a

părut că arată c-am dărmat.

– La drept vorbind, reluă *Sir James*, nedorind să lungească discuția asupra „atacurilor”, *Brooke* nu are intenții rele în ce privește arendașii sau oricare alte persoane, dar a căpătat deprinderea de a micșora și a forfeca din cheltuieli.

– Haida-de, asta-i o binecuvântare, grăi doamna *Cadwallader*. Îl ajută să se recunoască dimineața, la deșteptare. S-ar putea să nu-și cunoască propriile păreri, dar buzunarul și-l știe bine.

– Nu cred că un om își umple buzunarul zgârcindu-se când e vorba de moșia lui, se pronunță *Sir James*.

– A, e posibil să abuzezi de zgârcenie ca de oricare altă virtute: nu merge însă să-ți ții porcii costelivi, spuse doamna *Cadwallader*, care se ridicase ca să privească pe fereastră. Dar, vorbim de lupi politicieni independenți, și lupul e la ușă.

– Ce, sosește *Brooke*? Întrebă soțul ei.

– Da. Acum tu dă-i la cap cu *Goarna*, *Humphrey*, iar eu o să-i pun lipitori pe spinare. Dumneata ce-ai să faci, *Sir James*?

– Fapt este că nu-mi place să încep cu *Brooke*, ținând seama de poziția noastră reciprocă; toată treaba e atât de neplăcută! Tare aş dori ca omenii să se comporte ca niște *gentlemen*, spuse baronetul cel cumsecade simțind că formulase un program simplu și cuprinzător pentru bunăstarea socială.

– Sunteți aici cu toții, ,ai? făcu domnul *Brooke*, dând ocol prin odaie și scuturând mâna fiecăruia. Aveam de gând să vin pe la voi, *Chettam*, chiar acum. Dar e plăcut să găsești pe toată lumea, știți. Ei, ce părere aveți despre mersul lucrurilor? O pornesc nițel cam iute. Avea destulă dreptate *Laffite* când cuvânta: „*De ieri seara – un veac s-a scurs iară*”: cei de cealaltă parte a canalului se află în secolul viitor, știți. Merg mai repede decât noi.

– Păi da, admise parohul, luând ziarul în mână. Uite aici *Goarna*, care te acuză pe dumneata că ai rămas în urmă și te târăști, ai văzut?

– A? Nu, răspunse domnul *Brooke*, lăsând să-i cadă mânușile în pălărie și potrivindu-și grăbit monoculul la ochi.

Dar domnul *Cadwallader* ținu ziarul în mână, spunând, cu ochii luminați de un zâmbet:

– Uite-aici! Tot articolul discută despre persoana unui moșier aflat la mai puțin de o sută de mile de *Middlemarch*, care trăiește din rente. Ei pretind că este omul cel mai retrograd din comitat. Cred că de la dumneata trebuie să fi învățat cuvântul ăsta, din paginile *Pionierului*.

– A, asta-i mâna lui *Keck* – un analfabet, știți. Asta-i bună, eu și retrograd! Dă-o-ncolo, asta-i strașnică! El crede că retrograd înseamnă distructiv: vor să mă facă să ies drept un distructiv, știți, grăi domnul *Brooke*, cu acea voioșie întreținută de ignoranța unui adversar.

– Eu cred că știe foarte bine înțelesul cuvântului. Iată aici vreo două-trei trăsături ascuțite.

„Dacă am fi nevoiți să definim un om cu atitudine retrogradă, în sensul cel mai rău al cuvântului, am spune că este cineva care se autoconsacră drept reformator al constituției noastre, în vreme ce toate interesele pentru care poartă o răspundere imediată zac pradă paraginii; un filantrop care nu suportă să fie spânzurat un tâlhar, dar nu-i pasă că cinci arendași onești sunt pe jumătate morți de foame; un om care țipă împotriva corupției, și-și arendează fermele cu rente exorbitante, care tună și

fulgeră contra târgurilor putrede, și nu-i pasă dacă fiecare gard de pe fermele lui are o poartă putredă: un om, fără îndoială, cu inima foarte deschisă către Leeds și Manchester; ar dăruia națiunii oricâți reprezentanți în stare să-și plătească din buzunarul lor scaunele în Parlament; ceea ce refuză însă este o mică restituire de rentă, pentru a-i ajuta unui arendaș să cumpere inventar agricol, sau un avans asupra reparațiilor, spre a feri de intemperii hambarul altui arendaș, sau pentru a face ca locuința lui să nu arate ca o cocioabă de pălmaș irlandez. Dar cunoaștem cu toții definiția dată de un glumeț filantrop: Un om a cărui caritate crește direct proporțional cu pătratul distanței...” Și așa mai departe. Tot restul articolului urmărește să arate ce fel de legislator are șansa să iasă dintr-un filantrop – încheie parohul, aruncând ziarul pe jos și încleștându-și mâinile la ceafă, în timp ce se uita la domnul Brooke cu un aer de neutralitate amuzată.

– Zău, e destul de bună, pretinse domnul Brooke, luând ziarul în mână și căutând să suporte atacul la fel de degajat ca și vecinul său, dar roșind și zâmbind nervos! Chestia asta cu tunatul și fulgeratul împotriva târgurilor putrede – în viața mea n-am ținut un discurs pe tema asta. Cât despre tunat și fulgerat și soiul ăsta de lucruri, oamenii ăștia nu înțeleg niciodată ce înseamnă o satiră bună. Satira, știți, trebuie să fie adevărată până la un anumit punct. Îmi amintesc că au spus asta în *The Edinburgh*, pe undeva – că satira trebuie să fie adevărată, până la un anumit punct.

– Ei, chestia aia cu porțile e o lovitură într-adevăr bine ținută, reluă Sir James, cu precauție. Zilele trecute Dagley mi s-a plâns că n-are o poartă ca lumea la ferma lui. Garth a inventat un nou model de poartă – aș vrea să-l încerci și dumneata. Oamenii trebuie să-și folosească în felul acesta o parte din chereștea.

– Te-a prins serios patima pentru agricultură, Chettam, zise domnul Brooke, părând că-și aruncă ochii peste coloanele ziarului *Goarna*. Asta e mania dumitale, și pentru ea nu te uiți la cheltuieli.

– Credeam că cea mai scumpă manie din lume este să candidezi pentru Parlament, interveni doamna Cadwallader. Se spune că ultimul candidat lipsit de succes din Middlesmarch – Giles îl cheamă parcă? – a cheltuit zece mii de lire și a eșuat, fiindcă n-a mituit de-ajuns. Ce reflecție amară!

– Cineva spunea, se amestecă parohul, zâmbitor, că East Redford nu e nimic pe lângă Middlesmarch, în materie de mită.

– Nimic de genul ăsta nu se prinde, zise domnul Brooke. Știți, candidații *tory* mituiesc: Hawley și clica lui mituiesc, făcând cinste cu gustări, mere coapte și alte lucruri de soiul ăsta; și aduc votanții beți la urne. Dar pe viitor n-o să le meargă după tipicul lor – nu și pe viitor, o să vedeți. Admit că Middlesmarch e cam rămas în urmă – cetățenii sunt oarecum înapoiați. Noi însă îi vom educa – o să-i aducem la zi, știți. Cei mai buni oameni sunt de partea noastră.

– Hawley zice că ai de partea dumitale oameni care îți vor dăuna, remarcă Sir James; zice că bancherul Bulstrode îți va dăuna.

– Și că dacă ajungi să fii luat în târbacă, interveni doamna Cadwallader, jumătate din ouăle putrede o să le azvârle cu ură oamenii din comitatul dumitale. Doamne sfinte! Gândește-te ce trebuie să fie, să te ia în târbacă lumea pentru opinii greșite. Și parcă-mi amintesc o poveste despre un om pe care se prefăceau că-l înscăunează deputat și l-au lăsat să cadă într-un morman de gunoi, înadins!

– Luarea în târbacă nu-i nimic pe lângă felul cum găsesc ei pete până și-n soare, întări parohul. Mărturisesc că de asta m-aș teme eu, dacă noi, clericii, am fi siliți, pentru promovare, să înfruntăm

campania electorală. Mi-ar fi teamă să nu-mi ceară socoteală pentru toate zilele irosite la pescuit. Pe cuvântul meu, cred că adevărul este cel mai contondent obiect cu care poate fi lovit cineva.

– Fapt este, rosti *Sir James*, că dacă un om intră în arena vieții publice, trebuie să fie pregătit pentru toate consecințele. Trebuie să se asigure că nicio calomnie nu-l poate atinge.

– Dragul meu Chettam, toate astea sunt foarte frumoase, știi, replică domnul Brooke. Dar cum te poți asigura împotriva calomniei? Ar trebui să citești istoria – uită-te la ostracizări, martirii, și la soiul ăsta de lucruri. Totdeauna li s-a întâmplat celor mai buni oameni, știi. Dar cum vine asta în *Horatius*? *fiat justitia, ruat*¹⁷ cam așa ceva, sau altfel.

– Exact, replică *Sir James*, cu ceva mai multă înfierbântare ca de obicei. Prin asigurarea calomniei vreau să spun că trebuie să ai la îndemână fapte, spre a dezminți atacurile.

– Și nu înseamnă oare un martiriu, să achiți datorii pe care le-ai făcut față de tine însuși? Întrebă doamna Cadwallader.

Dar sâcâiala de care dădea dovadă *Sir James* îl stârnea cel mai mult pe domnul Brooke.

– Ei bine, știi, Chettam, zise el, ridicându-se, luându-și pălăria și rezemându-se în baston – dumneata și cu mine avem sisteme diferite. Dumneata te pronunți categoric pentru investiții în ferme. Nu vreau să afirm că sistemul meu e bun în orice împrejurare – în orice împrejurare, știi.

– Din când în când s-ar cuveni să se facă o nouă estimatie, afirmă *Sir James*, risturnele sunt foarte bune uneori, dar eu țin la o estimatie cinstită. Ce părere ai, Cadwallader?

– Sunt de acord cu dumneata. Dacă aș fi în locul lui Brooke, aș sugruma pe loc *Goarna*, angajându-l pe Garth ca să facă o nouă estimatie a fermelor, și i-aș da *Carte blanche*¹⁸ cu privire la porți și la reparații: astea-s vederile mele asupra situației politice, declară parohul și se lăfăi în fotoliu, vârându-și degetele mari la subsuori și zâmbindu-i lui Brooke.

– Asta înseamnă să faci o treabă de ochii lumii, știi, se apără domnul Brooke. Mi-ar plăcea însă să-mi pomeniți de vreun alt moșier care să-și fi hărțuit mai puțin arendașii pentru restante. Pe vechii arendași îi las să rămână pe loc. Sunt surprinzător de tolerant, dă-mi voie să-ți spun – surprinzător de tolerant. Am ideile mele și-mi bazez poziția pe ele, știți. Un om care procedează astfel e întotdeauna învinuit de excentricitate, de neseriozitate și de soiul ăsta de lucruri. Când am să-mi schimb linia de conduită am să urmez ideile mele proprii.

După această precizare, domnul Brooke își aminti că trecuse cu vederea un pachet care trebuia trimis de la Grange și-și luă la revedere de la toată lumea, în grabă.

– Nu voiam să-mi iau anumite libertăți cu Brooke, spuse *Sir James*. Văd că e înțepat. Dar cât privește spusele lui despre vechii arendași, la drept vorbind, niciun arendaș nou nu ar fi dispus să preia fermele în condițiile actuale.

– Am impresia că va fi făcut să se răzgândească la vreme, zise parohul. Dar tu trăgeai într-o direcție, Elinor, și noi într-alta. Tu voiai să-l sperii ca să fugă de cheltuieli, și noi voiam să-l speriem ca să nu se bage la cheltuială. Mai bine să-l lăsăm să încerce să devină popular și să-și dea seama că însuși tipul de moșier reprezentat de el îi stă în cale. Nu cred că trebuie să ne sinchisim nici cât negru sub unghie de *Pionierul*, de Ladislaw sau de cuvântările pe care le ține Brooke târgoveților din Middlemarch. Dar sunt foarte interesat ca enoriașii din Tipton să o ducă bine.

– Scuzați-mă, voi doi ați apucat-o pe un drum greșit, grăi doamna Cadwallader. Ați fi trebuit să-i

dovediți că pierde bani prin proasta gospodărire, și atunci am fi tras toți în aceeași direcție. Dacă-l urcați pe calul care se numește politică, vă atrag atenția asupra urmărilor. Era foarte frumos să călărească la el acasă pe bețe, și să le numească idei.

[16](#) Mare lucru este felul cum oamenii judecă faptele umane; mai devreme sau mai târziu, această judecată schimbă cursul lucrurilor (fr.).

[17](#) Citat latin (Corect: *fiat justitia, pereat mundus*). Să se facă dreptate, chiar de piere lumea (n.t.).

[18](#) Mână liberă (fr.).

*Ca mine dac-ați întâlnit,
 virtuți strai femeiesc purtând,
 și dragoste-ați mărturisit,
 de Ea și El totul uitând,
 și-apoi, amoru-astfel născut
 de oameni cu sufletul hâd,
 ascundeți, fiindcă n-au crezut,
 în el, sau de cred, râd,
 plinit-ați fapt mai grăitor
 decât acela de har uns,
 mai brav de-acî și-are izvor:
 să-ți ții Amoru-ascuns.*

Dr. Donne¹⁹

Mintea lui Sir James Chettam nu era rodnică în stratageme, dar preocuparea lui crescândă de a „acționa asupra lui Brooke”, odată ce fusese alăturată constantei sale încrederi în puterea de influență a Dorotheei, deveni creatoare și dădu naștere unui mic plan: anume, acela de a pretexta o indispoziție a Celiei ca motiv pentru a o aduce pe Dorothea la Hall, și de a o lăsa cu trăsura în drum la Grange, după ce îi va fi înfățișat în amănunțime situația în care se află gospodăria domeniului.

În felul acesta se întâmplă că, într-o bună zi, pe la patru, când domnul Brooke se afla cu Ladislav în bibliotecă, ușa se deschise și fu anunțată doamna Casaubon.

Cu o clipă mai-nainte, Will se simțise plictisit de moarte fiindcă trebuia să-l ajute pe domnul Brooke la aranjarea „documentelor” referitoare la spânzurarea hoților de oi; el oferea un exemplu al puterii deținute de mintea omenească de a călări pe mai mulți cai odată fiindcă, în sinea lui, lua măsuri pentru a-și închiria o locuință în Middlemarch și a pune punct șederii la Grange; în vreme ce, peste toate aceste imagini statornice, flutura viziunea măgulitoare a unui poem epic despre furtul de oi, scris cu colorit homeric. Când fu anunțată doamna Casaubon, tresări ca sub impulsul unui șoc electric și simți o gâdilătură în vârfurile degetelor. Oricine l-ar fi observat, ar fi văzut pe fața lui, în jocul maxilarelor, în vioiciunea privirii, o schimbare care i-ar fi sugerat că fiecare moleculă din corpul său primise impulsul unei atingeri magice. Și-așa era. Fiindcă natura transcendentă înseamnă, de fapt, magie; și cine va putea măsura subtilitatea acelor vibrații care transmit calitatea sufletului la fel ca și pe a trupului, și care fac ca pasiunea unui bărbat pentru o femeie să se deosebească de pasiunea simțită pentru alta, așa cum bucuria încercată când contempli lumina dimineții revărsându-se peste vale și peste râu și peste creasta muntelui, este alta decât bucuria deșteptată printre lampioane chinezești și panouri de sticlă? Will era și el croit dintr-un material foarte impresionabil. Arcușul unei viori, mânuit cu iscusință în preajma lui, schimba pentru el dintr-o singură atingere

înfățișarea lumii, iar punctul lui de vedere oscila la fel de ușor ca și dispoziția sa. Intrarea Dorotheei aducea pentru el prospețimea dimineții.

– Ei, scumpa mea, asta e o plăcere, zise domnul Brooke ieșindu-i în întâmpinare și sărutând-o. Presupun că l-ai lăsat pe Casaubon în tovărășia cărților lui. Bine-ai făcut! Nu trebuie să-ți îngăduim să ajungi prea învățată pentru o femeie, știi.

– Nu-ți face nicio grijă în privința asta, unchiule, îl asigură Dorothea, apoi se întoarse spre Will și, întinzându-i mâna cu o voioșie deschisă, fără a folosi vreo formulă de salut, continuă răspunsul dat unchiului: Eu sunt foarte lentă. Când vreau să mă îndeletnicesc cu învățătura, adesea trag la fit și evaderez printre gândurile mele. Găsesc că nu e la fel de ușor să ajungi cărturar cum e să faci planuri de *cottage*-uri.

Se așeză lângă unchiul ei, în fața lui Will și, hotărât, era preocupată de ceva care o făcea aproape să nu-i ia în seamă. Tânărul se simți ridicol și dezamăgit, de parcă și-ar fi închipuit că venirea ei are ceva de-a face cu persoana lui.

– Cum așa, draga mea, dar aveai o adevărată manie de-a desena planuri. Dar a fost bine să o mai lași baltă. Mâinile sunt dispuse să se joace cum vor ele, știi, și nu face să te lași tiranizat de o idee. Trebuie să ținem frânele în mâini. Eu niciodată nu m-am lăsat mânat de nimic; totdeauna am tras eu de hățuri. Asta-i spun într-una lui Ladislav. Noi doi suntem aidoma, știi: și lui îi place să se apuce de toate. Lucrăm la ceva despre pedeapsa capitală. O să facem treabă serioasă împreună, Ladislav și cu mine.

– Da, admise Dorothea, pe un ton direct, caracteristic ei. *Sir James* îmi spunea că există speranța de a se vedea înfăptuită curând o mare schimbare în administrarea domeniului dumitale; mi-a spus că te gândești să ceri reevaluarea fermelor, că pui să se facă reparații și că o să îmbunătățești locuințele, pentru ca Tipton-ul să poată arăta cu totul altfel. Ah, ce fericită sunt! – urmă ea, împletindu-și mâinile, trădând o revenire la felul ei de a fi, impetuos, copilăresc, pe care și-l domolise după căsătorie. Dacă aș mai fi acum acasă, mi-ar plăcea să mă apuc iarăși de călărie, ca să te pot însoți și să văd cu ochii mei toate astea! Și *Sir James* spune că ai de gând să-l angajezi pe domnul Garth, care a lăudat *cottage*-urile proiectate de mine!

– Chettam se cam pripește, draga mea, rosti domnul Brooke, cu obrajii ușor îmbujorați. E nițel cam pripit, știi. Eu n-am afirmat vreodată că am intenția de a face așa ceva. N-am afirmat nici că *n-o* să fac nimic din toate astea, știi.

– El își exprima doar încrederea că vei proceda așa, zise Dorothea, cu un glas la fel de limpede și neșovăitor ca al unui tânăr corist intonând un *credo*, știind că intenționezi să intri în Parlament în calitate de membru care se îngrijește de propășirea poporului; ori, unul dintre primele aspecte ce impun îmbunătățiri este starea pământului și a plugarilor dumitale. Gândește-te la Kit Downes, unchiule, care locuiește cu nevasta și șapte copii într-o casă cu o odaie de zi și un dormitor doar ceva mai mare decât masa asta! și sărmanii Dagley, în ferma lor părăduită, unde locuiesc în bucătăria din spate, iar celelalte încăperi le lasă pe seama șobolanilor! Ăsta e unul dintre motivele pentru care nu mi plac tablourile de-acî, dragă unchiule – ceea ce dumneata socotești o nerozie din partea mea. Mă deprinsesem să mă întorc din sat purtând ca o rană în sufletul meu, toată mizeria și hidoșenia aceea grosolană, iar tablourile dulcele din salon îmi păreau o încercare păcătoasă de a găsi plăcere în ceea

ce este fals, în timp ce nu ne sinchisim cât de aspră se înfățișează realitatea pentru semenii aflați dincolo de zidurile noastre. Cred că nu avem dreptul să pretindem grandioase schimbări în bine atâta timp cât nu ne-am străduit din răputeri să modificăm relele pe care le putem îmbunătăți cu mâinile noastre.

Pe măsură ce vorbea, în sufletul Dorotheei creștea șuvoiul emoției care o făcea să uite de tot, afară de alinarea de a-și putea revărsa simțurile, nezăgăzuite: o experiență odinioară obișnuită pentru ea, dar aproape absentă în viața de după căsătorie, care însemnase o luptă perpetuă între energie și spaimă. Pentru moment, admirația lui Will era însoțită de senzația glacială de a se simți îndepărtat. Un bărbat se rușinează rareori de faptul că nu poate iubi o femeie la care vede o anumită măreție: natura a creat măreția numai pentru bărbați. Dar natura a comis și unele triste omisiuni; ca în cazul bunului domn Brooke, a cărui conștiință masculină se afla în clipa aceea într-un hal de jalnică bâlbâială, sub valul elocinței nepoatei sale. Nu putu găsi pe loc vreun alt mod de expresie decât acela de a se ridica în picioare, fixându-și monoculul în ochi, și răsfoi hârtiile aflate în fața lui, și în cele din urmă rosti:

– E ceva în ce spui tu, draga mea, e ceva în ce spui – dar nu chiar totul, ei, ce zici, Ladislaw? Dumitale și mie nu ne place să se găsească cusururi statuilor și tablourilor noastre. Doamnele tinere sunt cam înfocate, și cam unilaterale, draga mea. Arte frumose, poezie, genul acesta de lucruri înalță o națiune – *emollit mores*²⁰ – acum înțelegi puțină latină. Dar... – ei, ce e?

Această interogație se adresa valetului care intrase în încăpere pentru a anunța că paznicul îl găsisese pe unul dintre băieții lui Dagley cu un iepure ucis în mână, cald încă.

– Vin, vin. O să-l las să scape ieftin știi – o asigură domnul Brooke în *aparté* pe Dorothea, și se îndepărtă, târșindu-și pașii foarte voios.

– Sper că-ți dai seama cât de îndreptățită este această schimbare, cea dorită de Sir James, i se adresă Dorothea lui Will, de-ndată ce unchiul ei ieși din încăpere.

– Îmi dau seama, după ce te-am auzit pe dumneata vorbind despre ea. Nu voi uita ce-ai spus. Dar n-ai putea oare să te gândești la altceva în acest moment? S-a putea să nu mai am alt prilej de a-ți vorbi despre cele petrecute, i se adresă Will, ridicându-se sub impulsul nerăbdării și ținând cu ambele mâini spătarul scaunului.

– Te rog să-mi spui despre ce-i vorba, zise Dorothea neliniștită; se ridică la rândul ei și se duse la fereastra deschisă pe care privea înăuntru Monk, cu limba scoasă și dând din coadă. Se rezemă cu spatele de pervazul ferestrei și puse mâna pe capul câinelui, pentru că, deși nu ținea la animalele de răsfăț pe care trebuie să le duci în brațe ori pe care riști să calci, era totdeauna atentă la sentimentele câinilor și foarte politicoasă când trebuia să le refuze avansurile. Will o urmări doar cu ochii și spuse:

– Știi, presupun, că domnul Casaubon mi-a interzis să mai calc pragul casei sale.

– Nu, nu știam, răspunse Dorothea, după o scurtă pauză. Se vedea clar că este foarte mișcată. Îmi pare tare, tare rău, adăugă, cu glas trist.

Se gândea la lucrul de care Will nu avea cunoștință – conversația desfășurată în beznă, între ea și soțul său; din nou o covârșea deznădejdea la gândul că nu va putea influența cu nimic hotărârea domnului Casaubon. Dar suferința intensă ce se citea pe fața ei îl convinse pe Will că nu el era unica

pricină și că Dorotheei încă nu-i venise ideea că antipatia și gelozia manifestate de domnul Casaubon față de nepotul său erau legate de ea. Simțea un ciudat amestec de încântare și de jignire: de încântare că putea sălăslui și fi îndrăgit în gândul ei, ca într-un cămin pur, fără bănuială și fără îngrădire – iar de jignire, fiindcă nu însemna destul în ochii ei, nu avea dimensiuni îndeajuns de formidabile, și era tratat doar cu bunăvoință neșovăitoare care nu-l măgulea. Dar teama lui de orice schimbare în purtarea Dorotheei se dovedi mai puternică decât nemulțumirea, și începu să vorbească iar, pe tonul unei simple explicații:

– Motivul expus de domnul Casaubon este neplăcerea provocată de faptul că am acceptat o poziție pe care o consideră nepotrivită cu rangul meu de văr al lui. I-am arătat că asupra acestui punct nu-i pot ceda. Îmi vine greu să accept ca drumul meu în viață să fie stânenit de prejudecăți pe care le socotesc ridicole. Obligația ar putea fi extinsă, până ce ar ajunge să reprezinte un stigmat al robiei, cu care am fost însemnați când eram prea tineri ca să-i cunoaștem înțelesul. Nu aș fi acceptat acest post dacă nu m-ar fi însuflețit intenția de a face din el ceva util și onorabil. Nu sunt obligat să privesc în vreo altă lumină demnitatea familiei.

Dorothea se simțea distrusă. Judeca atitudinea soțului ei ca fiind cu totul greșită, pe mai multe temeuri decât cele menționate de Will.

– E mai bine să nu discutăm acest subiect, zise cu un tremur rar întâlnit în glasul ei, de vreme ce nu cădeți de acord. Ai intenția să rămâi aici?

Privea peste pajiște, adâncită într-o meditație melancolică.

– Da; dar acum cu greu te voi mai putea vedea vreodată, spuse Will, pe un ton de tristețe copilărească.

– Da, răspunse Dorothea, ațintindu-și ochii asupra lui, nu mă vei mai vedea. Dar voi auzi despre dumneata. Voi ști ce faci pentru unchiul meu.

– Dar eu nu voi ști nimic despre dumneata, grăi Will.

– A, viața mea e foarte simplă, zise Dorothea, cu buzele arcuite într-un zâmbet delicat, care iradia melancolia. Eu stau tot timpul la Lowick.

– Asta înseamnă o întemnițare cumplită, exclamă Will, năvalnic.

– Nu, să nu crezi una ca asta, protestă Dorothea. Nu tânjesc după altceva.

Tânărul nu rostise niciun cuvânt, dar ea adăugă ca răspuns la o oarecare schimbare intervenită în expresia lui:

– Vreau să spun, pentru mine, personal. Afară de faptul că mi-ar plăcea să nu dispun de atâta avere pe lângă partea ce mi se cuvine, fără a face nimic pentru alții. Am însă o credință a mea, și ea mă îmbărbătează.

– Care anume? întrebă Will, gelos pe credința aceea.

– Că, râvnind la ceea ce reprezintă binele perfect, chiar atunci când nu știm exact în ce constă el și nu putem face tot ce am vrea, alcătuim totuși o părticică din puterea binelui în lupta împotriva răului, lărgim hotarele luminii și contribuim la îngustarea tărâmului pe care se dă bătălia contra tenebrelor.

– Este un misticism frumos – este o...

– Te rog să nu-i dai niciun nume, îi ceru Dorothea, întinzându-și mâinile. Vei spune că e o

gândire persană, sau vei găsi altă denumire geografică. Asta alcătuiește viața mea. Am găsit-o singură, și nu vreau să mă despart de această credință. Totdeauna mi-am descoperit singură religia, încă de când eram o copilă. Obişnuiam să mă rog atât de mult – acum abia dacă mă mai rog vreodată. Caut să nu-mi făuresc dorințe numai în ce privește persoana mea, fiindcă s-ar putea să nu fie spre binele altora; și-așa am prea mult. Îți spun asta doar duminică, ca să poți cunoaște precis modul cum se scurg zilele mele la Lowick.

– Dumnezeu să te binecuvânteze pentru ce-mi spui! rosti Will, cu ardoare, și mai degrabă minunându-se de reacția sa.

Se priveau ca doi copii care țin unul la altul, și își fac confidențe despre păsări.

– Dumneata ce credință ai? întrebă Dorothea. Vreau să spun, nu ce știi despre religie, ci credința care te ajută cel mai mult.

– Să iubesc tot ce este bun și frumos, atunci când îl văd, răspunse Will. Dar eu mă răzvrătesc; nu mă simt legat de supunerea față de ceea ce nu-mi place, așa cum faci dumneata.

– Dar dacă-ți place ceea ce este bun, tot acolo ajungi, zise Dorothea, zâmbind.

– Acum ești subtilă, comentă Will.

– Da, domnul Casaubon spune adesea că sunt prea subtilă. Eu nu simt că aș fi subtilă, mărturisi Dorothea, jucăușă. Dar cât mai întârzie unchiul meu? Trebuie să-l caut. Trebuie într-adevăr să mă duc la Hall. Celia mă așteaptă.

Will se oferă să-i comunice acest fapt domnului Brooke, care apărură în clipa aceea și anunță că se urcă și el în trăsură cu Dorothea, dorind să se ducă la familia Dagley, pentru a discuta despre micul delicvent prins cu puiul de iepure ucis. Dorothea deschise din nou discuția asupra domeniului în timp ce se aflau în trăsură, dar domnul Brooke, nefiind luat de astă dată prin surprindere, îndreptă discuția pe făgașul dorit de el:

– Uite ce e, Chettam îmi găsește diferite vini, scumpa mea; dar eu nu mi-aș păstra vânatul dacă nu aș face-o de hatârul lui Chettam, și el nu poate spune că *această* cheltuială e spre binele arendașilor, știi. Îmi cam plac principiile: braconajul, uite ce e, dacă stai să te gândești... m-am gândit adesea să discut despre subiectul acesta. Nu de mult, Flavell, predicatorul metodist, a fost luat pe sus fiindcă a doborât un iepure care i-a ieșit în drum pe când se plimba împreună cu nevastă-sa. A avut o iuțeală de mână grozavă și l-a pocnit în ceafă.

– Cred că a comis un gest foarte brutal, își dădu Dorothea cu părerea.

– Ei bine, uite ce e, mi s-a părut o faptă destul de neagră, îți mărturisesc, din partea unui predicator metodist, știi. Și Johnson a spus: „Puteți judeca și dumneavoastră ce fățarnic e”. Și, pe cuvântul meu, m-am gândit că Flavell arată în foarte mică măsură ca „cel mai ales gen de om” așa cum îl numește cineva pe creștin – Young, poetul Young ²¹, așa cred – ai auzit de Young? Ei bine, poftim, Flavell, cu jambierele lui negre, ponosite, stătea și-mi pleda cum că a crezut că Domnul le trimisese în cale, lui și soției sale, o cină bună și că avea dreptul să doboare animalul, deși nu trecea drept un strașnic vânător în ochii proniciei, precum Nimrod – te asigur că era destul de comic: Fielding ar fi scos ceva din scena asta – sau Scott, poftim – Scott ar fi putut să o prelucreze grozav. Dar zău așa, când am stat să cuget la treaba asta, nu m-am putut împiedica să-mi spun că, în fond, de ce să n-aibă și insul ăla o bucățică de iepure asupra căreia să rostească o rugă de mulțumire? Totul e o

chestiune de prejudecată – prejudecată fiindcă ai legea de partea ta, știi – și altă prejudecată cu privire la băț și jambiere, și așa mai departe. Oricum, nu are rost să te apuci să raționezi pe temele astea; iar legea e lege. Dar l-am convins pe Johnson să stea liniștit și am cocoloșit povestea. Tare m-ar mira dacă Chettam n-ar fi fost mai sever, și totuși a tăbărât asupra mea de parcă aș fi cel mai aspru om din comitat. Dar iată că am ajuns la Dagley.

Domnul Brooke coborî din trăsură la poarta fermei și Dorothea își urmă drumul.

Te prinde mirarea să constați cu cât arată mai urât lucrurile, atunci când bănuim doar că din cauza lor ne condamnă lumea. Până și imaginea noastră din oglindă este susceptibilă de a-și schimba aspectul, în proprii noștri ochi, după ce am auzit vreo observație exprimată cu franchețe asupra trăsăturilor noastre mai puțin admirabile; pe de altă parte, este uimitor cât de ușor acceptă conștiința noastră abuzurile la adresa celor care nu se plâng niciodată și nu au pe nimeni care să se plângă în numele lor. Sălașul fermierului nu i se mai păruse niciodată atât de lugubru domnului Brooke ca în ziua aceea când mintea lui pătimea astfel din pricina învinuirilor apărute în *Goarna*, și al căror ecou se făcuse *Sir James*.

Fără doar și poate că un observator aflat sub înrâurirea blândă a artelor frumoase, care dau un colorit pitoresc mizeriei îndurate de alți oameni, ar fi putut fi încântat de căminul acestea botezat „Freeman’s End”²²; bătrâna casă avea lucarne în acoperișul de un roșu-închis, iedera năpădisese două dintre coșurile de pe casă, porticul spațios era blocat de legături de găteje și ferestrele erau pe jumătate acoperite de obloane cenușii mâncate de viermi, deasupra cărora creșteau tufele de iasomie cu o sălbatică luxurianță; zidul mucegăit al grădinii, cu tulpini de nalbă aruncând o otheadă pe deasupra lui, alcătuia un perfect studiu în culori estompate, amestecate cu iscusință, și se mai afla acolo un țăp vârstnic (ținut, fără îndoială, pe interesante temeuri superstițioase), care zăcea rezemat de ușa lăsată vraiște a bucătăriei din spate. Stuful cu petice de mușchi care acoperea staulul vacilor, ușile cenușii, sparte, ale hambarului; plugarii sărăcăcioși în nădragii lor zdrențuiți, care aproape isprăviseră de descărcat în hambar un car cu grâu, gata pentru primul trierat; puținele vaci de lapte priponite pentru muls și lăsând jumătate din staul într-o goliciune cafenie; până și porcii și rățoii albi ce păreau că rățăcesc în voie prin ograda plină de hârtoape și neglijată, de parcă și vietățile erau abătute fiindcă se nutreau cu lături de o calitate proastă – toate acestea, scăldate în lumina liniștită a unui cer marmorat de nor înalți, ar fi alcătuit un soi de tablou asupra căruia ne-am fi oprit cu toții ca în fața unui „colțisor fermecător”, făcând să vibreze alte sensibilități decât cele stârnite de scăderea interesului agricol, odată cu deprimanta lipsă de capital pentru culturi, după cum se exprimau mereu ziarele acelei epoci. Dar aceste asocieri tulburătoare abia în momentul acela i se înfățișau cu tărie domnului Brooke, și-i stricau impresia lăsată de decor.

Domnul Dagley în persoană alcătuia o figură specifică în peisajul acela; căra în mână o furcă și purta pălăria folosită atunci când mulgea – o căciulă de castor veche și ponosită, turtită pe ochi. Surtucul și nădragii de pe el reprezentau cele mai bune piese din garderoba sa, și nu le-ar fi purtat în împrejurarea aceea, într-o zi oarecare a săptămânii, dacă n-ar fi fost la târg și nu s-ar fi întors mai târziu ca de obicei, oferindu-și rara desfătare de a prânzi la o masă publică, la „Taurul Albastru”. Probabil că el însuși ar fi mărturisit o vie uimire a doua zi, aflând cum se lăsase târât la asemenea nesăbuiță; dar înainte de masă intervenise ceva în starea națiunii, o scurtă pauză în muncile recoltei

Înainte de începerea secerişului în *Far Dips*²³, iar istoriile vânturate despre noul rege și numeroasele afișe apărute pe ziduri păruseră să-și dea învoiala la o mică nesocotință. Prin Middlemarch circula maxima, privită ca un lucru de la sine înțeles, că o carne bună trebuie să fie însoțită de o băutură pe cinste, maximă pe care ultimul reprezentant al stirpei Dagley o interpretase cerând bere de masă din belșug, urmată de rom cu apă. Aceste licori conțineau însă adevăr în esența lor, deci nu erau destul de false pentru a-l face pe sârmanul Dagley să pară vesel: contribuiau doar ca nemulțumirea lui să aibă limba mai puțin legată ca de obicei. Totodată, înghițise prea multe flecăreli politice tulburi – un stimulent primejdios de puternic pentru conservatorismul lui agrar, constând în susținerea opiniei că tot ce există e rău, iar orice schimbare înfățișează probabilitatea de a aduce ceva și mai rău. Era roșu la față și ochii lui aveau o căutătură arțăgoasă, așa cum stătea nemișcat, ținând strâns în mână furca, în vreme ce moșierul se apropia cu mersul lui degajat, împleticit, cu o mână în buzunarul pantalonilor și cealaltă fluturând un baston subțire, de promenadă.

– Dagley, bunul meu gospodar, începu domnul Brooke, convins că are să fie foarte prietenos cu privire la băiat.

– Aha, ,ai, îs bun gospodar, carvas'zică? Vă mulțumesc, domnule, vă dau mulțămită, grăi Dagley, cu o zgomotoasă ironie care-l făcu pe Fag, dulăul ciobănesc, să se clintească din locul lui și să-și ciulească urechile; văzându-l pe Monk că intră în ogradă, după ce dăduse târcoale pe-afară, Fag își reluă locul, păstrând o atitudine de observator. Mă bucur să aud că-s bun gospodar, repetă Dagley.

Domnul Brooke reflectă că era zi de târg și că vrednicul lui arendaș probabil prânzise, dar nu văzu niciun motiv de a nu-și urma vorba, deoarece putea să folosească precauțiunea de a repeta și doamnei Dagley cele ce avea de spus.

– Flăcăiandrul dumitale, Jacob, a fost prins când ucidea un pui de iepure, Dagley: i-am spus lui Johnson să-l încuie în grajdul gol vreun ceas sau două, doar ca să bag frica în el, știi. Dar în curând, înainte de căderea nopții, o să fie adus acasă și vreau să te rog, dacă ești bun, să-l chelfănești un pic, știi?

– Nu, n-am chef: al naibii să fiu dac-o să-mi tăbăcesc eu băiatul ca să-ți fac pe plac dumitale, sau oricui, nici dac-ai fi douăș' de moșieri în locu' unuia, și ăla rău.

Dagley rostise aceste vorbe pe un ton destul de ridicat ca să o atragă pe soția sa la ușa bucătăriei din dos – singura intrare folosită vreodată, și totdeauna deschisă, afară de zilele când era vreme rea, iar domnul Brooke spuse, ca să-l îmbuneze:

– Prea bine, prea bine, am să stau de vorbă cu soția dumitale – nu m-am gândit la bătaie, știi; și se întoarce, ca s-o ia spre casă.

Dar Dagley, cu atât mai îndârjit să „iasă pe-a lui” în disputa cu un *gentleman* care se depărta de el, îl urmă numaidecât, iar Fag se ținea scai de stăpân, cu capul în jos și evitând ursuz câteva mici și probabil caritabile avansuri făcute de Monk.

– Ce mai faci, doamnă Dagley? i se adresă domnul Brooke, grăbindu-se nițel. Am venit să-ți spun despre băiatul dumitale; dar nu vreau să-i tragi vreo două la fund, știi.

Era grijuliu să vorbească absolut deslușit de data asta.

Epuizată de muncă, doamna Dagley, o femeie firavă, uzată, din a cărei viață plăcerea pierise atât de complet încât nu avea nici măcar straie de duminică pentru a-și oferi satisfacția de a se pregăti

pentru slujbă – se și ciorovăise cu soțul ei, de la venirea lui acasă și era amărâtă, așteptându-se la tot ce poate fi mai rău. Dar bărbatul i-o luă înainte cu răspunsul:

– A, nu capătă ăl mic bătaie, fie că poștești ori ba, o ținu el strună, ridicând glasul de parcă ar fi vrut să lovească tare. N-ai ‘mneata nicio cădere să vii și să vorbește despre bătaie pân’ părțile astea, că tot nu dai bătaie pentru reparație. Du-te la Middelmarsh și-ntreabă de haractirul ‘mneatale.

– Mai bine ți-ai ține fleanca, Dagley, interveni nevasta, nu să-ți răstorni singur troaca. Când un om care e tată de familie s-a dus și-a azvârlit banii pe gârlă și s-a făcut mai abraș decât e cu băutura, a cășunat destul de rău pentru o zi. Dar aș vrea să știu ce-a făcut băiatul meu, domnule?

– Să te doară-n cot de ce-a făcut, o ținu Dagley, și mai asmuțit, e treaba mea să vorbesc, și nu a ta! Ș-am să le zic eu, ce crezi! O să spun tot ce-am pe suflet – cu cină ori fără’ de. Și ce-am de spus e că noi am trăit pe ogorul ‘mneatale din vremea lui taică-miu și-a lui tata mare, ba chiar dinainte, și ne-am băgat paralele în el și eu cu odraslele mele am putea să zăcem și să putrezim în pământ ca îngrășămintele, fiindcă tot nu găsim bani ca să le cumpărăm, dacă n-ar fi regele care să mai puie câte o stavilă.

– Om bun, ești beat, știi, zise domnul Brooke, în mod confidențial, dar nu și cu tact. Altă dată, altă dată, adăugă, întorcându-se și dând să plece.

Dar Dagley i se proțăpi imediat în față și Fag, la călcâiul lui mârâia înfundat, pe măsură ce glasul stăpânului său devenea tot mai violent și mai jignitor, iar Monk se trăgea și el aproape, într-o veghe tăcută și demnă. Plugarii de pe car se opriseră să asculte, și părea mai înțelept pentru domnul Brooke să adopte o atitudine pasivă, decât să încerce o fugă ridicolă, urmărit de un om care urla cât îl ținea gura.

– Nu-s eu mai băut decât ‘mneata, nici măcar atâtica – răcni Dagley. Pot să țin la băătură și știu bine ce vorbesc. Și vorbesc precum că regele o să puie o stavilă la treaba asta, fiin’ că zic ei că știe de ea și-o să fie o Rinformă, iar moșierii ăi de n-au făcut ‘nica cuvenit pentru-arendașii lor o să fie tratarișiți așa fel de-o să trebuie s-o ia la sănătoasa. Și sunt ăi din Middelmarsh de știu ce-i Rinforma – și știu ei cân’ o să fie puși moșierii pe goană. Zice ei: „Știu eu care-i moșierul *vostru*”. Și eu zic: „Trag nădejde că v-o fi mai bine dacă-l știți, că mie unul nu mi-e”. Zice ei: „E-un zgârie-brânză”. „Aha, aha!” zic eu. „E-un om copt pentru Rinformă”, zice ei. Asta zice, na! Și i-am dat de rost cam cum vine cu Rinforma – și-o fi să te trimitem pe ‘mneatale și ăi de-o seamă s-o întindeți, că duhniți a putred. Și-acu’ poți face ce poștești, că nu mă mai spăimântează de ‘mneata nici atâtica! Ș-ar fi mai sănătos să-mi lași băiatu-n pace și să vezi de-ale ‘mneatale, până nu-ți pică Rinforma-n spinare. Asta aveam de zis – conchise domnul Dagley, izbind cu furca în pământ cu o fermitate care se arătă inoportună când încercă să tragă iar unealta afară.

Monk salută această ultimă acțiune începând să latre zgomotos, și aceasta a fost momentul potrivit pentru domnul Brooke ca să-și găsească scăparea. Ieși din băătură cu cea mai mare iuțeală, stăpânit de o oarecare uluială față de noutatea situației. Până atunci nu i se mai aruncaseră niciodată insulte în obraz chiar pe pământurile sale, și întotdeauna se simțea înclinat să se creadă favoritul tuturor (toți suntem îndemnați la această părere, când ne gândim la amabilitatea noastră mai mult decât la ceea ce e probabil să aștepte de la noi alte persoane). Când se certase cu Caleb Garth, cu doisprezece ani în urmă, se gândise că arendașilor le va face plăcere ca moșierul lor să ia totul din

mâna lui.

Pe unii dintre cei care urmăresc istoria experiențelor sale, i-ar putea mira tenebrele de miez de noapte ce învăluiau persoana domnului Dagley; dar pe vremea aceea nimic nu era mai ușor pentru un fermier ereditar, de categoria lui, decât să fie total ignorant; în ciuda faptului că în parohia geamănă exista un vicar care era un *gentleman* până-n măduva oaselor, și mai la-ndemână încă, un cleric care ținea predici ce întreceau prin erudiție pe ale parohului; în ciuda faptului că avea un moșier care se apucase de toate, îndeosebi de artele frumoase și de progresul social, și a faptului că toate luminile din Middlemarch se află la dispoziția lui, la o depărtare de numai trei mile. Cât despre ușurința cu care muritorii scapă din calea cunoașterii, gândiți-vă la vreun amic din focarul intelectual mediu al Londrei, și încercați să vă spuneți ce-ar fi ieșit din acea persoană, demnă să fie invitată la un banchet, dacă toate cunoștințele pe care le-ar fi dobândit ar fi constat într-o brumă de iscusință la „adunat”, deprinsă de la clericul din Tipton, și în lectura, cu mare caznă, a câte unui capitol din *Biblie*, pentru că nume ca Isaia sau Apollo rămân de nestăpânit chiar și după o duzină de silabisiri. Bietul Dagley citea câteva stihuri, uneori în vreo duminică seara, și nici măcar atunci lumea nu-i apărea și mai întunecată decât fusese pentru el până atunci. Unele lucruri le cunoștea temeinic – anume, tipicurile dăunătoare agriculturii, și ingratitudea vremii, a vitelor și-a recoltelor la *Freemans's End*, un loc botezat astfel, se pare cu intenții sarcastice, implicând că un om avea libertatea de a se lăsa păgubaș, dacă se decidea, dar că nu-i era deschis niciun „dincolo” pământesc.

¹⁹ *John Donne* (1573-1631), poet englez, promotor al poeziei metafizice (n.t.).

²⁰ *Îndulcește moravurile* (lat.) (n.t.).

²¹ *Edward Young* (1687-1765), poet englez, precursor al romantismului (n.t.).

²² „Limanul răzeșului” (n.t.).

²³ Vâlcele îndepărtate (n.t.).

*În truda-i zilnic înțelept;
L-al hărniciei spor,
Nu la dregătorii ori crez drept,
Își pleacă mintea lor.
În roluri mici desăvârșiți,
Li-e munca singur preț –
Cetăți sau legi să făuriți,
Fără de ei, puteți?*

Când urmărim efectele, chiar numai pe cele ale unei baterii electrice, adesea suntem nevoiți să ne schimbăm locul și să examinăm o anumită îmbinare sau un anumit grup la oarecare distanță de punctul de unde a pornit mișcarea de care ne interesăm. Grupul de care mă apropii eu se află la micul dejun, în jurul mesei, la Caleb Garth, în vasta încăpere unde sunt hărțile și biroul: tatăl, mama și cinci dintre copii. În perioada aceea Mary stătea acasă, așteptând să i se ivească un post, în timp ce Christy, băiatul care urma ca vârstă după ea, căpăta învățătură și găzduire ieftină în Scoția, deoarece – spre dezamăgirea părintelui său – vădea tragere de inimă pentru cărți, în loc să aibă sfânta chemare pentru ceea ce taică-său numea „afaceri”.

Scrisorile sosiseră – nouă scrisori costisitoare, pentru care i se plătise poștaşului trei șilingi și două *pence*, iar domnul Garth își uitase de ceaiul și pâinea lui prăjită, cufundat în lectura lor și, după ce le deschisese, le aranjase una deasupra alteia, ba legănându-și încet capul, ba făcând câte o schimă, cufundat într-o dezbatere lăuntrică, dar neuitând să taie de pe plic câte o largă pecete roșie, intactă, pe care Letty o înhăța ca un terrier inimos.

Între ceilalți comeseni conversația își urma cursul nestingherită, fiindcă nimic nu-l tulbura pe Caleb, abătându-l din concentrarea lui, afară de clătinarea mesei când scria.

Din nouă scrisori, două erau adresate lui Mary. După ce le citise, fata le trecuse maică-si și acum stătea jucându-se distrată cu lingurița, până ce o bruscă aducere aminte o făcu să se apuce iar de lucrul ei de mână, care-i zăcuse în poală în timpul mesei.

– A, lasă cusutul, Mary! strigă Ben, trăgându-i brațul în jos. Fă-mi un păun din bucățelele astea de pâine!

Strânsese în acest scop o grămăjoară de cocoloașe.

– Nu, nu, Boroboacă! exclamă Mary, bine dispusă, împungându-i ușor mâna cu acul. Încearcă să-ți-l plămădești singur: ai văzut destul de des cum fac eu. Trebuie să termin de cusut! Lucrez ceva pentru Rosamunda Vincy: urmează să se mărite săptămâna viitoare, și nu se poate cununa fără batista asta, încheie hazliu Mary, amuzată de ultima ipoteză.

– De ce nu poate, Mary? întrebă Letty, serios interesată de acest mister și vârându-și capul atât de aproape de sora ei încât acum Mary întoarse acul amenințător către năsul fetiței.

– Fiindcă e una dintr-o duzină, și fără batista asta ar fi doar unsprezece... rosti Mary, cu aerul

grav de a oferi o explicație, așa că Letty se dădu îndărăt, având impresia că a cunoscut adevărul.

– Te-ai hotărât, scumpa mea? întrebă doamna Garth, lăsând din mână misivele.

– Am să plec la școala din York, spuse Mary. Sunt mai pregătită să dau lecții într-o școală, decât într-o familie. Prefer să predau unei clase de elevi. Și, vezi dumneata, trebuie să fiu profesoară: nu-mi rămâne nimic altceva de făcut.

– A fi profesoară îmi pare cea mai încântătoare muncă din lume, declară doamna Garth, cu o umbră de mustrare în glas. Aș înțelege să ai obiecții față de profesia aceasta dacă n-ai poseda suficiente cunoștințe, Mary, sau dacă ți-ar fi nesuferiți copiii.

– Mamă, presupun că niciodată nu putem înțelege bine de ce cuiva nu-i place ce ne place nouă, ripostă Mary, destul de tăios. Nu îndrăgesc sălile de clasă: prefer lumea în aer liber. Am acest cusur foarte supărător.

– Trebuie să fie foarte prost să stai mereu într-o școală de fete, se pronunță Alfred. Nu-s decât o ceată de neisprăvite, ca elevele doamnei Ballard, care merg în rând două câte două.

– Și n-au niciun fel de jocuri la care să merite să iei parte, își dădu Jim cu părerea. Nu pot nici să arunce, nici să sară. Nu mă mir că lui Mary nu-i place.

– Ce anume nu-i place lui Mary, ,ai? întrebă tatăl, uitându-se pe deasupra ochelarilor și făcând o pauză înainte de a deschide scrisoarea următoare.

– Să stea în mijlocul unui cârd de fete neisprăvite, răspunse Alfred.

– Țsta-i postul de care ai aflat, Mary? întrebă cu blândețe Caleb, uitându-se la fiica lui.

– Da, tată: școala din York. M-am hotărât să-l primesc. Negreșit că este cel mai bun. Treizeci și cinci de lire pe an și plată suplimentară pentru a le preda lecții de pian celor mici, care vor să zdrăngănească.

– Biata copilă! Aș vrea să fi putut rămâne acasă cu noi, Susana, oftă Caleb, aruncând soției o privire plângătoare.

– Mary nu ar fi fericită dacă nu și-ar face datoria, rosti ca un magistru doamna Garth, conștientă că și-o îndeplinise pe a ei.

– Pe mine nu m-ar face fericit să am o datorie atât de scârboasă, mărturisi Alfred și, la această declarație, Mary și tatăl ei râseră mușește, dar doamna Garth glăsui cu gravitate:

– Găsește, te rog, un cuvânt mai potrivit decât „scârbos”, dragul meu Alfred, pentru orice socoți dezagreabil. Și ia închipuie-ți că Mary te-ar putea ajuta să intri ucenic la domnul Hanmer cu banii căpătați de ea?

– Păi eu zic că așa ceva ar fi de mai mare rușinea. Dar Mary e o bătrânică grozavă, urmă Alfred, ridicându-se de pe scaun și trăgând pe spate capul fetei, ca s-o sărute.

Mary se îmbujoră și râse, dar nu putu ascunde faptul că-i dădeau lacrimile. Caleb îi aruncă o căutătură pe deasupra ochelarilor, cu sprâncenele încruntate; privea încântat și totodată mâhnit și se-apucă iarăși să deschidă scrisorile; chiar și doamna Garth, cu buzele țuguiate de o calmă mulțumire, îngădui ca vorbele acelea nepotrivite să treacă nebăgate în seamă, cu toate că Ben prinse expresia din zbor și începu să fredoneze: „E o bătrânică grozavă, grozavă bătrânică”, bătând tactul cu pumnul în brațul soră-si.

Privirile doamnei Garth erau atrase acum de soțul ei, care se și cufundase în citirea unei scrisori

desfăcute. Fața lui oglindea o expresie de mirare gravă, care o alarmă puțin, dar cum lui nu-i plăcea să i se pună întrebări în timpul lecturii, îl pândi un timp, neliniștită, până ce-l văzu deodată scuturat de un râs voios; reluă scrisoare de la început și, cercetând-o pe deasupra ochelarilor, întrebă pe un ton scăzut:

– Tu ce părere ai, Susan?

Soția se ridică și trecu în spatele lui, punându-i mâna pe umăr; citiră împreună scrisoarea. Era din partea lui *Sir James Chettam*, care-i oferea domnului Garth administrarea domeniilor familiale de la Freshitt și din toate celelalte locuri, adăugând că domnul Brooke din Tipton îi ceruse să se informeze dacă domnul Garth ar fi dispus să se ocupe totodată din nou de conducerea moșiei Tipton. Baronetul adăugă, în cuvinte foarte măgulitoare, că el personal ținea mult să vadă domeniile Freshitt și Tipton sub aceeași administrare și spera să fie în măsură a arăta că dubla gospodărire ar putea fi încredințată în condiții favorabile domnului Garth, pe care va fi bucuros să-l vadă în ziua următoare, la orele douăsprezece, la Hall.

– Scrie frumos, nu-i așa, Susan? o consultă Caleb, înălțându-și ochii spre soția sa, a cărei mână se ridicase de pe umăr spre urechea soțului, în vreme ce-și rezema bărbia de creștetul lui. Văd eu că lui Brooke nu-i prea place să mă întrebe personal, continuă el zâmbind pe sub mustață.

– E vorba de o onoare pentru tatăl vostru, copii, rosti doamna Garth, rotindu-și privirea peste cele cinci perechi de ochi ațintiți toate asupra părinților. Cei care l-au concediat cu mult în urmă, îi cer acum să reprimească postul. Asta arată că tatăl vostru lucrează într-adevăr bine, așa încât îi simt lipsa.

– Ca și Cincinat, urra! strigă Ben, călare pe scaun, având convingerea plăcută că disciplina se muiase.

– Or să vină să-l ducă în triumf, mamă? întrebă Letty, văzând în închipuire pe primar și membrii corporației înveșmântați în robe.

Doamna Garth o dezmierdă pe creștet și zâmbi, dar văzând că soțul ei își strângea scrisorile și, deci, curând avea să iasă din raza ei de acțiune pătrunzând în sanctuarul acela numit „afaceri”, îl apăsă pe umăr și spuse răspicat:

– Acum, bagă de seamă să ceri plată cinstită, Caleb!

– O, da! răspunse Caleb, încuviințând cu glas adânc, ca și cum n-ar fi fost rezonabil să se presupună altă atitudine din partea lui. Una peste alta, o să iasă cam vreo patru-cinci sute.

Pe urmă, cu o ușoară tresărire de aducere aminte, adăugă:

– Mary, scrie că renunți la școala aceea. Stai acasă și ajută-i maică-ti. Acum că mi-a încolțit ideea asta în minte, sunt voios ca Punch²⁴.

Nimeni nu ar fi putut avea un aer mai puțin asemănător cu cel al lui Punch triumfător, decât Caleb, dar talentele lui nu constau în găsirea de fraze, deși se arăta foarte exigent la redactarea scrisorilor și o privea pe soția sa ca pe o comoară în materie de gramatică.

În clipa aceea se iscă un tămbălău printre copii, și Mary întinse rugătoare broderia de linon către maică-sa, ca să poată fi pusă la adăpost în timp ce băieții o trăgeau la dans. Doamna Garth, cu o bucurie tihnită, începu să adune ceștile și farfuriile, pe când Caleb își împingea scaunul de lângă masă, ca și cum ar fi vrut să treacă la birou; ținea scrisorile în mână, privind meditativ la podea și

răsfirându-și degetele de la mâna stângă, conform unui limbaj mut, propriu lui.

În cele din urmă rosti:

– E de-o mie de ori păcat de Christy că n-a avut înclinație către afaceri, Susan. N-o să treacă mult și o să am nevoie de un ajutor. Și Alfred trebuie să se îndrepte spre mecanică, la asta m-am hotărât!

Un scurt răstimp se adânci iarăși în meditație, folosind limbajul retoric al degetelor, și apoi continuă:

– O să-l pun pe Brooke să încheie învoieli noi cu arendașii și o să traseze planul unei rotații a culturilor. Și fac prinsoare pe o leafă că putem să scoatem cărămizi frumoase din lutul de la colțul lui Bott. Trebuie să mă ocup de treaba asta: ar ieftini reparațiile. E o trebușoară frumoasă, Susan! Un om fără familie ar fi bucuros să o facă pe degeaba.

– Ia seama să nu faci și tu la fel, îl avertiză soția sa, înălțând un deget.

– Nu, nu; dar e un lucru frumos să revii la un om care pricepe natura afacerilor: să ai șansa de a pune un colț de țară în bună rânduială, cum se spune; să aduci oamenii pe drumul cel drept cu plugăritul lor, să obții o fărâmbă de socoteală cinstită, și să durezi clădiri trainice, pentru ca și cei care trăiesc acum și cei care vin după noi să o ducă mai bine. M-aș simți bucuros să am parte de așa ceva decât de o avere. Socot că este cea mai onorabilă muncă din câte se află pe pământ.

La acest punct, Caleb lăsă scrisorile pe masă, își vârî degetele printre nasturii de la vestă și stătu drept, apoi urmă, cu un anumit respect în glas și mișcându-și încet capul într-o parte:

– Domnul ne-a făcut un mare dar, Susan.

– Așa este, Caleb, grăi soția, împărtășindu-i cu entuziasm părerile. Și va fi o binecuvântare pentru copiii tăi că au avut un părinte care a dus la capăt o asemenea muncă: un părinte a cărui activitate rodnică rămâne, deși numele lui poate fi uitat.

După aceea nu o mai răbdă inima să-i spună nimic despre leafă.

Seara, când Caleb, cam ostenit de treburile zilei, stătea în tăcere cu agenda deschisă pe genunchi, în vreme ce doamna Garth și cu Mary se ocupau de cusut, iar Letty, într-un ungher, îi șoptea ceva păpușii, domnul Farebrother se ivi pe aleea din livadă, care despărțea luminile și umbrele lunii august prin tufe de iarbă și crengi de măr. Știm că preotul îi îndrăgea pe enoriașii din familia Garth și se gândise să-i pomenească despre Mary lui Lydgate. Folosea din plin privilegiile clericului de a trece peste discriminările create de ranguri în Middlemarch, și-i spunea totdeauna mamei sale că doamna Garth arată mai mult a *lady* decât oricare altă cucoană din oraș. Totuși, vedeți, își petrecea serile la familia Vincy, unde stăpâna casei – deși avea mai puțin aerul de *lady*, domnea peste un salon bine luminat și peste o partidă de whist. În zilele acelea relațiile sociale nu erau determinate exclusiv de respect. Vicarul însă îi respecta din toată inima pe Garth-i și o vizită făcută de el nu era o surpriză pentru familie. Cu toate astea, se bizuia pe elementul surpriză în timp ce le strângea mâna, spunându-le:

– Vin în calitate de sol, doamnă Garth; am să vă comunica ceva, dumitale și lui Garth, în numele lui Fred Vincy. Pe scurt, bietul băiat – continuă el, așezându-se și rotindu-și în jur privirea sclipitoare către cei trei ascultători – m-a făcut confidentul lui.

Lui Mary îi bătea inima cam iute: se întreba cât de departe mersese Fred cu destăinuirile.

– Nu l-am mai văzut pe flăcău de luni de zile, zise Caleb. Nici să mă tai, n-aș putea presupune ce s-a ales de el.

– A fost plecat într-o vizită, urmă vicarul, fiindcă acasă era o atmosferă prea fierbinte pentru el, și Lydgate i-a spus maică-si că sărmanul băiat n-ar trebui să se apuce încă de studii. Dar ieri a venit la mine și și-a descărcat inima. Sunt tare bucuros că a procedat astfel, fiindcă a crescut sub ochii mei de când era un copil andru de paisprezece ani, și în locuința lor mă simt ca la mine acasă, așa încât copiii parcă mi-ar fi nepoți și nepoate. Dar într-un caz ca a lui e greu să dai sfaturi. Oricum, m-am rugat să vin și să vă spun că pleacă și că se simte mizerabil din pricina datoriei ce-o are față de dumneata și a neputinței de a o achita, încât nu cutează nici să vină să-și ia rămas bun.

– Spune-i că asta-i floare la ureche, zise Caleb, fluturându-și mâna nepăsător. Am înghițit hapul și-am trecut peste asta. Și acum o să fiu bogat ca un Ceresus.

– Ceea ce înseamnă, preciză doamna Garth, zâmbindu-i vicarului, că o să avem destui bani ca să ne creștem omenește băieții și s-o ținem pe Mary acasă.

– Unde ați găsit comoara? întrebă domnul Farebrother.

– Am să administrez două domenii, Freshitt și Tipton, și, pe deasupra, poate că și o bucată frumușică de pământ din Lowick; toate sunt în posesia acelorași familii înrudite, și angajamentele, odată pornite, se întind ca pârjolul. Întorsătura asta mă face foarte fericit, domnule Farebrother – la acest punct, Caleb își dădu puțin capul pe spate și-și rezemă coatele de brațele fotoliului – anume faptul că am iarăși prilejul să mă îndeletnicesc cu îngrijirea ogoarelor și să duc la capăt două-trei proiecte de îmbunătățiri. Parcă ți se strânge inima, cum i-am spus adesea Susanei, să stai pe spinarea calului, să te uiți peste gardurile vii și să vezi cum treaba se face pe dos, fără a fi în stare să pui umărul ca s-o îndrepti. Nu mă ajută capul să pricep ce fac oamenii care se apucă de politică: pe mine aproape că mă scoate din minți să văd proasta gospodărire, măcar și pe o întindere de câteva sute de acri.

Rareori se aventura Caleb într-un discurs atât de lung, dar fericirea avea asupra lui efectul aerului de munte: ochii îi străluceau și cuvintele îi ieșeau din gură fără efort.

– Te felicit din toată inima, Garth, spuse vicarul. O veste mai bună nici că aș fi putut să-i duc lui Fred Vincy, fiindcă a stăruit îndelung asupra nedreptății ce v-a făcut silindu-vă să vă lipsiți de banii voștri – zicea că v-a jefuit de suma de care aveați nevoie în alte scopuri. Aș vrea ca Fred să nu fie un tânăr atât de trândav; are el câteva calități, dar tatăl lui se poartă cam aspru.

– Unde se duce? întrebă doamna Garth, cu destulă răceală.

– Intenționează din nou să-și ia diploma și pleacă la studii înainte de terminarea trimestrului. Eu l-am sfătuit să facă așa. Nu-l îndemn să intre în cariera ecleziastică – dimpotrivă. Dar dacă va munci cum trebuie ca să treacă examenul, asta o să reprezinte o garanție că are în el energie și voință; deocamdată se lasă purtat de valuri; nu știe de ce altceva s-ar putea apuca. Până una-alta, îi va face pe plac tatălui său și, între timp, i-am făgăduit să caut să-l împac pe Vincy cu ideea că fiul lui va adopta un alt drum în viață. Fred declară cu franchețe că nu simte chemare pentru cariera teologică, iar eu sunt primul care m-aș strădui din răzputeri să opresc un om de la pasul fatal de a-și alege o profesie nepotrivită. Mi-a citat spusele dumitale, domnișoară Garth – ți le mai amintești? (Domnul Farebrother obișnuia să-i spună „Mary” și nu „domnișoara Garth”, dar delicatețea lui îl îndemna să o

trateze acum cu mai multă deferență, fiindcă, așa cum suna fraza doamnei Vincy, „își câștigă pâinea muncind”.)

Mary se simțea stânjenită dar, fiind determinată să ia lucrurile ușor, răspunse pe dată:

– I-am spus lui Fred o sumedenie de lucruri fără însemnătate, suntem tovarăși de joacă de când mă știu.

– I-ai afirmat odată, după spusele lui, că din el ar ieși unul din acei clerici ridicoli, care contribuie ca întregul cler să fie desconsiderat. A fost, ce-i drept, o observație atât de tăioasă, că m-am simțit chiar și eu nițel tăiat.

Caleb râse.

– A moștenit de la tine limba ascuțită, Susan, îi spuse el nevastei, cu oarecare satisfacție.

– Dar neseriozitatea nu de la ea am moștenit-o, tată, replică Mary în grabă, temându-se să nu o necăjească pe maică-sa. E destul de urât din partea lui Fred că-i repetă domnului Farebrother spusele mele neserioase.

– Negreșit că ți-au scăpat cuvinte pripite, scumpa mea, zise doamna Garth, pentru care a vorbi rău despre demnități publice însemna a comite o abatere serioasă. Nu trebuie să-l apreciem mai puțin pe vicarul nostru din pricină că în parohia vecină a slujit un cleric ridicol.

– Totuși, există un dram de adevăr în ce spune fata, constată Caleb, care nu avea chef să fie subapreciată agerimea lui Mary. Un muncitor prost, de orice gen, face să scadă încrederea în confrății lui. Lucrurile se leagă toate între ele, adăugă privind în dușumea și mișcându-și stingherit picioarele, cu impresia că nu-și poate turna gândurile în tiparul cuvintelor.

– E clar, spuse vicarul, amuzat. Atunci când merităm disprețul, mintea oamenilor se acordează la melodia disprețului. Nici vorbă, aprob felul cum vede domnișoara Garth chestiunea, indiferent dacă părerea ei mă osândește sau nu și pe mine. Cât despre Fred Vincy, e doar onest să îl scuzăm puțin: purtarea înșelătoare a bătrânului Featherstone l-a făcut să se cam răsfete. Este ceva absolut diabolic în felul cum, până la urmă, nu i-a lăsat măcar un gologan. Dar Fred are bunul simț să nu stăruie asupra acestui episod. Și cel mai mult îl doare inima de faptul că te-a jignit pe dumneata, doamnă Garth; își închipuie că niciodată nu o să mai ai o părere bună despre el.

– Am fost dezamăgită de Fred, încuviință fără ezitare doamna Garth. Dar sunt gata să-mi formeze iarăși o părere bună despre el, când o să-mi ofere un temei.

Auzind aceasta, Mary ieși din odaie, luând-o pe Letty cu ea.

– A, trebuie să le iertăm tinerilor când sunt mâhniți, grăi Caleb, privind cum Mary închide ușa. Și așa cum spui dumneata, domnule Farebrother, în bătrânul acela zăcea un adevărat diavol. Acum, că a ieșit Mary, trebuie să-ți spun un lucru – cunoscut doar de Susan și de mine, și sunt sigur că dumneata n-o să-l mai repeți nimănui. Bătrânul nemernic a vrut ca Mary să ardă unul dintre testamente chiar în noaptea când a murit, în timp ce îl veghea singură, și i-a oferit o sumă de bani pe care o avea în cutia de lângă pat, dacă face ce vrea el. Dar Mary, înțelegi și dumneata, nu putea face una ca asta – nu voia să umble în dulapul lui de fier, și-așa mai departe. Acum, vezi bine, testamentul pe care ținea să-l ardă era ultimul, așa că, dacă Mary ar fi procedat după voia lui, Fred Vincy ar fi avut acum zece mii de lire. În cele din urmă, bătrânul își întoarse totuși inima spre el. Faptul acesta a îndurerat-o mult pe biata Mary: dar nu l-a putut împiedica să se producă – și a avut dreptate să

procedeze așa cum a procedat – se simte însă, cum ne spunea ea, pe parcă ar fi ruinat averea cuiva și ar fi călcat-o în picioare fără voie, când de fapt nu a făcut altceva decât să se apare, pe bună dreptate. Eu unul îi împărtășesc oarecum sentimentele, și dacă aş putea îndrepta în vreun fel situația bietului flăcău, în loc să-i port pică pentru răul ce ne-a făcut, aş fi bucuros. Ia zi, dumneata ce părere ai, domnule? Susan nu e într-un tot de acord cu mine. Ea zice – spune ce ziceai tu, Susan.

– Mary nu ar fi putut acționa în alt chip, chiar dacă ar fi știut ce efect va avea purtarea ei asupra lui Fred, cuvântă doamna Garth, oprindu-se din lucru și uitându-se la domnul Farebrother. Și habar nu avea despre acest lucru. Eu cred că o pierdere ce atinge pe altul, ca urmare a faptului că noi am avut o purtare justă, nu trebuie să ne împovăreze conștiința.

Vicarul nu răspunse imediat, și Caleb grăi:

– Asta-i impresia noastră. Dar copila simte într-alt fel, și eu sunt alături de ea. Când dai îndărăt ca să ferești pe cineva, nu te gândești că strivești un câine sub copitele calului; dar dacă ai făcut-o, fapta rămâne pe seama ta.

– Am convingerea că în această privință doamna Garth e de acord cu dumneata, rosti domnul Farebrother, care, dintr-un motiv oarecare, înclina mai degrabă să chibzuiască decât să vorbească. Cu greu ar putea susține cineva că ceea ce simți în legătură cu Fred e nepotrivit – sau, mai degrabă, greșit – și nimeni n-ar putea avea ceva împotriva unui astfel de sentiment.

– Bine, bine, zise Caleb – dar rămâne un secret. N-o să-i spui nimic lui Fred.

– Desigur că nu. Dar îi voi duce cealaltă veste bună – că îți dă mâna să suporti pierderea provocată de el.

Nu mult după această convorbire, domnul Farebrother părăsi casa și, zărind-o pe Mary în livadă cu Letty, se duse să-i spună la revedere. În lumina asfințitului, care scotea în relief strălucirea merelor pe fundalul tufișurilor cu frunze rare, cele două surori alcătuiau un tablou drăgălaș: Mary, în rochia ei de bumbac, de culoarea levănțicii, cu panglici negre, ținea în mână un coș, în vreme ce Letty, în rochia de nanchin uzată bine, culegea merele căzute pe jos. Dacă vreți să aflați mai amănunțit cum arăta Mary, pun prinsoare, zece contra unu, că mâine, pe străzile aglomerate, dacă stați la pândă veți zări o față ca a ei; nu se va afla printre acele fiice ale Sionului care au port trufaș, merg cu nasul pe sus, le joacă ochii-n cap, și se sclifosesc când pășesc – lăsați-le pe toate acestea să treacă și ațintiți-vă privirea asupra vreunei persoane mici, rotunjoare, cu păr castaniu, cu ținuta fermă dar liniștită, privind în jur fără a presupune că se uită cineva la ea. Dacă are obraz lat și fruntea pătrată, sprâncene bine desenate și păr închis la culoare, cârlionțat, dacă îi licărește o anumită expresie de amuzament în privire, în timp ce gura păstrează secretul hazului, iar în rest trăsăturile ei sunt absolut oarecare – luați această persoană banală, dar nu dezagreabilă, drept un portret al lui Mary Garth. Dacă o faceți să zâmbească, vă va arăta niște dinți mărunți desăvârșiți; dacă o supărați, nu va ridica tonul, dar probabil că vă va spune unul dintre cele mai amare lucruri a cărui aromă ați gustat-o vreodată; dacă îi faceți vreun serviciu, nu-l va uita toată viața. Mary îl admira pe micul vicar chipeș, cu față isteață, în straiile lui bine periate, roase până la ață, mai mult decât pe oricare alt bărbat ce-i ieșise în cale. Nu-l auzise niciodată spunând vreo nerozie, deși știa că face și lucruri nesăbuite; și poate că ea l-ar fi ținut de rău pentru spusele lui neroade, mai curând decât pentru oricare dintre acțiunile lui nechibzuite. Cel puțin trebuie să remarcăm faptul că imperfecțiunile caracterului clerical

al vicarului nu-i păreau niciodată menite să stârnească disprețul și dezgustul pe care le manifestase cu anticipare față de imperfecțiunile imprevizibile ale rolului clerical interpretat de Fred Vincy. Îmi imaginez că aceste încălcări ale dreptei judecăți se pot întâlni chiar și în minți mai coapte decât a lui Mary Garth: imparțialitatea noastră e rezervată meritelor și lipsurilor abstracte, pe care niciunul dintre noi nu le-a văzut vreodată. Poate cineva să ghicească pentru care dintre acești doi bărbați, nespus de deosebiți între ei, era înclinată Mary să simtă tandrețe specific feminină? Oare pentru cel cu care era dispusă să se arate severă, sau dimpotrivă?

– Ai ceva de transmis vechiului dumitale tovarăș de joacă, domnișoară Garth? întrebă vicarul, luând un măr parfumat din coșul ce-i întindea fata și punându-l în buzunar. Ceva care să atenueze judecata aceea aspră? Mă duc de-aici direct la el, să-l văd.

– Nu, spuse Mary, clătinând din cap și zâmbind. Dacă m-aș gândi să-i spun că nu ar fi ridicol ca eclesiast, aș fi nevoită să-i spun că ar fi ceva mai rău decât ridicol. Dar mă bucur mult că pleacă să studieze.

– Pe de altă parte, sunt foarte bucuros să aflu că *dumneata* nu mai pleci să muncești. Sunt sigur că maică-mea va fi foarte fericită dacă vii să o vezi la vicariat: știi că ține să aibă în preajma ei oameni tineri cu care să stea de vorbă, și are o mulțime de lucruri de povestit despre vremurile de altădată. O să însemne într-adevăr o amabilitate din partea dumitale.

– Mi-ar face mare plăcere, dacă aș putea, răspunse Mary. Totul pare să se rânduiască dintr-o dată în chip prea fericit pentru mine. Mă gândeam că o viață întreagă o să-mi fie dat să duc mereu dorul casei, și, după ce s-a spulberat mâhnirea aceasta, îmi simt mintea cam pustie: presupun că impresia ține locul rațiunii pentru a-mi umple mintea.

– Pot să vin și eu cu tine, Mary? șopti Letty; o copilă cât se poate de nelalocul ei, care asculta tot ce se vorbea în jur.

Dar fu încântată când domnul Farebrother o ciupi de bărbie și o sărută pe obraz – întâmplare pe care o povesti mamei și tatălui ei.

În timp ce vicarul se îndrepta spre Lowick, oricine l-ar fi observat îndeaproape, l-ar fi putut vedea înălțând din umeri de două ori. Cred că rarii englezi care folosesc acest gest nu aparțin niciodată tipului greoi; mă tem să nu-mi oferiți un exemplu contrar nimicitor, așa încât voi spune „mai niciodată”; îndeobște, cei ce folosesc asemenea gest au un temperament frumos și vădesc multă îngăduință față de greșelile mai mici ale oamenilor (iar printre acestea se număra propriile lor greșeli). Vicarul purta un dialog interior în cursul căruia se întreba dacă pe Fred și pe Mary Garth nu-i lega ceva mai mult decât simpatia reciprocă născută între vechi tovarăși de joacă, și își răspundea singur tot cu o întrebare: dacă acel nod de feminitate nu era cu mult prea ales pentru un tânăr gentilom atât de necopt? Riposta la această întrebare fusese prima înălțare din umeri. După aceea râse de el însuși, fiindcă fusese cât pe-acți să se simtă gelos, de parcă ar fi un bărbat bun de însurătoare – și adăugă în gând: „orice bilanț mi-aș face, mi-ar arăta limpede că-mi pot lua gândul de la acest lucru”. Drept care urmă a doua înălțare din umeri.

Ce puteau să vadă doi bărbați atât de diferiți între ei în acea „mogâldeață castanie”, cum se botezase singură Mary? Hotărât că nu lipsa ei de nuri îi atrăgea (și să fie avertizate, prin urmare, toate tinerele domnișoare nenurlii împotriva încurajării periculoase acordate de Societate pentru a nu

se încrede în lipsa lor de frumusețe). O ființă omenească, în această națiune vârstnică a noastră, constituie un întreg minunat, lenta creație a unor îndelungate influențe reciproce; iar farmecul este rezultatul a două asemenea întreguri, unul care iubește și cel care se lasă iubit.

Când doamna și domnul Garth rămăseseră între patru ochi, Caleb zise:

– Ghici la ce mă gândesc, Susan.

– La rotația culturilor, răspunse doamna Garth, zâmbindu-i pe deasupra lucrului la care împlătea – sau, dacă nu, la ușile din spate ale *cottage*-urilor fermierilor din Tipton.

– Nu, rosti cu gravitate Caleb, mă gândesc că eu aș putea prilejui o mare cotitură în viața lui Fred Vincy. Christy a plecat, Alfred va pleca în curând și o să treacă cinci ani până ce Jim va fi pregătit ca să intre în afaceri. Voi avea nevoie de un ajutor, și Fred ar putea veni să învețe natura lucrurilor și să acționeze sub îndrumarea mea, iar asta ar putea să facă din el un om folositor, dacă renunță să devină paroh. Ce părere ai?

– Cred că greu ai putea găsi o muncă cinstită la care familia lui să se împotrivescă mai strașnic, răspunse cu hotărâre doamna Garth.

– Ce-mi pasă mie de obiecțiile lor? declară Caleb, cu o dârzenie pe care se simțea dispus să o manifeste odată ce-și formase o opinie. Băiatul s-a făcut mare și trebuie să-și câștige pâinea. Are minte destulă și se dovedește de-ajuns de ager; îi place să umble pe ogoare și credința mea e că ar putea învăța bine rostul afacerilor, dacă i-ar sta capul la treaba asta.

– Dar o să-i stea? Tatăl și mama lui voiau să facă din el un *gentleman* cu purtări alese, și cred că băiatul năzuiește la același lucru. Cu toții ne consideră mai prejos de ei. Iar dacă propunerea ar veni din partea ta, sunt sigură că doamna Vincy ar considera că îl vrem pe Fred pentru Mary.

– Viața e o poveste amărâtă, dacă trebuie să ți-o rânduiești după asemenea aiureli, grăi Caleb dezgustat.

– Da, dar omul mai are o anumită mândrie pe care se cuvine s-o păstreze, Caleb.

– Numesc mândrie deplasată, cea care te face să accepți ca ideile netoților să te împiedice de la săvârșirea unei fapte bune. Nu există niciun gen de muncă – urmă Caleb, cu aprindere, întinzând o mână și vânturând-o în sus și-n jos, ca să-și sublinieze tonul emfatic – care să poată fi făcută cum trebuie, atâta timp cât ții seama de ce spun netoții. Trebuie să ai sădită în tine convingerea că urmezi un plan just, și de planul acela trebuie să te ții.

– Nu mă voi împotrivi la niciun plan care ți-a intrat ție în cap, Caleb, glăsui doamna Garth, care era o femeie fermă, dar știa că există câteva puncte în privința cărora blajinul ei soț se arăta și mai ferm. Totuși, pare lucru hotărât că Fred se va întoarce la colegiu: n-ar fi mai bine să aștepti să vezi ce va decide să facă după asta? Nu izbutești ușor să ții oamenii împotriva voinței lor. Și nu ești încă destul de sigur de propria ta situație, nici de ce o să ai nevoie.

– Ei, s-ar putea să fie mai cuminte să aștept oleacă. Cât despre faptul că o să am de lucru până peste cap, pentru doi oameni, de asta sunt absolut sigur. Totdeauna am avut o droaie de treburi și mereu se ivește câte ceva nou. Păi, poftim, abia ieri – Doamne păzește, nici nu cred să-ți fi spus! S-a întâmplat faptul curios că doi oameni, din două părți diferite, au venit să-mi ceară să le fac aceeași estimăție. Și cam cine crezi că erau? – încheie Caleb, luând o priză de tabac și ținând-o în sus, între degete, ca și cum ar fi făcut parte din expunerea lui. Îi plăcea să tragă pe nas puțin tabac, când îi

venea poftă, dar de obicei uita că această slăbiciune se afla la ordinele lui.

Nevastă-sa puse jos lucrul de mână și-l privi atentă:

– Ei, uite, unul dintre ei era Rigg ăla, sau Rigg Featherstone. Dar Bulstrode a venit înaintea lui, așa că am să fac treaba lui Bulstrode. Încă nu pot spune dacă cei doi plănuiesc o ipotecă sau o cumpărare.

– Poate omul acela să se apuce să vândă pământul care abia i-a fost lăsat moștenire – pentru care și-a luat și nume nou? se interesă doamna Garth.

– Naiba știe, răspunse Caleb, care niciodată nu atribuia cunoașterea unor acțiuni discredibile vreunei puteri mai înalte decât naibii. Dar Bulstrode râvnea de mult să-i cadă în gheare o bucățică frumoasă de moșie – asta știu bine. Și cu greu poți obține asemenea lucru, în această parte a țării.

Caleb își risipi cu grijă tabacul, în loc să-l tragă pe nas, și apoi adăugă:

– Curioase mai sunt și dedesubturile întâmplărilor. Iată o moșie pe care toți se așteptau s-o vadă revenind lui Fred, în timp ce moșneagului se pare că nici prin gând nu i-a trecut să-i lase măcar o palmă de pământ, ci a lăsat-o acestui fecior lăaturalnic pe care îl ținuse ascuns în taină, și pe care s-a gândit să-l vâre printre noi, ca să sâcâie cu persoana lui pe toată lumea, așa cum i-ar fi putut sâcâi el însuși, dacă și-ar mai fi dus zilele. Și zic, n-ar fi curios dacă până la urmă moșia ar cădea pe mâna lui Bulstrode? Moșneagul îl ura și niciodată n-a vrut să încheie operații bancare cu el.

– Ce motiv avea să asmută ființa aceea mizerabilă împotriva unui om cu care nu avea nimic de împărțit? întrebă doamna Garth.

– Pfui! Ce rost are să întrebi care erau țelurile unui astfel de individ! Sufletul omului – rosti Caleb, cu glasul profund și grava clătinare de cap care însoțeau totdeauna folosirea acestei fraze – sufletul omului, când putrezește de-a binelea, poate să rodească tot soiul de buruieni otrăvitoare, și niciun ochi nu are cum să vadă de unde le-a răsărit sămânța.

Era una dintre ciudățeniile lui Caleb că, izbindu-se de dificultatea de a găsi cuvinte pentru a-și exprima gândul, părea să prindă crâmpie de zicale, pe care le asocia cu diferite puncte de vedere sau stări de spirit ale sale; iar de câte ori încerca o senzație de spaimă, îl obseda frazeologia biblică, deși anevoie ar fi putut să citeze ceva cu strictă fidelitate.

[24](#) Personaj tradițional al păpușarilor britanici, echivalent cu Țândărică (n.t.).

*Înfloritor nu-s niciodat',
căci zi de zi a tot plouat.*

Shakespeare, *A douăsprezecea noapte*.

Negocierile de care pomenea Caleb Garth că s-ar fi desfășurat între domnul Bulstrode și domnul Joshua Rigg Featherstone, cu privire la moșia aferentă conacului Stone Court, prilejuiseră un schimb de scrisori între aceste personaje.

Cine știe ce efecte poate avea scrierea? Dacă se întâmplă să fi fost săpată în piatră, chiar dacă zace veacuri de-a rândul cu fața-n jos, pe un țărm uitat, sau se odihnește tihnit sub tobele și mășăluielile multor cuceriri, poate până la urmă să ne introducă în taina uzurpatorilor și a altor scandaluri despre care s-a bârfit cu imperii în urmă – lumea noastră fiind, pe cât se pare, o uriașă galerie șoptitoare. Asemenea situații sunt adeseori amănunțit înfățișate, în timpurile noastre meschine. La fel cum piatra în care au dat cu piciorul generații de nepricopsiți poate ajunge, datorită unor curioase și mărunte legături cauzale, sub ochii unui cărturar care, pe baza ei are în sfârșit posibilitatea de a stabili data unor invazii și de a oferi astfel cheia unor religii, tot așa un petic de hârtie mâzgălită, întrebuințat multă vreme drept ambalaj sau dop nevinovat, poate până la urmă să fie despăturit sub doi ochi ce dispun de destule cunoștințe pentru a-l transforma în preludiul unei catastrofe. Pentru Uriel, care urmărește progresul istoriei planetare pornind de la Soare, primul rezultat ar însemna o coincidență tot atât de importantă ca și al doilea.

După ce am făcut această observație cam trufașă, îmi vine mai puțin greu să atrag atenția asupra existenței unor oameni de rând, a căror intervenție, oricât de umilă ar putea să pară, determină în mare măsură mersul lumii. Desigur că ar fi bine dacă am putea ajuta la reducerea numărului lor. Judecând pe plan social, Joshua Rigg ar fi fost declarat, în general, o ființă de prisos. Dar cei cărora, ca de pildă Peter Featherstone, societatea nu le-a cerut niciodată un duplicat al persoanei lor, nu sunt defel dispuși să aștepte asemenea cerere, formulată în proză sau versuri. În cazul de față, duplicatul prezenta mai multă asemănare exterioară cu mama, întrucât, la sexul slab, trăsăturile batraciene, însoțite de obraji cu culori proaspete și de un trup bine rotunjit, sunt capabile să păstreze mult farmec în ochii unei anumite categorii de admiratori. Rezultatul este uneori un mascul cu mutră de broscui – indezirabil, negreșit, pentru orice categorie de ființe inteligente. Mai ales când este scos subit la suprafață ca să frustreze speranțele altor persoane – cel mai josnic aspect sub care se poate prezenta o persoană socialmente de prisos.

Dar caracteristicile care-l puneau în inferioritate pe domnul Rigg Featherstone aparțineau toate genului cumpătat al băutorilor de apă. De la cel mai matinal până la cel mai tardiv ceas al zilei, era mereu la fel de lunecos, curat și răcoros ca și broscuiul cu care semăna, și bătrânul Peter chicotise în taină la gândul unui vlăstar aproape mai calculat și mult mai imperturbabil decât el. Voi adăuga că își îngrijea unghiile cu scrupulozitate și intenționa să se însoare cu o tânără bine-crescută (până acum,

încă neprecizată), înzestrată cu fire bună și cu relații incontestabile într-o burghezie respectabilă. Astfel unghiile și modestia lui erau comparabile cu cele ale majorității *gentlemanilor*, deși ambiția îi fusese educată doar la școala ocaziilor oferite unui funcționar și contabil la firmele comerciale mai mici dintr-un port maritim. Pe Featherstonii rurali îi socotea oameni foarte simpli și absurzi, iar ei, la rândul lor, priveau „educația” lui într-un oraș maritim ca o exagerare a monstruoșității reprezentate de faptul că fratele lor Peter – ba, mai rău încă, averea lui – conținuseră asemenea bunuri.

Grădina și potecile acoperite cu pietriș, văzute prin cele două ferestre ale salonului lambrizat din Stone Court, nu arătaseră niciodată mai bine îngrijite decât acum, când domnul Rigg Featherstone stătea acolo cu mâinile la spate, aruncând o privire de stăpân asupra acelor terenuri. Nu-ți puteai însă da seama dacă se uita la ele de dragul de a le contempla, sau pentru a întoarce spatele unor persoane înfipite în mijlocul încăperii, cu picioarele mult depărtate și mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor: o persoană, sub toate aspectele, în evident contrast cu lunecosul și recele Rigg. Era un bărbat care se apropia vizibil de șaizeci de ani, cu o înfățișare înfloritoare, păros, cu smocuri cărunte în favoriții stufoși și în părul des și inelat, cu un corp îndesat care atrăgea atenția, spre dezavantajul lui, asupra cusăturilor cam uzate ale hainelor, și cu aerul unui fanfaron dornic să fie remarcat chiar la un foc de artificii, convins că observațiile sale personale asupra reprezentației date de oricare altă persoană trezesc mai mult interes decât reprezentația propriu-zisă.

Numele său era John Raffles și, uneori, în chip mucalit, scria inițialele W. A. G.²⁵ după semnătura lui, comentând că fusese învățat odată să procedeze așa de către Leonard Lamb²⁶ din Finsbury, care scria B. A.²⁷, după numele lui, și că el, Raffles fusese inițiatorul poreclei spirituale date aceluia celebru director: BA LAMB²⁸. Cam acestea erau exteriorul și savoarea intelectuală a domnului Raffles, amândouă părădind a purta miasma stătută a camerelor pentru comis-voiajori din hotelurile comerciale ale epocii.

– Haide, Josh, spunea el, cu ton bubuitoare, privește lucrurile în această lumină: biata maică-ta pogoară în valea anilor, și ție ți-ar da mâna acum s-o ajuți să întreprindă ceva frumos, ca să poată duce și ea un trai mai înlesnit.

– Nu câtă vreme trăiești dumneata. Nimic n-ar face-o să se simtă în largul ei, câtă vreme trăiești dumneata, ripostă Rigg, cu glasul lui rece, ascuțit; o să-i iei tot ce-i dau eu.

– Bag seamă că îmi porți pică, Josh. Dar, zău așa, de la om la om, fără șarlatanie – un mic capital mi-ar permite să fac din prăvălie ceva clasa întâi. Comerțul cu tutun se dezvoltă. Mi-aș tăia nasul cu mâna mea, dacă n-aș scoate tot ce se poate scoate din negoțul ăsta. Mă lipsesc de el ca puricele de lână, pentru binele meu. Am să fiu mereu la fața locului. Și nimic n-ar face-o mai fericită pe biata mamă-ta. Am făcut o treabă grozav de bună cu ovăzul meu sălbatic. Am scos cinzeșcinci la sută. Vreau să mă așez și eu în colțul meu tihnit, de lângă cămin. Și dacă m-aș lega odată zdravăn de comerțul cu tutun aș putea aduce în branșa asta un car de minte și de experiență care ar conta, că, de, nu se găsește oriunde, cu una, cu două. Nu vreau să vin mereu să te plictisesc, dar aș dori să urnesc lucrurile odată pentru totdeauna pe drumul bun. Chibzuiește la treaba asta, Josh – zău așa, ca de la om la om – și gândește-te că biata maică-ta o să trăiască înlesnit până la sfârșitul vieții. Totdeauna am ținut la bătrână, pe legea mea!

– Chiar așa? rosti liniștit domnul Rigg, fără a-și lua privirea de la fereastră.

– Da, chiar așa! zise Raffles, apucându-și pălăria aflată pe masă, în fața lui, și dându-i un fel de brânci, ca efect oratoric.

– Atunci te rog să mă ascuți. Cu cât ai să îndrugi mai multe, cu-atât am să te cred mai puțin. Cu cât stăruiești mai mult să faci un anumit lucru, cu-atât voi avea motive mai puternice de a nu-l face niciodată. Crezi că pot să uit cum mă pocneai când eram un băiețandru și înfulecai cele mai bune bucate, rupându-le de la gura mea și a mamei? Crezi că uit cum veneai mereu acasă ca să vinzi și să bagi în buzunar tot ce găseai și pe urmă iar te făceai nevăzut, și ne lăsaai la ananghie? Aș fi bucuros să te văd biciuit, legat de coada căruței. Maică-mea s-a purtat ca o toantă cu tine: n-avea niciun drept să-mi dea un tată vitreg, și a fost pedepsită pentru asta. Am să-i plătesc o pensie săptămânală și nimic mai mult; dar plata va înceta, dacă mai cutezi vreodată să pui piciorul pe-aici sau dacă mai vii vreodată după mine în acest ținut. Data viitoare când te mai arăți dincoace de pragul porților de colo, ai să fii alungat cu câinii și cu biciul căruțașului.

Cu aceste ultime cuvinte, Rigg se întoarse și își aținti asupra lui Raffles ochii lui reci, bulbucăți. Contrastul rămăsese la fel de izbitor cum s-ar fi putut înfățișa cu optsprezece ani înainte, când Rigg era un băiețaș cât se poate de neatrăgător și bun de chelfănit, iar Raffles un Adonis, spătos și îndesat, al barurilor și tavernelor de joc. Acum însă avantajul trecuse de partea lui Rigg, și cel care ar fi ascultat această conversație s-ar fi așteptat, probabil, ca Raffles să se retragă cu aerul unui câine alungat. Nicidecum. Făcu o strâmbătură, ticul lui de câte ori era „tăiat” de cartea altuia la vreun joc, apoi izbucni în râs și scoase din buzunar o ploscă de rachiu.

– Haide, Josh, grăi el, pe un ton lingușitor, dă-ne o lingură de rachiu și un *sovereign* ca să-mi plătesc drumul până acasă, și o întind! Onoarea mai înainte de toate! Mă duc ca din pușcă, pe onoarea mea!

– Ia seama, zise Rigg, trăgând din buzunar un maldăr de chei, dacă îți mai văd mutra pe-aici, nu-ți mai vorbesc. Nu te mai recunosc, mă port ca și cum aș vedea o cioară, și dacă încerci să-mi forțezi mâna n-ai să capeți nimic, decât că am să le spun la toți cine ești – un derbedeu vrednic de dispreț, fanfaron și tiranic.

– Mai mare păcatul, zău așa, făcu Raffles, prefăcându-se că se scarpină în cap și înălțându-și sprâncenele ca și cum ar fi fost mirat. Țin tare mult la tine; pe legea mea că țin! Da’ nimic nu-mi place mai mult decât să te împung nițel – semeni leit cu maică-ta; și acum trebuie să mă lipsesc de plăcerea asta. Dar rachiul și *sovereign*-ul rămân un târg încheiat.

Împinse plosca spre el și Rigg se îndreptă cu cheile în mână spre un frumos birou de stejar. Raffles întinzând plosca, își aduse aminte, că aceasta începuse să joace slobodă în învelitoarea ei de piele și zărind o hârtie îndoită care căzuse în grătarul căminului, o ridică și o îndesă sub piele, ca să fixeze bine sticla.

În momentul acela, Rigg se apropie cu o sticlă de rachiu în mână, umplu plosca și-i înmână lui Raffles un *sovereign*, fără să-i arunce o privire sau să-i adreseze vreun cuvânt. După ce încuie la loc biroul, se duse la fereastră și privi din nou în curte, la fel de impasibil ca la începutul întrevederii, în vreme ce Raffles lua un mic aconto din ploscă, răsucea bine dopul în gâtul ei și o vâră în buzunarul lateral, cu o încetineală provocatoare, strâmbându-se în spatele fiului său vitreg.

– Rămas bun, Josh – și de-o fi, pe totdeauna! spuse Raffles, întorcându-și capul când deschise

ușa.

Rigg îl văzu părăsind curtea și pornind pe alee. Norii cenușii se prefăcură într-o ușoară burniță, care înviora gardurile vii și marginile ierboase ale cărărilor lăturalnice, și-i zorea pe plugari să încarce ultimele căpițe de grâu. Raffles, umblând cu pasul nesigur al unui vagabond de oraș silit să facă pe jos o bună bucată de drum de țară, apărea la fel de discordant, în mijlocul acelei umezeli plină de liniște și hărnicie rurală, ca un maimuțoi scăpat dintr-o menajerie. Dar nu era nimeni prin jur ca să-l vadă, afară de vițeei de mult înțărcați, și nimeni care să-și arate dezgustul pentru înfățișarea lui, afară de micii șobolani de apă, care o tureau foșnind la apropierea sa.

Avu destul noroc, când intră pe șosea, ca să fie ajuns din urmă de o diligență, care-l duse până la Brassing, iar acolo luă trenul recent pus în circulație, remarcând față de ceilalți pasageri din compartiment că îl considera destul de bine pus la punct, acum că drumul de fier fusese gospodărit de Huskinsson. În mai toate împrejurările, domnul Raffles căuta să lase impresia că ar fi fost educat la o academie și că era capabil, dacă își dădea osteneala, să facă față oriunde s-ar fi găsit; într-adevăr, nu exista om pe care el să nu se simtă în măsură a-l ridiculiza și chinui, încredințat că în felul acesta oferă o distracție societății.

Își jucă și acum rolul cu aceeași vie însuflețire pe care ar fi manifestat-o dacă toate demersurile sale ar fi fost încununate de succes, și recurse în repetate rânduri la ploscă. Hârtia cu care îi înțepenise dopul era o scrisoare semnată de *Nicolas Bulstrode*, dar nu exista șansa ca Raffles să o deranjeze din poziția ei utilă.

²⁵ Joc de cuvinte intraductibil: în engleză inițialele acestea citite în continuare, înseamnă „coadă” (n.t.).

²⁶ Miel (engl.) (n.t.).

²⁷ *Bachelor of Arts*, licențiat în arte (n.t.).

²⁸ Balaam, personaj biblic, despre care legenda spune că a fost salvat de la moarte de măgarul său (n.t.).

*Cum l-ar mai copleși disprețul meu,
De caritate de n-aș fi legat!*

Shakespeare, *Henric al VIII-lea*.

Una dintre consultațiile profesionale date de Lydgate curând după întoarcerea sa din călătoria de nuntă avu loc la Lowick Manor, ca urmare a unei scrisori prin care i se ceruse să fixeze ziua și ora vizitei.

Domnul Casaubon nu-i pusese lui Lydgate niciun fel de întrebare referitoare la natura bolii sale, nici nu trădase – nici măcar față de Dorothea – vreo neliniște cu privire la probabilitatea ca maladia să-i curme lucrările, sau viața. Asupra acestui punct, ca și asupra tuturor celorlalte, se ferea de compasiunea celorlalți; și dacă îl supăra bănuiala că ar putea trezi milă prin vreun element presupus sau cunoscut de alții fără voia lui, gândul de a recunoaște deschis că se simte alarmat sau mâhnit, îi era, fără doar și poate, insuportabil. Orice minte orgolioasă cunoaște câte ceva din această experiență, care nu poate fi depășită decât printr-un sentiment de solidaritate umană destul de profundă, încât încercările de izolare să apară meschine și mărunte, și nu înălțătoare.

Dar domnul Casaubon era preocupat acum de o chestiune care făcea ca problema sănătății și a vieții sale să-i tulbure liniștea cu o forță mai obsesivă și mai supărătoare chiar decât gândul la imaturitatea autumnală a carierii sale de autor. E adevărat că aceasta din urmă putea fi numită marea lui ambiție; dar există anumite genuri de activitate creatoare în care rezultatul cel mai însemnat îl constituie doar susceptibilitatea stânjenitoare acumulată în conștiința autorului – poți afla de existența râului după câteva firicele de apă ce răzbesc printr-un morman de noroi supărător, adunat de multă vreme. Așa se întâmpla și cu cazna intelectuală a domnului Casaubon. Rezultatul său cel mai caracteristic nu era *Cheia tuturor mitologiilor*, ci convingerea morbidă că cei din jur nu-i acordă locul pe care el nu izbutise să demonstreze că-l merită; o perpetuă suspiciune că aprecierile formulate la adresa lui nu erau favorabile, o melancolică lipsă de pasiune în eforturile lui de creație și o rezistență pătimașă față de adevărul că nu crease nimic.

Astfel ambiția sa intelectuală, care celorlalți le părea că îl absorbise și îl secătuisese, în realitate nu reprezenta nicio garanție împotriva vulnerabilității – mai puțin decât orice împotriva rănilor provocate de Dorothea. Și acum începuse să eșafodeze posibilități de viitor care, într-un fel, îl amărau mai mult decât tot ce construisese mintea lui până atunci.

Împotriva anumitor fapte era neputincios: împotriva existenței lui Wil Ladislav, a rămânerii sale sfidătoare în împrejurimile Lowick-ului, și a impertinentei lui stări de spirit cu privire la posesorii unei erudiții autentice și ștampilate conform regulilor; împotriva firii Dorotheei, care adopta întotdeauna o nouă formă de activitate entuziastă, și care, până și în supunerea și tăcerea ei, acoperea mobiluri arzătoare, iritante, chiar când te mărgineai doar să te gândești la ele; împotriva anumitor concepții și simpatii care-i stăpâneau mintea în legătură cu subiecte cu neputință a fi discutate cu ea.

Nu se putea nega că Dorothea era o tânără doamnă mai virtuoasă și mai fermecătoare decât oricare alta cu care ar fi putut râvni el să se căsătorească; dar o tânără doamnă se dovedea a fi pentru el ceva mai tulburător decât plănuise. Îl îngrijea ca o infirmieră, îi citea, îi ghicea dorințele și se arăta plină de bunăvoință pentru simțurile lui; dar în mintea soțului pătrunsese certitudinea că îl judeca și că devotamentul ei conjugal era un fel de ispășire a unor gânduri eretice – și anume că îl însoțea permanent o comparație de pe urma căreia persoana și înfăptuirile lui apăreau în chip prea lucid doar ca o părțică a lucrurilor, în ansamblul lor. Nemulțumirea lui impregna, ca un soi de abur, toate gesturile ei tandre și blânde și ținea de lumea aceea lipsită de apreciere pe care Dorothea nu contribuise decât să o aducă mai aproape de el.

Sărmanul domn Casaubon! Suferința lui era cu atât mai greu de îndurat, cu cât îi apărea ca o trădare; tânăra făptură care-l venerase cu desăvârșită încredere se transformase repede în soția ai cărei ochi nu iartă, iar impresia lăsată de criticile și resentimentele ei nu mai putea fi înlăturată de niciun fel de duiosie sau supunere ce i le arătase de atunci încolo. Când, bănuitor, căuta să înțeleagă, ce înseamnă atitudinea soției lui, tăcerea Dorotheei îi apărea drept o răzvrătire înăbușită; o remarcă de-a ei pe care nu o anticipase sub nicio formă, echivala cu afirmarea unei superiorități conștiente de sine; răspunsurile ei amabile conțineau o prudență iritantă; iar când îl aproba, era doar semnul efortului autoimpus de a-l suporta. Tenacitatea cu care pastorul se zbătea să ascundă drama aceea lăuntrică o făcea cu atât mai vie pentru el, așa cum auzim cu mai multă acuitate ceea ce dorim ca alții să nu audă.

În loc să mă mir de acest rezultat lamentabil la domnul Casaubon, îl consider absolut obișnuit. Oare o pată neînsemnată, situată foarte aproape de câmpul vizual, nu ne șterge din priviri strălucirea lumii, lăsându-ne doar o zonă dincolo de care nu vedem decât pata? Nu cunosc pată mai tulburătoare decât eul nostru. Și, dacă domnul Casaubon s-ar fi decis să-și expună nemulțumirile, cine ar fi putut să-i contrazică bănuielile că nu mai era adorat fără nicio rezervă – cine ar fi putut afirma că ele nu se întemeiau pe motive solide? Dimpotrivă, mai exista un motiv puternic de adăugat, pe care el însuși nu-l pusese în mod explicit la socoteală – anume că nu se dovedea demn de o adorație absolută. Bănuia însă acest lucru la fel cum bănuia și altele, fără a le mărturisi și, la fel ca și noi, simțea câtă alinare i-ar fi adus prezența unei tovarășe de viață care să nu fi descoperit niciodată acest lucru.

Această susceptibilitate rănită apărută în relațiile dintre el și Dorothea fusese temeinic pregătită chiar înainte de întoarcerea lui Will Ladislaw la Lowick, și cele petrecute de-atunci încoace prefăcuseră puterea domnului Casaubon de a construi ipoteze suspicioase, într-o activitate exasperată. Tuturor faptelor cunoscute de el le adăugase altele imaginare, prezente și viitoare deopotrivă, care pentru el căpătau o realitate mai vie decât primele, deoarece stârneau o ură mai intensă, o amărăciune mai covârșitoare. Suspiciunea și gelozia provocate de intențiile lui Will Ladislaw, suspiciunea și gelozia față de impresiile Dorotheei, își țeseau statornic urzeala. Ar însemna să-l nedreptăm total dacă am presupune că s-ar fi putut lăsa târât de vreo răstălmăcire grosolană a purtării Dorotheei; însuși comportamentul și deprinderile lui mintale și, în egală măsură, firea într-adevăr nobilă a soției lui îl fereau de o asemenea greșală. Obiectul geloziei sale îl formau opiniile ei, calea pe care ar fi putut-o urma mintea ei arzătoare, și posibilitățile la care ar fi putut ajunge în viitor. În ce-l privea pe Will, deși până la ultima lui scrisoare sfidătoare domnul Casaubon

nu avusese niciodată vreun element concret pe temeiul căruia să fi putut aduce o acuzație certă tânărului, se simțea totuși îndreptățit să creadă că vărul acesta al lui era capabil de orice plan în stare să fascineze un temperament rebel și o fire impulsivă nedisciplinată. Avea certitudinea fermă că Dorothea determinase întoarcerea lui Will de la Roma și hotărârea lui de a se stabili în împrejurimi; și era de-ajuns de pătrunzător ca să-și imagineze că Dorothea încurajase cu nevinovăție această întorsătură a lucrurilor. Nu încăpea nicio îndoială că se simțea gata să se atașeze de Will și să se arate maleabilă față de sugestiile acestuia: niciodată nu rămăsese în *tête-à-tête*, cu el, fără ca, în urma convorbirii să nu scoată la iveală o nouă impresie răscolitoare, iar ultima întrevvedere de care avea cunoștință domnul Casaubon (la întoarcerea de la Freshitt Hall, pentru prima dată Dorothea nu pomenise că îl văzuse pe Will) dusese la o scenă care îi stârnise mai multă mânie împotriva amândurora decât resimțise până atunci. Felul cum Dorothea îi dăduse pe față, în beznă noapții, concepția ei despre problemele bănești, nu izbutise decât să nască în mintea soțului său un vălmășag de presimțiri și mai odioase.

Iar lovitura dată sănătății sale, nu demult, era o tristă prezență constantă în sufletul lui. Desigur că se întremase mult; își redobândise integral puterea lui obișnuită de muncă; maladia ar fi putut fi o simplă oboseală, și se putea să mai aibă parte de încă douăzeci de ani de împliniri, care ar fi justificat cei treizeci de ani de pregătire. Perspectiva aceasta devenea și mai plăcută, purtând aroma unei răzbunări împotriva lui Carp & company, căci chiar în momentele în care Casaubon bâjbâia cu feștila printre mormintele trecutului, figurile acelea contemporane se interpuneau de-a curmezișul plăpândeii lumini și întrerupeau sânguincioasa lui explorare. A-l convinge pe Carp de eroarea comisă, astfel încât să fie silit să-și înghită vorbele, cu o indigestie zdravănă pe deasupra ar fi fost un incident agreabil, semnificând forța scriitoricească triumfătoare, pe care nici măcar perspectiva de a trăi pentru posteritate pe pământ, și în vecii vecilor în cer, nu-l putea exclude din sfera contemplației.

Astfel, întrucât previziunea beatitudinii infinite nu putea să anuleze savoarea amăruie a geloziei și a ranchiunei supărătoare, e cu atât mai puțin surprinzător faptul că probabilitatea unei vremelnice fericiri pământești rezervate altor persoane, într-o perioadă când el personal urma să fi pășit pe târâmul gloriei divine, nu avea un efect prea liniștitor. Dacă s-ar fi dovedit că vreo boală serioasă îi surpă organismul, se putea ivi din plin prilejul – pentru unii – de a fi mai fericiți după dispariția lui; iar dacă unul dintre acești fericiți urma să fie Will Ladislav, domnul Casaubon ridica obiecții atât de energice împotriva unei asemenea eventualități, încât părea că mânia lui se va continua și în existența neîncarnată.

Firește, în felul acesta înfățișăm situația într-un mod foarte brut, și deci incomplet. Sufletul omenesc se ramifică pe numeroase făgașe și știm că domnul Casaubon avea un simț al corectitudinii și al demnității, conforme cu cerințele onoarei, care-l îndemnau să acorde conduitei sale alte motive decât gelozia și simțul răzbunării. Domnul Casaubon expunea situația în felul următor:

„Însurându-mă cu Dorothea Brooke, a trebuit să mă îngrijesc de bunăstarea ei, în ipoteza morții mele. Dar bunăstarea nu se poate asigura doar prin posesiunea amplă și independentă a unei averi; dimpotrivă, s-ar putea ivi împrejurări în care asemenea posesiune ar putea-o expune unor primejdii mai mari. Ea este o pradă ușoară pentru oricare bărbat care știe să manevreze cu dibăcie fie ardoarea ei afectuoasă, fie entuziasmul ei donchihotesc, și în preajma ei stă la pândă un bărbat care și-a pus în

gând tocmai acest lucru; un bărbat lipsit de orice principiu, rob al capriciului fugar și mânat de o animozitate nutrită de conștiința propriei ingraturități căreia în mod constant i-a dat curs, acoperindu-mă de ridicol, lucru de care sunt la fel de sigur, ca și cum l-aș fi auzit cu urechile mele. Chiar dacă mai trăiesc, voi fi tot timpul stingherit de ceea ce ar putea încerca acest om, prin intermediul influenței sale indirecte. Omul acesta a câștigat încrederea Dorotheei; i-a prins atenția în mreje; a căutat, în mod evident, să întipărească în mintea ei ideea că drepturile lui asupra mea depășesc tot ce am putea face pentru el. Dacă mor – și el stă la pândă, așteptând să se întâmple asta – o va convinge să se mărite cu dânsul. Asta ar fi o calamitate; Will e în stare s-o facă să creadă orice; Dorothea este înclinată spre un devotament lipsit de moderație, la care, în sine, îi reproșează că nu răspund, și e de pe-acum preocupată de soarta lui. El se gândește la o cucerire ușoară și la pătrunderea în cuibul meu. Voi împiedica acest lucru! Asemenea mariaj i-ar fi fatal Dorotheei. A perseverat el vreodată în ceva, în afară de a mă contrazice? În materie de cunoaștere, a căutat întotdeauna să fie ostentativ, cu mijloace ieftine. Pe plan religios ar putea fi, câtă vreme i-ar conveni, ecoul facil al rătăcirilor Dorotheei. Semidocismul nu a condamnat niciodată moravurile destrăbălate. Nu mă încred câtuși de puțin în morala lui și e de datoria mea să împiedic din răspuțeri realizarea planurilor sale.”

Dispozițiile juridice luate de domnul Casaubon odată cu căsătoria lăsau deschisă calea unor măsuri energice, dar cumpănind asupra lor, mintea lui zăbovea în mod inevitabil asupra perspectivelor propriei sale vieți, încât, în cele din urmă, râvna de a stabili calculul cel mai apropiat de realități îi învinse orgolioasa reticență și îl determină să ceară opinia lui Lydgate cu privire la natura bolii sale.

Îi menționase Dorotheei că Lydgate va veni la ora trei și jumătate și, ca răspuns la întrebarea ei îngrijorată dacă se simțea rău, replică:

– Nu, doresc numai să aflu părerea lui cu privire la câteva simptome obișnuite. Nu e nevoie să-l vezi și tu, scumpa mea. Voi da dispoziții să fie condus în alea Tiselor, unde îmi voi face plimbarea mea obișnuită.

Când Lydgate intră pe alea Tiselor, îl văzu pe domnul Casaubon pășind încet, după tabietul lui, cu mâinile la spate, și capul plecat. Era o după-amiază fermecătoare; frunzele teilor falnici cădeau în tăcere peste întunecatele boschete veșnic verzi, în vreme ce luminile și umbrele dormeau îmbinate; nu se auzea niciun sunet, afară de croncănitul ciorilor, care, pentru o ureche deprinsă, sună ca un cântec de leagăn, sau mai curând ca acel solemn și ultim cântec de leagăn, o litanie.

Lydgate, conștient de constituția lui vânjoasă de om în floarea vârstei, se simți mișcat de oarecare compasiune când silueta celui pe care l-ar fi ajuns curând din urmă se răsuci în loc și, înaintând spre el, arătă în mod mai clar ca oricând semnele îmbătrânirii premature – umerii încovoiați ai cărturarului, membrele subțiate și cutele melancolice ale gurii. „Sărmanul om, cugetă el, la anii lui, unii bărbați sunt ca leii: nu poți ghici altceva despre vârsta lor, decât că sunt în plină maturitate.”

– Domnule Lydgate, i se adresă domnul Casaubon, cu invariabilul său aer politic, vă sunt nespus de îndatorat pentru punctualitate. Dacă sunteți bun, ne vom purta conversația plimbându-ne în sus și-n jos pe alee.

– Sper că dorința dumneavoastră de a mă vedea nu se datorează revenirii unor simptome

neplăcute, răspunse Lydgate, ca să umple o pauză.

– Nu nemijlocit, nu. Pentru a justifica această dorință, trebuie să menționez – lucru la care altminteri n-aș fi nevoit să mă refer – că viața mea, insignifiantă sub toate aspectele ei colaterale, prezintă o posibilă importanță pentru ducerea la capăt a unor lucruri care s-au prelungit de-a lungul celor mai buni ani ai mei. Pe scurt, vreme îndelungată am purtat pe umeri o lucrare pe care cu dragă inimă aș lăsa-o în urma mea, măcar într-un asemenea stadiu încât să poată fi încredințată tiparului – de către alții. Dacă aș primi asigurări în ce privește termenul maxim la care mă pot aștepta în mod rezonabil, aceasta ar reprezenta o utilă circumscriere a încercărilor mele și o călăuză în determinarea, fie pozitivă, fie negativă, a drumului meu.

La acest punct, domnul Casaubon se opri, își desprinsese una dintre mâinile încrucișate la spate și o vârî printre nasturii pardesiului croit la un rând. O minte instruită pe larg asupra destinului uman, greu ar fi putut găsi ceva mai interesant decât conflictul interior implicat de felul lui de a vorbi formal, măsurat, slobozindu-și frazele însoțite de obișnuita-i psalmodiere și mișcare a capului. Ba chiar, pot fi oare întâlnite multe situații de un tragism mai sublim decât lupta purtată de un suflet cu necesitatea de a renunța la o lucrare care a constituit toată semnificația vieții sale – o semnificație pe cale să piară, asemenea apelor ce se ivesc și dispar acolo unde niciun om nu are nevoie de ele? Dar în persoana domnului Casaubon nu găseai nicio trăsătură care să le apară altora sublimă, și Lydgate – stăpânit de un anumit dispreț pentru înclinarea spre studiu steril – simțea cum în mila lui se amestecă și puțin amuzament. Dar avea o prea tristă intimitate cu nenorocirea pentru a fi convins de patosul unui destin în care totul se află sub nivelul tragediei, afară de egoismul pătimaș al celui în suferință.

– Vă referiți la posibilele handicapuri produse de boală? Întrebă el, dorind să ajute la precizarea intenției domnului Casaubon, care părea frânat de anumite ezitări.

– La asta mă refer. În spusele dumneavoastră, nu mi-ați dat a înțelege că simptomele pe care – sunt dator să mărturisesc – le-ați urmărit cu o grijă scrupuloasă, dezvăluiau o boală fatală. Dar dacă ar fi așa, domnule Lydgate, aș dori să aflu adevărul fără rezerve, și fac apel la dumneavoastră pentru o definire exactă a concluziilor la care ați ajuns: vă cer acest lucru ca un serviciu prietenesc. Dacă îmi puteți spune că viața mea nu este amenințată de altceva decât riscurile obișnuite, mă voi bucura, din pricinile în prealabil indicate. Dacă nu, cunoașterea adevărului devine și mai importantă pentru mine.

– Atunci, nu mai am ezitări asupra drumului pe care trebuie să-l urmez, declară Lydgate, dar primul lucru care trebuie să se întipărească în mintea dumneavoastră este că concluziile mele prezintă o dublă incertitudine: prezintă nesiguranță nu numai din pricină că eu nu sunt infailibil, ci și fiindcă în ceea ce privește bolile de inimă e peste măsură de greu să faci pronosticuri. În orice caz, anevoie poate cineva spori cumplita incertitudine a vieții.

Domnul Casaubon clipi în mod vizibil, dar se înclină.

– Cred că suferiți de ceea ce se numește degenerarea inimii din cauza grăsimilor, o maladie intuită și analizată mai întâi de Laennec, omul care ne-a dăruit stetoscopul, nu cu prea mulți ani în urmă. E necesară încă o serioasă doză de experiență – o observație mai îndelungată asupra acestei boli. Dar, după cele ce mi-ați spus, mă simt dator să vă comunic că moartea provocată de această maladie se produce adesea subit. În același timp, un astfel de sfârșit nu poate fi prevăzut. Starea

dumneavoastră actuală poate să vă îngăduie o viață suficient de confortabilă, încă cincisprezece ani, sau și mai mult. La aceasta nu aș putea adăuga altceva decât detalii medicale sau anatomice, care nu v-ar lămuri cu nimic în plus în așteptările dumneavoastră.

Instinctul lui Lydgate era destul de fin pentru a-i spune că o exprimare limpede, complet lipsită de precauții ostentative, avea să fie privită de domnul Casaubon ca un tribut de respect.

– Vă mulțumesc, domnule Lydgate, zise domnul Casaubon, după o scurtă pauză. Mai am o singură întrebare: i-ați comunicat doamnei Casaubon cele ce mi-ați spus mie acum?

– Parțial, mă refer la rezultatele posibile.

Lydgate era pe cale să-i explice de se socotise necesar să-i spună Dorotheei, dar domnul Casaubon, îmboldit de dorința evidentă de a pune capăt conversației, își flutură ușor mâna și repetă: „Vă mulțumesc” trecând la observații asupra frumuseții rare a zilei.

Lydgate, convins că pacientul său dorește să fie lăsat singur, se despărți curând de el, și silueta neagră, cu mâinile la spate și capul plecat, pași mai departe pe alea unde trunchiurile întunecate ale tiselor îi țineau o mută tovarășie întru tristețe, iar umbrele firave ale unei păsărele sau ale unei frunze care plutea peste insulele de lumină solară luceau pe lângă el în tăcere, ca în prezența unei suferințe. Acolo se afla un om care se trezea pentru prima dată ochi în ochi cu moartea, care trecea printr-unul dintre acele rare momente ale experienței când simți că adevărul unei banalități este la fel de deosebit de ceea ce se numește cunoașterea ei, pe cât de diferită este priveliștea apei ce curge pe pământ de viziunea de coșmar a apei ce nu poate fi ajunsă pentru a răcori o gură uscată de arșiță. Când constatarea comună: „Toți trebuie să murim” se transformă brusc în conștiința acută: „Eu trebuie să mor – și încă curând”, atunci simțim că moartea ne strânge de gât, și degetele ei sunt crude; după aceea, s-ar putea să vină să ne învăluie în brațele ei așa cum făcea mama, în copilărie, și ultima clipă când mai deslușim, ca prin ceață, ceva pământean, poate fi aidoma primei clipe. Pentru domnul Casaubon era ca și cum s-ar fi aflat deodată pe malul fluviului întunecat și ar fi auzit plescăitul vâslei ce apropia luntrea de el, fără a deosebi însă siluetele, dar așteptând chemările. Într-un asemenea ceas, mintea nu-și schimbă optica ei de-o viață, ci trece mai departe, pe aripile imaginației, de cealaltă parte a morții, privind în urmă – poate cu calmul divin al mărinimiei, poate cu măruntele anxietăți ale afirmării individualității. Acțiunile domnului Casaubon ne vor da un indiciu asupra opticii sale. Se socotea a fi, cu anumite rezerve pedante, un creștin practicant în ce privește aprecierile prezentului și speranțele în viitor. Dar ceea ce ne străduim noi să satisfacem, deși îi putem da numele de speranță îndepărtată, nu este decât o dorință imediată; viitorul tărâm pentru care oameni trudesco există de pe acum în imaginația și dragostea lor. Iar dorința imediată a domnului Casaubon nu era să ajungă la divină comuniune și lumină desprinsă de condiții pămâtenesc; năzuințele pasionate ale bietului om atârnav pe lângă sol și, ca niște pâcle, se târau prin locuri foarte umbroase.

Dorothea văzuse când a plecat Lydgate și intrase imediat în grădină, mânată de impulsul de a se duce numaidecât la soțul ei. Dar ezitase, de teamă să nu-l ofenseze impunându-i prezența sa; căci ardoarea ei mereu respinsă ducea, prin aducerile aminte mereu vii, la intensificarea spaimei, la fel cum energia frânată se descarcă într-un fior; și hoinări încet în jurul pâlcurilor de copaci mai apropiați de casă, până ce-l zări înaintând spre ea. Atunci se duse către el, și ar fi putut înfățișa icoana unui înger trimis din cer, purtând făgăduiala că puținele ceasuri rămase ar putea fi încă

umplute de iubirea aceea credincioasă ce se alipește și mai strâns de o mahnire pe care o înțelege. Dar privirea cu care-i răspunse soțul ei era atât de rece, încât Dorothea se simți și mai sfioasă; totuși, se întoarse și-l luă de braț.

Domnul Casaubon își ținea mâinile la spate și îngădui ca brațul ei îndoit să se strecoare cu dificultate sub brațul lui țeapăn.

Inerția lui aspră îi transmitea Dorotheei o senzație aproape oribilă. Cuvântul este tare, dar nu prea dur: în asemenea acțiuni, considerate drept nimicuri, se irosesc pentru totdeauna semințele bucuriei, până când bărbații și femeile privesc în jur cu chipuri răătăcite la pierderile pricinuite de propria lor risipă, constată că pământul nu poartă niciun dulce rod, și-și botează negarea cunoaștere. Puteți întreba de ce, în numele masculinității, domnul Casaubon trebuia să se poarte în acest fel. Țineți seama că mintea lui se ferea de milă: ați urmărit vreodată, într-o asemenea minte, efectul bănuielii că suferința care o apasă poate constitui izvor de mulțumire prezentă sau viitoare pentru ființa care i-a și adus jignire, manifestându-și mila? Pe lângă aceasta cunoștea prea puțin despre simțămintele Dorotheei și nu cugetase că, într-o împrejurare ca aceea prin care treceau, sensibilitatea ei se putea compara cu propriile lui sentimente pricinuite de criticile lui Carp.

Dorothea nu-și retrase brațul, dar nu se aventură să vorbească. Domnul Casaubon nu rosti: „Vreau să fiu singur”, ci își îndreptă în tăcere pașii spre casă și, când intrară pe ușa de sticlă dinspre latura răsăriteană, Dorothea lăsă brațul soțului și zăbovi pe ștergătoarea de la intrare, ca să-i poată lăsa libertate deplină. El intră în bibliotecă și se închise acolo, singur cu suferința sa.

Dorothea urcă în budoarul ei. Bovindoul deschis lăsa să pătrundă în cameră strălucirea senină a după-amiezii, plutind deasupra aleii centrale, peste care teii aruncau umbre prelungi. Dorothea însă nici nu vedea decorul. Se trânti într-un fotoliu, fără a ține seama că se află în bătaia razelor orbitoare ale soarelui – și dacă poziția aceea era inconfortabilă, cum ar fi putut spune că nu alcătuia o parte din nefericirea ei lăuntrică?

În suflet clocotea o mânie răzvrătită, mai puternică decât tot ce simțise de la măritiș încoace. În loc de lacrimi, îi răsăreau pe buze cuvintele:

„Ce am făcut – ce sunt eu – ca să mă trateze astfel? Niciodată nu știe ce se petrece în mintea mea – nu-i pasă câtuși de puțin. Ce rost are tot ce fac? Aș vrea să nu se fi însurat cu mine!”

Începu să se audă vorbind cu glas tare și se sili să păstreze liniște. Aidoma unui om care s-a răătăcit și a ostenit, stătea și cuprindea ca dintr-o singură privire toate cărările pe care o luaseră tinerele ei speranțe, apuse pentru totdeauna. Și la fel de limpede, în aceeași lumină jalnică, vedea și solitudinea soțului său și a ei – cum mergea fiecare pe alt drum, iar ea era obligată să-l urmărească din ochi. Dacă ar fi atras-o spre el, nicio clipă nu l-ar fi ținut sub observație, niciodată nu s-ar fi întrebat: „Merită oare să trăiești pentru el?”, ci l-ar fi simțit, pur și simplu, una cu viața ei. Acum gândi cu amărăciune: „E vina lui, nu a mea”. În cupa întregii ei ființe, Mila era răsturnată. Era oare vina ei că avusese încredere în el – că crezuse în valoarea lui? Și ce era el, anume? Acum se simțea în stare să-i cântărească meritele, ea, care-i așteptase cu un tremur privirile și își închistase propriul suflet într-o temniță unde-l vizita doar pe ascuns, ca să poată rămâne destul de mărunț pentru a fi pe placul lui. Târâte în vârtoarea unor asemenea crize, unele femei încep să urască.

Soarele aproape scăpătase, când Dorothea se gândi să nu mai coboare, ci să-i comunice soțului

ei că nu se simte bine și că preferă să rămână la etaj. Niciodată nu se mai lăsase, cu bună știință cârmuită de indignare, dar acum avea credința că nu ar putea da ochii cu el fără a-i spune adevărul despre simțămintele ei, și că trebuia deci să aștepte, până va fi capabilă să facă acest lucru fără a fi întreruptă. Probabil că va fi mirat și rănit de comunicarea ei. Era bine să fie mirat și rănit. Mânia îi spunea, așa cum mânia e oricând gata să spună, că Dumnezeu era de partea ei – că cerul întreg, deși era înțesat de spirite care-i urmăreau, trebuia neapărat să stea alături de ea. Se hotărâse să sune, când auzi o ciocănitură în ușă.

Domnul Casaubon trimisese să i se comunice că va cina în bibliotecă. Dorea să rămână absolut singur în seara aceea, fiind foarte ocupat.

– Atunci eu nu voi cina, Tantripp.

– Vai, doamnă, lăsați-mă să vă aduc doar un pic de mâncare.

– Nu, nu mă simt bine. Pregătește totul în dormitorul meu, dar te rog să nu mă mai deranjezi.

Dorothea stătea aproape nemișcată, pierdută în zbuciumul ei meditativ, în vreme ce umbrele înserării se adânceau lent, prefăcându-se în noapte. Dar zbuciumul ei se schimba neconștient, ca un om care schițează gestul de a lovi și sfârșește prin a-și înfrânge dorința. Energia necesară pentru o crimă nu întrece în intensitate pe cea care te împinge la o supunere hotărâtă, atunci când deprinderile nobile își recâștigă întâietatea. Gândul cu care Dorothea ieșise în parc ca să-și întâmpine soțul – convingerea că el întrebase medicul despre posibila întrerupere a întregii sale lucrări și că, pesemne, răspunsul primit îi frânsese inima, nu întârzie să se asocieze imaginii lui de sfetnic grav, ce-o mustra cu tristețe pentru mânia ei. Dorothea trebuia să plătească tributul unei întregi litanii de chinuri zugrăvite de imaginație, și de strigăte mute, ca să se poată lăsa înduplecată de milă față de suferințele lui – dar până la urmă supunerea premeditată veni într-adevăr și, după ce casa se cufundă în tăcere și știu că se apropie timpul când domnul Casaubon se ducea la culcare, deschise binișor ușa dormitorului ei și stătu pe coridor în beznă, așteptându-l să vină sus, cu un sfeșnic în mână. Dacă nu avea să apară curând, intenționa să coboare ea, riscând chiar să primească altă săgeată în inimă. Niciodată nu avea să mai aștepte nimic altceva. Dar auzi într-adevăr deschizându-se ușa bibliotecii, lumina lumânării înaintă lent pe scară, neînsoțită de zgomotul pașilor, înăbușiți de covor. Când Casaubon se afla în fața ei, chipul lui îi păru și mai răvășit. Zărind-o tresări ușor, iar ea îl privi rugător, fără cu cuvânt.

– Dorothea! exclamă el, cu o surprindere blândă în glas. Mă așteptai pe mine?

– Da, nu am vrut să te deranjez.

– Vino, scumpa mea, vino. Ești tânără, și nu ai de ce să-ți prelungești viața prin veghe.

Când blajina, calma melancolie a acelor cuvinte picură în urechea Dorotheei, simți ceva asemănător mulțumirii ce-ar putea încolți în sufletul nostru când am fi evitat ca prin minune să lovim o ființă schiloadă. Își puse mâna în mâna soțului și străbătură alături coridorul larg.